

**ИЗБРАНИ СЪЧИНЕНИЯ
В 7 ТОМА**

- © Ивайло Петров, автор
- © Петър Добрев, библиотечно оформление, 2006
- © Издателство „Захарий Стоянов“, 2006

ISBN 954-739-625-0 (т. 4)

- © УИ „Св. Климент Охридски“, 2006

ISBN 954-07-2162-8

ИВАЙЛО ПЕТРОВ

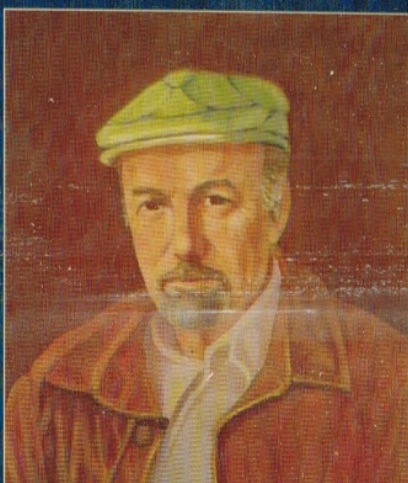
**АКО НЯМА
БРЕГОВЕ**

Повести

**Издателство
„ЗАХАРИЙ СТОЯНОВ“**

**Университетско издателство
„СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“**

София, 2006

Издателство
• ЗАХАРИЙ
СТОЯНОВ •

Университетско
издателство
• СВ. КЛИМЕНТ
ОХРИДСКИ •

Ако няма брегове – прелива ли свободата?
Какво се случва с нея, ако тя е неограничена,
какво се случва с представите ни за добро и
зло? Безнравствен ли е свободният човек?
Можеш ли да прекратиш законите на битието
и да пренебрегнеш любовта – извечното
човешко благо?
Нравственият заряд на повестта хармонира
необичайно, но убедително с останалите
повести, които сериозно и весело продължават
темата за „Божите работи“.

15 лв.

ИВАЙЛО ПЕТРОВ

АКО НЯМА БРЕГОВЕ

ИВАЙЛО ПЕТРОВ

ИЗБРАНИ
СЪЧИНЕНИЯ
В 7 ТОМА

ТОМ 4

АКО НЯМА БРЕГОВЕ

Посвещавам на жена си Офелия

БОЖИ РАБОТИ

*Този том излиза благодарение на
родолюбивото спомоществование на
община Варна*

Винаги съм мислил, блажени вярващи, че ако добрият наш дядо Господ бе написал спомените си или поне няколко думи за своята вездесъща личност, човечеството щеше да има съвсем друга съдба. Можеше например да избегне някои грешки и заблуди, можеше да възприеме тези грешки и заблуди като своя същност, можеше още бог знае какво, все едно – не щеше да е това, което е сега. И като виждаме дори прислужнички, шофьори, домакини и много други с какво безпримерно вдъхновение обогатяват родната мемоаристика, още по-необяснимо ни става нежеланието на добрия дядо Господ да вземе перото и да ни завещае поне един том автобиография. Да го подозираме в неумение и леност, едва ли е основателно, макар че след като създал вселената за шест дни, на седмия седнал да си почине и оттогава все си почива. Да го подозираме пък в неграмотност, е колкото недопустимо, толкова и нелепо. Най-вероятно е, че като истински Бог той е бил пословично скромен и само от скромност не е благоволил да ни остави ни едно автентично слово за себе си и за делата си. Да, скромността, изглежда, е първата добродетел на боговете и тя е била причината да не се поддават на графомания.

Не става дума, разбира се, за ония смъртни, които сами са се обявили за богове. Те са били предимно царе и пръв, струва ми се, в историята за Бог се е обявил някой си Нарамсин, цар на Акадия. След него вече става модно всичките му събратя по трон да доказват на поданиците си, че произхождат от небесни-

те богове. Египетският цар Рамзес например твърдял, че се срещнал с бог Птал и той му казал: „Аз съм твой баща, защото те заченах от благородната ти майка.“ Александър Македонски пък се обявил за син на Амон, но това му се сторило недостатъчно, та по-късно се обявил и за син на Зевс. В една реч, произнесена на гроба на леля му, Юлий Цезар, без да му мигне окото, уверил опечалените си поданици, че семейството му води потеклото си от богинята Венера. Следвайки неговия пример, и приемникът му Антоний, известен като най-голям разсипник и сладострастник, се обявил за пряк потомък на Дионисий и Озирис. За да оправдае щедростта си към любовницата си Клеопатра, той измислил благородния афоризъм, че величието на Рим се състои не в това, което взема, а в това, което дава. А кой не знае, че Калигула е един от най-кръвожадните и страшни цезари? Когато предшественикът му Тиберий легнал да мре, Калигула изпреварил всички претенденти за престола, удушил го и откраднал пръстена от ръката му, символ на държавна власт. Ограбвал народа колкото си иска и вземал даже процент от „визитите“ на проститутките. Но ето че и той си присвоил божествено звание, и то от най-върховното божество Оптимус Максимус. Същевременно този самозван и кръвожаден бог осквернил съкровищницата на голямото изкуство по най-безогледен начин. Заповядал да се съберат най-забележителните статуи на богове, да се отчупят главите им и на тяхно място да се постави неговата глава. Сред тези статуи попаднал и шедьовърът на Фидий – Зевс Олимпийски*.

Богоманията на царете заразила и много други, достойни за уважение мъже. Някой си доктор от Сира-

* Както твърди К. Варналис.

куза започнал да подписва рецептите си с името Минекрат-Зевс, а знаменитият философ Емпедокъл да твърди, че е безсмъртен като Бог. Тълпи от пророци, чудотворци, странстващи проповедници и заклинатели си избирали по един от небесните богове и тръгвали по света да проповядват от негово име. За такива Божи синове са се смятали даже и късните платоници...

Всички тези земни богове са полагали голямо усърдие да оставят в историята доказателства за своето безсмъртие. Освен речите и писанията, които са произнасяли и съчинявали за себе си, те са внушавали и на другите да пишат и говорят за тях като за богове. Както знаем, от рождената дата на Октавиан Август, той пък син на Хермес, започнало ново летоброене. Великите поети Хораций, Овидий и Вергилий му падали на колене (и вие ли, колеги!) и го молили колкото може по-дълго да остане на земята и да се върне на небето колкото може по-късно.

И още много съвести е погубила богоманията.

А истинските богове, както видяхме, не обичали да говорят за себе си и за делата си. Същия недостатък или добродетел е имал и нашият добър дядо Господ. С прославата му са се заели някои смъртни и така станали негови биографи. Липсата на „жизнен материал“ ги е принудила да ни поднесат много невероятни истории. Тези истории обаче не намаляват художествената стойност на тяхното съчинение, наречено по-късно Библия, а напротив, те именно му придават неповторимо очарование и сила. Да вземем например разказа за змията, която съблазнява Ева да яде от забранения плод. Той е знаменателен, защото в него е заложена трагичната завръзка на човешкото битие. Змията, това е претвореният дявол. Много мислители предпочитат да не се занимават с падението на човека, отбягват да го обясняват, а някои даже пред-

лагат епизода със змията да се премахне от Библията. Това означава да премахнем дявола, а като го премахнем, пред нас ще се открият други, още по-мъчителни въпроси – откъде все пак е дошъл грехът, какво би станало с човека, ако не е бил съблазнен от змията; и т.н. Що се отнася до мен, винаги съм отдавал най-голямо значение на разказа за Ева и змията, нещо повече, струва ми се, че без него нямаше да бъде съчинена и Библията. И винаги съм оставял настрана въпроса, защо змията е изкушила невинното момиче – та нали дяволът затова е дявол, да изкушава и изобщо да бърка работите на добрия дядо Господ? По-важно е да се знае откъде се е пръкнал този дявол. Самосъздал ли се е той, или е създаден?

Както и да е, ветхозаветните автори, като всички писатели, не са пестили въображението си, но странното в случая е, че за вездесъщия и справедлив дядо Господ не е имало нищо по-лесно от това да ги поправи или опровергае, докато ги е наблюдавал отгоре как се трудят над неговото житие-битие. Той обаче не се е интересувал от тяхната работа, не е искал да знае в каква светлина ще го представят пред идните поколения. На какво може да се дължи неговото равнодушие? На скромност или на божествено самочувствие? Вероятно и на едното, и на другото, но най-вече на желанието му да ни остави много тайни след себе си. И наистина, какъв Бог ще бъде той, ако не се скрие зад тайната? Ако не бе тайната, която забулва личността и делата му в непроницаема загадъчност, ако той, по израза на един философ, не би останал „инкогнито“ в света, човеците нямаше да се лутат да го търсят.

Така че велика, вечна и неотгадаема тайна обгръща личността на Създателя, блажени вярващи, а нищо не терзае нашето въображение както тайната. В

нея се крият смисълът и безсмислието на нашето съществуване, тя лелее пред нас надеждата за утрешния ден и тя ни я отнема, тя ни вещае щастие и тя го помрачава, тя ни внушава вяра и смирение, тя ни подбужда към бунт и неверие.

И тъкмо великата тайна окриля самочувствието ми да си създам собствена версия за някои старозаветни истории. Ако някой се заеме да я отрича, ще я отрича без „конкретни“ доказателства, тъй че и той ще излезе от тайната. Кошунство от моя страна, ще речете, блажени вярващи, и може би с основание. Бързам обаче да ви заявя, че не „версия“ искам да създавам (грешно се изразих) и че нямам намерение, а още по-малко кураж да осквернявам със съмнението си делата на добрия дядо Господ, а да си изясня някои места от съчинението на неговите биографи. Тези предпочтени и вдъхновени свише старци в края на краищата са мои колеги и аз мога да си го позволя, както и всеки читател има право да се отнесе критически дори към творбите на най-гениалните автори. То се знае, че и любопитството ме подтикна към тази работа. Ненапразно нашите славни прародители са посягнали към забранения плод. Една от бедите, които ни оставиха в наследство, е и склонността ни да си пъхаме носа навсякъде и във всичко, та дори и в най-неприкосновените и свети неща.

Та като се заемам с тази непосилна за моя беден ум задача, боя се да не изпадна в грешки и заблуждения относно цялото човечество, но нали и аз съм чадо Божие, осъдено да се лута в неизвестността и да търси истината? Признавам също така, че съм заимствал „с пълни шепи“ от великата книга, което на съвременен език се нарича плагиатство, но това не ме смущава много. Подобно плагиатство, наречено още приемственост, са си позволявали и много вели-

ки писатели, а и самите библейски автори са заимствали от по-древните книги и религии.

И така, да ми е на помощ добрият дядо Господ!

И ТОВА СТАНА МНОГО ДОБРЕ

Дядо Господ живееше сред хаоса и нищо не правеше. Нямаме основание да го подозираме в някаква дейност, за която нищо не знаем. Много тайни ни е оставил той, както вече споменахме, и първата, разбира се, е неговата личност – кой го е родил, от каква социална среда произлиза, какви са политическите му убеждения, защо е бездействал до дядовската си възраст и изобщо способен ли е да нанесе някои по-конкретни данни в паспорта си, ако въобще има документ за самоличност. За да не се измъчваме над тази тайна, както благоразумно са сторили биографите му, трябва да се вслушаме в съветите на някои философи, които ни учат да ги приемаме не като обективно битие, а като дух. Но лесно им е на философите, измислят си едно отвлечено понятие и си изграждат теориите, а какво да правят простите хора, наказани от невежеството си да виждат реално и най-нереалните неща? Дори и дядо Господ, когото никога не са виждали, те са нарисували по иконите, за да общуват с неговия образ. И аз видях образа му в нашата селска черква, когато баба ме заведе за пръв път там и ми каза: „Ето го дядо Боже, прекръсти се!“ По-късно го виждах на други места у нас и в чужбина, в храмове и музеи. Той е различен според представите на различните художници и все пак всички го изобразяват като строг, внушителен старец с одухотворено лице, с посивели коси, мустаци и брада.

Нашенският дядо Господ имаше същите старчес-

ки атрибути, но съвсем бели, поради което изглеждаше като дегизиран с бяла овча вълна. И съвсем не бе така внушителен или поне не ми вдъхваше респект на господар на вселената, защото с времето открих, че поразително прилича на съседа ни дядо Марчо. Дядо Марчо бе як, червендалест и широкоплещест старец, страдаше от някаква болест, та по цял ден седеше на една пейка пред вратника си в същата поза, в която седеше и дядо Господ на иконата над черковния олтар. Брадата му бе малко по-рядка и до коленете, а на главата му вместо ореол имаше бозаво, мазно и орфано донемайкъде калпаче. Лявото му око бе по-малко, стоеше по-долу от дясното, някак напреки на веждата, на носа и скулата си имаше по една брадавица, големи колкото памидови зърна, а върху брадавиците бяха избуяли снопчета твърди и дълги косми. И дядо Господ от черковната икона гледаше накриво с лявото си око, имаше същата кипра детска уста, тъй че сега, като мисля за него, за разлика от ония философи, уви, не мога да го възприема като дух, а го виждам пред себе си като здрав, широкоплещест старец с две едри брадавици на носа и скулата, който се ди замислен и неподвижен на голям златен трон сред хаоса. Не знаем защо е бездействал до тази възраст, но трябва да предполагаме, че като всеки гениален творец той е съзерцавал своя вътрешен мир, обмислял е предстоящите си дела и е набирал вдъхновение. Вселената и ние, живите твари сред нея, сме безспорно доказателство за това могъщо и необятно вдъхновение.

И наистина един ден, а именно в понеделник, добрият дядо Господ стана от трона си, запретна ръкави и започна да създава битието. Най-напред направи земята и небето с цялото им войнство, а след това дърветата, реките, животните (птици, гадини и вле-

чуги) и всичко останало. Всяка вечер, след като свършваше работата си, потриваше морно ръце и си казваше: „И това стана много добре!“ Нямаше кой друг да преценява работата му, а оставен сам на себе си, дори един Бог може да се поддаде на нескромност и самохвалство.

След това дойде ред и на наша милост човека. Добрият дядо Господ се зае с него най-накрая, защото създаваше, че и за самия него ще бъде много трудно да създаде едно същество по свой образ и подобие. И неслучайно той отдели за сложното и безкрайно битие само пет дни, а за човека – цял един ден. Тогавашните дни, като всички библейски неща, трябва да са били много по-дълги от сегашните, но съотношението в работните срокове е очевидно.

Ако моментът, в който Микеланджело, обладан от опиянението на собственото си постижение, извикал на своя Мойсей „Говори!“, остана знаменателен в историята на изкуството, то едва ли можем да си представим какъв възторг изпита първомайсторът, когато видя завършен своя шедьовър. Глинената фигура стоеше в мъртва и изящна неподвижност на тънкия каменен пиедестал и хвърляше дълга сянка върху младата, току-що поникнала трева. Дядо Господ обиколи фигурата от всички страни, огледа я още веднъж и от гърдите му се изтръгна щастлива въздишка: „И това стана много добре!“ Съществото, което бе изваял, бе пълно възплъщение на идеята му за това същество. Всички органи, направени от обикновена тъмносива глина, от косъма до най-сложните, невидими с просто око микротелца и системи, се свързваха в една цялостна хармония. Тази все още мъртва хармония трябваше да оживее, да се превърне в зрение, слух, чувство и мисъл и дядо Господ пристъпи към чудото – да вдъхне живот на мъртвата материя от собст-

вения си живот. Той смяташе главата на бъдещия човек за най-важния орган от тялото му и за нея бе отделил най-много време и усилия. Тази малка по обем, но безкрайно сложна апаратура щеше да представлява отделен свят, да побира в себе си и да създава други светове. Дядо Господ спря още веднъж върху нея проникателния си поглед и нещо му подсказа, че е пропуснал някаква дреболия. Виж как щях да забравя, каза си той, човекът ще гледа света с очите си, с тях ще различава красотата от грозотата, светлината от мрака и трябва да ги пази от най-малката прашичка. Взе едно късче глина от земята и направи миглите на човешките очи. След това сложи ръце на раменете на глинестата фигура, поднесе бавно устата си към нейната мъртва уста и вдъхна в нея. Глинената фигура мигновено придоби бледомургав цвят, главата се покри с гъсти, тъмни коси, младежките, атлетически гърди се издуха и изпуснаха същия дъх, който бяха поели от устата на дядо Господ, очите се озариха с блясък и ето, стана чудото на чудесата – нашият славен праотец получи живот. Дядо Господ отново и отново го огледа от всички страни и го погали по челото.

- Адам ще се казваш. Чуваш ли ме?
- Чувам те – каза Адам.
- Виждаш ли ме?
- Виждам те.
- Тогава слез от каменната плоча, на която стоиш, и тръгни!

Адам отлепи краката си от плочата и стъпи на тревата. Слънцето бе слязло до сините върхове на Рила. Дядо Господ се обърна на запад, помоли и Адам да се обърне нататък и му каза:

- Това е слънцето, което ще ти свети. Ще изгрява сутрин и ще залязва вечер. По него ще броиш дните

си на земята. А сега ще го накарам да се върне малко назад, за да видиш това-онова, преди да заспиш. – Той посочи с ръка нагоре и слънцето започна бавно да се издига в небето. Когато дядо Господ свали ръката си, то застана на едно място и раболепно се втренчи в своя създател. – Видя ли как слънцето се върна назад?

– Видях – каза Адам.

– Аз съм го създал, както всичко наоколо, което виждаш и не виждаш, и имам власт над него. И теб създадох днес, и над теб ще имам власт, защото съм твой Господ. Разбра ли ме, Адам?

– Разбрах те, Господи!

– Хубаво – каза дядо Господ. – Трябва да знаеш, че съм строг и няма да ти прощavam греховете. Ще имаш всичко, което ти е необходимо да живееш в пълна свобода и безгрижие, и голяма неблагодарност ще бъде от твоя страна, ако престъпиш волята ми.

– Слушам те, Господи!

– А сега да ти покажа рая, в който ще живееш! – каза дядо Господ и го поведе към един хълм, обрасъл с млади храсти и треви.

Хълмът бе едно от сегашните пловдивски тепета. Тогава тепетата бяха дванайсет, но поради ерозия и различни природни катаклизми са останали само четири. Библейските автори твърдят, че раят се намирал в Едем, вероятно защото географските им познания са били твърде оскъдни и не са познавали друга земя освен Арабия. Ако бяха проявили известно усърдие в географската наука, те щяха да видят, че тази градина, вечната и неосъществима мечта на смъртните, добрият дядо Господ бе засадил в сърцето на България и по-точно на мястото на днешния Пловдив. По онова време, както и сега, по нашите места не са липсвали условия за един рай, като плодородна

почва, вода, благоприятен климат и пр., а колкото до ябълковите дървета, и сега ги има в изобилие в този край.

Хълмът се издигаше като цицина сред равното Пловдивско поле и изглеждаше много висок и много стръмен. Адам, освен че не бе алпинист, за пръв път трябваше да се изкачи на толкова високо място, та се задъха още в подножието. Дядо Господ забеляза това и направи някакъв знак с ръка. Адам се усети лек като перце, пое нагоре и краката му без усилие преодоляха стръмнината.

Когато стигнаха на върха, дядо Господ го помоли да погледне на всички страни и той послушно извърна глава към четирите посоки. На изток необятната равнина се разстиляше като синьо-зелено море, пусто и загадъчно в далечината, на север Средна гора се бе източила като огромна вълна, единствената вълна в това безметежно море, зад нея Стара планина стоеше нащрек, стръмна и скалиста, готова да я посрещне и превърне в пяна. На юг се виждаше Родоп с тъмни сенки в дефилетата, спокойна и улегнала, сякаш не бе създадена само преди няколко дни. Тя очевидно се бе примирила с първичните си форми и нямаше претенции за някаква промяна вовеки веков. Рила обаче и пред самите очи на Създателя не скриваше страстното си желание да стане най-високата планина в света. С необуздания стремеж на върховете си към небесната вис тя като че отправяше молба към дядо Господ и напрегнато очакваше той с едно движение на ръката си да я извиси още по-нагоре. Но дядо Господ нямаше, изглежда, намерение да се занимава повече с нея и помоли Адам да погледне надолу към Марица, която се разливаше спокойно в самото подножие на хълма и отразяваше с вировете си багрите на залязващото слънце.

– Това е твоят дом – повтори дядо Господ.

Двамата слязоха от хълма със същата лекота, с която се бяха изкачили. Макар различните дървета да бяха засадени само преди няколко дни, из въздуха се носеше ароматният дъх на зрели плодове. Като стигнаха до средата на рая, дядо Господ спря до едно ябълково дърво, свело до земята натежалите си от плод клони, и каза на Адам ония заветни думи, които блажените вярващи знаят от Светото писание.

– От всяко дърво можеш да ядеш, колкото си искаш, но от това няма да ядеш! То е дървото за познаване на доброто и злото и ако вкусиш от него, ще умреш. И към онова там – дядо Господ посочи едно друго дърво, също така отрупано с плодове – няма да посягаш! Щом хапнеш, ще умреш.

Адам не знаеше още какво е смърт, но поклати глава в знак на послушание. Дядо Господ му даде още някои съвети, пожела му лека нощ и изчезна. Щом остана сам, Адам почувства голям глад. Околните дървета като че узнаха това и превърнаха цветовете си в плодове. Откъсна си един плод, изяде го, откъсна още един, изяде и него и така, докато се засити. Слънцето залезе и дългите сенки на дърветата изчезнаха, здрачът се сгъсти и забули райската градина, виждаше се само проблясващата ивица на Марица. Адам се прозя няколко пъти и се отправи към мястото, което дядо Господ му бе посочил за нощуване. Повървя стотина метри и видя на една полянка две кожи от дивеч, застлани една върху друга. Отметна горната кожа, легна, зави се и след няколко минути кротко си заспа.

ГЛУПАК И ПОЛОВИНА

Любопитно е да се знае, блажени вярващи, какви мисли имаше в главата си, какви чувства го вълнуваха и как изобщо възприемаше света нашият прапрапра- и пр. прадядо, след като бе дошъл на този свят. Нашето любопитство е провокирано най-вече от обстоятелството, че прадядо ни Адам бе едновременно бебе и мъж. Едно току-що родено, което не можеше да гледа и да говори и да желае да ни каже какви са първите му впечатления от света, няма възможност да го стори. Новороденото притежава основните човешки инстинкти да плаче, да суче, да спи и да върши естествените си нужди в пеленките, което всеки от нас знае от собствен опит. В същото време обаче Адам бе двацетгодишен момък, не му липсваха нормални сетива, нито способност да говори, не му липсваше, изглежда, и въображение. На втория ден дядо Господ го събуди рано-рано и го отведе на края на райската градина. Там бе събрал всички живи твари, които бе създал – от най-низшите, видими и невидими с просто око, до най-големите и страшни зверове. Това бе един грандиозен парад от хиляди и милиони представители на земната фауна, на които Адам трябваше да даде имена и по волята на дядо Господ да вземе под своя власт.

Кръщаването продължи до вечерта. Животни и гадина, земни, надземни и подводни, минаваха мирно и тихо покрай Адам и той им лепваше по едно име, каквото му хрумваше в момента. Следобед дойде ред на флората, която дядо Господ бе събрал на другия край на рая. Тъй като растенията не можеха да се движат, двамата тръгнаха из тази фантастична ботаническа градина, поспираха при всяко дърво и тревица и Адам ги назоваваше по име. Така още на втория

ден от живота си нашият праотец блесна с необикновен талант на художник импровизатор и учен, прояви трудоспособност, на която могат да завидят сто най-усъвършенствани кибернетични машини.

След всичко това не можем да не се учудваме на равнодушието и дори на пълната му апатия към заобикалящата го среда, още повече че тази среда не бе никаква келява и безплодна градина, а самият Божи рай. Каквото и да пожелаеше младият човек – чуждестранни цигари, скоч уиски, американски джинси, лека кола от най-реномираната марка, мадами, – можеше да го получи на минутата, както му бе обещал добрият и щедър дядо Господ, и то без валута и връзки. Освен това в недрата на дванайсетте хълма имаше злато, оникс и много други скъпоценни метали, за които потомците му щяха да водят кръвопролитни войни до свършека на света, а той не поиска и да ги погледне. Да речем, че един млад човек все още не изпитва страст към материалните блага, но да му липсва чувство за естетическа наслада от прелестите на рая и радост от живота, това е загадъчно и дори презагадъчно, защото и безсловесните проявяваха лудешка жизнерадост, макар и те да бяха на неколкодневна възраст. Птиците например все още не бяха научили добре нотното петолиние, което личеше от фалшивите им тонове, но това не им пречеше да пеят по цяло денонощие с истинско вдъхновение на начеващи певци. Рибите пък не умееха още да се пазят и когато Адам минаваше покрай реката, идваха до самия бряг, показваха главите си и любопитно го гледаха с рибешките си очи, а по хладината и те се отдаваха на игри и скачаха високо над водата. И сухоземните в рая и извън рая тичаха по цял ден, боричкаха се, любеха се и се радваха на живота. Цялата природа бе нова-новеничка и се учеше да живее. От всяко листо,

от всяка тревичка и дори от върховете на планините, от небето и облаците, отразили златистата усмивка на слънцето, се излъчваше опиянение и жажда за живот. Адам бе единственото живо същество, което се отнасяше равнодушно към всичко и към самия себе си. Не умееше или не желаше да се възхищава от райското великолепие, създадено специално за него, не изпитваше радост или тъга, скука или страх.

Дядо Господ скоро забеляза тази работа и много се учуди. Слезе от трона си и тръгна към рая да навести творението си, което бе създал по свой образ и подобие. Щом го видяха, всички живи твари, земни и надземни, замръзнаха по местата си от страхопочитание. Птиците, бръмбарите и пчеличките, които летяха, омагьосани от величието му, останаха да висят във въздуха с неподвижни криле и впериха в него очи. Даже и хладният следобеден ветрец притаи дъх и престана да поклаща листата на дърветата. Само Адам не усети присъствието му в рая. Седеше сред една полянка, зареял празен поглед в пространството, и когато дядо Господ дойде при него, не стана и да го посрещне.

Дядо Господ го поздрави, подгъна пурпурната си мантия, да не я измачка, и приседна срещу него. Адам повтори поздрава му и продължи да седи мълчалив и неподвижен. Дядо Господ помисли, че и той е смутен от присъствието му, направи знак с ръка и природата мигновено оживя, въздухът се изпълни с птичи песни, с упоителен аромат на треви и дървета, с глух шум от реката и гласовете на животни. Адам така и не помръдна, гледаше встрани и мълчеше.

– Ти да не си болен? – запита го дядо Господ.

Адам не знаеше още какво значи да си болен и какво е болест, но поклати глава и каза:

– Нищо ми няма.

Дядо Господ мълчаливо и съсредоточено го наблюдаваше. Така по-късно ескулаповците щяха да наблюдават пациентите си, да напрягат въображението си, за да проникнат в сложния лабиринт на човешкия организъм и в края на краищата да го лекуват с билки, молитви и заклинания или да го режат наслухи. След много хиляди години щяха да измислят и рентгена, та с неговите очи да проникват в този лабиринт, но все така напразно и безполезно. Дядо Господ не се нуждаеше от такава апаратура, защото виждаше всяка клетчица от тялото на Адам и установяваше, че всичко у него си е на мястото, където го бе поставил преди няколко дни, и функционира както трябва.

Като помисли още малко, той реши, че Адам не бива само да яде и да лежи, а да върши някаква работа и така да излезе от тази необяснима латаргия. Назначи го за вардянин на райската градина и му нареди да я пази от разните животни, които нанасят повреди на дърветата. Заповяда му най-строго да гледа с четири очи райската ябълка и дървото на живота, защото се боеше, че ако дивите прасета например ядат от техните плодове, веднага ще узнаят какво е зло и добро и ще станат безсмъртни. Същото можеше да се случи и с много други животни и току-виж, че безсловесните обърнат световния ред с главата надолу. В такъв случай отново ще трябва да създава нов ред, а това е трудна и главоболна работа. Накрая препоръча на Адам да разнообрази храната си с риба и дивеч, за да осигури на организма си повече витамини, като му напомни още веднъж, че го е удостоил с пълна власт над всичко, що живее по земята, над земята и под водата, и може да разполага с него, както си иска. Адам мълчеше безучастно и гледаше в една точка пред себе си. За голямо удивление на дядо Господ

младият човек бе чужд на всякакви кариеристични амбиции и ни най-малко не се почувства поласкан от високото си положение – господар и собственик на цялата земя с нейната флора и фауна.

– И на всички растения, на всички земни богатства и на цялата земя! – повтори патетично дядо Господ и го потупа насърчително по рамото.

Адам не му изрази даже благодарността си за оказаната чест. Продължаваше да гледа с неподвижни очи пред себе си и да мълчи. Дядо Господ също замлъча, поразмисли се и по едно време в ръцете му се появиха копrienен конец с въдичка на края и лък със снопче стрели. Подаде ги на Адам и започна подробно да му обяснява как да си служи с тях, как да се сдобие с огън, та да пече рибата и дивечовото месо.

– Слушам те, Господи! – измънка Адам.

– Хубаво е, че слушаш – каза малко раздразнен добрият дядо Господ. – Но така повече не бива да живееш. Трябва сам да се досещаш вече за някои неща, защото съм ти дал ум и разум в главата. И да се трудиш. Хайде, тръгвай!

Дядо Господ стана и се отправи замислен към трона си, а Адам се почеса глуповато по тила, взе конеца с въдицата и отиде на реката. Завърза свободния край на конеца на дълъг прът, изкопа червейчета от брега, закачи едно на кукичката и заметна. Рибите, които други път не се бояха от него и идваха в краката му, сега проблеснаха с перки и се гмурнаха в дъното на вира. Адам не забеляза това, както преди не бе забелязал, че не се плашат от него, хвана пръта с две ръце и зачака. След няколко минути конецът се опъна, прътът трепна и едва не се изплъзна из ръцете му. Адам го стисна здраво и започна да го тегли към себе си. Рибата шареше наляво и надясно, нагоре и надолу, като ту опъваше конеца, ту го отпускаше. Адам

дръпна с всичка сила, над водата се показва голям шаран, направи параболоа във въздуха и тупна на брега. Да извади такъв голям шаран, всеки рибар на негово място би си ударил капата о земята от радост и би се хвалил най-малко една година за майсторлъка си, а Адам извади кукичката от устата му, сложи нова стръв, заметна и повече не го погледна. Шаранът обаче излезе по-умен от него. Докато се мятеше и симулираше предсмъртни конвулсии, малко по малко се придвижваше към водата, изтърколи се в нея и преди да се гмурне към дъното, замаха с опашката си, като че искаше да му каже: „Чао! Ще ме хванеш втори път, когато си видиш ушите!“

– Глупак! Глупак и половина! – неволно извика добрият дядо Господ. Той седеше на трона си величествен и строг и внимателно наблюдаваше как творението му, създадено по негов образ и подобие, наистина се будалка като последен глупак, и гневно му викна: – Опитай още веднъж и слагай уловената риба по-далеч от брега!

Адам чу и позна гласа му и заметна с пръта. Този път на куката се закачи пъстърва. Изящното ѝ тяло, гъвкаво и трептящо, отрази безброй малки слънца с преливащи се нежни багри – виолетови, карминени, пастелнозелени, небесносини. Падна в тревата по-далече от брега, праметна се няколко пъти и притихна. Адам дълго се мъчи да я вземе, а тя, макар и мъртва, все се изплъзваше из ръцете му.

– Хвани я с два пръста през хрилете! – нетърпеливо му извика дядо Господ.

Адам така и направи. Отнесе я при леговището си и се залови да добие огън. Дядо Господ не го изпускаше из очи, готов отново да го нарече глупак, ако не успее да си добие огън, както го бе учил преди малко. И когато несръчният Адам отърка две сухи дървета

едно о друго, получи огън, опече рибата на жарта и седна да яде, добрият дядо Господ се усмихна и каза с голямо облекчение:

– Слава тебе, Господи!

Това тържествено възклицание се изтъргна от устата му неволно, може би в порив на задоволство или може би за прослава на собственото му величие, но във всеки случай не означаваше божествена прозорливост. Защото и през следващите дни Адам си остана все същият непохватен, ленив и апатичен млад човек. На сутринта взе лъка със стрелите и отиде на лов, успя да улучи с голяма мъка едно диво яре, и то пак с помощта на дядо Господ, който накрая се принуди да направлява стрелата му. Не изпита и оная ловна страст при дебненето и убиването на дивеча, която кара ловците да притаяват дъх и забравят за всичко друго на света. Изтърбуши ярето, опече го на огъня, яде от него, след това легна и заспа до огнището. Следобед се събуди, напъди зверовете, които бяха нахълтали в райската градина, а привечер пак яде и легна да спи.

Поведението на Адам все повече тревожеше добрия дядо Господ, защото не можеше да си го обясни. Питаше се какво същество е създал и този въпрос бе вече вътрешен сигнал за неблагополучието в работата му или поне за някаква грешка. Но каква бе тази грешка и как можеше да се отстрани? Бе решил да се отдаде на вечно съзерцание след сътворението, а се оказа, че тъкмо шедьовърът му не е завършен и се нуждае от поправки. Наблюдаваше го и когато спи и откри, че момъкът даже не сънува или сънува само за ядене, докато някои животни с много по-проста нервна система сънуваха по-сложни сънища. Така от час на час и от ден на ден започна да изучава Адам с такова изострено внимание, като че не той самият, а

някой друг го бе извалял от глина. И откриваше у него все едно и също – леност, липса на всякакви страсти, любознателност и интерес към света, с една дума – пълна апатия и непукизъм.

През тези дни на безпокойство и съмнение, което у боговете трябва да е велико и страшно, здравата пострадаха двете брадавици на дядо Господ. Особено силно пострада тази на лявата му скула, защото в часове на размисъл я чешеше с нокти, щипеше я ожесточено, скубеше космите по нея, докато най-после се опитваше да я изтръгне от корен. Брадавицата закръвя и залия, от сочно памидово зърно се превърна в стафида, ала не успя да му даде отговор на въпросите, които го измъчваха. Между другото от навика му да се занимава с брадавиците си в такива случаи можем със сигурност да заключим, че за разлика от олимпийските си колеги дядо Господ е бил пълен въздържател. Иначе, вместо да издевателства над брадавичките си, той щеше да пафка цигара от цигара, да кисне по цели нощи в кръчмата или да се забавлява с жени, както обикновено творците се тешат в подобни случаи.

Имаше и часове на самоуспокоение, когато творческата му самоувереност вземаше връх и дядо Господ си казваше, че съмнението е недостойно за неговия гений. Вярваше, че с времето Адам ще придобие опит от живота и всички ония качества, които му липсваха сега, тъй че не бива да се съмнява в творението си, наречено човек. Не биваше да се съмнява, разбира се, защото животът е по-лесен без съмнения и душевни терзания.

Но прословутият червей бе, изглежда, най-безмилостната и безпристрастна гадинка, която сам дядо Господ бе създал. Въртеше свредела си в Божията душа със същото безпощадно усърдие, с което щеше да

човърка и душите на смъртните. Както и да се опитваше да си внушава, че „и това стана много добре“, червеят невъзмутимо разяждаше творческата му самоувереност и го караше да се чувства като жалък бездарник. (Така че не бива да изпадаме в униние, блажени вярващи, когато ни обзема съмнение в нашите житейски дела, нито да укоряваме ближните си, ако проявят съмнение в тези дела, защото то води началото си от Господа Бога!)

Минаха няколко седмици, а може би месец. Някаква нова идея започна да терзае въображението на дядо Господ и както става в такива случаи, ту му се струваше, че тази идея е осъществима, ту пък се превръщаше в нещо неясно и мъгляво, което затуляше духовния му взор. И ето една нощ, когато се събуди от краткия си и неспокоен сън, идеята му придоби живия образ на едно същество, което поразително приличаше на Адам. Но защо пък прилича на Адам? – запита се дядо Господ. Отправяйки си този въпрос, той още веднъж призна, колкото и да му бе неприятно, че Адам не е свършен, и което беше по-лошо, все още не знаеше как да го направи свършен по свой образ и подобие.

Мощната му и уморена мисъл стигаше до един предел, тънък като косъм, отвъд който не успяваше да проникне. До този косъм именно, най-тънката и най-непреодолимата граница между идеята и нейното осъществяване, опираше въображението на Всемогъщия и се връщаше като вълна, разбита о скала! „Проклятие е творчеството, дядка, истинско проклятие и тежко му, който се залавя с него!“ – надсмиваше се горчиво над своята безпомощност дядо Господ, докато лежеше по гръб и гледаше звездите, които примигваха и чезнеха в розовата синева на утрото.

След малко изгря слънцето, ухилено по хлапашки

до уши и оскърбително безучастно към творческите мъки на своя създател. Дядо Господ го погледна с неприязън, готов да го смъмри, без основание, разбира се, но в този миг в душата му, както и в цялата природа, настана велико просветление. Той скочи от постелката, наметна пурпурната си мантия и обзет от същото въодушевление, с което бе сътворил всичко досега, се отправи към рая. Утрото е по-мъдро от вечерта, говореше си той, докато вървеше през райската градина, и тези думи, повтаряни от хората през всички времена, останаха и до наши дни като безспорна мъдрост Божия.

ПЛАТОНИЧЕСКОТО СЕМЕЙСТВО

Като всяко дете на двайсестина дни Адам спеше тихо и безметежно с леко отворена уста и отменати външни ръце. От плътно прилепналите му клепки бе потекла и засъхнала жълта течност, гъста като клей, сякаш бе заспал още в началото на вечността. Както бе легнал по гръб без възглавница, ребрата на гръдния му кош изпъкваха така ясно, че можеха да се броят. От дясната страна имаше едно ребро в повече, което дядо Господ бе направил по недоглеждане или в порива на необуздано вдъхновение. И ето че от тази нищожна и никаква костичка се роди новата идея на твореца. Отначало реши да създаде втория човек съвсем различен от Адам, за да не повтори грешката, която все още не бе успял да открие у него. В същото време обаче се страхуваше да не би пък, ако са съвсем различни, двамата хора да не намерят общ език помежду си. Трябваше да си приличат толкова, колкото да се разбират, и да се различават толкова, колкото да не си досаждат с пълната си прилика. Всъщ-

ност това бе идеята, която узря в главата на дядо Господ при изгрева на слънцето – да спаси Адам от скуката и апатията, като постави до него едно младо и хубаво момиче. Не бива обаче да смятаме, че дядо Господ се зае да създаде новото същество само да флиртува с Адам и да го забавлява или пък да си направи още един експеримент. Той възнамеряваше да отреди на момичето велико предназначение в света – да стане съпруга на Адам и майка на хората.

Ние вече присъствахме, блажени вярващи, на създаването на Адам, видяхме как от най-обикновена глава се превърна в човек и придоби образа на своя създател. Ето защо смятам за излишно да ви говоря за лекотата, с която дядо Господ, благодарение на придобития вече опит, сътвори нашата прамайка Ева. Сепак се повтори с тази малка разлика, че вместо глина този път за подръчен материал му послужи излишното Адамово ребро. Известна разлика имаше и в тялото на Ева и тя се вижда в ония женски атрибути, които, надявам се на вашето християнско благочестие, сами ще назовете, и то наум.

Повтори се също така и тържественият ритуал при сътворяването. След като ѝ вдъхна живот от своя живот, дядо Господ ѝ присвои звание Първата жена в света и майка на хората, помоли я да не забравя, че е „взета от мъжа си“, каза ѝ още някои напътствени думи и я накара да се поразходи наоколо. Когато се увери, че тя може да ходи, да вижда и да чува, дядо Господ събуди бъдещия ѝ съпруг. Той отлепи с мъка клеясалите си клепки, стана от дивечовата кожа и се изправи срещу непознатата дама. Дядо Господ ги представи един на друг с имената и кратките им биографии и ласкаво ги огледа. Очакваше, че Адам, ако не целуне ръка на младата дама, ще ѝ подаде своята или поне ще ѝ се поклони, но Адам, макар че се наме-

ри за пръв път в обществото на една толкова очарователна госпожица, не се развълнува, както се полага на млад мъж, и не я удостои с вниманието си. Зяпаше в брадата на добрия старец и мълчеше. Тогава старецът съедини ръцете им в знак на трайна и вярна дружба и започна да им досажда с разни съвети и завети, с които бяха длъжни да се съобразяват, докато са живи. Младите съпрузи го слушаха мълчаливо и когато той свърши с наставленията си и ги благослови, извикаха в един глас като първолачета:

– Слушаме те, Господи!

Гъстите мустаци на дядо Господ, невиджали цяла вечност бръснарска ножица, леко се повдигнаха и откриха благата му божествена усмивка. Смирението и послушанието бяха за него най-върховните човешки добродетели и той бе доволен, че ги вижда вече възпътени в душите на двамата млади. Пожела им приятно прекарване на деня и се отправи към трона си.

Адам и Ева стояха прави, мълчаха и гледаха на различни страни. Дядо Господ им бе казал, че са съпрузи, знаеха вече и биографиите си, в които нямаше ни една дракотина на изневяра, несподелена тайна или лъжа, тъй че нямаша особен повод да проявяват любопитство един към друг. Новоизлюпената отиде до близкото бананово дърво и си откъсна един плод, а съпругът ѝ застана от другата страна на дървото. Дядо Господ бе забравил, изглежда, да ѝ каже как се ядат тези плодове и тя ги ядеше с корите. Съпругът равнодушно погледна как тя си троши зъбите с жилавите конци на кората, ала не сметна за нужно да ѝ предаде своя опит в яденето. Назобаха се, Ева отиде да преживя банановите кори върху кожената си постеля, а Адам да види дали в райската градина не са нахълтали зверове.

Обиколи градината от край до край и не видя вред-

но животно освен едно сиво зайче, което изскочи от тревата и побягна. Когато стигна до широката просека, която отделяше рая от другата земя, силен шум наруши блажената райска тишина, а земята потрепера под краката му така, сякаш някой великан я удряше с огромен млат. Адам погледна по посока на шума и видя как храсти и дървета се накланят и падат като покосени. Малко след това на просеката излезе едно люспесто влечуго, дълго около два-сет метра, от ония, дето дядо Господ бе създал, без да пести материала и без може би да знае защо си е губил времето с тях. Такива животни, малки и големи, той бе напраскал с хиляди, вероятно от излишък на творческа енергия или от зловредни, модернистични увлечения към деформацията и уродливия примитивизъм, които за голямо наше успокоение, скъпи колеги, се оказаха сивият поток на неговото творчество – не издържаха времето и изчезнаха от само себе си.

Люспестото чудовище се движеше като танк и ломеше всички препятствия пред себе си. Като стигна наскрел просеката, то спря и нададе страшен рев. Този рев от милиони децибели изтръгна като смерч тревите от корен, пречупи близките дървета и отекна в околните планини. Адам, тласнат от невидима сила, се понесе назад като хартишка и падна по гръб. Когато отново се възцари тишина, той се изправи на крака, намери лъка си и тръгна право срещу влечугото. Адам не помнеше, разбира се, че преди известно време, когато даваше имената на животните, сам бе нарекъл това чудовище динозавър. Знаеше само че то бе от вредните животни, които не трябва да се допускат в райската градина, и реши да го прогони. Пристъпи до огромната му, тъмна и дълбока като кладенец уста, размахаше ръце и започна да му вика: хо, хо, хо! – както сплашваше и другите животни. Диноза-

върът не помръдваше от мястото си. Не го чуваше, нито го забелязваше, а ако го забелязваше, сигурно го вземаше за буболечка. Стоеше като дуелист, който е безкрайно изненадан, а и оскърбен, че трябва да даде удовлетворение на един нищожен противник. Адам обаче реши да си свърши съвестно работата. Започна да го ръчка с върха на стрелата по люспестата кожа и да го удря по оголените зъби. Влечугото поклати глава, като че искаше да прогони досадна муха, изръмжа и удари опашката си о земята. На нашия славен праотец окото му не мигна от това предупреждение и още веднъж го боцна с всичка сила по гърдите. Допотопният звяр изсумтя сърдито, от устата му бликна силна и гореща струя, която събори Адам до самите му крака, въоръжени с шипове, дълги по един метър.

Не ще и дума, добрият дядо Господ наблюдаваше тази неравна борба със затаен дух и не без гордост. Нищо не бе го измъчвало, както апатията на Адам, която не можеше да си обясни и която стана причина да създаде още един човек до него. Адам бе излязъл най-послед от тази апатия като пиле от черупка и бе започнал да отстоява с рицарско хладнокръвие правата си на повелител на животните. Напразно съм се безпокоил за него, ликуваше дядо Господ, за всяка идея е необходимо време, докато се въплъти в дело!

А Адам рипна отново на крака, отдалечи се от динозавъра, пусна му една стрела и тя се заби в огромното му колкото диня око. Звярът се разяри със страшна сила. Смерчът, който предизвика с рева и ударите на опашката си, изтръгна половината от райските дървета и изравни със земята едно от пловдивските тепета. Марица се нагърчи като при земетресение и мътните ѝ вълни заляха бреговете. Динозавърът започна да се върти в кръг, защото виждаше само с ед-

но око, и направи всичко на харман. Адам, залепнал за земята сред хармана, остана незасегнат. Благоразумието изискваше да се спотайва, докато премине опасността, а той, щом се окопити, отново се изправи срещу чудовището и с безумието на храбрите му пусна една стрела в здравето око. Сега вече настъпи истински апокалипсис. Ослепелият гигант се замята в безсилна ярост на различни страни и се озоваваше ту сред райската градина, ту върху Средна гора, препъваше се в скалистите панини и оставяше след себе си смърт и опустошение. Най-послед се бухна слепешката в най-близкото тепе. То се изрони като суха буца пръст, а Марица мигновено го заля и заличи.

– Нищо, нищо! – извика с възторг добрият дядо Господ. – Ако пловдивчани поискат някога още две тепета, ще им ги направя. Колко му е!

Дядо Господ тържествуваше, готов да обрече рая на пълно опустошение и отново да го създаде, ако смелостта на нашия праотец не бе стигнала границата на безразсъдството. Докато обезумялото от слепотата си чудовище се въртеше в кръг с бясна скорост, той стоеше наред просеката и съвсем непредпазливо му изпращаше стрела след стрела. По едно време динозавърът се устреми право срещу него. Човечеството и досега може би нямаше да съществува, ако дядо Господ не бе се намесил навреме. Надигна се разтревожен от трона, махна нервно с ръка, храбрецът, както бе опънал тетивата, полетя във въздуха и се намери чак в средата на райската градина. Динозавърът с огромни скокове се отправи на север към Стара планина, попадна в една дълбока пропаст и остана там завинаги. След много хилядолетия двама археолози щяха да открият скелета му случайно и да получат най-високи учени степени, държавни награди и други отличия. Щеше да се основе и ИИЖДНЗ – Институт за

изучаване живота на динозаврите по нашите земи. Желаетелите да постъпят в този институт щяха да бъдат много, та щеше да се наложи да приемат само тези, които имат диплом за завършено средно образование със златен медал и синове и внуци на активни борци против фашизма. Скелетът на динозавъра щеше да се съхранява в една от залите на института, а конференциите, посветени на скелета, щяха да се провеждат всяка година през август в Златните пясъци.

Дядо Господ възстанови на бърза ръка нанесените от динозавъра щети, а Адам се завърна при Ева. Тя се гърчеше върху кожената постеля и повръщаше банановите кори. Адам дори не я погледна, опъна се върху постелята и задряма. И Ева не му обърна внимание. Тя бе чула и видяла борбата му с динозавъра, ала не изпита гордост от пословичния героизъм на съпруга си. Като се освободи от банановите кори, тя подложи ръце под тила си и също задряма. Безпримерният подвиг на Адам не бе увенчан с лаврите на съпругески ласки, нито отбелязан в анализите на библейската история. Само добрият дядо Господ се възрадва от този подвиг, но както ще видим, не мина много време и той отново се разочарова от Адам.

Новобрачните си живееха спокойно и безсловесно, в смисъл че много рядко си разменяха по някоя дума и звук, и то когато трябваше да си поделят храната. През останалото време подобно спартанците не си позволяваха излишно разточителство със словото. А всъщност не изпитваха и никаква нужда от словесно общуване. Живееха съвършено голи, не тичаха по модни магазини, дето да си харчат заплатата, да чакат по опашки и да се карат с продавачи, не се оплакваха от поскъпването на живота, защото имаха храна и плодове в райско изобилие, не се грижеха за топливо, не гледаха синия екран, за да споделят възхищението си

от видяното, нямаха съседи да клюкарстват с тях, както и любовници, от които да се ревнуват и да се карат по цели нощи. След всичко това за какво могат да си говорят двама съпрузи, макар и младоженци?

За любов, ще речете, блажени вярващи, и с основание, защото платоническите отношения между нашите младоженци безпокояха твърде много и самия дядо Господ. Той им гостуваше всеки ден и винаги ги заварваше да седят мълчаливи или да лежат голи-голенички върху кожените си постели. Посрещаша го легешката и така разговаряха с него. Впрочем говореше той, а те го слушаха разсеяно, не му възразяваха, но и въпроси не му задаваха. Дядо Господ бе доволен от тяхното послушание и смирение, но в същото време се чувстваше оскърбен, задето не проявяваха уважение и страхопочитание към своя Бог и стар баща. Докато им приказваше това-онова, двамата лежаха пред него като хипита на тротоар в някоя западноевропейска столица, а на отиване не си правеха труд да го изпровождат. Дядо Господ си обясняваше тази липса на елементарно възпитание с младостта им, ала равнодушието им един към друг с нищо не можеше да си обясни. При всяко гостуване намираше повод да им напомня, че са законни съпрузи и трябва да се плодят и множат, за да изпълнят земята с поколение. Уверяваше ги още, че когато мъжът „познае“ жена си, така ще се прилепи към нея и така приятно ще бъде за двамата, че ще се слейт завинаги в една плът. Докато се опитваше така деликатно да ги освободи от платоническата им летаргия, дядо Господ започна всъщност да им предава лекции по сексология. Нашите млади и славни праотци обаче нямаха необходимата теоретическа подготовка по този сложен въпрос, който през двадесети век щеше да занимава така много техните потомци, не проявяваха

изучаване живота на динозаврите по нашите земи. Желаетелите да постъпят в този институт щяха да бъдат много, та щеше да се наложи да приемат само тези, които имат диплом за завършено средно образование със златен медал и синове и внуци на активни борци против фашизма. Скелетът на динозавъра щеше да се съхранява в една от залите на института, а конференциите, посветени на скелета, щяха да се провеждат всяка година през август в Златните пясъци.

Дядо Господ възстанови на бърза ръка нанесените от динозавъра щети, а Адам се завърна при Ева. Тя се гърчеше върху кожената постеля и повръщаше банановите кори. Адам дори не я погледна, опъна се върху постелята и задряма. И Ева не му обърна внимание. Тя бе чула и видяла борбата му с динозавъра, ала не изпита гордост от пословичния героизъм на съпруга си. Като се освободи от банановите кори, тя подложи ръце под тила си и също задряма. Безпримерният подвиг на Адам не бе увенчан с лаврите на съпругески ласки, нито отбелязан в анализите на библейската история. Само добрият дядо Господ се възрадва от този подвиг, но както ще видим, не мина много време и той отново се разочарова от Адам.

Новобрачните си живееха спокойно и безсловесно, в смисъл че много рядко си разменяха по някоя дума и звук, и то когато трябваше да си поделят храната. През останалото време подобно спартанците не си позволяваха излишно разточителство със словото. А всъщност не изпитваха и никаква нужда от словесно общуване. Живееха съвършено голи, не тичаха по модни магазини, дето да си харчат заплатата, да чакат по опашки и да се карат с продавачи, не се оплакваха от поскъпването на живота, защото имаха храна и плодове в райско изобилие, не се грижеха за топливо, не гледаха синия екран, за да споделят възхищението си

от видяното, нямаха съседи да клюкарстват с тях, както и любовници, от които да се ревнуват и да се карат по цели нощи. След всичко това за какво могат да си говорят двама съпрузи, макар и младоженци?

За любов, ще речете, блажени вярващи, и с основание, защото платоническите отношения между нашите младоженци безпокояха твърде много и самия дядо Господ. Той им гостуваше всеки ден и винаги ги заварваше да седят мълчаливи или да лежат голи-голенички върху кожените си постели. Посрещаша го легешката и така разговаряха с него. Впрочем говореше той, а те го слушаха разсеяно, не му възразяваха, но и въпроси не му задаваха. Дядо Господ бе доволен от тяхното послушание и смирение, но в същото време се чувстваше оскърбен, задето не проявяваха уважение и страхопочитание към своя Бог и стар баща. Докато им приказваше това-онова, двамата лежаха пред него като хипита на тротоар в някоя западноевропейска столица, а на отиване не си правеха труд да го изпровождат. Дядо Господ си обясняваше тази липса на елементарно възпитание с младостта им, ала равнодушието им един към друг с нищо не можеше да си обясни. При всяко гостуване намираше повод да им напомня, че са законни съпрузи и трябва да се плодят и множат, за да изпълнят земята с поколение. Уверяваше ги още, че когато мъжът „познае“ жена си, така ще се прилепи към нея и така приятно ще бъде за двамата, че ще се слепят завинаги в една плът. Докато се опитваше така деликатно да ги освободи от платоническата им летаргия, дядо Господ започна всъщност да им предава лекции по сексология. Нашите млади и славни праотци обаче нямаха необходимата теоретическа подготовка по този сложен въпрос, който през двадесети век щеше да занимава така много техните потомци, не проявяваха

никакъв интерес към лекциите и както винаги мълчаха, апатично вторачени пред себе си. Измина меденият им месец, а те продължаваха да живеят в ненарушимо целомъдрие, без да си дават сметка каква отговорност поемат към бъдещото човечество. Дядо Господ скоро се увери, че не разбират какво иска да им каже със своите алегорични съвети и завети, зарязва теорията и се принуди да им демонстрира нагледни уроци по предмета. Понеже не разполагаше със сексфилми, той реши да илюстрира беседите си с любовни атракции на разни животни и така превърна рая за известно време в нещо като публичен дом за безсловесните земни обитатели. Но и тези животински вакханалии, които увеличиха възпроизводството на безсловесните твари със стотици проценти, не помогнаха на новобрачните да осъзнаят изконните си съпругески задължения. Те даже не разбраха, че тези спектакли бяха устроени специално за тях със строго научна цел, камо ли да си вземат някаква поука. За съжаление дядо Господ не можеше да им даде личен пример в това отношение, та сега-засега трябваше да се примири с тяхното сексуално невежество, като пак се утеши с надеждата, че с времето сами ще изпитат желание да се слоят в една плът.

Както и да е, ако не се смята тази малка аномалия от физиологичен характер, нашите праотци имаха такъв идеален брак, на който много, ако не и всички съвременни семейства биха позавидели. Разбираха се много добре и прекарваха времето си рамо до рамо с изключение на ония часове, когато Адам отиваше на лов или да изпълнява пъдарските си задължения. Между другото той се грижеше за домакинството. Почистваше рибата, изкормяше дивеча и го печеше на огнището, а Ева живееше като чистокръвна аристократка. Не посягаше да свърши някоя работа, наяжда-

ше се и се оттегляше да почива, но затова пък бе най-скромната съпруга на света, не му претендираше за някаква еманципация, нито пък за апартамент, лека кола, модни тоалети и пр., ето защо не може да се каже, че Адам пъшкаше под нейния чехъл. И може би щяха да доживеят до дълбоки старини все така мирно и щастливо, ако не бе се случило едно неприятно събитие, което принуди дядо Господ да сътвори още един човек на света.

Този ден Адам се натъкна в райската градина на мечка. Тя се бе изправила до едно дърво, навеждаше с лапи клоните, чупеше ги и лакомо ядеше плодове. Адам ѝ викна отдалече, да я сплаши, но тя не му обърна внимание и продължи най-невъзмутимо да си яде. Навярно го взе за друг вид мечка, който знае защо, обезкосмена и поради това смешна и безпомощна с голотата си. За беда Адам бе забравил лъка си и застана с голи ръце срещу косматия нашественик. Сръчка го по гърба, после му удари два юмука по муцуната. Мечката изръмжа – остави ме на мира!, – но Адам не разбираше езика ѝ, пък и да го разбираше, бе длъжен да я прогони на всяка цена. Хвана я изотзад за шията, подложи ѝ крак и я гътна на земята. Мечката бе изненадана от пехливанската хватка на това голо и смешно същество, къде-къде по-слабо от нея, рипна и ухапа лявата му ръка. Адам се дръпна и ръката му остана в устата на мечката. Мечката не бе стръвница, но понеже Адам взе да я блъска с дясната си ръка, тя се хвърли още веднъж отгоре му и откъсна и дясната му ръка.

Дядо Господ възстанови ръцете на Адам и го върна на съпругата му в пълна изправност, но този път смелостта му не го зарадва. Едва сега той проумя, че неравната Адамова борба с динозавъра и мечката не е било съзнателно действие, че и в останалите си работи той не влага съобразителност и разум. Единствено

вената му умствена проява бе кръщаването на животните, но дядо Господ сам знаеше, че това стана с негова помощ – ако не му бе дал назаем от своето въображение, Адам не би могъл да измисли едно име. И Ева се оказа от един дол дренки със съпруга си, и тя не проявяваше признаци на развитие, тъй че двамата в никакъв случай не можеха да се нарекат човеци по негов образ и подобие.

Това откритие отчая много дядо Господ, защото този път неуспехът му бе двоен, следователно и двойно по-тежък. Заредиха се отново неспокойни дни и нощи, да не говорим за брадавиците на дядо Господ, които бяха обречени да изкупят всичките му творчески неуспехи. Тази на лявата му буза бе изтръгната от корен, а другата, на носа му, остана наполовина. И все пак отчаянието му не достигна дотам, че да скръсти ръце. Като у всеки творец надеждата да постигне нещо по-съвършено окриляше въображението и духа му. Така стигна до решението да създаде още един човек, както художниците правят нови и нови варианти на творбите си. Дядо Господ се хвана за глината, но си даде обет, че ако третият човек се окаже като предшествениците си, той ще бъде последният на света. След смъртта на тримата ще се залови да създаде друг вид същества, па макар и не по негов образ и подобие. Така да бъде!

ИЗТЪРСАКЪТ

Новият човек бе изваян с такава лекота и бързина, че дядо Господ се усъмни в успеха си. Яростното вдъхновение го отвлече от времето, а понеже не изпита и умора, стори му се, че цялата работа продължи само няколко минути. Глиненият момък обаче

стоеше срещу него със стройна и самоуверена осанка, която, макар и още мъртва, излъчваше вътрешно напрежение. Дядо Господ го огледа по обичая си от всички страни и се наведе да му вдъхне живот. Още не бе отлепил устата си от неговата, момъкът се усмихна, поклони се ниско и каза:

– Благодаря ти, Господи, че ме създаде. Как, ако смея да попитам, ще ме наречеш?

Дядо Господ отстъпи назад изненадан, а момъкът го гледаше в очите с лъчезарна усмивка и очакваше да чуе името си. Сърцето на майстора трепна в неясно предчувствие: „Този, изглежда, е съвсем различен от другите двама, какъв ли човек ще излезе от него? И как се сети да пита най-напред за името си?“ За много неща бе мислил, докато го ваеше от глината, но не и за името му.

– Сатанаил! – каза дядо Господ, учуден, че това име му дойде на устата. – Сатанаил ще се казваш.

– Ах, чудесно име, благодаря ти! – извика възторжено новосъздаденият и отново направи дълбок поклон. – А сега ще ми позволиш ли да се поразходя? Цяла вечност съм очаквал този славен миг, когато ще ходя по света и ще се радвам на живота.

Той слезе от каменната поставка, разходи се по меката трева, изправи се на ръце като акробат и се върна при дядо Господ. Сияещите му очи издаваха още по-голяма вътрешна енергия и страстна жажда за дейност. Дядо Господ почувства как тези очи проникват безпрепятствено навсякъде и във всичко и се зарадва. Сатанаил очевидно притежаваше голям ум и съобразителност и още в първия миг от живота си му засвидетелства уважение и признателност, докато ония двамата и досега не съзнаваха неговото величие.

– А това там е райската градина, нали? – запита Сатанаил и сам си отговори: – Да, райската градина

е. Най-прелестният кът на земята. А реката, която тече през рая, е Марица, нали? Река българска веќе веков. По тези земи значи ще си основат държава един ден българите. Интересно е да се знае какъв ще бъде този народ, който ще живее в райска земя?

– Не ти е работа да надничаш в бъдното! – каза му с укор дядо Господ и трябва да съжаляваме, че не задоволи любопитството на Сатанаил. Ако бе го сторил, сега щяхме да знаем що за народ сме. Любопитно е също така да се знае дали сам дядо Господ предвиждаше основаването на нашата държава по тези места, или взе думите на Сатанаил за детски брътвеж. Във всеки случай той явно бе озадачен от любопитството, ума и прозорливостта на третото си дете. Не става дума за ясновидските способности на Сатанаил, които по-късно много от хората щяха да при тежават и които вече не се отричат дори и от нашата наука. Тревожеше го необикновената разлика в умствените способности на Сатанаил и тия на Адам и Ева, която можеше да се окаже сериозна пречка за тяхното съвместно съществуване. И наистина, докато двамата живееха около месец като всички други същества на земята, та дори и по-просто, защото не изпитваха още влечение един към друг, този се пръкна, кажи-речи, завършен интелектуалец. Тъкмо затова дядо Господ поиска веднага да го представи на Адам и Ева, за да види как ще се отнесат към него, и обратно – как Сатанаил ще се отнесе към тях.

– В рая има двама души, наречени Адам и Ева – каза му той. – Ела да те запозная с тях и да ти покажа къде ще живееш.

– Няма нужда, Господи! – каза Сатанаил. – Много си работил, цяло битие си сътворил, почини си. Нека сам да намеря мястото, където ще живея, и сам да се запозная с Адам и Ева!

– Щом можеш сам да се справиш, тръгвай! – каза, поласкан от неговата любезност, дядо Господ. – Но знай, че не ти се полага да живееш в рая. Не бива да се смесваш с двамата, защото са мъж и жена. Избери си място малко по-настрани от рая. И още нещо – в рая има две дървета. Едното е дървото на познанието, другото на живота. На тях няма да посягаш. Щом хапнеш от техните плодове, веднага ще умреш.

– Да бъде волята ти, Господи! Ще направя така, както казваш.

Сатанаил нетърпеливо се втурна към райската градина, а дядо Господ го проследи с ласкава усмивка и си каза по старчески, на глас:

– Я го виж ти, изтърсака му с изтърсак, на кого ли се е метнал толкова любознателен, пъргав и възпитан?

След няколко минути Сатанаил намери Адам и Ева. Както и трябваше да се очаква, появата на третия човек и техен брат не им направи особено впечатление.

– Здравейте, приятели! – Сатанаил галантно се поклонил най-напред на Ева, после на Адам. – Щастлив съм да се запозная с вас!

Ако домакините имаха слуга, на когото Сатанаил можеше да подаде визитната си картичка, за да ги предизвести за своето посещение, и ако този слуга му съобщеше, че „днес господарите не приемат“, Сатанаил би нарушил етикета с риск да го вземат за натрапник и пак би нахълтал като варварин в техните покои. Предстоеше му да види и се запознае за пръв път с човеци и вроденото му любопитство неудържимо го тласкаше към тях. Седна срещу двамата и се опита да ги умили с най-очарователната усмивка, на която бе способен. Адам и Ева не забелязаха или по-точно не отдадоха значение на усмивката му,

за тях тази гримаса не означаваше нищо, защото никога не бяха се усмихвали един на друг.

– Дядо Господ ме изпрати да се запозная с вас, защото отсега нататък ще бъдем съседи. Позволете ми да ви се представя! Казвам се Сатанаил.

Бъдещите съседи се оказаха затворени и невъзпитани хора до такава степен, че не оцениха ни най-малко светските му маниери, както и нескритото му доброжелателство. По всичко се виждаше, че не желаят да го допуснат в своето общество и не намираха средство да го отблъснат освен упоритото мълчание. Сатанаил бе засегнат от просташкото им поведение, но любопитството му надделяваше над честолюбието и реши да ги провокира с всички средства само и само да откопчи някоя дума от тях.

– На български ви говоря, чувате ли ме? – извика той, като придаде на лицето си най-презрително изражение, за да ги уязви. – Какви отвратителни темерути сте, дявол да ви вземе! Сливи ли имате в устата си, а? Хей, мацке, кажи една дума! Името си поне кажи!

Мацката като че съзнаваше великата си моралистична мисия и смяташе за свещен дълг още отсега да даде урок по целомъдрие на бъдещите си дъщери, та не благоволи и да погледне нахалния млад човек. След като не успя да спечели благосклонното ѝ внимание с благородните си обноски, Сатанаил реши да я задява грубо и неприлично като селски ерген. Докосна с пръст петата ѝ и леко я погъделичка. По мургавата кожа на бедрото ѝ мина тръпка и тя отмести крака си. Сатанаил я погъделичка по другия крак, тя отмести и него, но устата ѝ се накъдри в кисела гримаса. Окуражен от това, Сатанаил седна по-близо до нея и започна да я гъделичка по бедрата, корема и гърдите. Когато пхна ръка под мишниците ѝ, Ева прихна да се смее като кукла, в която някакъв механизъм произвежда смях, пос-

ле легна по гръб и зарита с крака. Сатанаил продължи да я гъделичка, а тя се кикотеше истерично и правеше ножици с крака, докато лицето ѝ взе да посинява. Сатанаил се сети, че може да ѝ причини китайска смърт, и я остави на мира, без все пак да изкопчи една думичка от нея. Адам лежеше на хълбок и зяпаше един орел, който кръжеше високо в небето. Той навярно смяташе, че най-почтеният начин за чуждите мъже да беседват със съпругата му е да я карат да се кикоти до посиняване, така че не намери нищо оскърбяващо семейната му чест в това китайско гъделичкане.

Ако всевиждащият дядо Господ бе видял тази неблагоприятна сцена, оскърбяваща целомъдрието на нашата прамайка, сигурно щеше да я предотврати навреме, но и неговото внимание бе заето с небето. Много от небесните тела, нови и неопитни като всички неща във вселената, все още не умееха да се движат както трябва, отклоняваха се от своите орбити, сблъскваха се с други и причиняваха космически катастрофи. Тъкмо сега три тела се сблъскаха едно с друго, сплескаха се и полетяха кое накъде види. Дядо Господ реши да ги бракува, но като видя, че са хиляди пъти по-големи от земята, не му даде сърце да изхаби толкова материал и отново се зае да изчислява скоростите и посоките на тяхното движение.

Сатанаил си отиде озадачен и оскърбен от поведението на новите си съседи. Всеки на негово място би ги отминал с презрение, така би направил и той, ако в сърцето му не бе избликнала внезапна и силна страст към Ева. Още като я видя да лежи на кожената постеля, той изпита силно до скверност желание да я облада и можеше да го стори, ако мъжкото му достойнство не го възпираше да люби жена, която няма да му отговори с взаимност. Но как да я изтръгне от апатията?

Както знаем, дядо Господ отдавна се измъчваше над този въпрос, а Сатанаил го реши само за няколко минути и пристъпи към действие. Малко след като бе напуснал съседите си, той отново ги посети без покана. Адам бе отишъл да изпълнява пъдарските си задължения, а Ева, току-що станала от постелята, пристъпваше с неосъзната грация към едно дърво. Сатанаил любезно я поздрави, тя не отвърна на поздрав му, откъсна си един плод и го захапа.

– Ела да ти покажа по-вкусен плод! – каза ѝ Сатанаил.

Ева дъвчеше с пълна уста и мълчеше. Чужда на суетата, тя не съзнаваше очарованието си, нито магията на своя секс, която струеше от всяка частица на плътта ѝ, от дългите ѝ коси, обгърнали раменете ѝ като тъмни облаци, от спокойния и непорочен поглед. Сатанаил я съзерцаваше с очите на бъдещите художници, които щяха да създадат щедъврите си по образец на нейното тяло, но и с очите на влюбен мъж. Възхищението и страстта му се разпалваха взаимно и той се задъхваше от нетърпение да я заведе миг по-скоро при райската ябълка. Взе безответната ѝ ръка в своята тръпнеща десница и тя го последва с безпаметно покорство на добиче, което водят на по-добро пасище.

Райската ябълка бе великолепна. Приличаше на коледна елха сред останалите дървета, само че не тъй натруфена от посредствения вкус на Дядо Мраз с разни детски шарения, а с едри и сочни плодове. И тези плодове, както клоните и листата ѝ, сияеха с ослепителния цвят на чисто злато. Сатанаил откъсна една ябълка и вежливо я поднесе на Ева.

– Хапни, моля ти се! – каза той, като я огря с лъчезарната си усмивка. – Ще видиш, че по-вкусен плод не си яла досега.

– Господ не позволява – каза Ева с дълбок, но безстрастен алт, който все пак опияни слуха на Сатанаил като топлите звуци на арфа. – Ако ядем от този плод, ще умрем. Така каза Господ.

Това бяха първите думи, които Сатанаил чу от нея, и се боеше, че други няма да чуе.

– Не, мила моя, не! Старецът ви е излъгал, макар че е недостойно за един Бог да лъже. – Сатанаил разбираше, че с думи няма да я убеди, изяде ябълката с тържествена нагледност и, разбира се, нищо не му стана. – Както виждаш, не умрях и нямам намерение да умирам. Напротив, чувствам се великолепно, а даже и малко по-добре.

Докато ѝ говореше така, той откъсна още една ябълка и я поднесе към устата ѝ. Ева бе изпълнявала строгата заповед на дядо Господ не от страх да не умре, защото не знаеше още що е смърт, а по негово внушение. Не знаеше още какво е лъжа и не от наивност се остави да бъде убедена. Ароматът на ябълката нахлу в душата ѝ със силата на райско опиянение и изостри до болезненост инстинкта ѝ да яде. Преди да вкуси от забранения плод, тя най-после не подозираше, че се поддава на великото библийско изкушение и обрича всички жени за всички времена на това изкушение. И така прие първородния грях само за едно мигновение. И то извънбрачно, и то без капка угризение на пречистата си съвест.

И наистина, още щом вряза бисерните остриета на зъбите си в кората на ябълката, щом вълшебният сок я опари със сладостна тръпка по гърлото, Ева си спомни и осмисли хиляди неща от момента, в който бе видяла за пръв път света, усети неспокойните удари на младото си сърце, които изпълваха плътта ѝ с радостно опиянение от живота, а душата ѝ – със съкровени желания, страх, надежда, свян и суета, сетивата ѝ об-

гърнаха околния свят като невидими, но безкрайни пипала, пиха от благоуханието на райската му прелесть и го преляха в кръвта ѝ, развълнуваха спящото спокойствие на очите ѝ и от мъртви блата ги превърнаха в живи езера, отразили с дълбоките си и прозрачни дълбини небесния лазур, в ахатовите ѝ зеници се гмурна образът на Сатанаил, възмечтан от безпаметната ѝ кръв, дързък, нежен, безпощаден в желанието си и мил, ясен и загадъчен. Той стоеше до нея на една целувка разстояние, непозволено за мъж и жена, които току-що са се запознали, и тя, преди да се отдалечи с крачката на приличието, видя голотата си, отразена в очите му, закри с една ръка гърдите си, а с другата – триъгълника на подкоремия си, и се опита да побегне. Той я хвана с тръпнещи пръсти за раменете и обърна лицето ѝ към своето.

– Ах, остави ме, моля ти се! – трескаво заговори тя. – Какво искаш от мен?

– Да те любя! – с библейско откровение каза Сатанаил и я стегна в горещия обръч на прегръдката си.

– Ах, ти прекаляваш вече! Толкова лекомислена ли ме смяташ, та си позволяваш тази дързост? Колко сте отвратителни вие, мъжете. За вас жените са само едно плътско удоволствие и нищо повече.

Като отправи това класическо обвинение срещу грубия мъжки пол и си осигури безспорно алиби за скромност, Ева не побягна, както трябваше да стори, а обърна лице към Сатанаил и замига често-често, „на парцали“, тъй че миглите си, които добрият дядо Господ в творческата си записна за малко не пропусна да прибави към човешките очи по чисто здравословни причини, сега тя реши да използва най-рационално за друга цел. Тъмни и извити в краищата, миглите ѝ пърхаха като криле на птица, отначало с двайсет оборота в секунда, а отпосле бавно и тежко, дока-

то взеха да замрежват очите и да пропускат някакви загадъчни светлинки. Сатанаил дешифрира този морзов сигнал да действа, както намери за добре, притисна я още по-здраво в обятията си и я целуна. Ева, разбира се, му отказа първата целувка, стисна устните си с твърдата съпротива на моминското целомъдрие, но само след миг произнесе през нос едно протяжно „ннне“, което трябваше да играе ролята на бяло знаме, вдигнато от принудата, уви, на едно желано насилие.

Адам се завръщаше от обичайната си обиколка из райската градина и бързаше да се прибере у дома си, за да се опъне минута по-скоро върху кожената си постеля. Когато минаваше покрай едно дърво с разкошно бухнала корона, пьдарските му очи не пропуснаха да забележат две тела, сплетени в моряшки възел, които се открояваха върху сенчестия атлас на тревата. Под главите им като тъмна лава се бе разляла косата на жена му.

– Искам те, още те искам! – говореше тя с изнемогнал и алчен шепот, а зърната на гърдите ѝ, набъбнали колкото зрели смокини, горяха с малинови искри в ръцете на Сатанаил. – Хубаво ми е с теб, искам винаги да съм с теб, чуваш ли ме? Кажи ми, че и ти го желаеш!

Но преди да чуе съдбоносния отговор, до самата ѝ глава спряха нечий стъпки, отвори очи и видя съпруга си. Главата му се губеше високо в синевата на небето във вид на подбрадник, а стрелата, която държеше в ръка, бе устремена към гърдите ѝ със злокобно блестящ и остър връх. Тя се прилепи към тялото на любимия си с неподозираната сила на страха.

– Не бой се от този абориген! – пошепна в ухото ѝ Сатанаил, без да трепне от присъствието на законния си съперник. – Той ще си отиде.

И Адам си отиде. Помисли си, ако изобщо можеше да мисли и съобразява, че съседът отново е пожелал да погъделичка жена му, т.е. да побеседва с нея, и остави двамата да си свършат беседата... Съзнателно или не, той прояви деликатност, която никой мъж в дългата история на брака не прояви така безскрупулно, и то за сметка на върховния завет на дядо Господ, според който бе длъжен да убие жена си, ако я улови в прелюбодеяние. Ева обаче не само че не оцени мъдрото му великодушие, ами заслемена от присъпите на страстта, жестоко му се присмя, нарече го мухльо и още нещо, което най-тежко оскърбява достойнството на мъжа.

Неблагодарни са жените, блажени вярващи, следователно не бива да им прощаваме прелюбодеянията!

АДАМ „ПОЗНА“ ЕВА

Проточи се дълъг библейски следобед, изтерзан от скука и любовни миражи. Ева седеше под бухлатото дърво, където я бе оставил Сатанаил, и поемаше с всичките си сетива нетленните следи от неговото присъствие. Взираше се на всички страни и изведнъж ѝ се стори, че го вижда да идва към нея с леки, нетърпеливи стъпки, и с трескава бързина започна да скубе треви и храсти около себе си. Един ден ѝ бе достатъчен, да разбере, че в голотата ѝ се крие онай извечна и сляпа сила, която ще привлича мъжа към жената, че женската голота трябва да се прикрива с привидно целомъдрие и свян, за да се преоткрива отново и отново от мъжа. Покри се до раменете с треви и лежа дълго, безкрайно дълго по гръб, упоена от дъха на тревите и очакването. Когато най-после се изправи и седна, слънцето бе увиснало над тъмните върхове на Рила

като онемяла камбана, от която никога няма да се изтръгнат трелите на радостта и щастието. Но тя все още очакваше любимия с примирението на надеждата и за да не позволи на отчаянието да я обезвери докрай, започна да сплита треви и храсти, да ги снажда и мери по тялото си и така си направи сутиен и една педя поличка, първия, а може би и най-модерния минижуп в света. Ела да видиш колко ми отива, зовеше тя любимия, но телепатичните ѝ способности се оказаха коварни, защото вместо Сатанаил по пътеката се зададе съпругът ѝ. Работният му ден бе свършил и той бързаше да се прибере у дома, където го чакаше цял бут печено месо и мека постеля. Мина покрай съпругата си и не обърна внимание нито на нея, нито на екстравагантното ѝ одяние. Ева се ожесточи от появата му, изпадна в екзалтирана ненавист и взе да ругае невинния човечец с най-неприлични епитети, като глупак, идиот, тапир, рогоносец, и да нарежда всевъзможни заклинания. Между всяка ругатня и заклинание тя отправяше по един горещ зов към Сатанаил да я спаси от мъката на любовта и омразата.

– При теб съм, миличка! – обади се най-сетне той.

Ева скочи на крака и пламнала от щастие, се завъртя на всички страни.

– Къде си, защо не те виждам? Не се крий, моля ти се, покажи се по-скоро! Нямам вече сили да те чакам.

– Не се крия, при теб съм – съвсем отблизо и плътно прозвуча възлюбеният глас.

Ева обиколи бухлатото дърво, надникна в храстите, раздразнена от неуместната игра на криеница, и никъде не го откри.

– Ти си жесток! – извика тя с потиснат гняв, готов да се превърне в радост, щом го зърне. – Цял следобед те чакам, а ти искаш да ме измъчваш. Такава ли е твоята любов?

– Страст, а не любов – обади се Сатанаил.

– Шегуваш ли се?

– Не! Съжалявам, че трябва да ти го кажа, но честта ми не позволява да го премълча. Отсега нататък мога да общувам с тебе само като дух и никога няма да усетиш тялото ми до своето тяло. Такава е съдбата ми, срещу която не мога да се боря. Създаден съм за други дела, а не да бъда твой съпруг. Остани си с добро!

Ударът на това признание бе така катастрофално внезапен, че Ева нададе неистов вик и падна по лице на тревата. Опомни се от хладината на вечерта и ходи до късна нощ из рая, докато от гърдите ѝ не можеха да се изтръгнат повече ридания. Но надеждата ѝ не искаше да умре и като слънце сред тъмни облаци проникваше с чародейна светлина в душата ѝ. За какъв дух ми говори, питаше се тя и понеже не разбираше смисъла на думите му, все още вярваше, че се шегува или иска да постави любовта ѝ на изпитание. Как тъй ще общува с нея като дух и как тъй стана невидим? Чудотворец ли е той, или очите ѝ са заслепени от любов?

За разлика от останалите библейски събития тази любов пламна и изгоря само за един ден, но Ева все още не можеше да го повярва. Като всяка жена тя смяташе, че мъжете разлюбват жените само заради други жени, и тъкмо това крепеше надеждата ѝ – тя бе единствената в света и Сатанаил не можеше да отиде при друга. За каквито и духове да ѝ говори, както и да играе на криеница, в края на краищата няма да стигне доникъде с платоническите си теории.

Така си мислеше тя и така утешаваше първите си любовни мъки нашата млада, хубава и славна прамайка, докато заспа най-после тежък, изнурителен сън. И тогава дойде Сатанаил с предпазливи, гузни

стъпки, застла постелята си до нейната и легна. Тя го усети със сърцето си и с големи усилия се престори, че спи дълбоко, за да се наслади по-дълго на изстраданата си и осъществена надежда. Той бе осъзнал вината си, но гордостта му все още не позволяваше да се обърне към нея и да я приласкае. Такива са мъжете, изкупват вината си с мълчалива гордост, спотайват се като провинени деца, докато протегнеш опрощаваща ръка към тях. Но минаха часове, а Сатанаил лежеше като мъртъв и по едно време започна да хърка, най-напред тихо и звучно, а после с такова силно пръхтене, което светотатствено нарушаваше тишината на райската нощ и оскърбяваше трепетното очакване на влюбената жена. Ева обаче великодушно му прости хъркането, като си каза, че угризението е отнело силата му да се съпротивява на душевната умора и съня, премести се при него и го притисна в обятията си. Той изстреля през устата си последния и най-силен залп от зловещи шумове, извика и се събуди. И първият порив на инстинкта му бе да отстрани от себе си нападащото го животно, като го изтласка с ръце от постелята си. Ева се намери върху росната трева, събуди се и видя, че бе отдала насън нежността си на своя законен съпруг.

– Жалък страхливец! – каза тя със заядлива усмивка, но докато гледеше Адам, опънат по гръб върху постелята със силата на съвършената си мъжка горота, тя почувства коварния порив на съприкосновението, изпита смъртно, противно и сладостно желание да го докосне още веднъж, да издевателства над непорочната му мъжественост и така да го унижи за неговото тъпо равнодушие. – Да не мислиш, че ще взема да те изнасилвам? Как не! Противно ми е даже да те гледам!

Ева го оскърбяваше с голяма наслада, защото съз-

наваше, че не ѝ е толкова противен, а досаден с равнодушието си, от което можеше да го изтръгне само след минута, като му даде да вкуси от райската ябълка. Дали наистина ще се промени, ако яде от нея, както аз се промених, питаше се тя и като си спомняше чудодейния миг на своето преображение, изпитваше все по-силно любопитство да види въздействието на райската ябълка върху съпруга си. Всъщност той не е виновен за сегашното си състояние, казваше си тя, нали Господ го е създал такъв! Нямам основание да му се надсмивам, защото и аз довчера бях като него глухо и сляпо за света същество. Подтиквана от ненавист, съчувствие и най-вече от любопитство, Ева изтича до райското дърво и донесе две ябълки. Подаде на Адам едната, но той позна забранения плод, извърна се настрани и изломоти:

– Ще умрем, ако ядем от тези ябълки.

– Глупчо! – засмя се Ева. – Аз ядох от тях още вчера и нищо ми няма. Ето! – И както бе направил Сатанаил пред нея, изяде едната ябълка пред очите му. – Виждаш ли, нищичко ми няма, а според Господ трябваше да умра два пъти досега. А да знаеш колко са вкусни!

Адам прояви възхитително мъжество и вяроност към Божия завет, още повече че бе настанало време за утринна закуска и според павловското учение стомахът му обилно отделяше сокове, които го караха да преглъща слюнките си. И Ева реши да си послужи с хитрост, първата и не последна в техния дълъг брачен живот. Откъсна от близкото дърво една обикновена ябълка, прободе я с клечка и втъкна в отворстие то парче от райската.

– Е, щом не искаш да ядеш от райската, яж от тази! – каза тя и му подаде обикновената ябълка.

Адам спокойно я поднесе към устата си, а Ева напрегнато го наблюдаваше да не би да забележи напъ-

ханата в ябълката измама и да я хвърли на земята. Той захвърли ябълката на земята, но след като бе вкусил от нея, устреми в Ева очи, замъглени от неѝа и копнеж, после промълви с унеса на влюбен от пръв поглед:

– Ева, колко си хубава, Ева!

Ева се засмя с кокетството на опитна жена и докато размахваше с двайсет оборота в секунда тъмните крила на миглите си, показалецът на дясната ѝ ръка се плъзна с невидимо змийско движение към презрамката на банския костюм от пъстри треви и гръдта ѝ блесна като мълния в замъглените зеници на Адам. Тя се зае да я прикрива с прелъстително усърдие, но в това време и минижупът ѝ се скъса в талията ѝакак от само себе си и падна в глезените ѝ. Ах, ах, завайка се тя, но вместо нея се засрами Адам, защото едва сега разбра, че и той е гол, и прикри с длани слабините си. Ева започна да го разглежда с присмехулно присвити очи и да крещи:

– Леле, колко си срамлив! Колко си срамлив, като гимназист! А уж си ми съпруг.

Заливайки се от истеричен смях, тя пристъпи към него, увеси се на шията му с цялата си тежест, тъй че го принуди да падне на колене, а после и да легне на постелята.

Настана обед и Адам за пръв път пренебрегна пдарските си задължения, за да се отдаде на съпружеските. Той имаше да навакса много време, пропиляно в платоническа летаргия, пък и Ева го вълличаше неспасяемо в благодатните дълбини на плътта си със същата всеотдайност, с която вчера бе държала Сатанаил в девствената си прегръдка. Така, блажени вярващи, нашият праотец влезе най-после в правата си на законен съпруг и „позна“ жена си.

ДА ПУКНЕТЕ ДАНО!

В това време добрият и всевиждащ Господ бе при-
тъпил бдителността си до такава степен, че дори не
видя как нашите прародители хлътнаха до уши в зло-
воонното бласто на грехопадението и повлякоха след
себе си цялото човечество. Височайшето му внима-
ние бе погълнато изцяло от внезапното и необясни-
мо изчезване на Сатанаил. Дядо Господ го изгуби от
очи още предния ден, когато младият човек се пред-
стави на семейство Адамови в не особено приятна свет-
лина. Разтревожен от тази мистерия, той претърси ця-
лата вселена и не го намери ни жив, ни мъртъв, и то-
гава се сети, че бе пропуснал да го потърси в рая. Ма-
кар да бе изморен от денонощното лутане из вселена-
та, той се дигна от трона и се запъти към рая. Там го
очакваше още една голяма неприятност, която го раз-
строи до дън душа.

Адам и Ева вървяха прегърнати право към дърво-
то на живота. Опиянени от щастието на първия си
брачен ден, те вярваха, че семейната им нирвана ще
бъде безкрайна, но Сатанаил издебна момент и про-
шепна на Ева, че двамата са смъртни и няма защо да
се залъгват с празни илюзии за вечен живот и вечно
щастие, ако не вкусят от дървото на живота. Ева поз-
наваше вече големия ум на Сатанаил, не се съмнява-
ше, че ѝ казва истината, и изведнъж се натъжи. Между
другото тя още обичаше вероломния си любовник и в
същото време бе страстно влюбена в съпруга си, фе-
номенална способност, която познавачите на тъй на-
речената женска душа и досега не са успели да обяс-
нят. Адам бе сляп за всичко друго на света освен за
любимата си, забелязваше не само най-малката про-
мяна в настроението ѝ, но и в мислите ѝ, та когато я
запита и тя му каза защо е натъжена, пръв рипна от

брачното ложе и я поведе към заветното дърво. Два-
мата вървяха безпаметни от великата надежда за без-
смъртие, окриляни от детинско дръзновение да нару-
шат строгата заповед на Всевишния, която след на-
рушението щеше да загуби съдбовната си сила.

Но Всевишният стоеше зад дървото и ги наблюда-
ваше, смаян от костюмите им, изплетени от треви и
листа. Бяха се погрижили да прикрият голотата си и
това показваше, че са извършили една голяма беда, а
сега отиват да извършат най-непоправимата от всич-
ки бедни. Добрият дядо Господ никога нямаше да си
прости опущението, от което двамата се бяха възпол-
звали да узнаят що е добро и що е зло, но и никога
нямаше да ги удостои с безсмъртие. Разгневен от стар-
ческата си небрежност (дали не ме е налегнала вече
склерозата), той извика със страшен глас:

– Да не сте посегнали, окаяници! Ще ви откъсна
ръцете!

Коварните и сияещи от нежност ръце на младожен-
ците се вкамениха, а като видяха лицето на своя съз-
дател и тиран, сърцата им, подлудели от ефимерното
опиянение на любовта, престанаха да бият. Очите на
добрия старец, който всеки ден ги бе навестявал и съ-
ветвал с бащинска загриженост, бълваха мълнии ка-
то дула на огнестрелни оръжия, посинелите му устни
трепереха неудържимо, мъдрото му чело се бе превър-
нало в тъмна и злобна плетеница от бръчки. Негово-
то настроение се отрази естествено и на подвластна-
та му природа, както на мъртвата, така и на живата.
Над рая надвиснаха облаци, мрачни и космати като
кравешки кореми, блеснаха ослепителни светкавици,
затрещяха гръм след гръм, коремите на облаците се
отпраха и изсипаха едра градушка, животните се раз-
бягаха с рев на всички страни. Адам и Ева стояха под
ударите на градушката и напразно се опитваха да се

скрият някъде или да се приютят в прегръдките си. Очите им бяха слепи в мрака, краката и ръцете им неподвижни, тъй че не можеха нито да се движат, нито да се докосват. Добрият дядо Господ с настървение скубеше косми от брадавиците си.

– Господи, прости ни! – замолиха се двамата в един глас. – Слаби сме и неразумни, прости ни и помогни ни! Направи така, че да паднем на колене и да посипем главите си с пепел, за да видиш, че искрено се разкайваме за греховете си.

Странно е, че добрият дядо Господ не отдаде на покаянието им онова велико значение, което по-късно щеше да затвърди авторитета му сред човечите и да осмисля тяхната религия. И все пак то поласка величайшето му самолюбие – тези окаяни същества, които досега не съзнаваха или не признаваха величието и всемогъществото му, щом изпаднаха в беда, започнаха да правят мили очи и да му падат на колене. Той, разбира се, никога нямаше да им даде опрощение, а напротив, щеше да ги накаже най-сурово за първородния им грях, но гневът му се посмекчи и лицето му се разведри. Съответно с неговото настроение и природата промени веднага своето – косматите облаци изчезнаха, дърветата и тревите изпълниха въздуха с благоухание и отново настъпи слънчев райски следобед. А Адам и Ева, щом се вдигна тъмнината, търтиха да бягат презглава, защото градушката бе изпокъсала дрешките им.

– Върнете се, проклетници! – викна след тях дядо Господ. – Защо бягате?

– Голи сме, Господи.

– Та какво, като сте голи! Нали голи ви създадох?

– Срамуваме се.

– Аха, срамувате се. Виж ти каква била работата! Ами къде ви беше умът, когато ядохте от ябълката за познаване на доброто и злото?

Ония се притискаха о земята и гузно мълчаха, но някаква сила ги вдигна на крака и ги накара да тръгнат към него. Ева изгаряше от срам и напразно се опитваше да се върне назад. Краката ѝ сами я носеха напред, а ръцете ѝ не се помръдваха да прикрият подкоремиято и гръдта ѝ. Не можеше да извие дори главата си настрана, за да не среща очите на дядо Господ. Пристъпваше с бавни, отмерени стъпки, като на ревю за голи жени, на което единствен зрител бе немилостивият старец.

Ако е вярно, че хората се чувстват психически найлабилни, когато ги разпитват голи, лесно е да си обясним състоянието на нашите прародители. Стояха сковани тялом и духом, неспособни да мислят и съобразяват, тъй че на дядо Господ не се наложи да прибегва към очни ставки, кръстосан разпит и пр. следователски прийоми. Съвременният метод, който бе измислил, му осигуряваше пълно и доброволно самопризнание от страна на обвиняемите.

– Кой пръв яде от забранения плод?

– Аз – обади се Ева.

– Така си и знаех! – Дядо Господ дори и не подозираше тази подробност, но като всички следователи даваше вид, че знае предварително подбудите и действията на обвиняемите и води следствието само за да спази необходимата съдебна формалност. – Забравила си, значи, че ти е забранено под страх от смъртно наказание да ядеш от този плод.

– Не бях забравила и много се страхувах да не умра.

– И все пак посегна?

– Подведоха ме – каза тихо Ева.

– Тъй, тъй! Невинните и доверчивите винаги ги подвеждат даже към такива постъпки, които могат да струват живота им. Колко коварна е тази проклета... – Дядо Господ щеше да каже „змия“ и винаги

да урони престижа си пред вярващите в библейската версия за змията, ако Ева не бе побързала да каже:

– Сатанаил ме подведе.

Дядо Господ дори не успя да си даде вид, че и това му е известно, тъй много бе изненадан. Намесата на Сатанаил в тази неприятна история бе колкото неочаквана, толкова и необяснима като безследното му изчезване от вселената.

– И как стана тая работа? – попита дядо Господ.

Надяваше се, че Ева знае нещо за Сатанаил, и започна да я разпитва как е успял да я убеди да яде от райската ябълка, ял ли е самият той и къде се намира сега. Ева разказа всичко, както си беше, и призна, че след това придумала съпруга си да яде от ябълката. Направила го, защото се надявала Адам да се промени, както се и променил, иначе щял да си остане както преди.

– Какъв щеше да остане? – изръмжа дядо Господ.

– Ами че глупав! – с прелестно откровение отвърна Ева.

Адам мълчеше и гледаше изпод вежди сърдитото лице на дядо Господ. Той вярваше, че Всевишният знае от край до край историята с ябълката, но ги разпитва така подробно, за да ги уличи в нова лъжа и да им наложи най-тежкото наказание. И за да облекчи донейде наказанието, каза, без да го питат:

– Тя не ми даде да ям от райската ябълка, а от обикновена ябълка. Затова се съгласих.

– Тъй ли? – каза дядо Господ и ако съпрузите бяха по-спокойни, щяха да забележат, че той е много разтревожен. – Сигурен ли си, че ти е дала обикновена ябълка?

– Сигурен съм, Господи.

– И аз съм сигурна, че му дадох райска ябълка –

заяви твърдо Ева. – Той не помни добре каква ябълка е ял, защото беше в другото си... глупавото състояние.

– Но щом хапнах от ябълката, веднага се промених – нервно я прекъсна Адам. – Така че помня много добре как ти ми каза: яж от тая ябълка, щом си толкова страхлив. Отхапах само веднъж и я хвърлих на земята.

Младите съпрузи захванаха дълъг спор, който се превърна в семейна кавга. За да види дали няма да му открият някаква тайна в гнева си, дядо Господ възвърна свободата им да се движат и те веднага се наехиха един срещу друг, тя – стригано, той – бръснато. Адам отстояваше достойнството си на рано-рано измамен съпруг, а Ева упорито се опитваше да скрие хитростта, с която го бе измамила.

– Престанете! – прекъсна ги гневно дядо Господ и ги поведе към мястото на изкушението. Взе от земята една нахапана ябълка и я показа на Адам. – Същата ли е?

– Същата е, разбира се – повтори и Ева. – Той отхапа от нея, след като изяде райската, не му се видя така вкусна и я захвърли. – Тя взе от земята златната опашка и семенника от райската ябълка, която сама бе изяла: – Ето останките от ябълката!

Когато дядо Господ я запита дали е виждала Сатанаил след изкушението, тя пак излъга и каза, че не го е виждала оттогава, за да не събуди подозрение за интимните си връзки с него. Адам бе възмутен от смелостта ѝ да лъже пред лицето на Бога, а още повече озлобен поради оскърбената си чест и я уличи в греховна лъжа. Спомняше си много добре как тя правеше любов със Сатанаил и как го бе нарекла глупак и роконосец. Ревността, която се опитваше да потиска и която тепърва щеше да го измъчва, внезапно го изпълни със сляпа ненавист към нея.

– Той е заблуден, Господи – каза Ева. – Ти, който виждаш и знаеш всичко, ще ме съдиш, на твоята мъдрост се опаням.

Тя бе вдигнала молитвено ръце и го гледаше в очите с ангелска кротост и смирение. Но бедата бе в това, че дядо Господ нищо не бе виждал, нищо не знаеше и нищо не можеше да реши. Ако Ева притежаваше способност да оказва чудотворно въздействие върху съпруга си, след като бе яла от райската ябълка, можеше да се очаква, че и той е придобил същата способност, а като е така, прѐд дядо Господ отново оставаше загадката какви същества е създал – просто-смъртни или същества със свръхестествени способности? При това положение за него бе естествено да се поддаде на известна мнителност и раздразнение. Струваше му се, че младите съпрузи разиграват твърде изкусно фарс, за да му докажат, че въпреки заплахата му те са все още живи и здрави и че строгият им съдник си е обикновен лъжец, а се перчи с всемогъщество и власт, които нямат за тях никаква сила.

– Да пукнете дано! – прокълна ги добрият дядо Господ. – Да ви тръшне чумата, дето се прѐкнахте такива едни никакви!

Каза си го тихичко и без умисъл, както старите хора си брътвят клетви за било и небило. Адам и Ева, както се бяха натаралежили един срещу друг, затвориха ченета, пребледняха, пребледняха и тупнаха като круши на земята. Подбелиха очи, опънаха крака и повече не мръднаха.

– Ама че я свърших, ама че я свърших! – завайка се дядо Господ и не знаеше да се радва или да скърби. Силата на клетвата му, изречена дори без умисъл, потвърждаваше безусловно неговото могъщество, нямаше съмнение, че съществата, които бе създал, са смъртни и животът им е в негова власт. Но сега дойде дру-

га беда – трябваше да ги възкреси. Ако не успееше да го направи, пак нямаше да се смята за единствен повелител на живата и мъртвата материя. Съмнението му бе основателно, защото досега не бе имал случай да вдъхва живот на мъртва човешка плът. Възкресението щеше да бъде ново сътворение на човека, съвсем различно от първото, след което той отново щеше да приеме неговия образ и подобие. И никога вече човекът нямаше да вкуси от забранения плод, защото щеше да го варди с четири очи. Така че дядо Господ призова на помощ цялото си вдъхновение, сила и величие и извика на мъртвите:

– Станете, аз ви заповядвам!

И те станаха. И възрадва се дядо Господ много, и възликува до небесата, защото видя, че може да дава живот на мъртвите. Почеса се по брадавицата с истинско удоволствие и „като си каза, рече“: „Бива си те, маестро, за такива работи, и Нобелова награда ти е малко!“ А Адам и Ева стояха пред него спокойни и смирени, като че не бяха се върнали само преди секунди от тъмната и безкрайна вечност на небитието.

– Разбрахте ли какво стана с вас? – запита ги дядо Господ.

– Нещо ми се губят минути, сякаш бях припаднала – каза Ева.

– И на мене – добави Адам.

– Защото бяхте в смъртта и аз ви върнах в живота – самодоволно се усмихна дядо Господ.

Двамата паднаха мълком в краката му и мълком почнаха да ги целуват. Ева – десния, Адам – левия. Добрият дядо Господ великодушно им предостави немитите си крака, но като видя, че ония се престарават, понечи да се отмести назад.

– Няма нужда, няма нужда! Хайде, станете!

Но Адам и Ева повдигаха все по-горе пурпурната му

мантия и все по-здраво се вкопчваха в сухите му, изплетени от жили прасци, сякаш искаха да ги изглозгат. Наложиха се да ги хваща за раменете един по един и да ги изправя на крака. И тогава се случи нещо, което дядо Господ най-малко очакваше. Ева извърна лице от него, закри голотата си с ръка и приплака:

– Господи, дай ми дреха да се облека, срам ме е!

Същото направи и Адам. Дори смъртта не бе излекувала тези окаяни същества от заразата на познанието. Те бяха обречени да изкупват своя грях за вечни времена. Възкресението не се оказа ново сътворение, а повторение на първото. Дядо Господ бе поразен. Коя бе тази незнайна сила, която стоеше над неговата власт, и как да я превъзмогне?

Докато си блъскаше главата над това чудо, Ева продължаваше да хленчи за някаква дреха и дори се опита да се скрие зад близкото дърво. Тази дама не му бе особено приятна не само защото първа се бе поддала на изкушението и сама бе изкушила съпруга си, но и затова, че се опитваше още отсега да го сложи под чехъл. Тя очевидно забравяше, че е кост от костите и плът от плътта на мъжа си, и искаше да го води за носа. Дядо Господ бе консерватор по въпроса за еманципацията и даваше повече права на мъжа, може би защото предвиждаше, че в бъдеще жените ще престъпят завета му и ще смятат за глупаво и старомодно да бъдат една плът и една кръв с мъжете си. Тъй или иначе, Ева го дразнеше с поведението си и той не можеше да скрие антипатията си към нея.

– Виж каква светица се извъди! – каза ѝ той със злъчна усмивка. – Твоят срам, жено, е лъстивост нечестива, а не целомъдрие. Щом позволяваш в най-скроменото, в утробата ти свещена, да влизат, никога няма да жалиш плътта си, нито да узнаеш що е чест. С плътта си ще вземаш всичко на тоя свят – и радост, и страдание. А този юнак, дето довчера не мо-

жеше носа си да обърше, ще го плаща с жертви неимоверни. И ще те ненавижда за това, и ще те заменя с други жени, и отново ще се връща при тебе, и напразно ще се хвали, че с ум и разум те превъзхожда...

Добрият дядо Господ пророкуваше бъдещите отношения между двата пола със злорадството на смъртен и това явно му доставяше удоволствие. За да втълпи в главите на двамата окаяници тази горчива истина, той произнесе тирадата си в инверсия, която придава на речта тържественост и действа по-внушително на масовия слушател. В такава инверсия редят словата си тежки сега и нашите автори на исторически романи, за да ни внушат истините исторически за сметка на съвременните.

Адам и Ева все още не бяха придобили вкуса на масовия слушател и не проумяха смисъла на тази тирада, която всъщност бе проклетие свие за двамата. Прикриваха срамотиите си с ръце и мълчаха, без да подозират, че са застанали на старта на изгнанието. И когато дядо Господ им заповяда да напуснат веднага рая, бяха тъй изненадани и покрусени, щото трябваше да повтори и потрети страшната си заповед. Удариха го на молба, изтичаха до огнището, посипаха си главите с пепел, падаха му на колене, но добрият дядо Господ бе неумолим.

– Недостойни сте вече за рая! – извика той сърдито. – Щом узнахте що е добро и що е зло и станяхте толкова умни, оправяйте се отсега нататък сами! Цялата земя е ваша, заселете се, където ви е угодно, само да не е по-близо от десет дни път оттука. А сега тръгвайте, защото ще пусна градушката да ви строши главите!

Така нашите млади прародители бяха прокудени от рая тъкмо когато се бяха сдобили с ум и разум и бяха се отдали на безгрижен живот и наслади.

ЗАГАДЪЧНОТО ХИПИ

И изгони Адам и постави на изток при Едемската градина херувим и пламенен меч, що се обръщаха да пазят пътя към дървото на живота.

Нямаше обаче ни „пламенен“ меч, нито пък херувим. В ангелската йерархия херувимите се равняват на полковници или генерали, а щом има полковници или генерали, трябва да има и армии от ангели. Тези крилати и безполови същества дядо Господ създаде в изобилие по-късно, когато не се доверяваше много-много на хората, за да го славят и пеят химни за делата му. Семето им се оказа яко като кремък, та надживяха самия дядо Господ, останаха в същото изобилие до наши дни, а вероятно ще останат и след свършека на света. Времето оказа върху тях известно влияние – лиши ги от крилцата им и ги облече с дрехи, но запази магическата им способност да се размножават с милиони по безполов начин, запази и безкористното им усърдие да пеят химни на своите малки и големи богове, тъй че от ангели човек не може да се размине по нашата праведна земя.

Та не херувим пазеше пътя към дървото на живота, а сам дядо Господ и този бе единственият случай в историята на световната бюрокрация, не от скромност, разбира се, а от липса на портиерски кадри. Така го завари и Сатанаил, застанал наред пътя и загледал на изток, където фигурите на Адам и Ева се виждаха като две точки и чезнеха в здрача.

– Страшен си, Отец! – каза му вместо поздрав Сатанаил, появил се изневиделица при него.

Всевиждащият дядо Господ не бе го забелязал отдалече и това неприятно го учуди. Май че ще трябва

да си сложи вече очила, дявол да го вземе, каза си той и си даде вид, че внезапната поява на Сатанаил не го изненада. Вътрешно обаче кипеше като адски котел, пълен вместо с катран с неприязън и любопитство. Първият въпрос или по-точно първата ругатня, която искаше да отправи, бе за мистериозното му изчезване, но това означаваше да признае, че го е търсил под дърво и камък из цялата вселена и не го е намерил. В подобен случай дори и най-некадърният милиционер не би накърнил служебния си престиж пред кварталния джебчия, камо ли господарят на вселената, която той познава като дланта си и вижда по нея всяка прашинка.

– Аха, ето те и тебе! – смънка дядо Господ и почеса брадавицата на носа си.

– Ами че да.

Сатанаил знаеше, че старецът се почесва по тази брадавица, когато, меко казано, се намира в неприятно разположение на духа, и с удоволствие го наблюдаваше как се опитва да симулира спокойствие. Той бе облечен в дънки с подвити крачоли и яке от същия плат. И дънките, и якето бяха избелели и протрити до скъсване по коленете, лактите и задника, сякаш нарочно ги бе търкал с керемиди. Косата му се спускаше до раменете, гъста и мазна като плъстено кече, брадата и мустаците му покриваха почти цялото му лице, на шията му висеше тънка верижка златен медальон с гравирани въпросителен знак. Ръцете си държеше на тесния си ханш, а единия крак леко отпуснат, тъй че приличаше на деформирана в долната си част българска буква Ф. Това бе класическата поза на младежка самоувереност, която дядо Господ, като всички възрастни хора, не можеше да понася. А като гледаше орфаните му одеяния, крещяща демонстрация на личен вкус и независимост, гневът му хвърли първата

си стрела в лицето на това все още загадъчно същество, създадено, уви, от собственото му вдъхновение.

– Защо си навлякъл тези дрипи, мислиш, че си похубав с тях?

– Въпрос на вкус! – отвърна лаконично Сатанаил, като гледаше с разсеян поглед някъде встрани. – Дрехата на бъдещето.

– Аха, и пророк си станал. Парцален пророк!

– Намекваш, че си ме търсил и не си ме намерил – каза Сатанаил онова, което дядо Господ искаше да скрие от него. – Не съм напускал рая нито за минута. Гледах как ги чупи ония двамата. Страшен си!

За да ни внушат колко силен гняв е обладал някой простосмъртен човечец, писателите обикновено го сравняват с изригването на вулкан. В случая и аз, струва ми се, имам основание да си послужа с това сравнение и даже да се лаская, че ще го употребя не като банална метафора, а като истина. Ако добрият дядо Господ откриеше кратера на вулкана, смъртоносната лава на гнева му щеше да превърне планетата в каша. Но той все още стискаше зъби, които, за щастие на човечеството, бяха здрави и по тях нямаше дори една пломба. Искане да узнае дали безочливата дързост на това хипи се дължи на глупост, или необикновена прозорливост, над която няма власт.

– Не ти отърваше да ги държиш тук и ги прати на кино – продължи Сатанаил, като че не забелязваше гневните пламъчета в очите на стареца. – Трябва да ти кажа, че някои твои мероприятия не са ми ясни, а както виждам, и на теб самия не са напълно ясни. Защото...

– Първо, не ми говори на този просташки жаргон! – прекъсна го дядо Господ. – Второ, кажи ми защо ги подстори да ядат от забранения плод?

– Не знаех, че забраната се отнася и за тях.

– Как да не знаеш? Ева се възпротиви, но ти я подмами, като изяде една ябълка пред нея.

– О, не една, а цяла кошница. Не мога да отрека, че са вкусни – лукаво се усмихна Сатанаил.

– Ще те накажа за двойно престъпление!

– Както решите, сър! Честта ми не позволява да бягам от отговорност.

– Не ме наричай сър, защото ще те направя на пихтия, хулиган с хулиган!

В същия миг се разразиха дежурните в такива случаи светкавици, оглушителни гръмове, градушки и прочие стихии, за да демонстрират безграничния гняв на Създателя, но този път без особен успех. Огромните ледени късове се разбиваха в главата и раменете на Сатанаил, а той стоеше спокойно и презрително се усмихваше.

– Отец, не разхищавай електрическата енергия за евтини демонстрации, един ден тя ще е необходима за прехраната и бита на Адамовия рай. Както и градушката, която пък ще ти служи като наказателна мярка срещу прегрешенията на същия род. В края на краищата небето не е хладилник да произвежда непрекъснато лед.

– Изчадие!

– И по-точно – твой син. Нескромно е от моя страна да изтъквам високия си произход, но в случая се налага да го призная.

– Кучи син си ти, а не мой! – кресна му дядо Господ.

– Бъди спокоен, няма да претендирам за издръжка, нито пък ще те моля да ми ходатайстваш за висока и доходна служба! Нямам такива скромни претенции!

– А какви са нескромните ти претенции?

– Ще ти кажа, ако благоволиш да ми отговориш на едно въпросче. Аз имам да ти задам още много

въпросчета, но засега само едно. Защо, повелителю всемогъщи, не ми попречи да въведа в изкушение Адам и Ева?

Това бе първият от поредицата главоболни въпроси, които Сатанаил тепърва щеше да му задава и които щяха да предизвикат тежки и нерешими стълкновения между двамата. Дядо Господ не бе изненадан, защото сам си бе задал този въпрос веднага след историята с грехопадението, но и да отговори на „кучия син“ не можеше. Или по някакви свие съображения, непонятни за нашия разум, не желасе да отговори? И наистина Бог, единният и всемогъщ Бог, не е длъжен никому нищо да обяснява. Той е свободен и за него всичко е възможно. Той е всичко. Да обяснява, да отговаря, както и да пита, значи да зависи от някого и от нещо.

Но тъй или иначе, в случая бе принуден да пита, да се покори на необходимостта, която е присъща на смъртните. Нали събоносният грях бе извършен тъкмо поради необходимостта на Адам и Ева да узнаят непозволеното и непознатото? Но те бяха престъпили волята му от неведение. В неведението им се криеше невинността им и дядо Господ, макар и да не можеше да им прости, не можеше и да хвърли цялата вина върху тях за падението. Във всеки случай същността на двамата бе напълно установена и отношението му към тях завинаги определено.

Но що за личност бе този млад господин, сдобил се по необясним начин с дрехите на хипи, който се одързости да му задава „въпросчета“? В неведение ли е бил сам той, когато е повел Ева към пропастта на изкушението? Кога е узнал що е добро и зло – преди да вкуси от забранения плод или след това? Ето кое всъщност интересуваше най-много дядо Господ – придобито ли е познанието на Сатанаил, или е предвеч-

но. Ако е придобито, лесно щеше да се справи с него, ако е предвечно, тогава работата ставаше не само сложна, но и опасна.

– Беше ли ял от забранения плод, преди да изкушиш Ева?

Сатанаил понаведе глава и погледна дядо Господ право в очите. Самата му поза, самонадеяна и непристойна, подсказваше отговора, но дядо Господ искаше да го чуе с ушите си. Този отговор щеше да реши развръзката на тяхната среща.

– Ти питаш, самият Ти! – с престорено удивление каза Сатанаил. – С главна буквичка Ти!

– Аз, аз, аз! – извика извън себе си дядо Господ, за да потисне безграничното си уязвление.

– Нима не се досещаш, повелителю мой? Това между другото е второто ми въпросче към тебе. Второто. Моля за търпение! – Като видя неукротимия гняв по лицето на дядо Господ, Сатанаил се превърна в окаяно, нищо и никакво човече. Събра смирено ръцете си на гърдите и падна на колене, а устните му се разтегнаха в жалка, каеща се усмивка. Той явно шутовстваше и треперейки от глава до пети, продължи с хихикане и заекване: – Бързам, бързам да удовлетвори величайшето ти любопитство. Ето сега, сега, не се гневи! Пази си драгоценните нерви! Отсега нататък ще ти трябват железни нерви, за да оправяш това калпаво човечество. А ето и отговора ми. Не, не бях вкусвал от забранения плод, преди да имам удоволствието да го предложа на почтената мадам Ева. Всичко ми беше ясно отнапред. Честна пионерска!

Дядо Господ можеше да прояви още малко търпение и да го поразпита за някои неща, но след тази противна шутовщина „чашата преля“. Този тип бе извършил най-престъпното подстрекателство още в първия ден на живота си, а обещавахе тепърва да предя-

вява и никакви „нескромни“ претенции. Ако се съдеше по поведението му, тези претенции не можеха в никакъв случай да бъдат благородни, а напротив, коварни и нечестиви. Бруталното му самочувствие показваше, че духът му не познава смирението, занаят ще се бърка в работите Господни и ще причини още по-големи беди. Тревожно бе и мистериозното му изчезване от вселената. Дали бе стоял в рая, докато го търсеше дядо Господ, или притежаваше способност да става невидим? И как бе успял да се сдобие с тази „дреха на бъдещето“? Сам ли я е направил, или друг някой и кой бе този някой?

„Въпросчетата“ на Сатанаил оскърбяваха достойнството на дядо Господ, а ето че сам започна да си ги задава, и то без да намери отговор. След всичко това не му оставаше друго средство, освен да повтори опита си с Адам и Ева. Само след възкръсването от смъртта този подозрителен във всяко отношение субект ще осъзнае напълно могъществото на своя създател и ще изпитва страх и почитание пред него. От гърдите на добрия дядо Господ се изтръгна трикратен сакраментален вик:

– Умри, умри, умри!

И той зачака осъдения на смърт да подбели очи и да падне с подкосени крака, както бяха паднали преди малко двамата окаяници. Сатанаил стоеше срещу него и го пронизваше с иронично присвити очи. Дядо Господ не на шега се изплаши, че силата на проклятието му е слаба да порази това загадъчно хипи, и реши да си помогне с ръце – сграби го за врата като професионален удушвач, за да го направи на пихтия, както се бе заканил. Вратът на Сатанаил наистина се превърна в пихтия, източи се в дълга, тънка нишка и се откъсна от раменете. Преди да захвърли рошавата му глава зад рамото си, дядо Господ видя, че

тя се усмихва презрително с белите си хубави зъби и му намига с едното око. Стисна я здраво и тя се превърна в лепкава каша, изтече между пръстите му на дълги сталактити, които не се втвърдиха, а мигновено се изпариха. Дядо Господ се обърна да види дали обезглавеното тяло лежи на земята и не го видя. Вместо него върху тревата блестеше златният медальон с гравирани въпросителен знак. Питай, колкото си искаш и когото искаш, каза си със злорадство дядо Господ, доволен, че бе успял не само да го умъртви, но и да го превърне на въздух. Ала в същия миг една муха с изумрудени двойни криле, от ония, дето се пхат най-безцеремонно под опашките на двукопитните и ги карат да тичат по сто километра посред най-тежка жегга, кацна върху болната му брадавица и му удари една мускулна инжекция. Инжекцията промуши, излежда, цялата му ноздра, защото дядо Господ се плесна по носа така безмилостно, както можеше да го плесне само най-добрият му враг.

Мухата отлетя и забръмча някак особено, ту много високо, с „фалцет“, ту тихо и протяжно, с прекъсване и бог знае още как, но във всеки случай не и сърдито, както бръмчат мухите от този род, след като са ужилили някого по носа. Дядо Господ, който бе и най-големият лингвист на света, защото бе дал език на всички твари, разбра, че мухата му говори нещо смешно и оскърбително на свой мухински жаргон, и с гняв си помисли, че и сред мухите са се навъдили хипита. Поиска да я хване и унищожи, но хвана в шепата си само въздух. Тя кацна на златния медальон точно върху въпросителния знак, наречен по-късно от децата питанка, почисти крилете си с крачетата и каза с гласа на Сатанаил:

– Както виждаш, Отец, подобни атракции не са твое преимущество. Ето ти още една! – Медальонът

се вдигна във въздуха на височина, където трябваше да бъде вратът на току-що умъртвения. — Досадно е да си пробутваме номера, които двамата владеем отлично. Нека ги спестим за простосмъртните, за да поддържаме авторитета си пред тях. А сега да си поговорим като мъже. Предполагам, че затова си ме търсил под дърво и камък из цялата вселена.

След тези думи се появи и самият Сатанаил. Прибра с енергичен жест буйния си перчем, застана чинно и се превърна в оня интелигентен млад мъж с приятно лице и умни очи, какъвто дядо Господ го знаеше отпреди и открито му се възхищаваше.

— Слушам те!

Дядо Господ не пожела да разговаря повече, обърна му гръб и се запъти към трона си.

В ИЗГНАНИЕ

Вечерта настигна Адам и Ева на час и половина, два от рая. Не бяха изминавали толкова дълъг и непознат път, та ходилата им се подбиха и набъкаха с тръни. Дядо Господ им даде постелки и по един кат дрешки, но обувки забрави или нарочно не им даде. Измъчваше ги и глад. По клоните на дивите овошки, които виждаха по пътя си, вместо плодове имаше само пожълтели листа. Адам държеше тетивата опъната, но за беда нито едно животно не се мярна пред очите му. Само една птица, пъстра и едра, изпърха под краката му, но той бе още неопитен в птичия лов и стрелата му отиде напразно.

Изтощени от глад и умора, спряха до брега на някаква река, видяха едно дърво и решиха да нощуват под него. Застлаха кожените постелки на земята и легнаха, но така и не мигнаха до сутринта. Нощта бе хлад-

на, а по едно време подухна и ветреца, та стана съвсем студено. От клоните на дървото се отронваха пожълтели, нащърбени листа и падаха върху лицата им. Есента, както по-късно щяха да казват поетите, бе влязла вече в правата си, но двамата изгнаници, свикнали с райския климат, не знаеха още за смяната на годишните времена и не можеха да си обяснят защо листата на дърветата падат, а нощта е студена. На всичко отгоре и зверовете не ги оставиха на мира, същите тези зверове, на които Адам с волята Божия бе провъзгласен за пълен господар и с които се бе сражавал с рицарска смелост. Те минаваха наблизо и на ярката лунна светлина се виждаха огромните им туловища, рогата и зъбите, нагазваха в реката, излизаха на брега, нападаха се едни други, нощта тръпнеше от зловещ предсмертен рев и пукот на кости, а техният господар и повелител се притискаше о кожената постеля и се потеше от страх. Когато зверовете отминаваха нанякъде, двамата с Ева предпазливо ставаха на колене и се взираха на запад към тъмните и заоблени очертания на пловдивските тепета. Мисълта, че се намират само на хвърлей от тях, ги изпълваше с мъчителна носталгия по рая, където нямаше ни смяна на годишните времена, ни глад, ни страх и където бяха живели в прелестно безгрижие и блажено спокойствие.

Така кошмарна бе първата нощ на тяхното изгнание.

На сутринта решиха да се върнат по обратния път. Вярваха, че със страданието и молитвите си бяха изкупили опрощението на добрия дядо Господ, нарамираха скромния си багаж и тръгнаха на запад. Ала не бяха направили стотина крачки, когато чува строгия му глас: „Не предизвиквайте отново гнева ми, проклети, върнете се!“ Бяха така покрусени, че не се сетиха да паднат още веднъж на колене и да го помолят за милост.

През нощта бе паднала тежка и хладна роса. Поляната, обрасла с ниска трева, изглеждаше като поръсена с кристали, които отразяваха лъчите на изгрева с меки, преливащи се багри. Двамата поеха срещу слънцето с натезали сърца, подбитите им ходила оставяха дълбоки, тъмносини следи върху кристалната белота, първите човешки следи, отправени към неизвестността.

Скоро трябваше да се разделят с реката и да вървят през ония места, които бяха по-проходими. Слънцето напичаше все по-силно и росата започна да се изпарява. Над земята се вдигна лепкава бяла пара, забули всичко наоколо и превърна света в бяла пустиня. Двамата дълго се лутаха без път и посока в тази бяла пустиня, промушваха се през гъсти храсти и клонаци, загубваха се из очи и най-последно, ръка за ръка, се озоваха върху някаква каменлива рътлина, целите изподраскани и окървавени. Рътлината плуваше като сал сред пухкавото и непрогледно море на мъглата, което бе удавило Тракийската низина на юг до Родопа и на север до Стара планина. Приседнаха на върха на скалата, изпружиха нозе и се почувстваха още по-самотни и безпомощни.

– За всичко си виновна ти и само ти! – каза Адам, след като се посъвзе от умората. – Ако не беше се повлякла по ума на онзи хитрец, сега щяхме да си стоим в рай.

– Откъде можех да зная, че ще стане така?

– Но знаеше, че ти дава да ядеш от забранения плод?

– Ами като видях, че той не умря!...

– Какво те интересува ще умре ли той, или не? А може и да умре по-късно. Както и ти.

– И ще се радваш, нали?

– Все ми е едно! – извика гневно Адам, защото с

този неуместен въпрос Ева явно се опитваше да отклони разговора в друга насока. – Все ми е едно! Но аз съм чист. Не съм престъпил Божиата воля, а страдам заради тебе! Откъде накъде!

Ева коварно мълчеше, а Адам продължаваше да ѝ натяква своята невинност с искрена вяра, че е застрахован от Божието проклятие, защото не е извършил грях. Той и досега не можеше да си обясни как, след като не бе вкусвал от проклетата ябълка, се преобрази в друг човек. Добрият дядо Господ ли бе направил тази промяна с него, за да го постави наравно и близо до съпругата му, та въпреки тежкото ѝ прегрешение тя да не остане сама в света? Той съжаляваше, че вчера не можа да попита дядо Господ за това, и си науми при следващата си среща с него непременно да го запита, без да подозира, че дядо Господ сам се измъчва над тази загадка. Не знаеше още, че напразно се надява на нова среща с дядо Господ. Всевишният бе решил отсега нататък да не показва истинското си лице пред никой смъртен, дори и на най-ревностните си последователи, които щяха да чуват гласа му в пристъп на религиозен екстаз и да виждат образа му като символ. И Мойсей, великият му пророк, въпреки суровите си молби не бе удостоен да види поне веднъж лицето на своя небесен баща, който предпочете да му се яви във вид на огън, припламнал в една суха къпина. Дядо Господ прояви велика прозорливост – видят ли човеците лицето на своя Бог, той ще престане да бъде за тях тайна, а без тайна няма Бог. Християнските пророци и мислители не само се примириха с тази мимикрия свише, ами я превърнаха в догма: който види лицето на Бога, ще умре! А не бива ли и ние, блажени вярващи, да извлечем от тази догма истината, че най-искрено може да се обича и да се вярва на онзи, когото никога не виждаме?

Както и да е, опитът на Ева да премълчи или омаловажи вината си за нещастиято, което ги бе сполетяло, страшно нервираще Адам и го извади от търпение.

– Ти извърши прелюбодеяние още преди да познаеш законния си съпруг! – каза той и я погледна с неприязън.

– С кого? – кротко попита Ева.

– И питаш! Със Сатанаил, ето с кого!

Ева спокойно и продължително го погледна в очите, както се гледа болен или заблуден човек.

– Това пък откъде го измисли! Ти сънуваш.

– Да съм сънувал! Пред очите ми прави любов с него там, под бухлатото дърво, примираше в ръцете му и аз съм сънувал, а? На всичко отгоре ще ме правиш на идиот!

– Не е вярно! – каза Ева с такъв невинен израз, какъвто и до ден днешен жените придават на лицата си в подобни случаи. – Ти си единственият мъж, когото познавам.

Адам имаше всичко на всичко двудневен брачен стаж и това обстоятелство ни дава известно основание да оправдаем невежеството му по отношение на жените, макар че и след стогодишен брак щеше да проявява същото невежество, само с тази разлика може би, че тогава щеше да махва с ръка и да си спестява излишни емоции. А сега бе така поразен и възмутен от лицемерието на съпругата си, че скочи срещу нея, задъхан от разочарование, злоба и ненавист, и започна да ѝ крещи каквото му дойде на устата. Ако бе имал възможност да види как страда Отело, положително щеше да му завиди. Ревнивият мавър страдеше от недоказана изневяра и макар да бе извършил престъпление, дълбоко в себе си трябваше да е допускал, че съпругеската му чест може и да не е била опо-

зорена. Мавърът бе облагодетелстван и от друго обстоятелство – имаше около себе си много жени и можеше, когато поиска, да се утеши с тях. Нашият пра-родител бе изпаднал в най-безизходното положение, в което може да изпадне някога един мъж и съпруг – да бъде очевидец на собствения си позор и да няма възможност нито да отмъсти на съпругата си, нито пък да се разведе с нея. А въображението му възпрои-звеждаше сцената на изневярата, на която тогава не бе отдал никакво значение, с нови и нови, гадни, терзаещи сърцето му подробности, в ушите му непрекъснато звучеше страстният до безумие призив на Ева към Сатанаил: „Искам те, още те искам! Не се отделий от мен!“ Същият страстен призив, който на следния ден бе отправяла и към него. Проклетото въображение! Най-голямото нещастие, което човекът придоби след грехопадението. Какво не би дал Адам всичко това наистина да е кошмарен сън!

– Ама не е вярно бе, Адаме! Не е вярно – обади се Ева.

Тя изпитваше жал към терзаещия се човечец и чувство на голямо задоволство, задето той така трагично преживява мимолетната ѝ връзка с чуждия мъж. Измъчваше се заради нея, следователно я обича – тази проста истина в онова безженствено време осигуряваше на Ева пълно превъзходство в предстоящото им брачно съжителство. В същото време тя не разбираше защо всъщност Адам я укорява с такова бясно настървение, защо смята, че е опозорила честта му, като е прекарала в прегръдките на друг мъж. За нея тези часове бяха приятни и нищо повече. Не се чувстваше ощетена, а още по-малко омърсена ни тялом, ни духом, както ѝ внушаваше Адам. Можеше със същата страст да се отдава и на него, все едно че не е

била с другия. От същността ѝ не бе отнето нищо, което той би поискал от нея. Защо тогава изживява тъй болезнено тази история?

Ева бе спонтанна и искрена. Не разграничаваше греха от добродетелта; така че не можем да я обвиним в лекомислие, нито пък да я обявим за родоначалница на тъй наречения свободен брак. Но тя съчувстваше на Адам и реши да отрича прелюбодеянието си безусловно и да го постави пред абсурда на едно съновидение. Това бе единственият начин да го утеши, ако изобщо можеше да го утеши.

– Мръсница! – извика неистово Адам. – Не мога да се докосна повече до опорочената ти плът! Иди при любовника си и живей с него! Ненавиждам те, мразя те! Гнуся се от тебе!

Дивият му порив да я унижава се превърна в облекчаваща страст и той я обсипа с хиляди оскърбления, без да съзнава, че се показва пред нея откъм най-слабата си страна. Ева мълчеше или повтаряше, че „не е вярно“, и това го вбеси. Грабна постелята си в една ръка, а лъка със стрелите в другата и слезе по склона на скалата. Отиваше си завинаги от нея.

Мъглата се бе утаила в подножието на скалата и Адам потъна в непрогледна бездна. Въздухът му се свърши на минутата, задуши се, излезе отново на слънце и седна на един камък. Едва към обед мъглата се разнесе и откри пред взора му равнината, обогрена с топлиите петна на есента, безнадеждно непознатата и тъжна. Бесовите постепенно се уталожиха в гърдите му и отстъпиха на тежко чувство на самотност и презрение към себе си. Можеше вече да тръгне, а продължаваше да седи на голия камък, лишен от воля да поеме сам в неизвестността. Сега презираше Ева повече отпреди, а я очакваше. Ненавиждаше я с цялата си душа, задето остана горе на скалата и

не тръгна с него и не се опита да го спре, сякаш бе сигурна, че той няма да продължи пътя си сам.

И ето че тя дойде. Слезе от скалата бавно, с превзета предпазливост и спря мълчаливо до него, сниходителна и тържествуваща от успеха на една заслужена победа. Вървяха дълго и мълчаливо, той напред, тя след него, докато слънцето залезе и над равнината падна мрак. Адам искаше да събере дръвца и да запали огън за през нощта, но умората го свали на земята и той заспа. На сутринта се събудиха с ярка светлина в клепачите, с мускулна треска в бедрата и замръзнали крайници. Поразкършиха се, нарамиха оскъдния си багажец и тръгнаха на път.

На една поляна пасяха стадо сърни и щом видяха двамата пътници, побягнаха с плавни скокове. Остана само една, източи грациозната си шия и насочи уши към Адам, готова да побегне след другите. Тревата бе ниска и той не можеше да я издебне отблизо. Опъна тетивата и се прицели. Разстоянието бе голямо и стрелата се заби в земята на около двајсетина крачки от сърната. Тя трепна, източи шия още по-високо, ала не побягна. Адам почака малко, приготви друга стрела и тръгна прав към нея.

Сърната продължаваше да стои, сега съвсем неподвижна, като ония излети от бронз сърнички, които украсяват нашите паркове и градини. В рая Адам се бе занимавал много с лов на животни, но такъв случай, и то със сърна, не бе имал досега. За пръв път изпита хазарта на лова – ще го дочака ли сърната на изстрел, или не. Вълнението му растеше с всяка крачка, ударите на сърцето му отекваха чак в ушите, а ръцете му се разтрепераха. Не смееше даже да мигне и както се бе вторачил в сърната, кракът му хлътна в някаква трапчинка, препъна се и падна така тежко, че лъкът изхвъркна из ръцете му. Сега вече и най-

непредпазливото животно ще побегне, помисли си той, докато се изправяше на крака и търсеше лъка си.

Но сърната все още стоеше на мястото си. Адам се приготви за нова стрелба и закрачи смело напред, па каквото ще да става. Наближи я на десет крачки, видя разплаканите ѝ очи, видя усилията ѝ да се изскубне от неизбежната смърт и пусна стрелата почти в упор. Тогава тя се понесе напред със стрелата в плешката, но след третия скок падна, пририта и притихна. Адам извади окървавената стрела, приседна до топлото тяло и го опипа навсякъде. Искаше да провери дали сърната не е имала някакъв недъг – слепота, глухота или повредени крака, – та затова не е могла да побегне. Не откри никакъв недъг. Но ако все пак нещо ѝ е пречило да се движи, каза си той, как е могла да оцелее досега, нали хищниците щяха да я разкъсат? И защо направи няколко скока, след като бе смъртно ранена?

Адам бе много гладен и изморен, за да седне да размишлява над това странно явление, и може би никога нямаше да си го обясни, ако не бе открил един нож под тялото на сърната. Това бе същият нож, с който дереше и кормеше дивеча в рая и бе го забравил там. Докато разглеждаше ножа, той усети топлина откъм гърба си, обърна се и видя запалено огнище, а до огнището купчина сухи дърва. Едва сега бе осенен от прозрение – сърната, ножът и огънят бяха дар от добрия дядо Господ. Сълзи рукоуха от очите му и той падна на колене да му въздаде своята гореща благодарност. Ева, която бе наблюдавала от страни тези чудеса, дойде и мълком коленичи до него.

Двамата дълго шепнеха благодарствени молитви, радостни и щастливи, че не са забравени от добрия дядо Господ в такива тежки часове, ала като станаха на крака и погледнаха около себе си, не видяха нищо.

И сърната, и огънят, и ножът бяха изчезнали така внезапно, както се бяха появили. При други обстоятелства Адам може би щеше да изтълкува по-разумно тази нова и неприятна поличба, но сега червата му куркаха от глад, бе сърдит на жена си и се поддаде на пристрастие. Сигурен бе, че дядо Господ отмени благоволенията си само заради грешницата, и хвърли вината върху нея.

– Скверна си! – извика той разярен. – Ако не беше отворила лицемерната си уста за молитва, дядо Господ нямаше да ни откаже своята благодат.

В ПРАРОДИНАТА НА ЧОВЕЧЕСТВОТО

И така, добрият дядо Господ изпрати на заточение нашите праотци с единствено указание да се отдалечат най-малко на десет дни път от рая. Пътуваха като свободни туристи, без паспорти, без неприятности с митничари, без грижа за хотели, но и без конвой, тъй че през цялото време им липсваше въоръжен и бдителен представител на властта, който да ги пази и въдвори в новото местожителство. Пътят им бе изнурителен и пълен с опасни изненади, но такава е съдбата на всички пионери, особено на пионерите на бъдещото човечество – да преодолеят всякакви препятствия и накрая заслужено да се поздравят с успех.

След десетдневно лутане из неизвестността заточениците спряха късно вечерта до крайнината на една малка и гъста гора. Както винаги Адам посъбра съчки и запали огън, похапнаха каквото се намери и легнаха да спят. Бяха много уморени, а до късно не ги хвана сън. Ето че десетият ден изтече и можеха вече да се установят на постоянно местожителство, но дали щяха да намерят добри условия за живот в този

непознат край? Нощта бе тиха и непрогледна и те, полегнали от двете страни на огъня, напрегнато се вслушваха в тъмнината, сякаш със слуха и обонянието си искаха да узнаят къде се намират и какво ги очаква през утрешния ден.

– Каквото и да е мястото, ще останем! – обади се по едно време Ева. – Не ми останаха крака, нямам вече сили да вървя по-нататък.

– Ако има вода – каза Адам и най-последно сложи очи за сън.

На сутринта ги събуди шум, какъвто не бяха чували досега. Могъщи стенания се изтръгваха някъде съвсем наблизо и разтърсваха всичко наоколо. Духаше силен вятър и ситният дъжд скоро се превърна в ситни ледени зърна, които ги шибаха по лицата, небето се изпълни с детския плач на непознати бели птици и тези птици тревожно кръжаха над главите им. Адам и Ева влязоха в гората на завет, докато размислят кой път да хванат, и видяха малка пълноводна река, която спокойно лъкатушеше сред високите дървета. Реката ставаше все по-широка и след няколко минути ги изведе на края.

Пред тях се откри безкрайна тъмносиня равнина, нахъдрена от живи дипли, които се носеха в луд бяг, настигаха се, поглъщаха се една друга и мигновено се раждаха една от друга, нахвърляха се върху златната ивица пясък, за да го прескочат и нахлуят в гората, а пясъкът спокойно си стоеше на място, превръщаше ги в гъста бяла пяна и ги поглъщаше като попивателна.

Колкото накратко и неумело да описах тази тъмносиня стихия, блажени вярващи, вие вече се досещате, че нашите праотци бяха застанали пред морето. По-точно, пред Черно море, а още по-точно, на устието на река Батова, там, където сега се издига със

своята блестяща архитектура стил „торта“, като постоянна изложба на сладкарското изкуство, прославеният по цял свят курорт Албена.

За съжаление този ден Черно море не бе гостоприемно, младите хора се изплашиха от него и побягнаха назад, защото не можеха да повярват, че брегът все така и вечно ще обуздава и превръща в пяна страшните вълни, както смъртта превръща в нищо човешкия живот. Нарамиха пак оскъдния си багажец и тръгнаха по коритото на реката. След час, час и половина реката ги отведе при собствените си извори в една широка котловина. Адам я хареса от пръв поглед и си помисли, че по-хубаво място за заселване не бе видял никъде по пътя, а кой знае дали щеше и да види. Котловината бе хлътнала сред високото плато като огромно гнездо, обрасла с гъсти гори от всякакъв вид дървета и така закътана, та докато горе на платото бушуваше снежна виелица, тук дори листата на дърветата не помръдваха. Реката събираше много притоци от стръмните склонове, по поляните се виждаха стада от диви животни, в широките вирове плуваха ята от патици, с една дума, сякаш добрият дядо Господ бе откъснал от рая и пренесъл тук този благословен кът като възмездие за досегашните патила на безприютните младоженци. А този благословен кът от добруджанската земя бе сегашната Батова долина, където Адам и Ева положиха основите на село Батово.

Така че Добруджа е прародина не само на нашето мило отечество България, но и на цялото човечество. Историята, която винаги си служи с неопровержими факти, може би няма да го признае, но и аз няма да седна да споря с нея, защото няма на какво да се позова освен на собственото си твърдение. В краен случай, понеже хората вярват на авторитетните личности, мога да се позова на човека, който най-много

от древните е ял от забранения плод и който все пак казва, че да не приемаш нищо без доказателства е признак на философско невъзпитание. И теолозите, които пък никога не се съобразяват с историята и смятат, че в нея няма развитие, от своя страна сигурно ще ме обвинят в най-скверната лъжа. С тях работата е по-лесна. Достатъчно е да хвърля техен камък в тяхната градина: всичко, що не произлиза от вярата, е грях.

Адам и Ева отдъхнаха няколко дни от дългия път и започнаха да си строят къща на самия бряг на реката. По онова време нямаше готови панелни конструкции, нито пък каква да е строителна техника, та благодарение на това Адам си построи здрава и удобна къща от камък и дърво. Само преди няколко месеца не умееше да се справя с такива прости неща като риболова например, а сега всичко направи сам по собствен проект, тъй че съвсем заслужено можем да го удостоим със званието пръв архитект на света. Освен всичко друго Адам прояви и предвидливост, качество, което също му липсваше доскоро. Къщата направи голяма, с няколко стаи, с широк чардак отпред и кухня отстрани, защото знаеше, че му предстои да стане баща на много деца, а до нея – кошара, обор и други стопански постройки за птиците и добитъка, с който щеше да обработва земята.

Ева се зае с домакинството. Още щом опитомиха първите овце и кози, Адам ѝ направи хурка и стан и тя почна да преде и тъче, да шие и приготвя дрешки за бебето. То се роди през юли в най-усилната полска работа и излезе момче, мургаво като циганче, с къдрици косички и черни живи очи, същински бащичко, както казваше Ева. Като всяко дете то, разбира се, не можеше да не прилича на баща си, още повече че нямаше друг избор, но Ева всеки ден го казваше на

Адам. Много често тя поставяше лицето на малкия Каин до лицето на Адам, за да ги сравнява, и винаги намираше, че е одрал кожата на баща си. И по-късно, когато Каин израсна палав, хитър, необикновено умен за възрастта си и започна да прави бели изкъщи, тя оправдаваше лудориите му все с това, че по всичко се е метнал на баща си.

Ева не пропусна случая да поласкае мъжкото честолюбие на съпруга си дори когато Каин извърши братоубийство, и за да оневини донейде престъплението му, пак го нарече бащичко. Защото още в първия миг, когато погледна отрочето си, позна в тънките и неясни черти на личицето му лицето на вероломния си любовник Сатанаил. Тя се бе взирала в лицето му с жадната страст на любовта и сега не можеше да не го види като умалено копие в личицето на първородната си рожба.

Адам също позна в лицето на сина си лицето на Сатанаил, защото си го спомняше с огненото презрение на ненавистта, но поради липса на детски ясли бе принуден да приеме чуждото бащинство. Той щеше да живее деветстотин и тридесет години и през цялото това хилядолетие нямаше да прости изневярата на жена си, както и всички мъже след него нямаше да я прощават. За да удовлетворят поруганата си чест, едни щяха да убиват коварните си съпруги, да обявяват дуели на съперниците си, та дори и троянски войни. Други пък щяха да прикриват страданията си от женското коварство, като си дават вид, че стоят над адамовската еснафщина, и да се утешават с исторически неизбежното равенство на половете. Но Адам именно не прояви еснафщина, не изцапа ръцете си с „кръвта на честта“, нито пък пожела да скрива достойнството си под съмнителната необходимост на еманципацията.

Той нямаше навършени двадесет и една години (а според датата на сътворяването бе навършил едва единадесет месеца) и все пак успя да прояви мъдро и философско разбиране по въпроса за отношенията между мъжа и жената. Още на тая крехка възраст той бе прозрял истината, че жената не бива да се поставя на пиедестал, както ще каже векове по-късно един френски писател, защото тя сама знае по-добре от всички, че не е повече от жена и че истинският мъж никога не бива да търси упование в нейните прегръдки.

Въоръжен с тези съвременни схващания по отношение на женския пол, Адам успя да си спести излишни терзания от сантиментален характер и да изпълни с чест великата мисия, с която го бе натоварил добрият дядо Господ. Предстоеше му преди всичко да създаде цяло човечество и той самоотвержено се зае с тази работа, без да жали сили и време в продължение на едно хилядолетие. На следната година се роди вторият му син Авел. Авел наистина бе одрал кожата на баща си, но Ева упорито започна да твърди, че детето прилича само на нея. На третата година им се роди Сит, след него дойдоха на бял свят още много и много синове и дъщери, чиито имена даже добросъвестните автори на Битието не са имали търпението да изброяват. Но като знаем вече колко съвестно се е отнасял към задълженията си Адам до почтена възраст, можем да му отчетем като актив едно поколение от около осемстотин души.

Тази продукция не бе малка, при това нито един процент от нея не бе предназначен за износ, тъй че Батовата долина се изпълни до гуша с народ. Край реката израсна цяло селище от стари моми и ергени и понеже всички бяха роднини, не можеха да влязат в кръвосмесителни връзки, прирастът на населението легна върху плещите на Адам и Ева. И кой знае кол-

ко години щяха да минат, докато братята и сестрите забравят роднинството си и започнат да се женят помежду си, ако Адам не бе съблазнен от една непозната дама.

Тази извънбрачна авантюра започна един ден в края на лятото, когато Адам бе излязъл на риболов при устието на Батова, където за пръв път бяха видели с Ева морето. Той вече не се плашеше от необятната морска стихия и отдавна бе започнал да я експлоатира. Направи си лодка и от устието на реката малко по малко навлезе в морето да лови риба. Както знаем, риболовът бе първият занаят, на който го бе научил дядо Господ в рая, и Адам го предаде на синовете си. Отначало те помагаха на баща си, учеха се да строят лодки, да гребат и да залагат стръв, а по-късно мнозина от тях станаха професионални рибари и се заселиха на брега.

Та тоя ден морето бе спокойно и гладко като стъкло, а чайките се виеха на ята, пицяха тревожно и се спускаха над водата. От време на време във въздуха проблясваха едри риби и Адам разбра, че чайките са открили пасаж от сафрид и хищният лефер го кара все по-близо до брега. Спусна се към лодките, които бяха завързани в закътаното устие на реката, и там, на пътечката сред тръстиката, пред него застана една млада жена. Ако се доверим на вкуса на нашия прародител (мисля, че синовният дълг ни повелява това доверие), жената бе не само млада, но и очарователна. И то така страшно очарователна, че Адам дори не се усъмни дали срещу него не стои видение, тъй като знаеше много добре, че на света сега-засега имаше само една жена и тя бе собствената му съпруга, ако не се смятат дъщерите му. Младата дама бе облечена в бански костюм от сребриста и толкова ефирна материя, та и слепец можеше да види нейни-

те прелести. На всичко отгоре дамата имаше дългашия, сини очи и буйни руси коси, сякаш току-що бе слязла от някое платно на Ботичели.

– Казвам се Оливена, но можеш да ме наричаш Оли! – представи се младата дама с оная мила агресивност, която е тъй приятна на мъжете, особено на женените мъже. – С кого имам удоволствието да говоря, ако не е тайна?

– Адам.

– Досаждам ли ти?

– Моля, моля! – Адам се извърна към морето, за да прикрие вълнението си, и не видя чайките, нито пасажа. Всичко бе изчезнало яко дим.

– В такъв случай няма да ми откажеш една малка разходка по плажа?

– Може...

Оли взе ръката му в своята, изведе го на пясъка и галовно се приюти под мишницата му, като не преставаше да се смее звънливо и да говори.

– Ах, как се радвам, че те срещнах! Ще знаеш, че си ми страшно интересен. Ти си първият мъж, когото виждам в живота си. Утре щях да се удавя в морето от скука, ако не бях те срещнала днес. И ти ли си сам на света?

– Не – каза Адам, като се поколеба да скрие ли социално-битовото си положение, или не. – Имам семейство.

– Господи! – възкликна разочарована Оли. – Че за коя си се оженил и откога?

– За жена си. Отпреди четиридесет и осем години.

– А деца имаш ли?

– Сега жена ми е бременна с шестнайсетото – каза Адам, съкрушен от признанието си, което вече не можеше да премълчи.

Оли се пусна от него и започна да рови пясъка с

крачето си. Безизходно отчаяние се излъчваше от изящното ѝ тяло, от златните ѝ коси, от пясъчните фигурки, които тя разваляше мигновено като символ на покрусената ѝ надежда, от сълзите ѝ, които падаха една след друга в топлия пясък. По едно време тя праметна косите си зад тила, погледна Адам с плачещи очи и се хвърли в прегръдките му.

– Ади, не ме обричай на самота! Мисли за мен каквото искаш, но аз те обичам! Чаровнико мой! Можеше да скриеш поне на първо време, че си семеен, а ти ми каза истината. О, аз ценя искреността ти повече от всичко. Не искам да те делия с друга жена, но любовта ме кара да се примиря. Аз съм твоя, Ади!

Албенският плаж се простираше пред тях, огрян от топлото следобедно слънце, очаквайки със затаен дъх да изпита за пръв път осквернението на девствената си пустота, морето въздишаше възбудено като стар сладострастник, който гледа на екрана сексуален филм и чака най-пикантната сцена, а май че и библейската самота на цялото крайбрежие очакваше да стане арена на една греховна близост. Тъй или иначе, всички обективни и субективни предпоставки за извънбрачна авантюра бяха налице и горкият Ади, без да изневерява на принципите си, за които стана дума, бе принуден да даде възможност на Оли да го направи свой любовник. Оттогава се пристрасти особено към морския риболов и много често идваше пеш или на кон на Албена, където го очакваше Оли, изпечена като кебапче, дяволски привлекателна и неуморна в ласките си. Срещаша се в края на гората на мястото на сегашния хотел „Елица“ под едно клонестото дърво, което им служеше за слънчобран.

А един ден ето какво се случи. Адам бе дошъл от Батово на кон, завърза го в гората на сянка и тръгна към клонестото дърво. Там както винаги го очаква-

ше Оли. Адам обичаше да я изненадва. Пристъпваше на пръсти зад дебелото стебло на дървото и извикваше: „Хей!“, но Оли не рипна изплашена, а бавно се надигна от пясъка, погледна го усмихната и каза:

– Здравей! Казвам се Васената, но можеш да ме наричаш Вас или Васи. Както ти е по-приятно.

Адам едва сега загра, че пред него стои друга жена с тъмни коси и също такъв бански костюм от прозрачна материя, също тъй млада и очарователна, само че друга. И тя му предложи малка разходка по пясъка, и тя се хвърли в прегръдката му и в изблик на откровение му се закле, че е негова робиня. Заварката стана както с Оли, с тази малка разлика, че Адам прояви известна сдържаност и дори явна съпротива, която всъщност му правеше чест. Като истински мъж и джентълмен той не можеше да не отдаде дължимото уважение на досегашната си приятелка и едва по залез слънце най-великодушно позволи на Вас да го направи свой любовник.

След около седмица Адам завари под дървото друга млада дама, някоя си Лия. След Лия – Девора, след Девора – Ребека, след Ребека – Сара, след Сара – Но-ема, и т.н. Пълен списък на жените не може да се направи, защото женските имена в Библията няма да стигнат, но като знаем вече, че само тридесет години преди смъртта си Адам благоразумно прекъсна извънбрачните си връзки, можем да добием известна представа колко незаконни деца бе създал за девет столетия.

Скоро и синовете му взеха да прескачат до Албена. Първородният, Каин, бе станал земеделец, а по-малкият му брат Авел – скотовъдец. Авел обичаше работата си, денем и нощем прекарваше при стадата си и само за десетина години успя да създаде няколко образцови ферми с дребен и едър рогат добитък. И Каин

направи хубаво стопанство горе на платото. Той не обичаше примитивната кърска работа и ако все пак успя да постави началото на световното земеделие, то се дължеше на будния му и предприемчив ум. Още в самото начало съобрази, че без организация и строго планиране не може да има ефективност и качество в добива на зърнени храни, привлече многобройните си братя и сестри, изведе ги на полето и образува бригада. Преди това нареди да се изкопаят кладенци, да се построят бараки, кухни и навеси, за да могат там работниците да прекарват през лятото. Всяка година в бригадата идваше ново попълнение и когато се разрасна много, Каин я раздели на три според основните отрасли – полеводна, овощарска и лозарска. Любознателен, с неспокоен дух и въображение, той непрекъснато се стремеше към нововъведения, съставяше производствени планове, измисляше нови начини, изнамираше скрити резерви, награждаваше първенците, разработваше нови земи, докато стопанството достигна размерите на едно ТКЗС. Но Каин бе универсална личност и едно ТКЗС бе съвсем недостатъчно за пълната изява на неговите творчески способности. В главата му непрекъснато се раждаха нови идеи и той с необуздано вдъхновение се залавяше да ги осъществява. Прокарваше пътища, строеше чешми, сгради, канали за зеленчукови градини, усъвършенстваше оръдията за производство, занимаваше се с разни занаяти и ги предаваше на по-малките си братя*. Занимаваше се с изкуство, ваеше с голяма

* Преди известно време в Дуранкулак бе открито древно селище, толкова древно, че археолозите не могат да определят произхода и възрастта му. Всички обаче, наши и чужди, единодушно твърдят, че това е първото селище в Европа и света, изградено от камък. Безспорният факт, че докато в Египет и Мала Азия не е имало още каква да е цивилизация,

лекота фигурки от глина и бронз, изработваше керамични съдини, дялаше камък и дърво. При всичката му изобретателност обаче не му се удаде да разработи технология на живописца, та за платна му служеха стените на скалните пещери около Батово. Рисуваше ловни сцени с диви животни, волове, крави, птици, коне и хора с тъмен контур върху топъл фон от светла охра или беж, както трябваше да рисува първият човек, който не знае законите на живописца и не разполага с много бои. Нахвърляше фигурите с фриволната свобода на въображението си, деформирани с очарователна непосредственост и свързани в хаотична композиция, но изпълнени с устремно движение и изначална сила за живот. След бог знае колко века художниците на дваесети век щяха да открият тези фрески, да ги подражават по един великолепен начин и да обявят великолепното си подражание за най-съвременната живопис, без да се смущават от истината, че реализмът в изкуството е далеч по-съвременен, защото се е появил хиляди години по-късно. Иначе излиза, че пещерният художник Каин е имал по-съвременно светоусещане от нас и че нашето изкуство е виртуозна модификация на неговото.

Когато изрисува малките пещери около Батово,

Дуранкулак е блестял с каменна архитектура, се потвърждава и от името на селището. Според библейската генеалогия Дураник е деветият брат на Каин и той именно се заселва на мястото на сегашния Дуранкулак и го основава. Учените можеха да спестят усилията си за определяне на произхода и на варненското съкровище, ако бяха се сетили да погледнат в старите римски портулани. В един от тях Варненският залив е отбелязан с името Каинопополис. След голямата трагедия Каин бе принуден да напусне семейството си и да се засели във Варненския залив. Няма съмнение, че безценното съкровище е негово дело или дело на синовете и внуците му.

Каин започна да търси други по крайбрежните скали. Веднъж забеляза отвор в скалата край албенския плаж, изкачи се по стръмното и тъкмо да влезе, от вътрешността на пещерата излезе млада жена и застана на входа. Тогава Каин бе на двадесет и осем години, виждаше за пръв път жена и както трябваше да се очаква, на минутата се влюби страстно в нея. Вечерта, като се прибираше в селото, той се отби в кошарите при брат си и сподели с него това щастливо събитие. Простодушният овчар бе свикнал с интелигентските му приумици и не само не му повярва, ами снизходително го чукна по главата и му каза, че както винаги, „си дрънка едни работи, дете няма да ги бъде“. Каин и бездруго изглеждаше в очите на многобройния фамилен плебс като бяла врана. Братята и сестрите имаха към него двойствено отношение. Признаваха способностите му, но само когато успееше да осъществи нагледно някои от своите идеи, макар и тогава да им се струваше, че да се построи чешма или да се прокопае напоителен канал е просто нещо, което всеки би направил само ако се е сетил да го направи. Когато пък не успяваше да осъществи някои от начинанията си, близките му го гледаха с насмешка и недоверие, казваха му, че хвърчи в небето, а мнозина го смятаха направо за побъркан. Каин искаше да построи мост над реката в Батово и ако бе успял, този мост щеше да бъде първият в света. Направи макет, от който се виждаше, че мостът ще стъпи на двата бряга на реката във вид на дъга, ала никой не пожела да си губи времето с тази глупост. Всички предпочетоха да газят във водата до пояс, но да не стъпят на това дяволско съоръжение. Не ще и дума, че на така нареченото му изкуство, разни фигурки и мацаници по канарите, гледаха в най-добрия случай като на детинщина главно защото не им влизаше в работа.

Та докато Каин разказваше с трескаво въодушевление как „чудно“ прекарал с красавицата край морето, овчарят спокойно набиваше едри залци хляб с чисто овче сирене и се смееше с пълна уста.

– Че отде такваз жена бе, да не е паднала с кошничка от небето?

За съжаление Каин не можеше да му отговори. Хората се питат откъде идва нещастieto им, а щастieto приемат като заслужен дар от Бога. Да се питат защо са удостоени с щастие, значи да се усъмнят, че го заслужават, а такава скромна личност още не се е появила на бял свят. Най-малко пък сега Каин бе в състояние, въпреки вродената си любознателност, да седне да се пита как стана така, че изведнъж се намери в любвеобилните обятия на тази красавица.

– Не мога да ти обясня, но ще я запитам – каза той. – Обаче грешка няма. С очите си я гледах, с ръцете си я галех. Цила се казва.

– Грънци си галил! Заспал си на слънце и си сънувал. Колко съм ги сънувал и аз такива Цили-Мили!

– Добре, утре ще дойдеш с мен на Албена. Ще те запозная с нея – каза на отиване Каин.

– Мани ти тая! Ще си оставя добитъка, сънища да гоня!

Овчарят звучно и продължително се оригна, след това още по-звучно се прозя и без да се съблича, падна като мъртъв върху сламеното легло, защото смяташе, че по този начин най-красноречиво ще изрази презрението си към „тази ми ти интелигенция, дето си мисли, че сичко, що фърчи, се яде“. На другия ден обаче още в тъмни зори изкара стадото си и го поведе по течението на реката уж да го напасе на по-тучни места. Той, разбира се, не повярва нито дума от фантазиите на брат си, но те веднага влязоха в главата му и цяла нощ се въртя на сламеното легло, изтомен

от сладостни видения. Много години вече сънуваше срамни връзки със сестрите си, но някак безплътни и мимолетни, а сега тази Цила не му даде дъх да си поеме. През цялата нощ лежа до него като жива, прегръщаше го така здраво и ненаситно, че на сутринта усети мускулна треска в бедрата. Не стигаше това, ами и наяве Цила взе да му се привижда във всяка овца. Уж овца, пък ако го погледне с влажните си очи, същинска Цила, каквато я бе описал брат му, само че не гола като нея, а загърната с гъсто руно. Преди винаги се караше на вироглавите овце грубо и цинично, замязаше гегата по тях и често им чупеше краката, а сега, без да се усети, започна да им подвиква кротко и умилно: „Цило, опичай си акъла, да не вземеш да цамбурнеш в дълбокото, Цило, не блей, ами паси по-бързо, да не останеш гладна.“

Размекнат от еротична нежност към стадото си, Авел лека-полека стигна до устието на реката. Слънцето напече, овцете налягаха на тумби под дърветата, а кучетата клекнаха около тях с изплезени езици. Авел свали рунтавия калпак от главата си, седна отгоре му и се загледа към плажа. Тук-там по пясъка бяха накацали гларуси, над пясъка, като над жарава, трептеше мараня и нищо друго. Ни Цила, ни Мила. Бошлаф тя тая, дето я разправя братът, помисли си той и ето че кучетата лавнаха на човек. Авел погледна назад, видя брат си и стана да го варди от кучетата. Каин бе дошъл много по-рано от уреченото време и всяка минута поглеждаше слънцето, да не би да закъснее за срещата. Като всеки интелигент, отдаден на духовни занимания, той презираше „диктатурата на дрехата“, т.е. общоприетата мода, обличаше се по свой вкус с артистична небрежност, а много често, увлечен в някоя нова работа, ходеше с изцапано облекло, рошав и дори немит като жив, арогантен укор

срещу дребнавата хорска суета. Но днес и той се бе принесъл в жертва на тази суета и така се бе изтупал с нова бяла риза, изгладен панталон и нови сандали, та в обществото на брат си и неговата стока приличаше на потомствен денди. Овчарят никога не бе го виждал толкова издокаран, гледаше го с подчертано уважение и едва сега повярва на вчерашните му приключения. А Каин, обратно, тъкмо сега не можеше да си даде сметка дали това приключение бе действително, или го бе сънувал. Като всички влюбени за пръв път, той с тревога си мислеше, че срещата му с Цила бе прекомерно хубава и щастлива, за да се повтори. Гнетеше го още и това, че довчера не се познаваха и не знаеше нищо за нея. Защото любовта от пръв поглед е приятна за мъжа, но той винаги изпитва недоверие към жената, която му се отдава при първата среща, и вътрешно я презира дори когато е влюбен в нея. Такава е природата му, лесно постигнатата любов еднакво ласкае и измъчва честолюбието му. Ала и истинската жена на свой ред презира мъжа, когато той се опитва да измени на природата си.

Изобщо Каин бе човек с изтънчени сетива, имаше склонност да теоретизира за най-отвлечени неща и отсега, без да има никакъв повод, изпитваше смътно безпокойство за бъдещите си отношения с Цила. Той отиде да я доведе, както бе обещал снощи, а овчарят взе да се стяга като за пред гости. Отупа праха от калпака си, пристегна цървулите, позапретна ръкави, а накрая реши и да поизмие лицето си в реката. Тогава някой тури ръка на рамото му и каза:

– Добър ти ден!

Овчарят инстинктивно грабна гегата и замахна към лявото си рамо. До него седеше една яка червендалеста мома и го гледаше усмихната. Страшните песовете вълкодавци, дето не пропускаха жива душа до

стадото, клечаха отстрани и въртяха опашки, сякаш тя ги бе гледала и хранила досега.

– Леле, ти и от жени се плашиш, бре! – прихна да се смее момата. – Я остави тоягата, че да се запознаем. Аз съм Ада. А ти?

– Авел.

– Май че се канеше да ставащ? Към село ли ще се прибираш?

– До реката мислех да отида, да се понаплискам.

– Ами хайде! И аз искам да се поразхладя.

Ада припна пред него и първа стигна до реката. Когато Авел отиде при нея, тя бе запретнала полите на фустата си до над коленете и плискаше краката си.

– Що ли пък не взема да се изкъпя – каза тя. – Так-воз едно ми е душно и горещо. Да отидем по-навътре в гората, че тук е много открито. Ама да не ми откраднеш дрехите, ей!

– А, няма да ги открадна, как ще ги открадна! – каза Авел.

След като се напладнуваха, овцете плъзнаха да пасат по крайнините на гората, а привечер сами се прибраха в селото. Пътят бе дълъг и непознат, та много от тях се отлъчиха от стадото и пропаднаха. Авел се върна в кошарата призори, дремна някой и друг час и отново тръгна към Албена. И това се повтаряше всеки Божи ден. По-малките братя, които му помагаша, скоро хванаха дирите му, разбраха къде и защо се губи и един по един взеха да прескачат до Албена. Добитъкът бе оставен на самообслужване, ношуваше, където закъсне, и в края на краищата оголи ребра, пръсна се и подивя. Животновъдството, този важен отрасъл от народното стопанство, бе занемарен до такава степен, че населението започна да се реди на опашки за месо и мляко. Хлябът, зеленчуците и плодовете също намаляха, защото и земеделците преста-

наха да си гледат работата. Забравиха реконструкцията и модернизацията, не се съобразяваха нито с плановете, нито с работно време. Най-напред минаха на петдневна, после на четиридневна работна седмица, а мнозина не излизаха на полето. Нямаше училища и университети, нямаше и ученици и студенти да помагат за прибирането на реколтата и тя тъй си изгниваше под дъждовете и снеговете.

И всичко това все заради плажа. От ранна пролет до късна есен, в делник и празник мъжкото съсловие от Адамовата челяд тичаше към морето с изплезен език да си хване по някоя мацка. А мацките, освен че бяха много готини, бяха и много лесни, та и пубертетите, дето едва можеха да вържат гащи, не оставаха на сухо. Плажът гъмжеше от млади хора, отдадени на весело безгрижие и любов. За да ознаменува запознанството си с Циля, изобретателният и предприемчив Каин проектира и построи малко заведение и го нарече „Делфин“. То и сега стои на края на Албена със същото име, устояло на всички превратности от библейски времена до наши дни. Вдъхновеният Каин организира още бар с оркестър в заведението и младите хора с удоволствие прекарваха там, пиеха вино и танцуваха до зори под звуците на тимпаните, флейтите и пищялките.

Пълна стопанска разруха все пак не настъпи благодарение на жените, които поеха, криво-ляво, работата в полето и в животновъдните ферми. Ала не мина много, и техният харем се разбесува. Неизвестно откъде там пък се появили някакви яки и агресивни типове. Те започнаха да атакуват не само младите момичета, но и онези, които се бяха отчаяли, че поради липса на мъже са обречени да си умрат като стари моми, та, кажи-речи, всяка седмица в селото ставаше по една сватба. След сватбите идваха децата и та-

ка прирастът на Адамовата челяд рязко и бързо се увеличи. Селото стана тясно за всички и младите семейства тръгнаха да търсят нови земи и поминък. Слизаха по познатия път до устието на реката, оттам се отправяха на изток все покрай морето и така основаха Оброчище, Кранево, Балчик, Каварна, Шабла, Дуранкулак, Силистра и всички селища в Добруджа.

И ЦЕЛИЯТ СВЯТ ЛЕЖИ В ЗЛОТО*

Вашето любопитство, а може би и вашето възмущение, блажени вярващи, сигурно е провокирано от внезапната и необяснима поява на тези млади жени и мъже, които така леко и безцеремонно оскверняваха патриархалните нрави на библейската фамилия. Необузданото им бесовство обаче не оставя никакво съмнение, че са бесове, т.е. истински и чистокръвни дяволи, превъплътени в млади мъже и жени. А като знаем, че дяволът има пълна власт над чувствения мир и изобщо над всички страсти у човека, не бива да се учудваме на лекотата, с която съблазни децата на Адам и Ева, още повече че неговата власт тегне, уви, и над самите нас.

Освен Иисус и още няколко светци никой на земята не е устоял или поне не е бил застрахован от неговото изкушение. По-лесно е да спреш косите си да растат и кръвта си да тече в жилите, отколкото да се пребориш с него, казва Волтер и това е истината. Много терзания, много кръв и пот са стрували усилията на ония малцина избрани, които са успели да премахнат от пътя си този велик, лукав и неуморен изкусител. Едни са спали върху гвоздеи, за да си пускат кръв

* Йоан Богослов.

и омаломощават плътта си, други са прекарвали живота си на върха на стълбове (откъдето са получили и прозвището си „свети столпници“), а трети не са спали, за да не се поддадат в съня си на дяволските съблазни. Такива примери на върховно себеотрицание на борба с дявола, освен че се броят на пръсти, могат да бъдат и плод на религиозна пропаганда за поука на вярващите. Дали в този момент лукавият не ми внушава неверие в душеспасителните усилия на тези свети мъже? Не е чудно и така да е, защото неговите козни са безбройни.

Мнозина са търсили спасение в пустинята, но напразно. Защото който живее в пустинята, е лишен от три изкушения – от изкушението на слуха, на езика и на очите. Остава само едно и то е изкушението на сърцето, а проклетият демон тъкмо най-съкровеният възжелания на човешкото сърце познава и в това е не-съкрушимата му сила. Освен това душегубецът притежава и много други средства, за да влезе под кожата на най-заклетите си врагове и да ги превземе отвътре. Едно от тях е, както видяхме, свръхестествена му способност да се превъплъщава буквално в каквото си пожелае. Дързостта му е стигнала дотам, че е приемал образа на добрия дядо Господ, на Христос и света Богородица, та дори и на неодушевени предмети.

Една високопоставена дама решила да живее в пълно благочестие и дала обет пред дядо Господ да не се докосва цял живот до мъж и изобщо да не се поддава на всякакви житейски съблазни. Дяволът доста се поизмъчил, докато отмъкне душата ѝ в ада. Употребил всички познати средства и на първо място, разбира се, най-изпитаното – внушавал ѝ непрекъснато сладострастни сънища и нощни халюцинации. Този неосъзнат грях на пръв поглед е невинен, но причинява на човека душевно униние и развращава ума му. Да-

мата обаче се оказала по-благонравна, отколкото очаквал дяволът, и за да не сънува неблагоприятни сънища, спяла седешком, и то само денем, а нощем, понеже не разполагала със сънотворни хапчета, стояла с ококорени очи и молела Бога да ѝ даде безсъние. В края на краищата дяволът все пак успял да ѝ намери цаката. Превърнал се в лист от прясна салата, една сутрин дамата, изгладняла от нощното бдение, си направила салата, изяла я и още същия ден се отдала на бесовство. Дяволът същата минута „свива“ душата ѝ и зарадван от успеха си, бързо я отнася в ада, за да я представи на главния демон за похвала и награда.

Дяволското общество е устроено напълно по образец на човешкото. Данте например нарича главния демон Луцифер император на царството на скръбта. Това царство е старо като държавата и древните отци на църквата отдават на главния демон всички атрибути на властта – скиптер, жезъл, корона и пр. Като всеки цар и той си има за помощници разни князе, има пет министерства, един държавен секретар и дванадесет дявола с чин флигели, т.е. първи адютанти. Между придворните има също така дяволи херцози, маркизи, графове, които от своя страна пък си имат съответен брой подчинени обикновени дяволи. Така че всеки дявол се стреми да се издигне в обществената йерархия и да заеме по-добро положение, а това зависи както от личното му усърдие, така и от качеството на работата му. Колкото по-голяма съпротива оказва набелязаната за ада жертва и колкото по-голямо положение заема сред вярващите, толкова по-голяма признателност и награда получава.

Главният демон останал много доволен от оня дявол, който успял да му донесе душата на благочестивата дама, свикал останалите си поданици и в тяхно присъствие му изказал гореща похвала за успешно из-

пълнената задача. Но само похвала, макар и гореща, защото дамата била дребна риба и такива като нея в ада попадали всеки ден. А ето че в този момент била хваната и една едра риба.

Това била душата на най-прославения по онова време светец пустинник, непреклонен фанатик и враг на дяволското съсловие. Прави впечатление между другото, че най-изтъкнатите праведници най-много са се бояли от съблазните на нечестивия и овреме са бягали от мирския живот. Същото направил и онзи праведник. За да си няма работа с дявола, той се оттеглил в един пущинак още на млади години, без, разбира се, да подозира, че самото бягство е проява на голяма слабост и че най-сигурното средство да се пребориш с дявола е да му се отдадеш.

В пущинака имало само скали, покрити с мъх, дивни овошки и едно изворче, което пресъхвало през лятото. Великият отшелник се хранел с каквото намери, пийвал си от изворчето водица и така преживял цели трийсет години в пълна самота и света непорочност. През това време гладът и слънцето го превърнали в кожа и кости, тъй че скалните орли лешояди често го вземали за мърша и се спускали да го кълат. Главният демон обаче му бил взел мярката още на първия ден след оттеглянето му в пущинака, разгледал досието му и като разбрал, че ще има работа със сериозен противник, изпратил по петите му един от най-опитните си оперативни работници.

Започва тридесетгодишна война между праведника и дявола, между доброто и злото. Дяволът знаел от опит, че най-тежко е да се бориш със заклетите фанатици, въоръжил се с дяволско търпение и започнал да прилага всичките си хватки на изкушение, а те били стотици и хиляди, от чревоугодие до душевните съблазни. Много пъти отшелникът намирал в пещерата

си вкусна храна и сочни плодове, които му се присънвали нощем, намирал изстудени бутилки бира, ароматни цигари и всякакви лакомства, но и той бил опитен и закален борец против демонизма, знаел предврително, че всичко земно, в това число и самият той, е изобретение на дявола, и не посягал към нищо. Освен на непоколебимата си воля той се осланял още и на Божия кръст, а както знаем, дяволът се бои от Божия кръст като от дявол. Нечестивият приложил много пъти и най-изпитаното средство за изкушение – плътската съблазън – и все напразно. Праведникът често сънувал жени, с които бил имал работа през младините си, в сънищата те му се явявали още по-лъстиви и привлекателни, но си бил изработил отбранителни рефлексии и срещу тях – събуждал се и се прекръствал. Понякога ги виждал и наяве. Мравки, буболечки и разни гадинки, които пълзели из пещерата, изведнъж се превръщали в жени и се опитвали да го съблазнят. Божият кръст обаче навреме пропъжда скверните видения и с годините праведникът успял да изтръгне из корен плътските страсти от себе си.

Веднъж в пущинака се появил някакъв човечец, възрастен, окъсан и на всичко отгоре – куц. Добър ден – добър ден! Изпеченият фанатик веднага застанал нащрек. След толкова години да се появи при него човек, в тази работа дяволът сигурно имал пръст. Пътникът обаче не пожелал и да поседне при него, при все че бил много уморен, а попитал за пътя до близкия град. Имал сестра в този град, но никога не бил ходил там, а сега отивал да види сина си. Синът му бил добър младеж, но дяволът, види се, влязъл под кожата му, разхайтил се, напуснал селото и отишъл да живее в града при леля си като хрантутник. Старецът искал да го прибере в село, да го вкара в правия път, па тогава да умре спокойно.

пълнената задача. Но само похвала, макар и гореща, защото дамата била дребна риба и такива като нея в ада попадали всеки ден. А ето че в този момент била хваната и една едра риба.

Това била душата на най-прославения по онова време светец пустинник, непреклонен фанатик и враг на дяволското съсловие. Прави впечатление между другото, че най-изтъкнатите праведници най-много са се бояли от съблазните на нечестивия и овреме са бягали от мирския живот. Същото направил и онзи праведник. За да си няма работа с дявола, той се оттеглил в един пущинак още на млади години, без, разбира се, да подозира, че самото бягство е проява на голяма слабост и че най-сигурното средство да се пребориш с дявола е да му се отдадеш.

В пущинака имало само скали, покрити с мъх, дивни овошки и едно изворче, което пресъхвало през лятото. Великият отшелник се хранел с каквото намери, пийвал си от изворчето водица и така преживял цели трийсет години в пълна самота и света непорочност. През това време гладът и слънцето го превърнали в кожа и кости, тъй че скалните орли лешояди често го вземали за мърша и се спускали да го кълат. Главният демон обаче му бил взел мярката още на първия ден след оттеглянето му в пущинака, разгледал досието му и като разбрал, че ще има работа със сериозен противник, изпратил по петите му един от най-опитните си оперативни работници.

Започва тридесетгодишна война между праведника и дявола, между доброто и злото. Дяволът знаел от опит, че най-тежко е да се бориш със заклетите фанатици, въоръжил се с дяволско търпение и започнал да прилага всичките си хватки на изкушение, а те били стотици и хиляди, от чревоугодие до душевните съблазни. Много пъти отшелникът намирал в пещерата

си вкусна храна и сочни плодове, които му се присънвали нощем, намирал изстудени бутилки бира, ароматни цигари и всякакви лакомства, но и той бил опитен и закален борец против демонизма, знаел предврително, че всичко земно, в това число и самият той, е изобретение на дявола, и не посягал към нищо. Освен на непоколебимата си воля той се осланял още и на Божия кръст, а както знаем, дяволът се бои от Божия кръст като от дявол. Нечестивият приложил много пъти и най-изпитаното средство за изкушение – плътската съблазън – и все напразно. Праведникът често сънувал жени, с които бил имал работа през младините си, в сънищата те му се явявали още по-лъстиви и привлекателни, но си бил изработил отбранителни рефлексии и срещу тях – събуждал се и се прекръствал. Понякога ги виждал и наяве. Мравки, буболечки и разни гадинки, които пълзели из пещерата, изведнъж се превръщали в жени и се опитвали да го съблазнят. Божият кръст обаче навреме пропъжда скверните видения и с годините праведникът успял да изтръгне из корен плътските страсти от себе си.

Веднъж в пущинака се появил някакъв човечец, възрастен, окъсан и на всичко отгоре – куц. Добър ден – добър ден! Изпеченият фанатик веднага застанал нащрек. След толкова години да се появи при него човек, в тази работа дяволът сигурно имал пръст. Пътникът обаче не пожелал и да поседне при него, при все че бил много уморен, а попитал за пътя до близкия град. Имал сестра в този град, но никога не бил ходил там, а сега отивал да види сина си. Синът му бил добър младеж, но дяволът, види се, влязъл под кожата му, разхайтил се, напуснал селото и отишъл да живее в града при леля си като хрантутник. Старецът искал да го прибере в село, да го вкара в правия път, па тогава да умре спокойно.

Аскетът му посочил пътя за града и се прибрал в пещерата си с успокоена бдителност, защото поведението на странника с нищо не предизвикало подозрението му. И когато странникът на връщане пак се отбил при него, отшелникът усетил как сърцето му, закопняло за човешка близост, започнало да бие от радост и топло съчувствие към измъчения и хром човек. Но понеже и радостта от срещата с други хора за истинския аскет е земна, следователно нечестива сила, той я потулил под строгото си безразличие и си позволил само да го покани да поседне. Нямам време за сядане, рекъл и този път старецът, път ме чака, само торбицата ще сваля, да ми олекне на рамото. А сина го намерих, ама защо го намерих! Ударил го на поразия и за нищо нехае. Не рачи да се върне в село и туйто. Пък то като гледам, май всички са тръгнали с краката нагоре, на дявола се отдали и Бога забравили. На лошо върви светът, човече свети, че да видим накъде ще му излезе краят.

Докато говорел така, в торбицата му нещо шавнало и изскърцало. Петел, рекъл старецът. Сестрицата ми, сиромашката, какво да ми даде за армаган, какво, та ето този петел. Срамно ѝ било да ме изпрати с празни ръце. А пък аз и петел, и кокошчици си имам у дома. Ако искаш, да ти го оставя. На един крак се влача, много ми е и него да мъкна до дома. Виждам, свят човек си, на живота му няма да посегнеш, ала живинка е, за другар да си го имаш. Отшелникът, то се знае, отказал да вземе петела. Твоя воля, рекъл старецът, но язък за петлето! Ще го пусна нейде из пътя, та може и зян да стане. И като отминал на стотина метри от пещерата, пуснал петела и продължил пътя си.

В полунощ, когато все още будувал, отшелникът чул кукуригането на петел. Известно е, че дяволите

изпитват панически страх и загубват магическите си способности както от Божия кръст, тъй и от кукуригането на петлите. Отшелникът знаел това и за пръв път от тридесет години заспал спокойно, сладко и непробудно. Така се сподобил в лицето на петела с един безценен помощник в борбата си с нечестивия. До полунощ стоял буден и се кръстел, а след полунощ петелът застъпвал на втора смяна и го отменял в изнурителните нощни бдения.

Минало година време и хромият старец отново се отбил при праведника ей тъй, колкото да му каже едно добър ден. Отивал пак в града да види непрокопсания си син и ако е рекъл господ, този път да го отведе у дома си. На връщане от града пак носел в торбицата си армаган от сестра си, сега пък една кокошчица. Понеже отшелникът отказал и нея да вземе, старецът я пуснал някъде из пущинака и продължил пътя си. Отшелникът и тази нощ спал добре, а на сутринта излязъл от пещерата да поздрави своя приятел, както правел винаги: „Добро утро, петльо!“ И какво да види! Верният му приятел се въртял около кокошчицата като замаян, каканижел ѝ нещо и току се метнал отгоре ѝ.

Толкова му трябвало на нашия заклет светец и праведник. Щом видял как се любят петелът и кокошката, в изтощената му плът пламнала такава силна страст, щото забравил за обета си към Бога и взел да мисли само за жени. От опит знаел, че за да се пребори с дявола и този път, трябва да лиши очите си от скверната гледка и да бичува плътта си до пълно изтощение. Така и направил. Убил двете животинки и ги заровил дълбоко в земята, а след това тръгнал да скита от сутрин до вечер, накъдето му видят очите. Като не помогнало и това, започнал да пълни една торба с камъни и да я мъкне на гърба си, докато падне в несвяст.

Веднъж стигнал до някаква река, навел се да пийне водица и не щеш ли, видял една девойка да бели платно. Издебнал девойката и я отвякъл в пещерата си. След като я озлочестил, не можел да я остави при себе си, ала не можел и да я пусне да си отиде. За да избегне отмъщението на близките ѝ, удушил девойката и хвърлил трупа ѝ в един процеп в близките скали. В тези скали живеели лешояди, същите, които често го вземали за труп и се спускали да го кълват.

Бащата на девойката бил богат човек, обявил най-голяма награда за онзи, който я намери, а и сам ходел да я търси навсякъде и по всяко време. Един ден излязъл на лов да поразтуши скръбта си и стигнал до скалите в пустошта. Лешоядите се разхвърчали, бащата пуснал стрела и улучил един от тях. Простреляният лешояд паднал мъртъв и бащата видял в клюна му кичур от косата на дъщеря си. Разтичали се слугите му из околността и скоро открили пещерата на отшелника, а в пещерата – още един кичур от косата на девойката. Сега вече и добрият дядо Господ не можел да помогне на своя велик праведник. Докато го съдили и осъдили на смърт, докато полагали главата му на дръвника да я отсекаят, светецът повтарял все едно и също: „Петелът ми изяде главата!“ Клетникът така си отишъл в ада с проклятия към петела, задето събудил в него сластолюбиви мисли, без да му мине и през ум, че самият сатана се бил превъплътил в този петел.

Та когато дяволът поднесъл душата на великия грешник на своя главен демон, той останал така доволен от дългогодишната му и търпелива работа, че го удостоил със званието херцог и го назначил за началник на специалното ведомство, което се занимавало с душепогубването на най-изтъкнатите праведници в християнския свят.

Ето как, блажени вярващи, това извечно зло, дяволът, шества безпрепятствено по света като на маскарад, обсебва и погубва душата на когото си иска. Властта му над човека е толкова голяма, че нито вярата в Бога, нито добродетелният живот могат да го изтръгнат от нея.

Преди две хиляди години самият дядо Господ бил принуден да принесе в жертва сина си Иисус, за да спаси човечеството от властта на сатаната, ала и тази жертва не допринесла никаква полза. На човечеството останала надеждата, че след „акта на изкуплението“ ще настъпи спасението, но кога точно, дядо Господ не казал и пророците започнали да гадаят. Най-напред вярвали, че спасението ще настъпи, докато кръвта на Иисус още не е засъхнала, но по-късно разбрали, че това ще стане съвсем сигурно след апокалипсиса, т.е. след края на света, когато очевидно никой от нас няма да има полза от тая работа.

Ала най-лошото е, че никой не е видял лицето на дявола, нито пък познава истинската му същност, за да си състави някаква тактика в борбата с него. Едни го смятат за безплътна субстанция, подобна на огън или въздух, други, които са били удостоени да го видят с очите си, твърдят, че е някакво фантастично чудовище, а трети, напротив, са го виждали във вид на най-обикновена гадинка. Данте например ни уверява, че Луцифер е толкова огромен, щото двамата с Вергилия минали по него като по скала. Знаменитият художник Спирело придал на дявола в една от картините си такъв ужасяващ образ, че сам не могъл да го понесе. Дяволът започнал да му се привижда на всяка крачка и да го заплашва, задето го нарисувал толкова противен, причинявал му насън и наяве такива тежки халюцинации, че художникът се разстроил психически, разболял се и умрял. Мнозина са го

изобразявали пък като гола негърка, етиопец, чудовище с рога, с опашка, с козина и пр., тъй че колкото хора, толкова лица има дяволът. Защото лицето на дявола, това е човешкото страдание.

Две неща относно личността му обаче са безспорни. Първо, че той подобно на Протей умее да се превъплъщава във всичко, та дори и в паразит, и като се вдишва чрез въздуха, прониква в душата и тялото на човека, причинява му всевъзможни болести и така в края на краищата го застава да му се подчинява. И вторият безспорен факт, който дължим на добросъвестните богослови от Средновековието, е и точният брой на поданиците на Луцифер. Според тяхната статистика дяволите са точно десет билиона. Изразени с цифри, десет билиона изглеждат така: 10 000 000 000 000*.

Ако предположим, че през Средновековието земята се е населявала от един милиард човеци, то на всеки един са се падали по десет хиляди. А колко ли са злите духове в наше време и по колко ли екземпляра мъкне в себе си всеки един от нас? Тъй като съвременната наука не е сметнала за нужно да се занимае с подобно преброяване, ние трябва да налучкваме отговора на този въпрос по косвен път. Съвременният свят обича по най-различни поводи да се сравнява с миналото и особено с мрачното Средновековие, за да изтъкне, че го превъзхожда във всяко отношение. Безспорна истина, но следва ли от тази истина, че го превъзхожда и по количеството на дяволите?

Но къде живее това многобилионно (а в наше време може би и многотрилионно) дяволско население? Всички знаем – в ада, с който бабите са ни плашили още като невръстни деца. Наистина никой не ни е обещавал, че ще влезем в рая, ако извършим добро дело,

* Амфитеатров демонолог.

но и за най-малкото прегрешение, дори и за това, че не сме си изпапкали цялото ядене, Баба Меца, Кумчо Вълчо или Черната циганка стоят зад вратата и ни чакат. А те са въплътени дяволи и къде ще ни отведат, ако не в ада? Нашите баби са били прозорливи като някогашните свети отци, познавали са не по-зле от тях както козните на нечестивия, така и пословичното му усърдие в службата. Той не е пропуснал да запише в тефтера си и ония постъпки и помисли на човека, в които има само намек за грях. Блажени Августин видял този черен тефтер на гърба на един рогат и останал поразен от неговите размери. Още по-поразен останал, когато се сетил да го сравни със златното книжле джобен формат, в което ангелът хранител записвал добрите дела на хората.

Дяволите не можели да си вдигнат главата от работа, защото в ада всеки ден пристигали грешни души „повече от морския пясък“, души от всички класи и съсловия – от монаха до проститутката, от министъра до търговеца, от папата до обикновения джебчия, от императора до шута, – в това число и душите на всички ветхозаветни светци. Ще рече човек, че земята е люпилня на грешни души, които се излюпват само да пълнят „печалната бездна“.

И странно е, че светите отци, така подробно осведомени за страшните дела адови, не са единомушни по въпроса за мястото на това най-демократично, достъпно за абсолютно всички нас заведение. Може би затова адската топография открай време е предизвиквала горещи спорове сред тях. Ние, разбира се, знаем от учебниците по вероучение, че адът е мазето на мирозданието – мрачна пропаст, където попадат грешниците, осъдени на нечувани и вечни мъки, че нашата земя, покрита с гъсти гори и планини, с тучни поля, реки и езера, всъщност е една червива ябълка, про-

ядена от червея на сатаната. Повечето религиозни мислители обаче отхвърлят тази теория и ни сочат ада на различни места – на слънцето, във въздушното пространство, в кратерите на вулканите, в центъра на Земята, на Северния полюс, сред някаква Йосафатова долина, в Далечния изток, та даже и извън света.

Спорна е и териториалната площ на царството на тъматата. Един италиански йезуит я определя на двеста мили от вратата до дъното на ада и като знаем, че там пристигат всеки ден грешници „повече от морския пясък“, тази жилищна площ съвсем не е достатъчна. Йезуитът обаче е къде-къде по-щедър от немския богослов, който изчислява с точност до сантим, че за ада е напълно достатъчно помещение от един кубически километър. Тук прословутата немска добросъвестност достига без съмнение своя връх. Богословът сякаш лично и благосклонно е предоставил гената огнена като безплатен приют на десетте билиона грешници и в знак на благоволение те се задължават да прекарат там цялата вечност без всякакви удобства, наблъскани като просени зърна в чувал.

И все пак къде се намира адът, това печално царство, на което, уви, както се вижда, всички сме печални поданици? Светите отци най-ревностно са го търсили навсякъде по света и извън света, само в човека не са се сетили да го потърсят.

ПОСЕЩЕНИЕ НА ДОБРА ВОЛЯ

За чест на Сатанаил трябва да кажем, че в началото на кариерата си той нямаше и намерение да се залавя с това пъклено дело. От мига, в който видя света, той бе изпълнен с толкова голямо любопитство към всичко, що го заобикаля, че оттогава започна да

се пита какъв е смисълът на този свят и какво е предназначението му в него. За един млад човек бе необичайно, а може би и смешно да се измъчва над тези въпроси, защото нито той, нито някой от по-късните философи щеше да го разреши, но нали сам дядо Господ го бе създал за разлика от Адам, кажи-речи, завършен интелектуалец и сам бе му вдъхнал прекомерна любознателност и жажда за дейност? Дядо Господ обаче не само не пожела да отговори на въпросите му при първата им среща, а напротив, любопитството на младия човек така много го раздразни, че се опита да му откъсне главата като на пиле.

При тази среща Сатанаил направи отчаян опит да узнае веднъж завинаги собствената си съдба. Докато добрият дядо Господ издевателстваше над Адам и Ева като полицейски следовател, докато ги екзекутираше и възкресяваше, докато ги изгонваше от рая и обричаше тях и поколенията им на вечни страдания, той стоеше зад едно дърво и с покруса наблюдаваше тази жестока история. Отначало намисли да протестира срещу това безсмислено наказание, но като видя, че дядо Господ има пълна власт над живота и смъртта им, куражът му се поизпари, и не без основание. Щом старецът се отнесе така безмилостно към невинните хорица заради една нищо и никаква ябълка, нямаше съмнение, че за него, който ги бе въвел в изкушението, щеше да отреди още по-жестока участ. Реши поне на първо време да избяга от очите му колкото може по-далече и седна на един камък близо до пътя, по който щяха да минат двамата прокудени. Искаше да ги види как изглеждат в безпомощното си отчаяние и ако може, да им помогне с нещо.

Адам и Ева скоро се зададоха откъм рая, минаха само на крачка от него и не го забелязаха. Изтича напред и застана наред пътя им, ала те и сега не го

забелязаха. Минаха от двете му страни и го подминаха като слепци. Сатанаил се увери вече, че двамата наистина не го виждат, а не че го отминават, защото са оскърбени, задето ги бе въвел в изкушение. Поне Ева, която довчера го зовеше с беззаветна любов и отчаяние, не можеше да не го погледне. Впрочем при раздялата си с нея Сатанаил за пръв път се досети, че може би притежава способността да става невидим, тъй като Ева бе разговаряла с него, без да го вижда. Но тази способност бе толкова необикновена, че не можеше да я допусне, и си обясни Евината слепота с нейното състояние, както и самата тя си я обясняваше тогава. Направи му впечатление още и това, че всевиждащият дядо Господ, тъй ревнив към прословутото дърво на познанието, не узна и не видя навреме историята с ябълката, както отпосле не успя да го намери, след като претърси цялата вселена. И това събитие бе знаменателно, но Сатанаил и него си обясни с отслабналото зрение на стария човек.

Едва сега, осенен от някакво прозрение, той настигна Адам и Ева, изпревари ги и отново застана на пътя им. Злочестите съпрузи видяха един космат хищник с оголени зъби срещу тях и спряха стъписани. Ева изпищя, а Адам опъна стрелата, но преди да я пусне, хищникът скочи и изчезна от очите му. Сатанаил ги наблюдаваше как се съвземат от уплахата. Малко по-късно, когато нещастниците отминаха, той повярва, че в състояние на силна възбуда, независимо от волята си, а и когато поиска, може да става невидим и да се превъплъщава. И това бе толкова велико знамение за него, че даже не се запита кой и защо го бе надарил с тази висша способност. Засега само чувстваше, че с него се е случило нещо свръхестествено, неприсъщо на Адам и Ева, което го изпълваше с възторг и безкрайна самоувереност.

Така екзалтиран се отправи Сатанаил към източната врата на рая, където стоеше на пост дядо Господ и вардеше да не би изгонените да се върнат обратно. Отиваше да провери силата на чудото, което бе станало с него, и по този начин веднъж завинаги да определи отношенията и зависимостта си от всемогъщия и жесток старец. Все пак, когато приближи вратата на рая, изгуби самочувствие, обзе го силно безпокойство, съмнение и страх. „Той отсъди, че аз съм виновникът за падението на Адам и Ева, защо отивам сам в ръцете му? Никаква милост не мога да очаквам, а много по-страшно наказание от това на двамата, ако не и смърт. Не е ли по-добре да изчакам, докато сам ме намери, а тогава, каквото сабя покаже?“

Сатанаил стоеше разколебан на един хвърлей място от дядо Господ, който се взираше по пътя право срещу него и все още не го виждаше. Слънцето висеше над самия хоризонт и макар да бе извървяло цялото небе пеш, като че не му се искаше да залезе и да си почине от дългия път. По-късно то щеше да влезе в поетичния реквизит на писателите и особено на българските писатели, които с голямо вдъхновение щяха да го сравняват с всякакви предмети и да му приписват най-различни състояния. Щяха да го сравняват например с медена пита или препечен самун, който се търкаля по небето от изток към запад, с пендара или петак, със зряла тиква, домати или ябълка, с нажежена тава, в която на село варят петмез от дини и захарна тръстика, ту сърдито и безучастно към хорската съдба, ту потайно заничащо иззад облаците като полицаи зад ограда, ту ухилено до уши като хлапак (мое сравнение!), хитро, любопитно, ласкаво, щедро и пр., а един пишец брат го сравнява с женска гръд. В съчинението му се разказва с голямо умиление как една майка кърми рожбата си и авторът вероятно ис-

ка да ни внуши чрез слънцето колко огромна, гореща и животворна е кърмящата гръд на българската жена юнашка.

А Сатанаил все още нямаше смелост да отиде при дядо Господ, но и любопитството и дързостта му го тикаха напред, та крачка по крачка се озова пред източната врата на рая. И тогава му стана ясно за сетен път, че Всевиждащият не го вижда съвсем отблизо, и тогава му хрумна небезхитростната идея да му се представи в образа на хипи от двадесети век и да го предизвика с разни шутовства. Знаем вече колко по-велико знамение се оказа за него тази трагикомична среща – Всемогъщият не успя да наложи властта си над живота и смъртта му. Той възликува до безумие и в безумието си повярва, че е вездесъщ и безсмъртен като своя създател, и си позволи да се постави с него на равна нога.

Изгонването на Адам и Ева от рая потресе Сатанаил не само защото бе жестоко, но и затова, че дядо Господ не прояви ни най-малка грижа за тях поне докато се заселят някъде и намерят подслон. Отначало помисли, че безучастието на дядо Господ е привидно и временно, за да ги предпази от бъдещи грехове, но все пак ги съжали и реши да им помогне. Върза една сърна сред полето с невидима връв, която Адам улучи със стрелата си, запали огън и му даде нож да одере сърната. Но когато капналите от умора и глад нещастници се възрадваха, паднаха на колене и отправиха гореща благодарност към своя Бог, защото вярваха, че се е смилил над тях, и когато той в същата минута им отне най-безмилостно тази благодат, Сатанаил отново бе потресен и отново се запита дали дядо Господ наистина и завинаги оставя сами и безпомощни в света тези, които бе създал по свой образ и подобие, дали ги обрича на вечно страдание и за-

що. Този бе един от първите въпроси, който започна да го измъчва още от самото начало на живота му. Нищо друго, дори необятната вселена не бе му направила толкова силно впечатление както човекът, може би защото този феномен побираше в себе си самата необятна и безкрайно сложна вселена. Че човекът е необятен като вселената, знаеше вече по себе си, защото и той бе същество, създадено от Бога. Но защо бе удостоен с безсмъртие и необикновени способности, а другите човеци бяха обречени да изкупват дори раждането и смъртта си с болка и страдание?

Когато Ева започна да ражда децата си, Сатанаил видя, че добрият дядо Господ не бе отменил и това страшно проклятие над бедната женица – да ражда в мъки. Тя раждаше, където я сварят спазмите – вкъщи, в обора или на полето, – и стенеше неистово, сякаш раздираха с нож утробата ѝ. А нямаше тогава акушерки, нито пък теория за безболезнено раждане, та сама трябваше да си бабува и да прегризва със зъби пъпчетата на децата си. Сатанаил забеляза, че не само раждането, но и най-важните физиологически актове у човека ако не са болезнени, то са грозни и неестетични. Неизвестно защо дядо Господ искаше да принизи човека до животното и да го оскърби дори с природните му нужди. И като връх на всичко умряха няколко дечица. Тяхната смърт не можеше да се обясни освен с волята или безразличието на дядо Господ. Християнските проповедници утешаваха опечалените родители на починалите невръстни деца, че Небесният отец взема при себе си най-рано тези, които най-много обича. Проповедниците не бяха дошли още на света, но и да бяха дошли, Сатанаил никога нямаше да проумее тази потайна страст на Отеца, която се изкупва със смъртта на невинни кърмачета и прощъпалници.

За няколко десетилетия пред Сатанаил възникнаха още много житейски проблеми и той намисли да отиде при дядо Господ. Между другото искаше да го запита и се посъветва с него и по някои въпроси от личен характер, на първо място, разбира се, по въпроса за собственото си положение в света. Чувстваше неутолима енергия в себе си, ръцете го сърбяха за работа, а не знаеше с какво да се заложи. Дядо Господ спусна лични планове на Адам и Ева да си изкарват хляба с непосилен труд, да се плодят и множат, да се раждат и умират, но макар и тежки, тези задачи бяха съвсем конкретни и ясни, а на него не даде дори най-общи указания за някаква дейност. Живееше само с размишления, които му причиняваха душевно безпокойство и го заплитаха в необясними противоречия. Съзнаваше, че е надарен с голям ум и удостоен с безсмъртие, но с времето започна да разбира, че поведението и делата на дядо Господ не са тъй прости и безсмислени, както предполагаше отначало, в тях се криеше някаква загадка, която все повече терзаше ума му. Не му бе лесно да превъзмогне гордостта и оскърблението, което дядо Господ му нанесе при първата им среща, но терзаещото го любопитство бе по-силно от честолюбието, а освен това си даваше и сметка, че сам бе предизвикал гнева му с неприличното си поведение. Ако не бе се поддавал на младежката си самоувереност на неуязвим Бог, старецът може би щеше да прояви известна лоялност и независимо от наказанието, което щеше да му наложи заради злополучната история с райската ябълка, тъй или иначе щеше да го изтръгне от мъчителното неведение относно ролята и призванието му в живота. С една дума, Сатанаил отиваше при дядо Господ с най-миролюбиви намерения, готов въпреки всичко да му засвидетелства уважението си, за да се сложи край на враждата им.

Дядо Господ седеше на трона си сред самата вселена с наметната на раменете пурпурна мантия, скръстил ръце и леко отпуснал глава като стар човек, седнал да си подремне след изнурителен труд. От трона му, както и от самия него се излъчваше меко сребристо сияние, което го осветяваше от всички страни, и Сатанаил можа да види, че той не дреме, а седи неподвижен, потънал в дълбоко и вечно съзерцание, което придаваше на старческата му осанка необикновена величавост, могъщество и власт. Наоколо се разнасяше сладко и упойващо благоухание, чуваше се тиха, галеща ухото и сърцето богословна песен от нежни детски гласове. Младият човек, облечен в тъмно просто сетре на скромнен интелегент, съзнаваше своята независимост, поне що се отнася до най-важното – до живота му, и все пак бе обладан от благоговение и смут. Приблужи се с тихи стъпки до сияещия трон и каза:

– Добър ден, Господи!

Старецът не помръдна. Сатанаил пристъпи от крак на крак, поизкашля се, както е редно в такива случаи, и в същото време изпита угризение, че дръзва да го обезпокои в съзерцанието му. Старецът седеше с окаменяло лице и неподвижни очи, устремени някъде извън вселената и времето, извън всичко, което сам бе сътворил. Но Сатанаил не можеше да се върне, без да е изпълнил мисията си, и остана да чаква прав до трона. По едно време мустакът на стареца леко потрепна. Сатанаил взе това като знак да говори и каза:

– Дойдох при тебе, Господи, не да споря, както си позволих тази дързост някога. Дойдох да питам и се съветвам...

Старецът вдигна ръка, прекара я по бялата си твърда брада, а след това почеса брадавицата на ля-

вата си буза. Сатанаил знаеше, че това е лош знак, но вярваше, че ще го умилостиви с онова, което искаше да му каже, и продължи:

– Животът, който ти сътвори, ме...

Мекото сребристо сияние угасна, секна тихата богословна песен и всичко потъна в непрогледен мрак и пустота. Сатанаил постоя няколко минути сред този хаос и се върна на земята. Категоричният отказ на дядо Господ да го приеме се оказа съдбоносен за него. Необикновеният интерес и съчувствие към хората го подтикна да се посвети изцяло на тях и така сам да намери своето призвание.

ОЩЕ ЕДНО ПОСЕЩЕНИЕ НА ОЩЕ ПО-ДОБРА ВОЛЯ

В Битието се разказва, че Каин и по-малкият му брат Сит се оженили и създали свои „колена“. Ако това е вярно, то се дължи само на ревностния гений на Сатанаил, защото по онова време на света са били само двамата братя и родителите им, не е имало жени, следователно братята по никакъв начин не са могли да се оженят. Авторите на християнската литература премълчават заслугата му и го показват по-черен от дявола, ала и да ги корим за това не можем, защото никоя литература не обича да изтъква на преден план отрицателните герои. Но делото си е дело, макар и официално непризнато и неоценено. Сатанаил запълни един премълчан епизод от Битието, който буди недоумение във вярващите, и помогна на размножаването на човечеството. Не му бе дадено да сътворява хора, но можеше да превъплътява себе си и всички останали твари, събра сърните, кошутите и елените от гората и ги превърна в ония млади жени и

мъже, които се появиха така тайнствено на албенския плаж и в село Батово, за да оплодят младата Адамова челяд. Направи това чудо, за да принесе полза и радост на хората, направи го, защото видя, че в продължение на пет-шест десетилетия дядо Господ не си мръдна пръста за тези, които бе създал по свой образ и подобие. Той внуши умение и сръчност на Адам да си построи къща, на Ева – да шие и тъче, на Каин и Авел – да положат основите на световното земеделие и скотовъдство, а на всички младежи и девойки – да се изпожният и се радват на семейства и деца.

След известно време обаче Сатанаил откри с изненада и огорчение, че радостите и удоволствията, които даряваше на хората, по необясним начин пораждаха у тях пороци, причиняваха им страдания и ги изправяха едни срещу други като заклет врагове. Младите жени например, които изпрати на Адам, за да му въздаде малко радост и развлечение след позорното изгонване от рая, станаха причина за тежки семейни скандали. Ева скоро научи за любовниците му и започна да му устройва страшни сцени на ревност. Когато изневеряваше на съпруга си под носа му, не изпитваше угризение и дори го ненавиждаше, задето страда безутешно за тъй наречената от него опозорена чест. Тя възприемаше света с чувствените си пориви и така единна в своята божествена аморалност, не разграничаваше греха от добродетелта, закона от беззаконието и живееше във велико единство с неведението. Но сега тя говореше за опозорена чест, скубеше косите си от безпомощна ярост, обвиняваше Адам в смъртен грях и цинизъм и само мисълта, че се е докосвал до чужда жена, предизвикваше у нея погнуса и отвращение. Нараненото ѝ чувство за святост в любовта и семейството я докарваше до лудост и тя няколко пъти прави опит да се удави в реката.

С опита и прозрението на годините Адам бе стигнал до истината, че жената презира мъжа, който се принася в нейна жертва, и въпреки това искрено съчувстваше на Ева, полагаше усилия да я утеши, само че не знаеше как да я утеши. Всичките му усилия отиваха по дяволите, щом се намереше в обятията на някоя от ония млади и прелестни дамички, които го дебнеха на всяка крачка извън дома му. В тази работа имаше пръст, изглежда, съдбата, срещу която двамата съпрузи не можеха да се борят. Съдбата, изглежда, размени ролите им в живота, за да ги възмезди по силата на някакви непонятни, но неотменими свои закони, единия – с мимолетни и не особено почитени за съпругеското му достойнство радости, а другия – със закъсняло, но мъчително и дълготрайно изкупление на предишни пороци. Съдбата изглежда, че отсъдила на хората да не съзнават чистотата на живота си, когато са чисти и невинни, а когато са нечисти и грешни. В нейното намерение имаше скрита цел, но каква бе тя?

Но и сред останалите членове на семейството избухнаха крамоли. Според възрастта и пола си всички теглеха чергата към себе си, придирваха си за всяка дреболия и се караха, а когато сред тях се появиха непознатите млади жени и мъже, започнаха да се ревнуват и клеветят едни други, да клинчат от работа, да се отдават на безделие и развлечения с такова лекомислие, та едва не докараха стопанството до пълна разруха. И все пак техните разпри не бяха повече от една словесна проява на зараждащия се егоизъм сред хората в сравнение с драмата, която се разрази между най-възрастните им братя Каин и Авел.

Двамата братя не знаеха и никога нямаше да узнаят, че са от различни бащи, но и да го знаеха, това

едва ли можеше да бъде причина за тяхното нещастие. Дългата и предълга история на хората изобилства с примери на чистокръвни братоубийства и нерушимо приятелство между чужди. Съдбоносно се оказало за тях различието в характерите и дарбите им. Каин наследи от Сатанаил неспокоен и любознателен дух, Авел имаше разсъдлив и уравновесен нрав. Каин бе страстен, съзерцателен и противоречив, чувстваше в себе си сили и воля да въплъти в дела виденията на неспокойното си въображение, живееше разкъсан между земята и небето, ту весел, възторжен и доверчив, ту пък помрачен от непроницаема меланхолия. Авел бе трудолюбив и смирен в трудолюбието си като послушник. За него светът бе едно безкрайно поле с тучни ливади и гори, дадено от Бога, да се отглеждат птици и животни за радост и благо на всички. Той имаше скромен музикален дар и нежните трели на пищялката му от сутрин до вечер омагьосваха пасторалната тишина на Батовската долина. Различието в характерите и дарбите на братята като че ги свързваше, вместо да ги разединява. Авел внушаваше на Каин отрадното чувство и простота, покой и благоговейна радост от живота и с простодушна наивност се учудваше, а понякога се и наслаждаваше посвоему на неговите странности, защото по-големият брат му разказваше такива небивалици, които вълнуваха и сладостно изкушаваха оскъдното му пастирско въображение.

Трябваше да настъпи някакво изключително събитие, което да постави на изпитание братските им чувства, и да се види, че тяхното безметежно съжителство е било взаимно снизхождение. Изключителното събитие настъпи, когато двамата се влюбиха, Каин – в Цила, а Авел – в оперената и червендалеста мома Ада, която по-късно взе да нарича на галено Адка. Тяхната любов потече с кротка и безшумна

страст, както си течеше Батовската речица с тих и напевен ромон и както речицата се стремеше да влее водите си в морето, така и любовта им се стремеше към своето море – семейството. Срещаха се до тази речица в най-гъстата част на гората, глухи и слепи за очарованието на природата, овчарят застилаше горната си дреха и мълчаливо поваляше Адка върху нея, после Адка започваше да го разпитва за работата му и той ѝ разказваше кога какво добиче се е родило, коя кошара трябва да се поправи или да се построи нова. Адка го слушаше с голямо внимание, радваше се за сполуките и страдаше за несполуките му. Тя бързо се привърза към него и така заживя с грижите му, че когато овчарят безразсъдно зарязваше стоката си, за да стои по-дълго при нея, тя сама го подканяше да си отива и да си гледа работата. За да му пести времето, тя променяше мястото на срещите, докато една вечер се срещнаха в самите кошари, в неговата малка и разхвърляна ергенска стая. На сутринта не си отиде и оттогава му стана жена.

Каин и Цила също решиха да се оженят, но тя започна да отлага женитбата под най-благовидни причини и в края на краищата в самото навечерие на сватбата му заяви, че не го обича повече, и му даде гръб. Ударът бе внезапен и така болезнен, че на първо време Каин не можеше да си го обясни и го прие като черно проклетие на съдбата. Ако имаше опита на баща си, едва ли щеше да страда толкова много и да повярва, че нещастieto му е предопределено от някакви мистични сили. А Цила наистина изчезна по мистичен начин и Каин остана съвсем самотен. И по-рано бе оставал самотен сред своите, и по-рано многобройните му братя и сестри, наивни и жестоки в простодушното си невежество, гледаха на дарбите, капризите и увлеченията му като на лудост, и сега никой

не се учуди, че годеницата му го е напуснала. Правеше много неща, които ги караха да се дивят и да го признават за най-учен и най-способен от всички, изпитваха към него даже завист и страхопочитание и в същото време казваха, че това са фокусничества и дяволии, от които няма никаква полза, а самият той е като дърво без корен, неспособен да заседне на едно място и да свие гнездо като хората.

Понякога Каин се отбиваше при братя си Авел и младата му невеста. Посрещаха го с подчертана любовност, гощаваха го богато и така му натрапваха своето благополучие. Авел неслучайно минаваше за най-оправен, справедлив и добър, а Адка – за най-сръчната къщовница; всичко у тях – и къщата, и стоката им – показваше изобилие, както се полага на преуспяващи стопани. Бяха щастливи и самодоволни и никак не можеха да крият снизхождението си към нещастния Каин. Авел често търсеше повод да му изрази братското си съчувствие и да го съветва:

– Абе да не си вързан за пъпа ѝ, ще си намериш друга!

Но по затлъстялото му преждевременно лице, по гласа и лукавата му усмивчица се долавяше, че иска да каже обратното: нито тя ще се върне при тебе, нито друга ще дойде, защото си непрокопсаник. Авел, волно или неволно, издаваше спотаено злорадство, което отдавна глождеше сърцето му, още от юношеските години, когато Каин стана любимец на всички със своите приумици. Уж го мислеха за такъв-онакъв, а го зяпаха в устата и го смятаха за гордост на рода. Не бил много-много за вярване, но бил интересен. Че какво му е интересното? Да се прави на палячо, да се пеняви с разни неразбрани приказки, да се цапа с боички и глина. Авел и сега мислеше така за него и философстваше, за да го утешава, както ситият утешава гладния:

– На жена вяра да нямаш! Тя е като кобила в полето, дето поиска, там си ходи. Падне ли ти, хич да не я жалиш, а си я пожалил, а те е намразила. Щото тя за кеф е дадена, хе-хе! Такъв аз е вилосовията...

Каин престана да ходи при брат си. Отвращаваше го циничната му „вилосовия“ за жените, която недвусмислено се отнасяше за Цила. Той все повече разбираше, че под маската на добродушието му се крие лицемерно съчувствие и злорадство. Винаги бе ненавиждал неговата смирена доброта, тази плебейска добродетел на посредствеността и нищетата на духа. Сега тази скудоумна добродетел тържествуваше ръка в ръка с благополучието и охолството, непоколебимо уверена в себе си, брутална и безразлична към страданието на ближния.

В дни на душевни терзания Каин изпитваше завист към простото и лесно щастие на брат си, както брат му изпитваше прикрита завист към неговите дарби и ум. Такива дни имаше много в живота му и тогава се питаше как може на тази свещена посредственост, чийто идеал е добитъкът, пълната софра и женската постеля, да е дадено толкова спокойствие, самодоволство и радост в живота? Кой я окриля, кой я предпазва от житейски бури и страдания? Или тя сама себе си окриля, както буренът сам устоява на природните стихии? Всъщност тази взаимна завист бе взаимно презрение между неспокойния разум и невежеството, между трескавото въображение и видимото, между съмнението и пошлата самоувереност.

Каин още от първия ден, в който се запозна с Цила, носеше в сърцето си смъртно и тревожно чувство за несигурност, без тя да му дава повод за това, бе така щастлив и ревнив към щастието си, та неволно се поддаваше на суеверие и си мислеше, че е страшно да се даде на човек толкова много и трудно щастие.

Съмнението стои в сърцата на всички влюбени дори когато са готови да се принесат в жертва един на друг, а може би тъкмо тогава то е най-будно, за да брани от най-невинна заплаха капризното цвете на щастието. Каин винаги бе живял с трагичното предчувствие, че ако загуби любовта си, ще погуби и себе си, защото любовта за него бе едно чудо, божествено озарение, преоткриване на света, излизане от ада в рая. Тя се превърна в демонична страст, на която отдаде и посвети най-съкровенията си възжелания, неспокойните си блянове, лудостта и отчаянието на своя дух.

Още по-изненадващ и съдбоносен бе вторият удар.

Веднъж по залез слънце тръгна към реката да огледа отново мястото, където преди време бе решил да построи мост. Както често се случваше с него, в дни на най-тежко отчаяние се залавяше за работа с мрачно вдъхновение, сякаш инстинктът му за самосъхранение искаше да го предпази от пълно и пагубно душевно униние. Идеята му да се залови отново с построяването на моста никога не бе го напускала и сега го обзе с нова сила.

Изпод старата и вечно плачеща върба, само на няколко крачки от него, се разнесе кръшен женски смях и изпълни със сладостен шепот изтерзаната му душа. Познаваше този смях до най-тънките и неуловими за ухото вибрации, тази вълшебна музика, сътворена да дарява блаженство, безутешно страдание и гибел. Дали Цила, след като го бе поставила на изпитание и повярвала в любовта му, не го очакваше, както много пъти, под старата върба, за да се хвърли и остане завинаги в обятията му? Един-единствен миг на безумна надежда бе достатъчен да изкупи мрачното му и безизходно отчаяние. Искаше да се наслади на този миг, да го превърне във вечност и с велико смирение да падне на колене в лоното на небесната благодат.

Под върбата лежаха Цила и брат му Авел. Овчарят, навлякъл кожух и нахлузил до уши рунтав калпак, сумтеше, като че го стискаха за гърлото, а Цила лежеше гола под него, говореше му гальовни и лъстиви думи, кълнеше се в любов и го заклيناеше във вярност, както и на него бе говорила в пристъп на сладострастие, както и към него бе отправяла молитвено заклинание да ѝ бъде верен до края на живота си. Каин стоеше вцепенен и съзнаваше, че трябва да се обърне и побегне назад, за да не гледа тази примитивна порнография. Направи усилие да отлепи краката си от земята, ала не можа нито да помръдне, нито да откъсне очи от двамата. Това състояние на физическо безсилие продължи само минута, но в тази минута съзнанието му работеше с невероятна бързина, премисли много неща и изпита силата на всички страсти, които побираше сърцето му.

Най-напред го обзе яростна омраза и му натрапи мисълта да убие двамата на място, защото с тяхната смърт щеше да умре и страданието му. След това изпита отврата и омерзение, стана му гадно, като си представи ръцете си, изцапани с кръв заради една жена, която не заслужава праха от нозете му. Точно така е, каза си той, поласкан от собственото си великодушие, тя не заслужава праха от нозете ми, камо ли моето падение. Няма да ѝ направя тази чест! Аз я обожавах, виждах около главата ѝ божествен ореол, тя бе за мен радост и светлина, красота и нежност, мир и вдъхновение за душата ми. Трябва да се оттегля с достойнство от тази мерзост, да не мисля и да не си спомням никога за нея!

А за минута си спомни с неподозирани подробности всичките си срещи с нея, спомни си с какъв трепет и съмнение в сърцето я очакваше, как топлината на тялото ѝ се преливаше в неговото и го изпълваше с

мъжка сила, спомни си всяка частица, всяка извивка, всяко движение на плътта ѝ, която го опияняваше с магичната сила на извечната си тайна, спомни си влагата на нейния поглед, който го поглъщаше като тъмна бездна и го въздигаше до шеметните висини на упованието и надеждата. И това блаженство лежеше пред очите му осквернено от греховна похот, като съкровище, захвърлено в калта. „Дали ще мога да го измия от калта и да си го възвърна?“ – помисли Каин и от цялото му същество се изтръгна съкрушен, но спонтанен вик – не, никога! И да го възвърне, то няма да придобие предишния си блясък и чистота, няма да възторгва душата ти до безумие, а ще се превърне в адски червей, да разяжда честта и гордостта ти!

Цила го видя, изхлузи се мълком като буба из обятията на Авел, грабна ризата си и изчезна зад близките шубраци. Авел се изправи на колене, разярен от внезапното ѝ бягство, и изръмжа като пес, на който са отнели кокала от устата:

– Мръсна курветина! Ела, ела, пък сега ми бяга...

Вдигна горната си дреха от земята, излезе изпод върбата и се намери на един лакът срещу Каин. В първия миг като че се смути и отстъпи назад, но като го видя толкова измъчен и жалък, самочувствието му се възвърна. За пръв път изпита пълно превъзходство над него и похотливата гримаса на лицето му се изкриви в презрителна усмивка:

– Кво си зяпнал, бе? Или си дошъл да ми светиш? Айде, разкарай се!...

Ето как светата посредственост тържествува над моето нещастие, мислеше трескаво Каин с изгаряща душата му ненавист, ето как чистата и непорочна добродетел гази сърцето ми с козинявите си цървули, както гази тревата, силна и безогледна с природната си безнравственост, заслепена от животинския си нагон.

Авел го гледаше от упор право в очите със спокойно ехидство. Изветрелите му, попукани устни отново се нащърбиха в усмивка и каза като на себе си:

– Я как оцъклил зъркели, сякаш кой знае кво е станало! Учен си, а пък прост, щото за една жена се топиш като восък. Че тя откога те мами, бе! Баламосва ме, дума, с голи лафове, фърчи по небето, пък нищо си няма. С тебе, дума, по ми е кеф. Сама се навира в ръцете ми, не съм будала да я гоня.

Ако овчарят бе по-интелигентен и щедър на „лафове“, може би нямаше да е ограничил с това лаконично обяснение на причината за една човешка драма. За да удовлетвори докрай злорадството си, може би щеше да предаде по-подробно разговорите си с Цила, в които тя несъмнено бе споделила разочарованието си от Каин и му е казала, че отдавна ѝ е досадил с фантазмагориите си; че той не живее, а сънува и мечтае като дете да осъществи сънищата си; че се въодушевява от нищо и никакво парче глина или някоя мацаница; че уж е умен, а понякога сам се пита за нещо и сам си отговаря като луд; че най-после ще знае какво търси и какво намира в нея, защото тя се отегчава както от проектите му за чешми, мостове и строежи, така и от всичките му вятърничави идеи. Не е чудно Цила да е добавила, че ако Каин получава заплата или хонорар, ако бе удостоен с награди и звания, независимо от всичко не би го напуснала, а би се задоволила да си намери любовник. В предългия си живот Каин много пъти се примирил с тази истина, но тогава изпадна в изстъпление и не бе способен да се подчини на здравия смисъл. Авел не пожела да се разправя повече с него, наметна дрехата си на раменете и понечи да тръгне. Неговото движение като по магичен начин освободи Каин от сковалото го вцепенение. Дясната му ръка напипа дръжката на ножа, измъкна го от пояса и го заби в гърдите на Авел.

Тогава му се стори, че докато ръката му не бе отпуснала ножа, невидима сила го тласна назад, поне-се го безпаметен и лек като перце и го захвърли някъде из тъмната и хладна гора. Но мигът на убийството не бе толкова кратък и безпаметен. След като се опомни от ужаса, въображението му отново и властно го върна при старата плачеща върба, възвърна му и ония кошмарни подробности, които щяха да го преследват до края на живота му. Спомни си как усети с кожата на дланта си грапавата дръжка на ножа, защото на дръжката бе издялана главата на Цила, как леката, хрупкава съпротива на кожуха и гърдната кост се предаде като тръпка от острието на ножа през ръката по цялото му тяло и как тази тръпка оттласна ръката му назад. Авел извика нещо като „ей“ или „недей“, но това не бе вик за уплаха, а упрек, задето брат му си е позволил да го удари така силно по гърдите. Изглежда, че не видя замаха му с ножа и не усети веднага болката, защото вдигна ръка да му върне удара. В крайчеца на устата му се появи черна капка и когато поиска да каже още нещо, капката се превърна в гъста струя, потече по брадата му и я обагри с кръв. Дрехата се свлече от раменете му и падна на земята, с нея падна и той, най-напред на колене, а след това на хълбока си. Падна и калпакът му, изтърколи се настрани и остана с дъното нагоре. И както стоеше на хълбока си, малко опънат назад, вторачи изпъкналите си очи в Каин, поиска отново да му каже нещо и от устата му блъвна още по-силно струя кръв. Свободната му ръка се плъзна по гърдите, хвана ножа и като че се опита да го извади, и тогава настъпи агонията. Падна по гръб и се затресе в гърчове, а ръцете му започнаха да скубят жилавата трева. Из устата му още бликаше кръв на тласъци, все по-слаби и по-слаби според замиращите удари на сърцето,

косата му плувна в бяла пенеста пот, очите му изпъкнаха до последен предел и загубиха блясъка си, ръцете му престанаха да скубят трева и легнаха мъртви на земята, а на гърдите му, откроен на бялата риза, като развръзка на мелодраматична пиеса, остана да стърчи образът на Цила, сега внезапно придобил естествения си ръст, по-истински отвсякога, страшен с очарователната си и тържествуваща усмивка...

Така Каин даде на човечеството първото братоубийство. Това трагично събитие е може би най-знаменателното в историята на човешкия род след грехопадението. Според библейската легенда то се случи, когато на света имаше само четирима души – Адам, Ева и двамата им синове, – тъй че оттогава една четвърт от човечеството стана жертва на своите страсти. И добре че събитието е легенда, а легендата – измислена истина. Иначе щеше да ни се наложи едно сравнение в полза на нашата съвременност и в ущърб на ония философи, писатели и прочие интелегенти, които ни убеждават, че топорът, каменният нож и стрелата са причинили много по-малко нещастия на света, отколкото съвременната цивилизация, ала не си дават сметка, че в нито една от сегашните световни войни не са падали един милиард хора. Легендата си е легенда, можем да я тълкуваме, както си искаме, но тя не е останала случайно в съзнанието на древните и тъй или иначе ни кара да се запитаме – вродена ли е у човека склонността му към греха, или е случайно явление?

Първ си зададе този въпрос Сатанаил. Той бе свидетел на това насилствено отнемане на човешки живот и отначало го взе за случайно явление. Другояче не можеше да бъде, защото смъртта на човеците бе предопределена от дядо Господ при изгонването им от рая, но за братоубийство не ставаше дума дори и в

най-тежките му проклетия. Сатанаил се озадачи още повече, когато видя, че хората афоресаха Каин за вечни времена, а в същото време приеха и внедриха в житейската си практика едва ли не с ентузиазъм неговото престъпление като новаторски почин за най-ефективно разчистване на сметките си. Докато го гледаха как живее низвергнат от всички, измъчен от самота и угризения на съвестта си, те си извършваха убийство след убийство по всякакви поводи, дори и за това, че някой другоселец е минал през тяхното село с накривен калпак или, не дай боже, си е позволил да задиря тяхна мома. Скоро вътрешните им междусобици се превърнаха в междуселищни. Караха се и се пребиваха с тояги и брадви за земя, за добитък, за вода, по повод и без повод. Балчик и Каварна водеха войни още от самото си основаване, не можеха да разделят морето и славата си на морски градове.

С времето тия два града се превърнаха в два филиала на ада. Жителите им плуваха в безнравие и разврат, както плуваха лятно време в морето. Белите баири около Балчик бяха засадени с лозя, ставаше хубаво грозде и още по-хубаво вино. И в Каварна имаше лозя, и там освен вино правеха прочутата каварненска мастика. На всяко къоше в тия два града имаше по една кръчма и публичен дом. Народът го караше на велико безпътство, убийствата, насилията, кражбите станаха нещо като мода, човешкият живот, честта и законът за никого не чинеха пукната пара.

Тези пороци се разнесоха като епидемия в съседните селища, в цялата страна, а оттам и в целия свят. Човеците започнаха да се делят на раси и народности и да се отделят с граници от другите. Нямаше ден и час да не се води война някъде по света, да не се избиват човеци и да не се рушат и изгарят селища.

Веднъж Сатанаил чу дядо Господ да се оплаква на

Ной, че „развратът между човеците на земята е голям и че всичките им сърдечни мисли и помисли са зло“. Дядо Господ добави още, че цялата земя се е разстгнала пред очите му и се е напълнила със злодеяния, понеже всяка плът се е отклонила от своя път.

В разговора си с Ной добрият дядо Господ намекна за потоп и само след няколко дни мина от думи към дела. На земята придойде вода, стигна до най-високите върхове на планините и ги потопа. Всичко живо се издави с изключение на Ной, семейството му и тварите, от които бе взел по няколко чифта в ковчега си.

Хаосът продължи известно време, след това водата се оттече и всичко започна постарому. Човеците отново се размножиха и заживяха както преди. Добрият дядо Господ даже ги благослови, посъветва ги да се ширят по земята и да я владеят, както намерят за добре. На всичко отгоре им даде обет, че няма да прокліна вече земята заради човеците, „защото помислите на човешкото сърце са зло от младините му“.

Сатанаил не проумяваше смисъла на този обет, тъй като човеците продължиха да живеят както преди потопа. У него се затвърди убеждението, че животът им беше и си оставаше едно безкрайно възмездие. Всяка тяхна помисъл и постъпка оставяше следа от някаква вина, която рано или късно трябваше да се изкупа със страдание. Излизаше, че дядо Господ е безсилен да премахне злото от човешкото сърце, примирява се с това положение, а работата с потопа се оказва една излишна и необяснима атракция.

Загадъчните дела на дядо Господ започнаха с още по-голяма сила да терзаят ума на Сатанаил. Реши да отиде още веднъж при него и ето че един ден се възнесе към небесните селения. Вярваше, че този път ста-

рецът ще бъде благосклонен към него и ще отговори на въпросите, които досега му бе отправял. Но дядо Господ го видя отдалече и с едно помахване на ръката си угаси всички небесни светили. Вселената потъна в апокалиптичен мрак и се разтресе с грохот, като че ослепелите небесни тела се сблъскаха едно с друго и се строшиха. Силна вихрушка завъртя Сатанаил и го тласна назад из мрака. Невидими игли пробождаха тялото му и за да се спаси от болката, той се превърна в малко обло камъче. Падна на един от белите балчишки баири и слънцето отново изпълни света с благотворната си светлина. Хората щъкаха както винаги по стръмните улици, работеха из дворовете, ловяха риба в морето или пиеха в хладните механи покрай брега.

На Сатанаил не му бе лесно да превъзмогне накърненото си честолюбие, но с времето осъзна, че е удостоен с безсмъртие и чудотворство. Когато бе млад и неопитен, той не можеше да осмисли призванието си в света и това го докарваше до изстъпление. Обземаше го умопомрачително бесовство и тогава отправяше към дядо Господ дълги и несвързани монолози и въпроси с такава огнена страст, та неистовият му глас отекваше в цялата вселена. Защо, викаше той, устремил налудничавия си взор към безконечната небесна глъб, защо създаде човеците и мен с разум и ни осъди да се измъчваме над твоите тайни? Дар ли е това, или проклятие?

След време, когато се увери, че вече не зависи от дядо Господ, Сатанаил изпита съжаление към себе си, задето се бе унижавал да му задава въпроси, на които сам можеше да отговори. Вдигна очи към небесния лазур, където смяташе, че дядо Господ седи на трона си, и му викна със самочувствието на богоравен:

– Старче, приеми честната ми дума, че няма да ти досаждам с присъствието си до края на вечността. Ти ме надари с безсмъртие, ум и прозрение и аз успях да отговоря на въпросите, които някога ти задавах. Ти си сляп гений с неограничена енергия, но си творил за самото творение. Някои от хората, нарекли се религиозни мислители, твърдят, че „стоиш извън времето и всяка мисъл, че безгранично можеш и безгранично си свободен, следователно никому не си подвластен и никому не даваш обяснения за делата си“.

В усилията си да възвеличат божествената ти особа, тези господа всъщност те порицават. Щом си създад светата, ти наистина „безгранично можеш“, но защо стоиш със скръстени ръце от милиони години? Защото не желаш „да можеш“ повече от това, що си създад. Не желаш никому да даваш обяснения за делата си. Че как ще ги обясниш? Те не са нито приятни, нито обясними за ония, които си създад по свой образ и подобие.

Един от гореспоменатите мислители, твой фанатичен последовател и светец, заявява най-категорично, че целият свят се крепи на злото. Светецът е прав. Светът, който си сътворил, е не само несъвършен. („И това стана много добре!“, както казваше ти.) А и безсмислен, защото злото и смъртта са безсмислие. А ти обясняваше на Ной, че помислите на човешкото сърце са зло още от младините му. Да не би да искаш да кажеш, че злото е извечно, отпреди тебе и въпреки волята ти?

Не, старче, не! Такива ги пробутвай на невежествените и нищите духом. Моя милост не се е пръкнал от само себе си. Ти ме създаде с ум и безсмъртие, преди да съм вкусил от ябълката. Това бе знак, че ме извика на бял свят с повелята да предам на хората познанието, що е добро и зло. В твоя власт бе да ми попречиш, но

ти, Всевиждащият и Всеможещият, се престори на глух и сляп за това съдбоносно за хората събитие. На всичко отгоре го нарече грехопадение.

Ако Адам и Ева не бяха изкушени и си живееха нищи и безгрешни като „божи кравици“, как щеше да упражняваш волята и могъществото си над техните потомци? Ето загадката, над която си блъсках главата от толкова време. Ти създаде света от скука, а живите същества – да се забавляваш с техните страдания. Именно затова ти бе необходимо грехопадението.

Защо отне общия език на народите, които дружно изграждаха Вавилонската кула? За да не се разбират и да се опълчат едни срещу други. Така ти наказва хората с непрекъснати международни, расови и религиозни войни, с насилие, убийства, коварство и с какви ли не още пагубни страсти. И накрай – със смърт, която обезсмисля живота им. Ако бе проявил малко милосърдие към тях, можеше да направиш смъртта им по-лека, по-приятна и дори весела. Или поне да ги избавиш от тежки болести.

Сега вече не се питам защо създаде и моя дяволска милост. Аз съм твое оръдие. Удостои ме с безсмъртие, ум и способности, за да изкушавам вечно хората към греховни дела, а ти, добрият дядо Господ, да ги учиш на съвършенство с пост и молитва. Разни религиозни мислители, светци и прочие фанатици обещаваха на вярващите, че които от тях устоят на моите изкушения, душите им ще пребъдат в рай до края на вечността.

Но малцина са ония, които устояват на изкушенията. Те са тъй много и съблазнителни, че в малкото тефтерче на свети Петър са написани имената само на няколко праведници. Моят тефтер пък е голям колкото вратата на ада и от кора до кора е изписан с имена на грешници. Ако се съди по броя им, излиза, че

животът на хората е низ от грехове и страдания, с които ги прокле при изгонването им от рая. След смъртта им аз пък ги натиквам в ада и ги наказвам според греховете им. Съвестта ми е чиста, защото осъществявам призванието си, което ти ми вдъхна заедно с живота. Докато ти си гледан спокойствието някъде из вселената и от милиони години нехаеш за съдбата на хората, аз съм неотлъчно с тях.

След като изрече тази обвинителна тирада от върха на белия балчишки баир, Сатанаил отново се почувства богоравен и извика към небето:

– Старче, двама са боговете на този свят. Ти и аз.

Балчик, 1978–1995

ГЛУПАВА ПОВЕСТ

Тази повест е написана преди около осемнайсет години едновременно с романа „Мъртво вълнение“. Живеех в село Кранево. Един ден или една сутрин „на пресен ум“ съчинявах романа, а следобед или на другия ден си драсвах по някоя страничка за повестта. Раздвоеното ми трябва да е било съвсем естествено, защото не си спомням да съм се измъчвал над работата си. Впрочем и сега често се случва да тъка на два стана. Приятно ми бе да общувам с герои, както си мислех тогава, по-леки от тези на романа, и да ги поставям в каквито си искам ситуации, без да се съобразявам с правилата на определен литературен жанр. С една дума, нещо като почивка след „сериозна“ работа. Или нещо, като да играеш един ден шах, а на следния табла.

Романът излезе от печат, а повестта остана при мен. С времето започна да ми прилича на дървеница, която има свойството да живее дълго без храна. Смукне ли обаче капка кръв, тя веднага се оживява. Така и тази повест се оживяваше по веднъж на годината, когато я зачитах и захранвах с куража си да я дам за печат. После пак я оставях да лежи, сплескана и анемична, под купищата хартия. На много от моите писания не съм имал и нямам пълно доверие, а за тази повест просто се съмнявах дали наистина не е съчинение на склерозирания пенсионер Х. Прежалих я, но с половин сърце – реших да я оставя за последния том на посмъртните ми съчинения, защото критиците са не само безкрайно снизходителни към тези съчинения, ами направо стават добри момчета. Когато си пият виното, ви-

наги слагат на масата още една пълна чаша за починалия автор и казват: „Добър човек беше!“ Отпосле обаче поразмислих и разбрах, че нямам никакво основание да се надявам на посмъртно издание. И добре че го разбрах, иначе нямаше и да се сетя да прелистя още веднъж повестта. Не се очаровах кой знае колко от прочетеното, но открих нещо за себе си, което наистина ме трогна. Докато съм си въобразявал, че се забавлявам със смешотворните истории на някакви си нашенци, аз всъщност съм направил първата си крачка към хумора и сатирата. За читателя, разбира се, това не е интересно, но за мен е от голямо значение. Читателят ще се запита дали тези смешни събития са се случили в действителност и сигурно ще си каже, че ако са се случили, това е било преди двайсетина години, та няма смисъл да се пише за тях. Ако пък, не дай боже, е взел някакво участие в тези събития, може и да се позасегне, макар и с късна дата. И аз се чувствам малко засегнат, защото и аз съм един от героите на повестта. На млади години човек какви ли не ги върши! Така че на двама ни с читателя не остава нищо друго, освен да превъзмогнем честолубието си. Такова честолубие не отива на граждани на социалистическото общество и даже е достойно за порицание. Нещо повече, не се стеснявам да нарека тези истории глупости, за да се отърва веднъж завинаги от тях и да отправя очите си към нашето светло бъдеще. А който забравя или премълчава миналите си слабости, не може да се надява на бъдещи добродетели.

Ето че имам две основания да публикувам първия си опит в хумора и сатирата. За едното вече споменах, а второто е, че съм се колебал дълги години, което не е без значение за моята скромност.

Авторът

ДАЙТЕ МИ ВИНОВНИКА!

Много съжелявам и дори ми е неприятно, че трябва да започна моята весела хроника с тази гневна реплика, но така викаше началникът на пощата и удряше с юмрук по масата, когато една вечер отидох да изпратя телеграма до столицата.

Неговите „живи телеграфи“, както той наричаше служителите си в добро настроение, не проявяваха особени признаци на живот. Всички стояха неподвижно по местата си и гледаха в пода с упорството на углавни престъпници. В помещението бе мрачно и студено, защото печката отдавна бе угаснала, а навън се изливаше един от ония есенни дъждове, които не знаят кога да спрат и накрай се превръщат в сняг. Както узнах веднага, служителите от пощата заседаваха вече шести ден, т.е. слушаха как плющи дъждът по стъклата на прозорците и мислеха много съсредоточено за виновника. Но кой бе той и какво престъпление бе извършил?

Нека започнем от самото начало, от онова неприятно събитие, което опетни името на нашето пощенско учреждение. Преди една седмица, когато заваля първият дъжд, през нощта прокапа таванът на склада и по този начин се намокриха няколко колета. В колетите имаше ценни и дори чуждестранни стоки. Радиоприемник „Рига“, два чифта поизносени ботушки от Югославия, няколко метра плат от Израел и една кошница курабии. Получателите се оплакаха

още същия ден на другаря Решетков, но когато се увериха, че той не може да поправи по никакъв начин повредените пратки, отправиха колективна жалба до „по-горно място“.

Не смее да ги виня, защото в края на краищата всеки си гледа личните интереси. Най-странното в случая е, че докато бай Иван обущарят се примири със злополуката и прие радиоприемника (подарък от сина му в Москва), а касиерката на сладкарницата Надя подноси ботушките и на бърза ръка спечели двама-трима обожатели, нашата съседка баба Лампина прояви непримирим гастрономически нрав. Наистина, тя бе изяла курабиите, изпратени от дъщеря ѝ, във вид на „каша“, но затова пък не можеше да прости нехайството на пощенските служители.

– Ще се борим за правдата, докато ни паднат шапките! – викаше тя из цялото градче, макар че никога не беше слагала шапка на главата си.

Този страстен лозунг за правда се поде с въодушевление от другите получатели и обърна сериозно вниманието на хората от „по-горното място“. Те изпратиха писма до началника на пощата, поискаха обяснение, а той от своя страна поиска обяснение от отговорника на склада, бай Анастаси Добринков. Бай Анастаси е един мъничък, пълничък, мекичък и изобщо закръгленичък във всяко отношение човечец, и при това много добричък. Такива пълнички, мекички и закръглени хора има много в нашия градец, макар че градецът ни се нарича Дълго поле. По-долу, ако стане нужда, ще ви обясня откъде идва това име. А сега ще ви предам краткия диалог, който водиха другарят Решетков и бай Анастаси Добринков по повод писмото от „по-горното място“:

– Мисли му как ще отговаряш „горе“! – каза другарят Решетков.

– Защо? – попита бай Анастаси.

– Защото си отговорник на склада! – каза другарят Решетков.

– А ти си началник! – отговори бай Анастаси. – Твоята отговорност е двойна.

– Не е мое задължение да поддържам покрива в изправност.

– Не е и мое.

– Я мълчи!

– И ти мълчи! Още напролет ти докладвах, че покривът трябва да се ремонтира, а твоя милост заяви: „Ало, заето!“

Другарят Решетков млъкна. Ако бе герой на пиеса, авторът сигурно би сложил на това място ремарка: „Хваща се за главата с две ръце, прехапва устни и стои така, разяждан от вътрешни противоречия.“

Ще се съгласите, че такъв диалог между началник и подчинен е недопустим в наше време, а и във всички времена, но аз веднага ще ви обясня загадката с един шаблон, допустим в наше време и във всички времена. Работата е там, че както сам бай Анастаси се изразява, двамата с другаря Решетков са си взели свраки от едно гнездо. Типичен дългополски израз, който означава: баджанаци.

Смятам за уместно да направя една забележка. Аз съм дългогодишен служител и много обичам забележките. На мен ми правеха забележки по сто пъти на ден, а аз от своя страна правех забележки на по-нисшите от мен също така по сто пъти на ден. Трябва да ви кажа, че това е една приятна работа. Както си седиш на бюрото и чувстваш, че след няколко минути ще се нацепиш като дъска от скука, току-виж, някой от по-нисшите закъснял, сбъркал или забравил да стори нещо належащо. Погледнеш го със съответното изражение на лицето и го мъмриш и ругаеш според

грешката, а той мига пред тебе и като че иска да каже: „Прости ми, други път няма да греша!“ Някой път се случват грешки, така да се каже, ни малки, ни големи. Те са най-забавни. Грешникът не може да прецени дали ще го внесе в съвета, или ще го премълча и през цялото време ме гледа като ангел спасител, като че животът му зависи само от една моя думичка. Истинско удоволствие е да съзнаваш, че съдбата на някого стои в твои ръце, па макар и за няколко часа.

А ето че другарят Решетков замлъкна, когато бай Анастаси му напомни, че през пролетта бил зает. Тази думичка бе тяхна парола. Много пъти другарят Решетков бе казвал на бай Анастаси, намигайки сладострастно с лявото си око:

– Ало, заето!

Искаше да му каже, че отива в квартирата на телефонистката Траяна. Тази все още младичка жена е най-почтената вдовица в нашия градец, защото не приема и не отдава ласките си на никой мъж освен на своя пряк началник. Някои присмехулници, и то не в първа младост, твърдят, че не притежава екзистенц-минимума от женска хубост. Да речем, че е така, но затова пък е чужда, предимство, което никоя съпруга не е имала и не може да има. И това е напълно вярно, както е вярно, че ергените винаги живеят като оженени, а женените мъже като ергени... Други казват, че не била умна, а глупава. Не знам колко е глупава, защото женската глупост с нищо не може да се измери, но глупостта ѝ е тъй приятно съчетана с нейната леност, че ѝ придава известно очарование. Факт. Не е минала веднъж по улицата, без да спечели скромни въздишки и подсвирквания. Повече не могат и да си позволят, защото моралът е вродена добродетел на жителите от двата пола в нашия градец и обект на особени грижи на всички обществени

институти. Дори и пенсионерите не са равнодушни към най-малкото накърнение на приличието, та като видят някоя съмнителна двойка, доброволно отиват да съобщят, където трябва. По този начин постигат две полезни цели: опазват морала и убиват старческата си скука.

Телефонистката е едно нещастно изключение, но за нейното падение знаят само двама души. Впрочем нея отдавна я наричат Ала Заетова. Този прякор ѝ лепнаха същите ония мъже, тъй щедри на комплименти, но ужасно нетърпеливи като телефонни абонати. Вдигат слушалката и почват да нервничат. На десетата минута се чува нейният сънно провлачен глас: „Ало, заетооо!“

Този именно възглас повтори сега бай Анастаси пред началника си и прибави: „Де да знае балдъзата, хем!“, което правеше само в моменти на остри служебни стълкновения със своя началник. Съпругата на другаря Решетков се досеща за неговите похождения, но нали няма преки доказателства, задоволява се да намеква с тон, на който би могла да завиди и най-преситената от цивилизацията аристократка:

– Ама че ги мразя тия телефони! Представи си, да ти сложат такова чудо в къщата! Нервите ще ти скъса. – И добавя категорично: – Не го ща! – като че някой я заплашва да прекара телефон у дома ѝ в близките десет години.

Другарят Решетков се боеше от коварството на баджанака си и никак не можеше да упражни върху него началническия си авторитет. Престана да държи главата си с ръце и каза:

– Остави ги тия въпроси от частен характер, ами дай да помислим сериозно за положението.

– Че нали мислим?

– Мислим, но не можем да дойдем до какво зак-

лючение. Най-глупавият адвокат в града ще ти докаже, че щом има вина, трябва да има и виновник.

– Не всякога има виновник – каза бай Анастаси. – Падне керемидата, хлопне те по главата, кой е виновен?

– Ти винаги философстваш отвлечено! Тук става въпрос за конкретен случай.

– Че от убийството има ли по-конкретен случай? – засмя се бай Анастаси. – Ако искаш да знаеш, в нашия случай няма виновен.

– Не може да бъде! – извика другарят Решетков. – Виновник има, но не можем да го открием. Всяко следствие си има причина. Трябва да открием виновника на всяка цена.

– Как?

– Ето как! – каза другарят Решетков, след като помисли задълбочено около пет минути. – Ще свикаме събрание и ще обсъдим въпроса колективно. Ако не открием виновника, поне ще отчетем, че сме взели отношение. Затова утре ще направиш доклад за състоянието на складовото помещение, пък и за цялото здание.

– Това е идея! – възкликна бай Анастаси. – С два ума добре, с два и два – сигурно!

И той написа доклад от осемдесет и една страници и го прочете за двадесет часа и четиридесет минути, защото четеше много бавно и тържествено. Докладът бе изчерпателен – разглеждаше въпроса за пощенските пострройки от средните векове до наши дни, и служителите единодушно го одобриха. Изглеждаше, че никой няма какво да добави повече, но когато другарят Решетков започна да им дава думата, всички служители говориха по два часа и тъй като бяха двадесет и двама души, повториха доклада в общи линии двадесет и два пъти. На шестата вечер другарят Решетков обобщил изказванията и изрази голямото за-

доволство от всеобщото участие на служителите и най-вече от това, че цялата работа се свърши за шест дни и шест работни дни. Той имаше законно право да се радва на този успех, защото не очакваше, че хората ще проявят толкова жив интерес към един доклад, в който се говореше за тухли, хоросан и цимент.

Дотук всичко вървеше добре. Другарят Решетков се готвеше да закрие събранието, когато погледът му попадна случайно на писмото „от горе“. Настроението му изведнъж се помрачи. Ако бях писател, щях да сравня лицето му с тъмно есенно небе, но аз ще кажа скромно, че то приличаше на лицето на началник, чиято кариера е сериозно компрометирана. Ще се съгласите, че в такъв случай човек не може да запази самообладание и да не извика веднъж или два пъти:

– Дайте ми виновника! Ви-нов-ни-ка!

Служителите продължаваха да гледат пода. Малко по малко почнаха да си внушават, че виновникът се намира между тях, и всички се чувстваха гузни. Ако някой посочеше съседа си, той сигурно щеше да се признае за виновен, за да сложи край на тягостното положение. В подобни минути хората са способни на такива саможертви. Спомням си, че веднъж някой издаде оскърбителен звук зад гърба на учителя. Той бе дребнаво старче и почна да инквизира с въпросите си целия клас. Моят приятел, кротко и срамежливо момче, го гледаше с блеснали очи и зачервено лице. Когато учителят го запитал: „Ти ли направи това?“, той отговори без колебание: „Аз!...“

Сега само Ала Заева мятеше от време на време състрадателни погледи към началника си, като че искаше да му каже:

– Съжалявам, всичко мога да ти дам, но не и виновника!

Ала се бе напръскала така обилно с одеколон за

бръснене, че колегите ѝ си запушваха носовете. Тя обичаше този чудесен парфюм тъй много, че преди да излезе на работа, изливаше върху себе си половин шише и умирисваше не само стаята си и цялата къща, ами двора и улицата и оная част на градчето, през която минаваше, за да отиде на пощата. По миризмата на одеколон за бръснене можеше да се познае кога тя е у дома си, кога – на работа, и кога се разхожда по улиците. Някои щегобийци разправяха, че кучето, котката и дори кокошките на хазайката ѝ миришели на одеколон за бръснене. Аз никак не вярвах на това, но, боже мой (ти, който наистина не съществуващ, както правилно забелязват от атеистическа гледна точка двамата съветски другари Илф и Петров), вървя си веднъж по улицата и изведнъж силно ми замириша на одеколон за бръснене. Кихнах няколко пъти, кихнах още няколко пъти (бях си забравил вкъщи носната кърпичка и страшно се ядосах) и гледам, пред мен прекоси улицата една тлъста шарена котка, промуши се през тарабите и влезе в двора на Ала Застова. Кихавицата ми се усили до такава степен, че трябваше да се върна назад и да мина по друга улица...

Навън валеше вече не дъжд, както в началото на нашия разказ, а едър сняг. И не просто валеше, ами затрупваше улици, площади и покриви. И никой нямаше да забележи настъпването на зимата, ако в помещението не бе влязъл раздавачът Малишко. Той бе побелял от глава до пети и приличаше на Дядо Мраз, само че на оня мъничък Дядо Мраз, дето го правят децата от предучилищна възраст. Служителите вдигнаха глави и го изгледаха като човек от друг свят. Малишко изтърси фуражката си тъй, че струя от снежинки лизна неприятно лицата на някои от заседаващите, а след това започна най-безцеремонно да отупва снега от краката си.

– Алонзанфан делапатри! – извика радостно той. – Не е сняг, а захар! Излезте да си напълните торбичките!

Поговорката казва, че глупците не се сеят, не се копаят – те сами никнат. Аз ще прибавя, че никой не може да ни накара да се почувстваме така глупаво, както глупците. Това се виждаше най-добре по лицето на другаря Решетков. Той гледаше Малишко като истукан и дори не се сещаше да си каже наум: „Що за тип е тоя!“ Минаха две минути в конфузно мълчание. Ще се възползвам от случая да кажа няколко думи за нашия раздавач Малишко.

ДВЕ ДУМИ ЗА МОЯ МИЛОСТ

Не е зле, струва ми се, да кажа по-напред няколко думи за себе си, т.е. да ви се представя. Този маниер, авторът да се представя на читателите и да моли за тяхното снизхождение, е твърде остарял и мирише на традиция, но и аз съм пенсионер. Външността ми е най-обикновена. Това се вижда и в паспорта ми, където срещу графата „особени белези“ пише – „няма“. Не мога да се оплача от здравословното си състояние, слава богу. Все още издържам на кило червено и кутия цигари. Единствено нещо... Какво исках да кажа?... От няколко години взех много да забравям. На какво се дължи тази разсеяност, не зная, но тя ми причинява известни неприятности в семейството. Оня ден например забравих името на жена си, с която живея повече от четиридесет години. Бях извадил от шкафа рибарските си принадлежности и какво правих, какво струвах, заплетох конца. Като разбрах, че сам няма да го оправя, рекох да повикам жена си от другата стая да ми помогне. Отворих уста да я повикам и в този миг забравих името ѝ. Тогава почнах да викам:

ей, ела ма! Чувам я как шета в другата стая, знам, че и тя ме чува, а не идва. Развиках се, та дигнах къщата на главата си. По-късно, когато влезе случайно при мен, стана ясно, че ме чувала да викам: ей, ела ма, но сметнала, че викам някоя съседка през прозореца. Дай ми, казах ѝ, ножицата, да отрежа конеца. Тя отиде в другата стая и донесе една супена лъжица. Ножицата искам, казвам ѝ, а тя ме гледа и пита: какво беше това ножица? И тя страда от разсеяност, само че като всяка жена не си го признава. При всички недоразумения хвърля вината върху мен и така стават скандали. Веднъж седим в градинката пред къщи. Утре ще вали дъжд, казва тя. Откъде знаеш? Тъй каза... Кой го каза? Е, онова... Кое онова? Ама че си глупав, не знаеш ли кой може да го каже, че ще вали дъжд? Заядохме се и си казахме сума оскърбителни думи. Накрай тя кипна, въведе ме вкъщи и удари с юмрук радиоапарата...

Свободното си време, а то не е малко, прекарвам в кафенето.

Веднъж, както винаги, отидох там да поиграя табла. Седнахме на масата и докато пиехме кафето си, стана дума, че Дървеняков, бивш чиновник в данъчното управление, а сега също пенсионер, пише роман. Голям роман в десет части. Мнозина се подсмиваха, подсмивах се и аз. Дървеняков и роман в десет части! Поодумахме го и си отидохме. Добре, но след десетина дни Дървеняков дойде в кафенето и тръсна на масата една дебела книга. Това бе първата част от неговия голям исторически роман. Хиляда триста и шестдесет страници. С твърда корица и обложка, а на обложката един от ония наши воители, които нанизваха турците „по пет на нож“. Ние останахме с отворени уста, а Дървеняков сложи романа в чантата си и си отиде с високо вдигната глава.

Предполагахме, че този мухлясал бивш данъчен чиновник не ще намери сили да продължи новото си занятие, но той изпълни обещанието си към целокупния български народ. На следната година по витрините на книжарниците се появи вторият том от романа му, по-дебел от първия и много по-добре оформен. В него той описваше събитията от Междусъюзническата война...

Няма да крия, че всички му завиждахме. Одумвахме го, критикувахме го, но в края на краищата трябваше да се примирим. Той стана известен писател.

А каква бе нашата изненада, когато същата година видяхме по витрините на книжарниците и първия том от романа на Кривошийков, бивш служител по горите, а сега също пенсионер. Той пък започваше от хан Аспарух, когато последният се заселил с ордата си в делтата на Дунав, и обещавахе да стигне до наши дни. За тая цел възнамеряваше да напише роман в шестнадесет части. Примерът на Дървеняков ни караше да вярваме, че и Кривошийков ще изпълни обещанието си. Той е още здрав като бик, има отличен апетит, а дори няма кръвно налягане.

Благородна завист закипя в моето сърце. Щом тези старци пишат многотомни романи, не мога ли и аз да напиша нещо? С какво съм по-лош от тях? Сега изкуството не е никаква светая светих на избраници, на него може да се посвети всеки човек с добра воля, за да служи на своя народ и най-вече на изграждането на социализма в нашата страна. При това аз съм пенсионер, имам свободно време, следователно и законно право да се занимавам с литература. Така си мислех и все още не се решавах да започна. Но когато и Палачинков, бивш преподавател по ръчна работа в прогимназията, публикува първия том от своята поредица „Родопска рапсодия“, когато и неговата съп-

руга издаде някакви „спомени“, когато дори престарелият дядо Чиньо Чинев от нашата махала написа роман за някой си Желю войвода, аз най-после се почувствах свободен от всякакви задръжки. Плюх на дланите си и се метнах на Пегас, само че не знаех накъде да го препусна. Най-напред и аз, разбира се, пришпорих по инерция към дебрите на историята, но трябваше да се завърна оттам напълно разочарован. Оказа се, че историята на нашия многострадален народ е златна мина, заградена с бодлив тел, разпределена на участъци, и във всеки участък се труди с пот на челото някой пенсионер. Все пак аз се амбицирах и пребродих цялата история – царе, войни, епохи, – ала не открих за себе си нито едно участъче. Моите набори бяха написали по няколко тома дори за ония царе, които са царували от ден до пладне. Хвана ме яд на тях и на техни величества царете. Ако някой от тези величества бе „свободен“, щях да го опиша... не знам как, но хич нямаше да му се церемоня. Винаги съм мислил, че тези подвижни ризници и шлемове са били най-обикновени хаирсъзи, гледали са си трона и властта, къркали са като каруцари, плели са интриги зад потайните стени на дворците, проливали са кръв „в името на народа“ и т.н. Идеше ми да викам от гняв, като четях романите на нашите пенсионери, дето тези величия са показани мъдри и обаятелни, развяват плащове, говорят мерена реч и гледат проникновено в бъдещето, което сега е наше настояще.

Както и да е, стоях аз на „мъчителния кръстопът“ и се питах за какво да се заломя. Страшно е, когато човек кипи от творческа енергия и не знае как и за какво да я използва. Това мъчително състояние продължи цели шест месеца, едва на седмия започнах да пиша настоящата весела хроника. Защо именно хроника, и то весела, сам не зная, както навярно всички

творци не знаят защо и как се раждат темите на техните произведения. Моите пишещи събратя се надпреварваха да ме питат защо съм избрал за герой нашия пощенски раздавач Малишко, сарача Цанко Фогата, фотографа Фильо Филев и други, „все от един дол дренки“. Срамно бе наистина, че като автор не можех да отговоря на такъв един въпрос. Малишко, да речем, не само че не е никакъв герой в живота, ами на всичко отгоре е и малко глуповат. Цанко Фогата пък – особняк, но нищо повече. Това никак не се хареса на моите пишещи събратя, но да не избързвам напред...

Ще добавя само че Дървеняков много ми се надсмиваше, задето съм се занимавал с разни дребосъци. Ако не бях начеващ автор, щях да му се опъна и да му кажа, че според мен няма дребни и големи човеци, а човеци. Да вземем мене за пример. Родил съм и отгледал пет деца, а Наполеон, да речем, е станал причина да се изстребят стотици хиляди хора. Каква е файдата от неговото величие, щом е причинил толкова страдание на тоя свят. Не е въпросът, значи, да си голям или малък, ами да си човек. Та щях да му кажа на Дървеняков още, че... Нà, щукна ми из главата.

Иначе, що се отнася за Малишко, признавам, че за него няма какво особено да се пише и аз не съм уверен дали не ще го изоставя и да си потърся друг герой. Това поне е лесно. Царе, както казахме, няма свободни, но вземаш един животновъден бригадир или някой ударник от еди-кой си завод, лепнеш му една усмивка, та да се усмихва и насън, накараш го да приказва като професор по производството, да дава обещания за преизпълнението на плановете и това му е всичкото. Искам да кажа, че в тази страна, който се е заловил да пише книги, гладен няма да остане.

МАЛИШКО

Редно е, пък и задължително, когато пишеш за някого, да кажеш няколко думи за външността му, за да може читателят да си го представи. Нашите читатели много обичат подробностите и изпадат във възторг, ако авторът им каже колко косъма има на главата си даден герой. Добре, но чертите на Малишко са тъй безинтересни и неуловими, че е невъзможно да се изразят с думи. Ето защо ще ви покажа рисунката, която му направих преди известно време.

Както виждате, дребничко (да има метър и шестдесет), слабичко, невзрачно човече. Ние, възрастните, гледаме на него като на Иванчо Глупака и ни е приятно, че в нашия градец има един човек да минава за Иванчо Глупака за сметка на порядъчните граждани. Но децата много го обичат (не знам защо децата обичат такива хора), а колкото до гимназистките и младите изобщо, те просто го ухажват и често го черпят с лимонада или боза, защото Малишко им носи приятни новини.

Малишко има една чудатост, само че тя е съвсем естествена проява за човек като него. Носи, откакто го помним, жълт карамфил на левия си ревер, и то винаги пресен. Някога в него била влюбена една мома. Малишко почти никога не разказва за нея, но ние знаем, че тя била слугиня на един търговец на жито. Кривогледо, глупаво същество, което единствено на тоя свят е могло да се влюби в Малишко. Починала скоро и тъй се случило, че преди смъртта си му дала жълт карамфил в знак на обич. Колко силно е тъгувал за нея, бедничкият! Оттогава решил да носи жълт карамфил отляво, до сърцето си! Но откъде взема и зиме, и лете жълти карамфили (в градчето никъде не се намират), това никой не знае, зная го само аз, и то под голям секрет.

Като всеки самотник Малишко е сантиментален и състрадателен до наивност. Когато носи радостна вест, той си позволява мъничка игра с търпението на получателя, усмихва се и вика:

– Алонзанфан делапатри! – или – Радвай се, дево! – независимо от това, дали получателят е мъж, момиче, или осемдесетгодишна бабичка.

Старите жени обикновено му поднасят почерпка през прозореца: орехи, сушени сливи или курабийки. Той чака на тротоара, почесва се изпод козирката и глупаво се подхилва... Когато пък носи лоша вест, почуква тихо на вратата или на прозореца и лицето му придобива израза на лицето на получателя. Ако получателят е уплашен, и Малишко е уплашен. Ако плаче, и Малишко плаче или хълца по същия начин, както че се опитва да го имитира.

Когато заваля снегът, Малишко се случи на другия край на града. В чантата му бе останало едно писмо, адресирано до Фогата.

Ето че се налага да ви представя още една наша знаменитост – Цанко Фогата. Той е известен с това, че зиме, през най-силния студ, ходи по риза, разкопчана до пояса. Невъзможно е да го гледаш как си върви по улицата с едната ръка в джоба и с цигара в другата, без да изтръпнеш от студ и ужас. А той се клатушка и не само че не зъзне (зъзнат ония, които го гледат), ами си придава вид на безкрайно отегчен господин, който не намира нищо интересно в нашия градец.

Фогата е сарач и прост като сарач, но е разбрал, че ако иска да обърне вниманието на обществото върху себе си, т.е. да стане знаменитост, няма нужда да написва многотомен роман или да открива нещо ново в съвременната наука. Достатъчно е да се придържа в какъв да е стил – да се движи в определено време из улиците, да пие едно и също питие, да носи дрехи с

особен цвят и кройка и изобщо рязко да се различава от останалите граждани. Обществото винаги сучае и търси разнообразие, няма да забележи умния и скромния, а ще се захласне подир чудака. И наистина, благодарение на полярната си издръжливост и на специалния режим, на който се подлага всеки ден, Фогата има достъп до такива места, където другарите му по занаят биха осквернили въздуха с миризмата на волска кожа и катран. Той е единственият човек в нашия градец, а може би и в целия свят, комуто се позволява да посещава, напук на всякаква етикеция, тържества и вечеринки с разкопчана до пояса риза. Това доставя голямо удоволствие на нашите дами, които искат да го видят на всяка цена как си върви гол в адския студ и си пуши цигарата. По този начин Фогата „заинтригува тяхното любопитство“ (негов израз) и спечели тяхното благоволение.

Малишко му бе носил досега стотици писма в луксозни пликове, надписани с женски почерци. При всяка среща с него Малишко започваше да трепери и никак не можеше да проумее защо този човек не се облича, а мръзне като куче и в себе си го смяташе за малко луд. Той, разбира се, не можеше да знае колко скъпо струва човешката слава. Фогата на свой ред го презираше и не му казваше дори едно благодаря. Днес бе облечен по случай първия сняг в яркочервена риза, издута от вятъра като плондер. Малишко го забеляза от другия край на улицата.

– Алонзанфан!... – започна той, но Фогата го прекъсна с досада:

– Без лозунги!

По тротоара вървяха група ученички, хванати за ръце, и гледаха Фогата с нескрито удивление. Той застана до кестена, опря се на стеблото и каза:

– Я ела малко на сянка!

Малишко му подаде писмото. Фогата го хвана с два пръста за крайчеца и бавно го поднесе към очите си. За миг се поддаде на изкушението да го отвори, но ученичките бяха спрели пред витрината и го наблюдаваха. Фогата бе уверен, че поне една от тях е вече негова почитателка, и реши да „заинтригува тяхното любопитство“. Помириса плика не без презрение и го хвърли в краката на ученичките. Те бяха поразени от неговия жест, жест на гордия недостъпен мъж, изчервиха се и няколко минути не посмяха да помръднат от местата си, като че в краката им лежеше нечия любовна изповед, а плик, пълен с взрив.

– Не хвърляй хорските сърца като картофи на свине! – каза поучително Малишко.

Фогата високомерно запали цигара.

– Да вземеш да се облечеш, че както се пъчиш на тоя студ, тъй ще пукнеш! – додаде Малишко, като гледаше посипаните със сняг гърди на Фогата. – На природния закон не се съпротивявай!

– Жалка натура си ти! – каза Фогата и отмина.

С тия думи той изразяваше презрението си към всички ония, които не можеха да ходят по риза зимно време, следователно към цялото човечество.

ВИНОВНА Е ПРИРОДАТА

Като всички съвременни хора Малишко бе прекарал една трета от живота си по събрания и все пак не бе свикнал да ги уважава. Наивникът си мислеше, че служителите, а и всички граждани ходят по събрания, за да съкратят една част от служебното си време или да говорят онова, което не мислят. Наистина по едно време той посещаваше редовно събранията и се приготвяше да слуша, но само след няколко минути пред очите му ставаше мъгляво, налягаше го сладка

дрямка и неусетно заспиваше. Трябваше да го ръчат в ребрата, за да се събуди, но това бе съвсем безполезно, защото на следната минута клепките му отново се залепваха. Направиха му няколко пъти строги забележки, надсмиваха му се, но той се оказва безсилен пред дрямката. Полека-лека почна да кръшка, не го търсеха и той се отучи да ходи на събрания. През това време, разбира се, Малишко си вършеше работата, вършеше и работата на колегите си.

Сега Малишко се вмъкна в помещението, без дори да почука на вратата, защото не предполагаше, че вътре има хора, и много се учуди, че събранието, което бе започнало преди шест дни, още продължава. Един умен човек би си замълчал, а той гласно каза мислите си по този въпрос.

– Бе вие още ли умувате по тези пусти колети?

Той се наведе да завърже връзката на обувката си и от джоба на балтона му се изтърколиха десетина орехи на пода.

– Къде, къде! – скара им се Малишко и почна да ги гони между краката на заседаващите. – А пък виновникът – да ви кажа кой е! Природата. Тя е виновата. Тя е намокрила колетите. – Малишко взе последния орех от пода и се чукна с него по челото.

На заседаващите им бяха необходими десет минути, за да проумеят дрзката постъпка на Малишко. Невероятно бе, че той се вмъкна така безцеремонно и се надсмя лекомислено на двадесет и двама души, които от шест дни и шест нощи напрягат мозъците си да открият виновника за едно обществено престъпление. Още по-оскъбнително бе, че не си даде сметка за това, а седна на крайния стол без всякакво угризение и с видимо удоволствие кихна пет-шест пъти във фуражката си. Между нас казано, това вече на нищо не приличаше!

Както и трябваше да се очаква, пръв от вцепенени-

ето се съвзе другарят Решетков и пръв осъзна степен-та на оскъбнението, което Малишко нанесе на целия пощенски колектив. Едва сега той си каза наум: „Раздавачът е голям глупак!“ Обаче този епитет му се стори съвсем безобиден и почна да търси в ума си по-силна дума, с която да изрази възмущението си и да срази глупака. Само че такава дума той не можа да намери, макар да напрягаше всичките си умствени способности. Успя да се изчерви като рак и нищо повече. Служителите недоумяваха защо мълчи и не се опитва да защити поне собствения си авторитет. Само Ала Заетова влизаше в положението му и не го кореше, защото знаеше, че в някои сублимни моменти той много трудно намира или пък не намира думи да изрази чувствата си. В подобни положения, казваше си тя, изпадат обикновено чувствителните и богато надарени натури, за разлика от простаците, които и в преддверието на ада не биха сбъркали таблицата за умножението. Твърде често, обзет от любовен възторг например, другарят Решетков мучеше като вол или говореше нечленоразделно.

Всички приближени на началниците придобиват полезния навик да отгатват техните намерения и да намират точния израз на техните мисли. Този навик се дължи може би на обстоятелството, че между другото те пишат и докладите на своите началници. Ето защо Ала Заетова намери веднага оня израз, който цели десет минути не искаше да излезе из сивото вещество на другаря Решетков. Тя вдигна глава, тръсна буйните си коси и извика:

– Какво кошунство!

Другарят Решетков повтори тази реплика със зловещо вдъхновение:

– Какво кошунство, другарки и другари!

Ала Заетова замижа блажено като всички, които са цитирани в благоприятен смисъл.

Другарят Решетков стана, пребледня и дълго време не можа да си поеме дъх от вълнение. Едната му ръка тичаше като подплащен плъх по масата и мачкаше де що хартия напипа, другата се опитваше да скъса копчетата на сакото му. За очите му, очи на истински оратор, не желая да говоря, т.е. не че не желая, а не мога. Те горяха от вдъхновение и техният пламък пронизваше присъстващите, поради което всички гледаха в пода. Но за мен най-важното нещо за един оратор си остават гласовите данни. Какъв оратор е онзи, който шепти или мънка под носа си или, не дай боже, почне да срича речта си? Той потиска слушателите, кара ги да мислят за странични неща, да си споделят градските клюки и да се почесват дори когато не ги сърби. Такъв оратор не го слушат дори когато говори нещо интересно. Хората обичат да слушат оня оратор, който може и да не говори нещо чак толкова интересно, но вади глас като призивна тръба, оная тръба, която кара, да речем, цял полк войници да се хвърлят в атака, макар да знаят, че ей сега ще измрат до един. А гласът на другаря Решетков гърми по-силно от коя да е призивна тръба. Когато той говори, слушателите най-напред потреперват като поуплашени, сякаш са заварени на мястото на някое мъничко престъпление, после малко по малко се успокояват, сърцата им се изпълват с най-различни чувства на възторг и страстно желание да преизпълнят всички производствени планове, а най-после да изтръпват от краката до главите, стават от местата си и ръкопляскаят буквално на всяка дума. А гласът на другаря Решетков така кънти в залата, че някои картини или лозунги падат от стените, лампите се клатят като при земетресение, а керемидите на покрива подскочат. В скоби казано, аз дори си мисля, че тези злощастни керемиди, заради които заседаваха пощенс-

ките служители вече шести ден, бяха паднали от покрива при една негова реч. Никой като него не може да въодушеви масите към трудови подвизи, и то по повод на някакви си две кокоши яйца.

Отиваме веднъж на бригада да берем череши и заварваме в селото голямо оживление. Народът се тълпи на площада, където има издигната трибуна. Събранието бе свикано, за да се отчетат успехите от птицевъдството. Говори председателят, но нищо не му се разбира, говориха и други – също. За беда нямаше и микрофон. Другарят Решетков, който водеше нашата черешова бригада, веднага схвана за какво става дума и се метна на трибуната. Селяните слушаха с отворени уста и много ясно се виждаше, че никой от тях няма език, защото го бе глътнал от вълнение.

Другарят Решетков подхвана кокошия въпрос от преди 9 септември 1944 година и доказва с неоспорими факти, че преди тази дата нашите кокошки не са снасяли даже по едно яйце на ден, а сега снасят по две яйца на ден. При тези думи той показва високо над главата си две яйца, наистина снесени от една кокошка в един ден.

След това всички птицевъди на стопанството дадоха тържествено обещание да гледат кокошките така, че всяка от тях да снася по три яйца на ден.

НАШИТЕ БАНКЕТИ

След събранието председателят на стопанството ни покани на банкет по случай големия успех в кокошия сектор. Влязохме в културния дом. В голямата зала с шестстотин места кипеше още по-голямо оживление. Откъм гримьорните се носеше сладък дъх на печено агне. На сцената бяха търкулнати няколко бъчвички

с вино. Не е безинтересно да отбележа, че в края на май агънцата са все още крехки и когато се опекаат на шиш, добиват такъв вкус, че дори Цани Гинчев не може да го опише въпреки неоспоримия си талант в народното кулинарно изкуство. Що се отнася до моя милост, аз съм просто безсилен да се справя с тази поетическа задача...

Печените агънца, за които стана дума по-горе, бяха внесени в салона и положени на една дълга маса, отрупана с хляб, сирене, купички с курбан, зеленчук, чаши и бутилки. Започна банкетът. Не смятам за нужно да се задълбочавам по тая тема, защото съвременните хора знаят и оценяват значението на банкетите. Обаче ще си позволя при всичката си скромност да оспоря мнението на вестник „Стършел“ по въпроса за съвременните банкети или – по-точно – да го допълня. От години насам този вестник покрай другите нередности осмива и дори заклеиява твърде строго банкетите в нашата страна. Всяко нещо си има изключение и не е чудно, че някои си някъде си прекаляват с банкетите. Както се вижда обаче, това са изключения и вестникът трябва изрично да ги отбелязва. Обаче „Стършел“, увлечен в желанието си да осмива и жигосва разни нередности, забива жилото си и в снагата на банкета изобщо по силата на някаква сляпа инерция. Има „банкети“ и банкети. Без да се впускам в подробности, ще заявя от личен опит, че банкетът, истинският, богатият, пищният банкет е триумф на народното благоденствие. Ето защо на онзи, който посещава всички банкети, нашите съграждани гледат с благоговение и му предвещават блестяща кариера, както са гледали някога на ония, които са посещавали празни салони.

Когато няхах честта да посещавам банкети, жена ми нямаше никакво мнение за мене. Наричаше ме

пишурка, драскач, че дори и нищожество от първа величина. Сега за нея аз съм нещо такова, което от скромност не смея да кажа. Тя и за себе си има вече превъзходно мнение. Стана истинска банкетоманка и самочувствието ѝ порасна. Преди известно време я чух да се кара със съседката. Казаха си всичко, което е необходимо в такива случаи, и накрая онай извика през оградата:

– Моят е ударник и портретът му виси окачен на площада, а твоят се мъдри само в паспорта си, и то аламинут! Ха!

Не знам защо, когато се карат, жените винаги намесват и мъжете си.

– Може и да е ударник – извика на свой ред жена ми, – но не са го поканили нито веднъж на банкет. Значи, не го имат за човек! Ха!

Както и да е, за нас банкетите не са място само за ядене и пиене, както мислят някои завистници и особено ония, които нямат достъп до големите трапези. Ние осмисляме политически всеки банкет и го превръщаме във висока трибуна, от която пропагандираме нашите трудови успехи и ги правим достойствие на народа. Преизпълнят месечния си производствен план сарачите, да речем. Трябва да се отпразнува този успех, трябва да се устрои на всяка цена банкет, за да се знае, че трудещите се от този бранш са допринесли не по-малко от работниците на Кремиковци за по-скорошното построяване на социализма в нашата родина. Няма защо да изреждам поименно предприятия и предприятийцата в нашия град. Те са двадесет и шест на брой и ни осигуряват двадесет и шест такива трибуни на месец, тъй като всички изпълняват плановете си ако не със сто и десет на сто, то поне със сто и едно на сто. За тази цел сме си построили чудесни ресторанти. Единият, сред града, с ор-

кестър и джазова певица, другият – извън града – „Под скалите“.

Много са приятни банкетите, които си устройваме в чест на чужденците. В нашия градец (сигурно ще ми се наложи да го опиша по-нататък) няма особени забележителности, но чужденците не го отминават. Те са хора любопитни и навсякъде си завират носа, обикалят с фотоапарати и снемат всичко, що се изпреди на пътя им: тухларната фабрика, животновъдната ферма, винарската изба, стари паянтови къщи, баби и дядовци, кучета, котки и какво ли не. Но най-много обичат да снемат магарета, а от магарета в нашия градец няма друго повече. Все едри, охранени и гласовити. В миналото нашите жители избрали за кмет някой си Янкулов само защото обещал да построи кула с часовник. Добре, но като станал кмет, той помислил и рекъл на гражданите: „Докато имаме магарета в нашия градец, нямаме нужда от градски часовник“ – и си построил валцова мелница.

Миналата година ни гостува една чехкиня, специалистка по нещо си (те всички са специалисти по нещо), и когато я водихме на ресторанта „Под скалите“, видя едно магаре да се върдаля в праха накрай града. Направи му около двадесет снимки, погали го, опъна ушите му и накрай пожела да го възседне. През следващите дни тя прекарваше все при магарето, хранеше го със захар, възсядаше го сама и на раздяла с този скъп приятел заплака от скръб. Ние не останахме, пък и не можехме да останем равнодушни към съкровено желанието на нашата гостенка. Посъветвахме се и взехме, че сковахме на бърза ръка една клетка, бутнахме магарето вътре, сложихме му два чува-ла трескот за из пътя и го таксувахме до Прага.

След чехкинята ни гостува един швед. Като всички чужденци и той не бе равнодушен към нашенски-

те магарета. Тези дългоуховци притежават, изглежда, очарование, което ние не можем нито да почувстваме, нито да оценим. За нас магарето е товарно животно, което трябва да се бие на всяка цена, защото е инат и се опъва като магаре на мост. Да не говорим за мястото му в нашите народни умотворения. След всичко това нима ще си позволи някой от нас да му прави снимки, да го слага в сребърна рамка или, пази боже, да го храни със захар? Разбира се, когато чужденците се възхищават на някое магаре и ние, кой знае защо, започваме да му се възхищаваме и да изтъкваме необикновените му качества. Споделяме техния възторг, ахкаме и възкликаваме до такава степен, че като се гледаме, не можем да се познаем. А иначе кой ще седне да се възхищава на едно глупаво магаре! Да не сме нещо побъркани!...

Шведът обаче ни учуди с предпочитанията си към други животни на нашата земя. При една разходка извън града видя една костенурка, не по-голяма от орех, дълго ѝ се радва и я сложи в кутийка. Оказа се, че този чешит бе посетил нашата страна не толкова да се възхити на нейните прелести, както и на нашите трудови успехи, а да се снабди с една колекция от костенурки, таралежи и змии. Приготвил им бил, казваше, великолепни условия у дома си. И на един от поредните банкети, докато ядеше, пиеше и кашляше от лютите чушки, той изрази съкровено си желание да получи тази колекция от нашенски гадина. Интернационалното възпитание и любовта ни към всички народи, без разлика на цветове и икономически системи, ни задължаваше да изпълним най-безкористно желанието на госта. На сутринта излязохме няколко души да търсим змии, таралежи и костенурки, но се върнахме празни. Гнусяхме се от тези гадина, пък и никой от нас не бе се занимавал с такава рабо-

та. Тогава обсъдихме положението в градския съвет и решихме, че с тази задача най-успешно ще се справят учещите се, защото досега те се бяха справяли и с други подобни кампании. Ето защо председателят на съвета нареди да се дадат три дни ваканция на учещите се. Плъзнаха класовете начело с класните си наставници из поля, гори и планини и за три дни наловиха стотици змии, таралежи и костенурки. Нали са ученици, престараха се и наловиха много други животни – сухоземни жаби, гущери, разни птички, та дори и катерички. Оставихме тази менажерия в общинската барака и отидохме на банкет да полеем богатия улов. На никого от нас обаче и през ум не мина, че между гадините има расови и други противоречия, както между хората, да речем – класови. Разбрахме тази работа едва на следния ден, когато станяхме свидетели на една междугадинска война, ако можем така да се изразим. Излязохме на сутринта от домовете си и какво да видим! По главната улица – змии, таралежи, костенурки, жаби, гущери, котки, кучета. Таралежите гонят змиите, кучетата лаят по таралежите, жабите крякат и се кокорят срещу котките, които ги дебнат. (Ще рекат някои, че котка жаба не яде. Не яде, но в мирно време, а по война и жаби яде.) Ние, гражданите, дори и милиционерите, се изпокрихме по домовете си, залостихме вратите и наблюдавахме през прозорците какво става на главната улица. Целият град се спотаи. Появиха се пожарникари, облечени в гумени дрехи, развинтиха крановете и от маркучите им блъгнаха силни струи вода. Целта им бе да прогонят песовете, за да могат таралежите свободно да изловят змиите. В това време пристигна автобусът от съседния град. Никой от пътниците не посмя да слезе, но един старец застана на вратата и извика към града: „Хора, бягайте и се спасявайте от земетресе-

ние! Излязат ли гадините от бърлогите си, земетресение иде!“

Не може да се опише паниката, която настъпи. Изтеглихме се през градините и се покачихме на скалите, които опасват града, за да изчакаме природното бедствие. Долу в града останаха само гадините. Всички гледахме към хотела и очаквахме да падне най-напред, защото е най-високата сграда. Хотелът обаче си стоеше на мястото и не мърдаше. Изведнъж външната врата се отвори и на площадката се показва шведът. Никой не бе се сетил в паниката за него и сега всички почнаха да му викат. Той ни видя, наредени като броеници по ръбовете на скалите, и ни махна с ръка. Ние продължавахме да го викаме. Той се упъти към нас, но като слезе на главната улица и видя гадините, влезе в хотела и на минутата се върна с трите сандъчета, които му бяхме приготвили предния ден. Налови си като Ной по два чифта от всички гадина, остави ги в хотела и дойде при нас на скалите. Изглеждаше много доволен и никак не можеше да разбере защо сме така угрижени и неспокойни. Слязохме в града късно следобед и пак през градините се промъкнахме към домовете си. Децата бяха премалели от глад и жажда. Змиите и костенурките се бяха изпокрили, където намерят, таралежите лежаха на топки сред улицата, а кучетата клечаха и ги лаеха. Появи се Мано циганинът и почна да ги събира в един чувал. Чак когато напълни зимника си с таралежи и костенурки, той каза, че от тяхното месо по-вкусно няма. Тогава ние разбрахме, че той отворил посреднощ вратата на общинската барака, за да си открадне някой таралеж или костенурка. Щом отворил вратата, змиите, назорени здравата от таралежите, извърчали като стрели навън. Циганинът се уплашил и побягнал...

След тази случка градът ни се изпълни със змии и както и да се мъчехме, не можехме да ги изтребим. Не помогнаха и специалните команди, които назначихме за тази цел. Най-после градските власти наредиха да се изземат таралежите от избата на циганина и да се пуснат из града. Вързахме кучетата на синджири и така таралежите си свършиха работата...

Когато моите пишещи събратя прочетоха този епизод, единодушно се оскърбиха, че са ходили да ловят гадини за шведа и че съвсем не са се плашили от земетресение. Казах им, че епизодът е наистина невероятен и смешен, но и да не бе се случил, аз трябваше да го измисля, за да направя събитието необикновено. Ами че кой помни и вярва на обикновеното събитие? Всичко, що си е написано и нарисувано, ако е обикновено, не е изкуство, а книжнина и пр. Казах им още, че изкуството се прави от необикновени събития, защото самото то е необикновено. Кой знае дали е така, но им го тръснах, за да се защитя. Не се съгласиха с мен, разбира се, и ме нарекоха не знам какъв си. Спорът се разгорещи и продължи дълго, но да не избързвам напред. В края на краищата двата епизода – тоя с гадините и вторият с килимите – отпаднаха. Но тогава бе култовско време, не бяха виновни пишещите братя, а времето. Всеки случай аз си запазих двата епизода и сега отново ги вмъквам в хрониката. Надявам се този път да видят бял свят. Ето и втория епизод. Един ден в пощата се получи съобщение от София, че в нашия градец пристига някакъв французин, и той специалист по нещо си. Съобщението получила Ала Заетова, предала го на др. Решетков, а той – на председателя на съвета. Започна голямо приготовление за посрещането на французина. След като съставихме програмата за банкетите – колко, къде, кога и кой ще участва, – някой подхвър-

ли идеята да подарим на госта килим. Идеята не само че се възприе, ами предизвика и възторг. Тогава се роди още една идея – да му подарим не един и не два, а пет килима. Защо да си играем на дребно? Ако ще бъдем гостоприемни по български, да бъдем докрай. Французинът ще отнесе във Франция не само килимите, а нашето народно изкуство, благосъстоянието, гостоприемството на българите и т.н. Оставаха три дни до пристигането на французина и през тия три дни ние обиколихме всички градове в окръга и купихме петте килима: персийски, котленски, чипровски, копривщенски и едно родопско халище. Другарят Решетков написа голяма реч, джазовата певица заучи две шансонети, а учещите се – френския национален химн. В петък, когато трябваше да пристигне французинът, гражданите и учещите се излязоха още в девет часа сутринта на митинг и задръстиха главната улица от гарата до народния съвет. Тоя ден се случи кишав и студен, духаше вятър и запращаше в лицата на хората мокри есенни листа, преваляваше ту дъжд, ту суграшица. Влакът пристигна с обичайното си закъснение от един час. Другарят Решетков застана до трибуната, за да произнесе своята приветствена реч, диригентът на ученическата музика вдигна ръка да отсече първия такт на френския национален химн, а учениците налагаха инструментите. Влакът спря. От първия вагон слезе бабичка с две деца, след тях слезе един войник. Слязоха още десетина души, но нито един от тях не приличаше на французин, всички си бяха нашенци, кой с куфарче, кой с бохичка в ръка. Влакът имаше престой само четири минути, едната изтече, а ни французин слиза, ни дявол. Едва в началото на втората минута от последните вагони бързо-бързо слезе един мъж с мека шапка и шушляк и се упъти право към музиката. И след него – кой

мислите – нашата знаменитост Цанко Фогата. Както винаги по риза, със запретнати ръкави и голи гърди, напук на вятъра и дъжда. Когато онзи с меката шапка и шушляка наближи музиката, диригентът махна с ръка и в същия миг екна Марсилезата. Другарят Решетков тръгна право срещу него с тържествен израз на лицето и реч на устата, но онзи току свърна наляво, дето бе чешмата, пи вода, погледна часовника си и с бързи крачки отново се качи на влака. Ако може да има по-конфузно положение от това, здраве му кажи! Не ни оставаше нищо друго, освен да предположим, че онзи си е забравил куфара във вагона. Той обаче се изправи до прозореца с цигара в уста и любопитно загледа множеството на перона. Музиката продължаваше да свири Марсилезата. Диригентът се озърташе плахо насам-натам и като не намираще отговор в ничие лице, продължаваше да маха с палката. Влакът изсвири и тръгна, на празната част от перона остана Цанко Фогата сам срещу целия град. Постоя една минута, изпъчи голите си чак до пъпа гърди и тържествено мина покрай самата музика. Всички го гледахме като истукани и лицата ни сигурно са имали най-глупаво изражение, защото Фогата, щом се изравни с диригента, вдигна ръката си до челото и каза: „Достатъчно!“ Диригентът не посмя да спре и Фогата все тъй тържествено и в такт с Марсилезата измина главната улица от гарата до народния съвет сред шпалир от хиляди граждани. Някои младежи почнаха да го задяват и да му ръкопляскаят и тълпата къде на шега, къде наистина, също заръкопляска и завика: „Привет на Цанко!“, „Добре дошъл в нашия град!“, „Да живее Цанко Фогата!“ и т.н. Ония, които носеха букети, ги хвърляха в ръцете му. Усмихвайки се благосклонно като знаменитост, той ловеше букетите и се покланяше на различни

страни в отговор на овациите. Така вместо французина нашият град посрещна с цветя и музика отявления индивидуалист сарач, който бе ходил по своя работа в окръжния град. Някои помислиха отпосле, че Фогата се бе обадил по телефона от името на някакъв си французин и по този начин бе успял да улови с една въдица три-четири хиляди шарана, т.е. бе успял по най-прост и обиден начин да се надсмее на нашата глупост. Но какво можехме да му направим? За нас бе по-благоприятно да поръсим случая с пепел и така и направихме. Историята с килимите си остана, само че никой не смее да я разказва на публично място. Тя показва в неблагоприятна светлина мнозина от нас. Аз обаче съм длъжен да отразявам събитията обективно и сега, след като е минало време, смятам за уместно да добавя, че Цанко Фогата не е изиграл никакъв номер, макар в действителност да го бе изиграл, и то доста сполучливо, и че ние сами си го изиграхме, защото сами си измислихме французина. А колкото до истинския французин, той ще дойде в нашия град, не може да не дойде, рано или късно, защото килимите го очакват. Ако пък не дойде французин, англичанин или някой друг ще дойде.

ПОЕМА НА ОТМЪЩЕНИЕТО

Чувствам се задължен на читателя, задето се отклоних от „червената нишка“ на разказа. Сторих го не от разсеяност, не дори от пристъпи на склероза, както мислят пишещите ми събратя, в това число и жена ми, а поради неумение. Жестоко нещо е неумението за един начеващ литератор... Но за какво бе думата? Ах, да! Другарят Решетков дълго време не можа да си поеме дъх от вълнение и дълго време се вира в

лозунгите на стената. Още няколко секунди, и той щеше да стане жертва на собственото си безсилие да защити честта на пощенския колектив. Тогава Ала Заева, както винаги в такива критически моменти, му подаде реплика:

– Че защо сме се събрали тук, наистина?

– Ние сме се събрали, другари и другарки – извика другарят Решетков, – да разрешаваме проблеми от държавен и политически характер. Именно от държавен и политически характер, защото социализмът е немислим без съобщения. Ние денонощно напругаме сили, за да оправдаем голямото доверие, което ни гласуват партията и правителството. Ние сме нервите на държавата, по нас тече кръвта на държавата, както тече по жилите на тялото. Ние от шест дни и шест нощи заседаваме, за да обсъдим колективно един важен въпрос, а ето че една личност, за съжаление наш служител, идва тук и си играе на орехи. Именно на орехи! Най-демонстративно се надсмива на вашите усилия да намерим правдата. Питам ви какво е това, уважаеми другари и другарки? Кошунство! Именно кошунство!

В отговор на тези обвинения Малишко кихна още пет-шест пъти във фуражката си и почна да се секне. И вместо да замълчи почтително, той се наведе към съседа си и каза на ухото му, но тъй, че всички го чува:

– Май че съм понастинал. Днес обиколих седем пъти града, раздадох една чанта с писма на гражданите. А Фогата пак се мотае по улицата гол като тояга, но скоро ще хвърли топа. По очите го познавам...

– Това пък на какво прилича, другари? – извика възмутен един от служителите.

– На нищо не прилича! – обади се друг.

Малишко се обърна към него и се засмя с пълен глас:

– И аз това казвам, на нищо не прилича!

Служителите мигновено го засипаха с ругатни. Бояха се, че ако му дадат думата и той почне да се оправдава, може да излезе невинен и над главите им отново ще увисне съдбоносният въпрос: кой е виновен? И другарят Решетков изглеждаше много доволен от настъпилия обрат. И на него бе омръзнало безсмисленото търсене на виновника, само че не знаеше как да се измъкне от създаденото положение. Малишко му дойде на помощ със своята глупост и той трябваше да се възползва от нея разумно и тактично. Той отново почна да търси в ума си силната дума, за да окачестви кратко, ясно и убедително поведението на Малишко, но отново не можеше да я намери. И пак Ала Заева свърши цялата работа. Тя веднага отгатна намерението на своя началник и каза:

– Бих искала да знам, другарки и другари, защо мъкне този жълт карамфил из града? – Тя тръсна косите си и няколко полъха от одеколон за бръснене изпълниха помещението. Служителите дружно закихаха и поднесоха кърпички към устата си. Малишко кихаше в ръкава на балтона си, но затова пък повече от всички. Ала изчака колегите си да се накихат, прехвърли крак върху крак и добави: – Жълтият цвят, другари, е символ на капитализма!

Засадаващите устремиха очи към Малишко и като че за пръв път видяха жълтия карамфил, който той носеше от три десетилетия на лявата си гръд, до сърцето. Всички разбираха забележката на Ала в най-прекия, т.е. в политическия, смисъл и си помислиха: „Кой какво ще да казва, но тази патка е умна!“ Нейният намек допадна на служителите и те се въодушевиха до такава степен, че забравиха за какво бяха заседавали досега. Навън отдавна притъмня, снегът заплашваше да затрупа прозорците, а те се нахвърлиха на Малиш-

ко със страст, равна на скуката им, но го разглобяваха на парчета, за да видят какво има в това човече, което така изкусно се е преструвало на невинен шут и глупак. Ако наредим техните ругатни в стихове, ще се получи следната „поема на отмъщението“:

- Какво е туй държане!
- Надсмива се над всички нас!
- И хич не идва на събрания!
- Когато дойде – спи...
- Нахален тип!
- Хитрец...
- И то какъв!
- А как се прави на глупак!
- Това е камуфлаж.
- И няма чувство на обществен дълг.
- Индивидуалист е той!
- И догматик!
- И ревизионист.
- Той няма място в колектива...
- Жълта преса (!)
- Жълта преса (!)
- Наистина!
- Какво е туй да носиш жълто цвете!
- Да бе поне червено!
- Реакционен цвят.
- Това не е случайно, другарки и другари.
- Защо не го изгонят?
- Той няма биография.
- Нарочно си я скрива.
- Той взема и бакшиш.
- Как може в наше време!
- Той проси...
- Орехи...
- Сушени сливи...
- И ракия.

- Пияница!
 - Дърдорко!
 - Излага ни престижа.
 - Какви са изводите?
 - Че то се знае...
- И така нататък.

ВИНОВНИКЪТ СЕ НАМЕРИ

Другарят Решетков имаше достатъчно основание да сложи поантата на тази отмъстителна поема. Тържественият момент обаче му налагаше да се обърне към Малишко с истинското му име. А той го бе забравил, както го бяха забравили всички от нашия градец. Като се увери, че сега вече и Ала Заетова не може да му помогне, другарят Решетков измъкна предпазливо от чекмеджето списъка на своите „живи телеграфи“ и за голямо свое удивление прочете на последния ред:

„Георги Иванов Средногорски – раздавач.“

В първия миг той не можеше да допусне, че подобно име принадлежи на човек като Малишко. Дали няма някаква грешка! – помисли той и прочете набързо още десет пъти списъка на служителите си. Нямаше никаква грешка. Въпреки това другарят Решетков чувстваше, че ще извърши светотатство, ако се обърне към Малишко с това гръмки и внушително име, достойно за някой държавник или пълководец. Положението бе много критично. Той притвори клепки, като че му предстоеше да се хвърли нощем с парашут в населено място, и извика по-високо, отколкото бе очаквал:

– Другарят Георги Иванов Средногорски!...

Двадесет и три чифта очи, в това число и Малишковите, се устремиха към него и го боднаха като игли

по лицето. Той разбра, че е сбъркал, и замлъкна. Ами сега! – казваше си наум и не знаеше как да се измъкне от това ужасно положение. – Упреквам служителя си в недоброе съвестност, а не му знам името! Ами сега!...

Минаха цели пет минути. Ако имаше мухи в помещението, щях да кажа, че се чува тяхното бръмчене, за да подчертая тишината. Но и да имаше мухи, те сигурно щяха да спят, защото не бяха свикнали да заседават по шест дни и шест нощи.

Най-учуден от всички бе Малишко. Отначало той не позна собственото си име, но след малко си спомни, че преди четиридесет години подофицерът шоп го ръчкаше в ребрата и викаше: „Редник Средногорски, оправи си крака, оти че ти стъпим на шията!“ И подофицерът му стъпи на шията, като гъгнеше презрително: „Да ми падне, че му избием зъбите на твойо кръстник, дека ти е лепнал това големо име! Малишко си ти!“ Оттогава му остана този прякор и оттогава никой не бе го назвал с истинското му име. Като всички български старци Малишко пазеше в паметта си най-хубави спомени от казармата и с възторг разказваше за „подофицерица“ или за „капитанина“, който биел зверски, но инак бил „един път човек“. Малишко мислено се върна в ония щастливи времена, събра въздух в гърдите си и извика по войнишки:

– Аааааз!

Другарят Решетков си отдъхна и от облекчение се изпоти. Напротив, неговите „живи телеграфи“ не останаха доволни, като разбраха, че собственик на такова гръмко име е Малишко, и трябва да отбележа, че не без основание. Мнозина от тях имаха не особено звучни имена и никак не отговаряха на собственото им самочувствие: Фъчкова, Мучев, Коджабаджакова, Съкев, а един се казва дори Лъжлев. Той е председател на профкомитета и досега отбягва да се за-

познава с нови лица и особено с жени, макар да е над четиридесетгодишен ерген. Жените намират, че фамилието му име издава неговия характер.

– Другарят Средногорски се държи непристойно – започна вече уверено другарят Решетков – и аз мисля, че нашият колектив трябва единодушно да осъди неговата постъпка...

– Гледай ти приказка! – прекъсна го Малишко. – Че какво съм сторил бе, другарю началник? Не го усуквай, ами си го кажи направичко. Така де!

– Ах, това е въз-му-ти-телно! – извика Ала Заетова.

Малишко се обърна към нея глупаво ухилена, като че тя му бе изпратила въздушна целувка, и каза:

– Другарю началник, не слушай тая миризма! Тя...

– Ах, ах! Това е нечувано! – изпищя Ала Заетова и хвана с две ръце косите си с намерение веднага да ги оскубе.

Настъпи такъв шум, че другарят Решетков трябваше да удари няколко пъти по масата, за да въдвори тишина. Ръката му се изду от болка, защото в увлечението си бе ударил металическия пепелник с миниятюрена елена и му счупи рогата. Погледна тъмночервените резки на дланта си, потърка ги на устните си и повтори неволно възклицанието на Ала Заетова:

– Ах, ах! Това е нечувано! – Но като помисли, успя да изрази гнева си по-оригинално: – Това е скандално! Той оскърбява цялото събрание! Именно цялото събрание!

– Не думай така бе, другарю началник! – каза Малишко. – Как тъй ще взема да ви оскърбявам! Казах само че шест дни и шест нощи си губите времето за тоя, дето свири в прозорците. Така де! Няма ли работа, та сте седнали да си търкате роклите и панталоните? Като ви слуша човек, ще рече, че нямаме ум в главите. Казах, виновата е природата!

Ако съществуваше остракизъм у нас, служителите без колебание щяха да напишат на глинени си плочки не „изгонване от града“, а „смърт чрез обесване“. Само че Малишко не предугаждаше тая опасност, а продължаваше да се уемихва и да мига с малките си оченца. При това той извади два ореха от джоба си, стисна ги в дланта си и сипа ядките в устата си.

Той наистина бе достоен за презрение. Само че служителите не го презираха, а го съжаляваха. Вместо да станат и да си отидат по домовете, за да починат след толкова дълги заседания, те пожертваха още три часа, за да накарат Малишко да се опомни и поправи грешката си овреме. Помолиха го да си направи самокритика. Другарят Решетков одобри решението на колектива, въдвори тишина и се приготви да слуша. Малишко се бе изправил на крака и с угрижено лице бърникаше орехите в джоба си. Той навярно мислеше нещо свое и не разбираше какво искат от него. Хванаха го за пеша и го заставиха да седне. Той се озърна, примигна и попита:

– Какво било?

– Направи си самокритика!

– Че защо? – каза Малишко. – Аз не съм виноват...

Служителите възроптаха шумно и единодушно, като че невинността на Малишко ги плашеше. Всъщност те страдаха за своя другар и полагаха искрени усилия да му помогнат да се осъзнае и да се очисти от своите грешки. Съветваха го, уговаряха го, а някои в увлечението си дори го заплашваха, че ако не си признае вината, ще остане завинаги сам и низвергнат от целия град. Малишко обаче не се боеше да влезе в ада непокаян.

– Не съм виноват! – каза той и се отправи към вратата. – Туй ми е самокритиката.

Намести фуражката си на главата, каза лека нощ

и излезе. Служителите обаче не се отчаяха. За тях въпросът за самокритиката на Малишко бе принципен въпрос от морално естество и те не можеха да вдигнат лекомислено ръце и да оставят своя другар да се оплете в пороци и заблуждения. Ето защо на другия ден насрочиха седмото събрание. Първата и последната точка на дневния ред бе разглеждане поведението на другаря Средногорски. Кой знае защо, всички го наричаха не Малишко, а Средногорски. Самото име предразполагаше към сериозни разисквания, но притежателят на името се държеше несериозно, дори комично и оскверняваше благородните усилия на колектива да очисти душата му от пороци. Той не слушаше нито съветите, нито обвиненията на другарите си или ги отхвърляше по най-лекомислен начин. Така например, когато Ала Заетова го обвиняваше в груба некоректност и настояваше да ѝ се извини, той мигаше като спуснат от небето и питаше:

– Какво иска от мен тая миризма?

Или когато Лъжлев, в качеството си на председател на профкомитета, анализираше от политическа гледна точка непристойното му държане и навика му да носи жълт карамфил, Малишко чешеше адамовата си ябълка с козирката на фуражката и мърмореше гласно:

– Ама че лае този Лъжльо!... Заболя ме главата, знаеш!

Главата наистина го болеше, като че на темето му трошаха чакъл. Към полунощ го налегна дрямка, а когато се събуди, колегите му все още продължаваха да се изказват с бележници в ръце. Малишко се прозя няколко пъти и каза, като удряше с длан устата си:

– На тази работа краят се не вижда, ами да взема да си отида аз, че да поспя. Цял ден съм тичал из града, а утре имам да ходя на четиридесет и седем адреса.

Той бе забравил, че събранието е свикано в негова чест, и поиска разрешение да си отиде. Другарят Решетков му разреши с едно доста продължително повдигане на раменете, което означаваше безкрайно възмущение и безкрайно облекчение, че Малишко в края на краищата сам си слага примката на шията.

– Хъ лека ви нощ! – каза на излизане Малишко, а карамфилът му като че се ухили на заседанието с жълта покварена усмивка. – Вижте там, решавайте, каквото ще решавате, аз съм съгласен. Ама ще знаете, че не съм виновен.

И си отиде.

СЪНЯТ НА МАЛИШКО

След една седмица Лъжлев повика Малишко на сам е и му съобщи, че в пощата има съкращение на персонала поради бюджетни причини. По този случай той изнесе цял доклад на Малишко за икономите в преходния период. Малишко бе почнал да задрямва, когато председателят на профкомитета най-после му заяви с голямо съчувствие, че го съкращават, и му даде от името на служителите подарък – половин сервиз ракиени чашки от глина и чифт гуменки. Малишко прие подаръка и за голямо учудване на председателя не прояви особена ревност към досегашната си служба. Наложил фуражката си и каза:

– Е, щом е тъй, няма накъде... Пък за джунджуриите благодарим!

Малишко поскита из града и вечерта се прибра у дома си. Той живееше на края на града в една къщичка от две стаички. Купи я преди двадесет години от някакви наследници и оттогава живее сам. Никой не надзърта в жилището му, едно, че то е навътре в двор-

чето, и, второ, не се надява да види нищо интересно. Дори и жените от махалата не проявяват законното си любопитство, защото, съдейки по съпрузите си, мислят, че ще видят в дома на самотника неометен под, неумити съдини, мръсни дрехи по къшетата и всичко онова, което би оскърбило чувството им за домашен ред и чистота. А и Малишко общува достатъчно с хората навън, за да кани някого у дома си или да ходи на гости. Порядъчните махленки обаче много се мамят, като смятат, че Малишко се завира като пор в мръсното си жилище. Ако бяха се сетили да надникнат досега в стаята му, щяха да ахнат от почуда. Тя не е много наредена, защото Малишко няма мебели, но е толкова чиста и ухаеща на цветя, че посетителят неволно би си събул обувките на прага, преди да влезе вътре.

Малишко остави подаръка си на пода до креватчето и веднага отвори вратата на другата стаичка. Запали лампата и застана на прага. От двадесет години той винаги застава така на прага между двете стаички и стоеше няколко минути замислен и неподвижен. В тази малка стаичка с удоволствие би живяла царската дъщеря от някоя приказка, очаквайки своя принц. Около четирите стени на пода бяха поставени дъсчени сандъчета с едри жълти карамфили, а по средата още две. В стаичката нямаше друга вещ освен една малка дърводелска печица и една снимка на Рашка, забодена с четири кабарчета на стената. Снимката бе стара и прегъната в горната част тъй, че шията на Рашка изглеждаше забита в лявото ѝ рамо. Образът ѝ бе толкова изтърган от времето, че не личеше дори как смешно бе опулила кривогледите си очи във фотографа. На тяхното място белееха две малки орбити. Ако човек се вгледаше в този грозен и безличен образ, можеше да се уплаши и да сънува смърт-

та, но Малишко го гледаше с кротко, мило изражение на лицето и говореше: – Добър вечер, Рашке!

Той усети леко главозамайване, постоя още малко сред карамфилите и запали малката дърводелска пещица, за да ги предпази от студа. После запали печката в своята стая, потърси нещо за вечеря, но се отказа и легна облечен на креватчето. Ароматът на карамфилите нахлуваше през отворената врата на малката стаичка, а навън скърцаха стъпките на редките минувачи по снега. Малишко се замисли за нещо и не забеляза как Рашка влезе при него и седна на столчето до печката. Тя плетеше шал от зелена прежда и пееше някаква песенчица без думи. В краката ѝ подскачаше зеленото кълбенце. Малишко се спусна към него като немирно котенце и почна да го подхвърля към тавана.

– Недей! – каза Рашка, взе кълбенцето и удари Малишко по челото.

После Малишко я удари по челото. Тя изпищя превзето и това се хареса на Малишко. Погледна здравите ѝ крака с издути като ябълки глезени и сърцето му се изпълни с желание. Нави конеца на пръста си и почна да го тегли към себе си, а Рашка – към себе си. Конецът се разтягаше като зелен ластик. Двамата опъваха с всичка сила и трепереха от напрежение. Изведнъж конецът започна да се събира към Рашка и повлече Малишко към нея. Той се съпротивяваше, хващаше се за кревата, за стола, за печката, но и те се влачеха заедно с него.

– Идеш, идеш, идеш! – викаше Рашка и пищеше превзето.

В ъгъла седеше нейният господар, търговецът на жито, и пушеше с дълго пирографирано цигаре. То бе толкова дълго, че цигарата докосна конеца и го скъса. Малишко отхвъркна назад, а Рашка пляскаше с ръце и викаше:

– Да играем сега на въже, на въже!

Тя отиде в другата стаичка за въже, а донесе една ракиена чашка от онези, които бяха подарили на Малишко от профкомитета, и я поднесе на житаря. Той я надигна, изпи ракията на една глътка и чашката остана в устата му. Рашка събу единия си чехъл и го удари по главата.

– Дай ми чашата! – викаше тя и го биеше по лицето с чехъла си.

Житарят бръкна в джоба си и извади един чувал, натъпкан с жито. Остави го на пода, до него друг, трети, четвърти... Чуvalите пукаха и се цепеха, а житото течеше от тях като река и запълваше стаята.

– Това не е жито, а мъка, мъка, а! – говореше Рашка и се смееше с кривогледите си очи. – А я виж колко са хубави тези ябълки!

Малишко погледна встрани и видя една купчина ябълки. Около купчината се бяха наредили много хора, а в средата се бе изправил продавачът и отмерваше с паланза. На Малишко му се искаше да се покаже пред Рашка, взе една пръчица, подостри я, бодна ябълката и я поднесе на Рашка. Той се радваше, че никой не го забеляза как краде, и измъкна много ябълки с пръчицата.

– А я виж колко е хубава тази басма! – каза Рашка.

Малишко купи басмата, метна я на Рашкината снага и тя веднага се превърна в блуза. Вървяха из панаира и каквото харесаше Рашка, Малишко веднага ѝ го купуваше.

– Хайде сега да си вървим, че ти утре ще ставаш рано – каза Рашка. – Да ми донесеш едно писмо!

– Че откъде да го взема?

– От пощата!

– Уволниха ме вече – каза Малишко. – Но аз ще си търся правото!

– Недей! – каза Рашка.
– Ще го търся, защото не съм виноват.
– Ехе, хее! Мъртвите са по-умни и справедливи от живите.

– Ехе, че ги дрънкаш! – ухили се Малишко. – Когато беше жива, не бе толкова глупава.

– Щом имаш здрави ръце, работа, колкото искаш!

Рашка се качи на стената, влезе в портретчето и очите ѝ веднага се превърнаха на бели орбити. Търговецът, който уж бе заровен в житото, отново седеше в ъгъла, вадеше парчета тухли от стената и замеряше Малишко. Малишко се бранеше, но парчетата минаваха през пръстите му като вода и го шибаха в хълбока. Той се опипа по болното място и се събуди. Орехите, които бе забравил в джоба си, убиваха хълбока му.

Глупав сън, но Малишко по-хубав и смислен не можеше и да сънува!

ЛЮБИТЕЛИТЕ НА ШКЕМБЕ ЧОРБА

До разсъмване имаше още два часа. Малишко запали печката и сложи една тенджерка с вода. Когато се съмна хубаво, той бе изпрал две ризи и чифт чорапи, остави ги да съхнат край печката и излезе.

По улицата бе навалял дълбок сняг и децата радостно се въргаляха по пъртините. Студеният утринен въздух бе изпълнен с музика от гайди, кавали и кларнети. Кръшните звуци се боричкаха със снежинките, плъзгаха се под стрехите, промъкваха се през процепите на плътно затворените врати и прозорци, за да събудят успалите се граждани и гражданки, да влеят в гърдите им бодри струи и да ги вдъхновяват за преизпълнението на годишния план.

Малишко постоянно се отбиваше от пъртината, за

да дава път на гражданите, и като снегоринач отваряше нова пъртина. Така, докато измине половината път до площада, той побеля до кръста от сняг, но това не му пречеше да си мисли с радост, че днес ще раздаде писма на четиридесет и седем адреса. На ъгъла до съвета го срещна Вучко месарят и като всеки месар (бивш касапин) започваше трудовия си ден с едно или две конячета и гореща шкембе чорба от свинска пача. Той хвана Малишко за ръкава и почти насила го вкара в шкембеджийницата, където се продават и спиртни напитки. Всички маси бяха заети, а пред казана имаше дълга опашка от любители на шкембе чорба. Вучко си поръча коняче и отпи половината прав, и с другата си ръка все още придържаше Малишко и му говореше:

– Де, де! Не бързай толкова! Получателите още спят! Да се чукнем ние с тебе! Има време за писмата.

Тогава Малишко си спомни, че е съкратен, освободи лакътя си от ръката на месаря и каза:

– Бе ти знаеш ли, че аз съм съкратен?

– Как тъй ще си съкратен? Да не си предприятие, че да ти съкратят името?

– Тъй, нъ! – каза Малишко. – За икономия.

Месарят го гледаше от горе надолу, изпи другата половина от коняка и се засмя като казак от картината на Репин. Всички месари от нашия градец са едри мъже, а пък гласовете им са пресипнали. Изглежда, че гласните им струни са скъсани и само една или две отпосле са завързани на дебели възли и тъкмо те издават един особен звук: хъ, хъ, хъ. Вучко обърна вниманието на съкварталците си не толкова с гласа си, колкото с позата, която бе заел. Бе зяпнал към ниския таван, сякаш искаше да глътне електрическата крушка, и се напъваше до посиняване.

– С теб ли ще правят икономия бе! – съскаше той и удряше с крак о пода. – С теб ли!...

– С мен! – заяви с достойнство Малишко и повтори думите на Лъжлев. – По държавни съображения.

Вучко се засмя още веднъж и завлече Малишко на масата, която се бе освободила. Между другото той се радваше, че има повод да изпие още една чашка коняк.

– Момче, две чашки! – извика той на келнера. – Едната за Малишко.

– Не ща аз! – каза Малишко. – Не приемам алкохол.

– Да се утешиш бе, да се утешиш! – викаше месарят. – Мене да ме уволнят, ще изпия цяла бъчва.

– Че за какво ще се утешавам? Не са ми взели имота!...

Месарят се засегна от Малишковото равнодушие и поръча още една чашка коняк.

– Чувате ли, граждани! – обръщаше се той към любителите на шкембе чорба, които бяха наобиколили масата им. – Уволнили го, а той не протестира! Не си търси правото. А кажете, че Малишко не е глупак!

Съквартиалците единодушно потвърдиха, че Малишко е глупак, но не можеха да повярват, че е уволнен, тъй много бяха свикнали да го виждат като пощенски раздавач. Помолиха Малишко да им каже как е станала работата. В шкембеджийницата настъпи тишина. От радиоточката писукаше гайда. Малишко, криво-ляво, разказа за причината на уволнението си, като повтаряше, че „природата е виновата“. Мъжете се възмутиха от постъпките на другаря Решетков и почнаха жестоко да го критикуват. Само че нашите дългополчани не критикуват от никакви позиции, ами чисто и просто си клюкарстват. Така направиха и сега. Хванаха се за миналото на другаря Решетков и какви ли не грехове му изкараха наяве. Казваха например, че другарят Решетков бил „бояджия“, в смисъл че на десети септември 1944 година рано-рано сутринта се боядисал в червено като великденс-

ко яйце. Вярно е, че една нощ дал едно парче хляб на един партизанин, но как станало това, ехее! Сега той живее в центъра на града, а по онова време се завирал в една малка къщурка на горния край до самите скали. Една нощ към полунощ някой почукал на вратата. Пътник. Добри хора, така и така, ида от еднкъде си, моля ви, дайте ми малко хлебец. Майката на другаря Решетков го поканила вътре, разпитала го надълго и широко откъде и що е и чак тогава му дала половин самун хляб, и то чер хляб. Пътникът си заминал. След няколко месеца слязъл от планината с други партизани и другарят Решетков и неговата майка разбрали, че през оная нощ са дали половин чер хляб не на обикновен пътник, а на партизанин и този партизанин е сегашният секретар на окръжния комитет другарят Кискинов. Отишли, значи, майката и синът при него, почнали да се тупат в гърдите и се изкарвали герои. Решетков уж бил казал, че веднага разбрал с кого има работа и през цялото време стоял на пост пред вратата, за да го пази от полицията. Полицайте уж били дошли в къщата му същата вечер, правили обиск и накрай го набили така, че цяла седмица не можел да ходи...

Другарят Кискинов не отказал, че е получил половин чер хляб от тези хора, и им благодарил, че не са го издали на полицията, и за да им се отплати, помогнал на другаря Решетков да стане отговорник на дърводелската кооперация. Добре, но другарят Решетков не останал доволен, та ходел всеки ден при него и в края на краищата бил назначен за началник на пощата. Ето как, значи, според нашите съквартиалци другарят Решетков с половин чер хляб се „писал ятак“ на партизаните и пипнал службица. Ето как, значи, другарят Решетков за половин чер хляб се „намърдал“ в центъра на града, направил си положението, а на

всичко отгоре миналата година пробутал дъщеричката си в английската гимназия. Един старец от квартала казваше веднъж, че нашият градец трябва да се казва не Дълго поле, а Дълъг език, и има право.

Любителите на шкембе чорба се хванаха и за връзката на другаря Решетков с Ала Заетова, но и това не ги удовлетвори. Някои направо заявиха, че такава връзка е в реда на нещата, следователно не може да бъде упрекнат освен в това, че му липсва вкус. Ала наистина има закръглен задник и едри гърди, но пък вони на одеколон за бръснене, а порядъчната жена трябва да си мирише естествено. Като поговориха още малко за нейните прелести, мъжете преминаха на въпроса, кой и как ще се застъпи за Малишко, за да бъде върнат на досегашната му служба. Мислиха, мислиха и решиха, че в нашия градец има само две личности, на чийто авторитет може да се разчита: другарят Панов, кварталният отговорник, и секретарят на съвета, другарят Ардинов. Другарят Панов има брат партизанин и другарят Ардинов има брат партизанин. Политическият им актив е еднакъв и това обстоятелство накара нашите съквартилци да се разделят на две. Едните твърдяха, че думата на другаря Ардинов тежи повече от тая на другаря Панов, другите твърдяха обратното. Всички сърбаха гореща чорба, посипана с дебел слой червен пипер, бършеха потта от челата си и от минута на минута ставаха по-горещи. Викаха, подхвърляха си закачки и дори се обиждаха.

– Ако е за авторитета на другаря Панов, тука вече пардон – извика месарят. – Щом другарят Панов вдигне телефона и каже две думички, смятай се назначен на работа. И министър, ако иска, може да те назначи. На неговото ходатайство никой не отказва.

Иванчо будкаджията блъсна встрани празното тасче и извика:

- Да броим, мамка му мечка, да броим!
- Да броим! – казаха привържениците на Панов.

КОЙ ЩЕ „ВЪРНЕ ЖИВОТА НА ЗАКЛАНАТА ПРАВДА“

И почнаха да броят поименно гражданите, които бяха назначени на работа с ходатайството на другаря Ардинов, а после ония, които бяха назначени с ходатайството на другаря Панов. Броиха час и половина или два часа.

Излезе, че нашият градец е разделен на две сфери на влияние. В едната сфера гражданите живеят и работят по благоволенieto на другаря Ардинов, а в другата – по благоволенieto на другаря Панов. Дори и самите посетители на шкембеджийницата, тридесет на брой, се оказаха протежета на двамата благодетели – петнадесет души на другаря Ардинов срещу петнадесет на другаря Панов. Дори готвачите, шкембеджията и помощничката му, много дебела и много бяла лелка, се разделиха на ардиновисти и пановисти. Той викаше:

– Другарят Панов е най-важният човек в нашия град!

Тя притискаше към масивните си гърди два таса, сякаш да ги сравни с тях, и се опитваше да тропне с крак.

- Ардинов е по-важен!
- Панн-ов!
- Ардинн-ов!
- Паннов!
- Ардиннннннов!
- Млъкни ма, гъско, какво разбираш ти!
- Аз ли съм гъска?

– Ти!

– Аааз!

– Лично ти!

– Това ще го потвърдиш ли, където трябва?

– Ще го доложи за дознание! – каза шкембеджията на военен жаргон, понеже бе занасен фелдфебел от Шуменския инженерен полк. Впрочем той поддържаше другаря Панов заради униформата му. Изглежда, че няма на света човек, който да е служил фелдфебел и да не боготвори униформата, па макар и да е милиционерска.

– А пък ти си гъсок! – каза помощничката, обезоръжена от твърдото му намерение да „доложи“. – Знаеш само да посягаш!

– На какво?

– Мммм!... Мммм! – измуча помощничката и присви едното си око, а другото ѝ око се окъпа във влага.

Този звук издаваше порочната тайна между нея и бившия фелдфебел, тайна, покрита така изкусно с хиляди шкембета и шарденчета, че дяволът дори не можеше да я открие ето вече пет или шест години.

– Ммм! Ммм! Какво си ми гъсенце!...

– Кръгом марш! Гледай командира си бодро в очите и говори само когато те питат! – каза гъсенцето строго и усети, че по спарените му гърди пробягваха, не, а се потътрузиха като уморени войници няколко тръпки, спряха се на косматата му адамова ябълка и едва-едва го погъделичкаха. – Дясното рамо напред! Стой! Голямата тава на масата постави!

Докато се ласкаеха така нежно, те не видяха как през гишето прелетя като прилеп един каскет, падна в казана с чорбата и веднага потъна на дъното. Този каскет, излъскан и тежък като бакър, принадлежеше на будкаджията Иванчо, който продължаваше да доказва симпатиите си към другаря Ардинов. Добре,

но Вучко месарят, който бе назначен на работа с ходатайството на другаря Панов, не можа да се удържи и показа касапския си нрав. Грабна Иванчовия каскет и презрително го метна през рамото си.

Точно в тоя миг в шкембеджийницата влезе нашият всеизвестен фотограф Фильо Филев Цайсикона, една от знаменитостите на града. На шията му висеше фотоапарат в стар кожен калъф като санитарен пакет на шията на санбернарски пес. Фильо гледа хората само като обект на своето изкуство. Най-напред оглежда събеседника си от всички страни: в профил, в полупрофил, във фас, и като реши в кое положение снимката би станала най-добра, чак тогава казва каквото има да му каже или отговаря на въпроса му. Като влезе в шкембеджийницата, той огледа от всички страни съквартилците, живописно насядали около Малишко, не се сдържа, щракна ги с апарата, на празна лента, разбира се, и се приобщи към тях. Фильо има такива особени мустаци, подстригани встрани и увиснали надолу, че никой досега, в това число и той самият, не е видял какво има под тях – уста или нещо друго. Все пак трябва да се предполага, че има уста, защото се храни и знае да говори. Гласецът му е тъничък, пронизителен и чист, защото се филтрира през мустаците му и просто реже слуха на околните. С тоя гласец именно той заяви, че е пановист, и блюдото натежа в полза на Вучко месаря и неговите приятели. Те тържествуваха.

Сега вече бе напълно ясно, че Малишко трябва да приеме покровителството на другаря Панов. Само че той не се решаваше, а плачеше. От очичките му се лееха два реда сълзи, падаха право върху жълтия карамфил, от което изглеждаше, че и карамфилът плаче. Той се бършеше с чиста синя кърпичка, секнеше се, кихаше, въртеше глава на всички страни и мър-

мореше: „Ах, Рашке, Рашке, любов моя ненагледна“ – и прибавяше: „Природата е виновата за всичко.“ Малишко бе от тия мъже, на които алкохолът навява мирова скръб, за разлика от тия, които вадят нож, пеят маршове от Балканската война или разпространяват неприятни вицове. Всъщност той пиеше за пръв път в живота си. Вярно е, че някои получатели го почерпваха с гроздова ракия през прозореца, но, първо, това се случваше много рядко и, второ, поднасяха му почерпка от приличие и чашките не бяха големи от напръстници. А сега стоте грама коняк го хвана изведнъж. Най-напред припари неприятно гладния му стомах, завъртя главата му, после взе да му става приятно и весело, а накрая – тъжно. Цялата шкембеджийница се завъртя пред очите му заедно с хората, масите и тасчетата и в тая въртележка изведнъж се появи Рашка с бяла престилка и голяма тава в ръце. Тя се смееше и намигаше с едното си око, после се обърна кръгом като войник и раздруса кокетно рамене. Колко дебела е станала! – помисли си Малишко. Ако бе по-опитен пияч, той, разбира се, веднага би се досетил, че дебелата жена не бе неговата любима Рашка, а помощничката на шкембеджията.

Мъжете спореха вече кой от тях ще отиде лично при другаря Панов, да ходатайства за Малишко или както се изрази Вучко по касапски, „да върне живота на закланата правда“. Всички пановисти се перчеха с приятелството на кварталния отговорник, но нито един не се решаваше да отиде при него. Най-после се яви личността, която без колебание се реши да „върне живота на закланата правда“. Тази личност цъфна като ален божур точно под лозунга „Пазете чистота“ и спокойно си запали цигарата. Появяването на тази личност, може да се каже, бе исторически необходима и тя също като Цезар само за една секун-

да чу, разбра и реши какво е положението и как трябва да се излезе от него. Читателят се досеща коя е тази личност, нали? Така и очаквах.

Цанко Фогата пристъпи към Малишко, погледна с отвращение разлигавеното му лице и каза:

– Стани, жалка натура! Ще те водя при Панов!

Малишко тръгна към вратата, след него Фогата, а ардиновистите и пановистите отидоха да си изпълнят производствените планове в съкратени срокове.

ДРУГАРЯТ ПАНОВ

На улицата Малишко отрезня само за две минути, защото бе много студено и защото за две минути стигнаха до милиционерския участък. Пред входа стоеше постовият милиционер, но той не пазеше нищо, защото цялото му внимание бе заето с това как да помръдне големите си плъстени ботуши, в които го бяха посадили, и как да удържи на плещите си дебелия кожух. Като видя, че Фогата кривна към участъка, той едва успя да извърне главата си към него, усмихна се и нищо не каза.

Другарят Панов посрещна посетителите много вежливо и ги покани да седнат на двата стола срещу бюрото му.

– Какво ви носи насам, граждани? – каза той и сам седна зад бюрото си.

– Беда! – отвърна лаконично Фогата.

– Каква е тя?

– Този гражданин е уволнен несправедливо – каза Фогата и погледна Малишко, който се бе скупчил на стола, а жълтият карамфил свенливо се усмихваше на гърдите му. – Досега той беше пощальон...

– Знам – каза другарят Панов. – Е?

– Началникът на пощата Решетков решил да го съкрати и го съкратил. Пита се: защо?

– Защо? – запита другарят Панов Малишко.

– Съвсем не знам, другарю началник! По държавни съображения... но природата е виновата!

– Своеволие! – обади се Фогата. – Намокрили се някакви глупави колетки, а сега държат него отговорен. Може ли да се уволни един старец, на когото остават още две години за пенсия?

Другарят Панов гледаше тия чудаци, единият навлечен с дрехи и окичен с жълт карамфил; а другият само по една червена риза, разкопчана до пъпа, и не разбираше в какво се състои работата. Той придаде на лицето си израз, съответен на чина му, но любопитството го бе обзело до такава степен, че само гледаше тия колоритни типове и за нищо не мислеше. Аз допускам, че ги смяташе за малко побъркани.

– Тъпчат демокрацията! – мрачно извика Фогата.

– Демокрацията ли? – опомни се другарят Панов. – Не може така. Ей сега ще видим!

Той отиде в другата стая, поговори по телефона с другаря Решетков и се върна.

– Ти си се държал непристойно на събрание – каза той на Малишко. – Освен това не си си направил самокритика!

– Тъй вярно! – каза Малишко. – Но аз не съм виноват, а дъждът. Нека той си направи самокритика!...

– Кой, дъждът ли? – запита другарят Панов и прихна да се смее. Никога досега не бе чувал, че дъждът може да си прави самокритика. – Дъждът, а? Ами как ще стане това? Как...

– Съвсем не мога да зная! – каза Малишко.

– Цялата работа е в това – обясни Фогата, – че искат да си назначат свой човек на неговото място. Знаем ги аз тия работи. Всичко става по роднинство и приятелство.

Фогата бе категоричен и другарят Панов се готвеше да му каже, че тези явления не са типични в нашето общество, а единични, но тук с него се случи нещо много странно. Изведнъж усети, че по тялото му пропъляха около хиляда, а може би хиляда и петстотин студени тръпки и го накараха да закопчае и последното копче на куртката си. Чудна работа, каза си той, печката е зачервена, а на мен така да ми е студено! А тоя гражданин защо е тръгнал гол посред зима? Другарят Панов искаше да гледа някъде встрани, но очите му сами се лепяха по голите гърди на Фогата и на пъпа му, нахално облепени и сини като слива. В края на краищата любопитството му надделя и той запита:

– Гражданино, ти защо ходиш гол бе, братле?

– Защото ми е приятно – каза Фогата.

– Аха! Приятно ти е, значи! Ами не се ли боиш, че ще настинеш бе, брат?

– Не, това не може да стане! – каза важно Фогата и се опъна като рендосана дъска. – Той бе доволен, че можа да „заинтригува любопитството“ на кварталния отговорник, и отговаряше много кратко и много снисходително на въпросите му.

По тялото на другаря Панов полазиха вече две хиляди студени тръпки. Той отиде до закачалката и наметна шинела на плещите си. Въпреки това кътниците му тракнаха няколко пъти.

– Ти си млад човек, братле – започна той обичайните си наставления. – Трябва да си пазиш здравето. Какво ще стане, ако всички млади хора започнат да ходят голи на тоя студ? Сега е десет градуса под нулата. Цялата наша млада смяна ще се изложи на бялата смърт. А сега ние се нуждаем най-много от млади кадри както в строителството, така и в селското стопанство...

– Всеки за себе си! – прекъсна го Фогата.

– А, така не може, брат! – Другарят Панов облече шинела си, закопча всичките му копчета, сложи едната си ръкавица, но напразно. Тръпките по тялото му станаха три хиляди, а зъбите му вече не си знаеха мярката. Той стисна здраво челюсти и процеди: – Индивидуализмът не е позволен в нашето общество. Той е вреден за ума и за здравето на човека. Ето гледам те, и просто... дявол да те вземе... Виж какво ще ти кажа! Трябва да се облечеш, веднага да се облечеш, разбираш ли?... Как е възможно така, когато целият наш трудов народ се облича топло, ти да ходиш...

Лицето на другаря Панов посиня и крайниците му така затрепериха, че той неволно събори най-напред мастилницата, а после стола. Фогата помисли, че той трепери от гняв, и това му достави истинско удоволствие. Напърчи се като козел и гордо заяви:

– Аз не преча на колектива!

– Пречиш!

– Не.

– Пррре-ечиш!

– И да умра, това си е лично моя работа!

– Не бива така! – извика другарят Панов в такт с тракането на зъбите си, които искаха да изскочат от устата му. Той стисна челюсти, но въпреки това една златна плomba изскочи из устата му и падна на пода.

Другарят Панов се сети, че не бе сложил фуражката си на главата, отиде до закачалката и я взе. На закачалката висеше и коланът му. Той взе и него и с треперещи ръце го сложи на кръста си. Кобурът на пистолета изпъкна застрашително на корема му.

– А, насилие! – каза Фогата, обърна се кръгом и демонстративно излезе от стаята.

В коридора отдавна го чакаше Малишко.

Още с излизането на Фогата в стаята стана така топло, че другарят Панов се почувства като кебапче

на скара. Синината на лицето му мигновено се замени с опасна червенина, по тялото му вместо тръпки потекоха цели ручей пот. Рязката промяна на температурата го зашемети и той с усилие се добра до прозореца и широко го отвори. Но и това не помогна. В стаята бе все още горещо като в пещ. Тогава другарят Панов захвърли фуражката си на една страна, кобура с пистолета – на друга, и почна да се съблича, като хвърляше кое къде свари. Шинелът му се просна на пода, куртката – на бюрото, а пистолетът му – до вратата. Едва когато остана като Фогата по една риза, разкопчана до пояса, той дойде на себе си, сложи ръце на кръста си и вдъхна с удоволствие една голяма глътка въздух. В това време вратата се отвори и на прага застана старшината. Десният му ботуш, който бе прекрачил отривисто прага, веднага се върна назад и замръзна до другия.

– Какво има, старшина? – попита го другарят Панов, както бе застанал разкراчен сред стаята, с ръце на кръста.

Очите на старшината се движеха от горе надолу – от голите гърди на началника до дрехите и оръжието му на пода.

– Говори бе, брат! – подкани го другарят Панов.

Старшината мълчеше.

– Ти познаваш ли ме бе, Стоянов?

Старшината мълчеше.

– Онемял ли си бе, братле?

Старшината мълчеше. Очите му бяха изскочили из орбитите си като яйца, тъй че дори не можеше да мига.

– Ако си онемял, кажи ми! Неми старшини не ми трябва. Давам ти думата за последен път.

– Съвсем не съм онемял, другарю лейтенант! – извика старшината.

– Като е така, вземи една кофа вода и я излей върху печката! Разбрано?

Старшината отново онемя, но когато другарят Панов му напомни, че не са му нужни неми старшини, повтори заповедта и изля кофа вода върху зачервената печка.

МОДЕРНАТА ДЕВОЙКА

Когато излязоха на улицата, Фогата каза на Малишко:

– Жалка природа си ти! Въпреки това ще се боря за теб. А сега иди да плачеш у дома си за великата неправда.

С тия думи Фогата се отправи към дома си. Днес имаше свободен ден и обмисляше къде и как да го прекара. Конфликтът с другаря Панов не го тревожеше. Бе решил да запази на всяка цена своята индивидуалност.

Вкъщи той запали печката, направи си обичайната гимнастика и разтърка гърдите си със студена вода. Не бе нахлузил червената си риза, когато на вратата се почука доста настойчиво. Фогата отиде да отвори. На прага стоеше млада жена. Дори жена и половина.

– Добро утро! – каза тя с равен и твърд глас, който не импонираше на пищната ѝ екзотична външност. – Ще благоволите ли да ме приемете?

– Ще благоволя – каза Фогата.

Тя се плъзна между него и страничния праг на вратата като скумрия между пръстите на рибар, да речем (трябва да се използват готовите сравнения), и влезе в стаята.

– Нямате ли намерение да затворите вратата? – попита тя и остави чантата си на масата.

– Имам – каза Фогата и затвори вратата.

– Ще разрешите ли да си сваля палтото?

– Ще разреши – каза Фогата.

Жената и половина свали палтото си и го тикна в ръцете му. Той дълго се чуди какво да прави с него и най-после го окачи на гвоздеа зад вратата. После погледна посетителката и така си замръзна на едно място. Роклята ѝ бе толкова шарена, сякаш бе съшита от отпадъци, събрани от всички платове на света, а по нея висяха толкова панделки, воланчета и заврънкулки, че на Фогата леко му се зави свят. Едва на третата минута се опомни, шарените отпадъци, панделките и воланчетата престанаха да се въртят пред очите му и той можа да види нейното деколте. А то не бе деколте, а бял, бял, равен, равен созополски плаж с обли, обли и високи дюни...

Жената и половина стана, огледа стаята и се завъртя кокетно, но доста тежко на токетата си, като че искаше да даде възможност на Фогата да я огледа невинно от всички страни. Ние, дългополчани, не обичаме дебелите жени, искам да кажа, ония, които влизат напреки през вратата. Тия модерните пък, дето имат кръстчета колкото бутилка с отлежал карловски мискет, не са практични. Щом ги дъхне нашият дългополски вятър, почват да кихат и кашлят. Такава, значи, за красотата да я гледаш, но красотата не е картина да я окачиш на стената. Затова най си обичаме средните. Такава бе и посетителката на Фогата. Средно висока и средно дебеличка. Пък че бе силна, личеше от опънатата ѝ рокля. Всяка частица на тялото ѝ сякаш викаше: „Ще разпукам шева на тия шарени парцалчета и ще изскоча навън!“ А шарените парцалчета сякаш казваха: „Няма да изскочиш навън, защото шивачката ни мина с пет тегела!“

– Е, сега ще ви се представя! – каза жената и половина и седна на кревата.

– Представете се! – каза Фогата.
– Коликоткова.
– Ко-ли-кот-кова! – повтори на срички Фогата.
– Баща ми обичаше да коли котки и да прави от кожата им кожухчета на майка ми. Името ми е Геновева. Многострадална Геновева! – въздъхна тя и попита: – Мога ли да запаля цигара?

– Може.
– Мерси! А сега – каза тя, след като запали цигара и метна крак върху крак – искам да ви издожа причините на моето посещение. Но преди това бих желала да ви запitam: намирате ли ме за шик?

– Намирам ви.
– А виждате ли у мен секс?
– Виждам – каза Фогата, макар да не бе чувал тази дума.

– Не разтягате ли локуми?
– Не съм разтягал досега.
– Вие сте разтоварен и това е много гот. Както виждате, аз съм съвременна девойка и търся сходен тип. Съвременната жена не може да се задоволи с обикновени сантиментални истории. Звезди и луна не я интересуват, с тях се занимават космонавтите. Обаче в нашия град все още демонстрират любовта със звезди и лекции за морал, като че любовта е неморално нещо. А според мен тя е най-моралното нещо. Така че, ако знаете каква зелена скука върлува в нашия град, ще си разрежете вените без колебание или ще се обесите на някоя гредка на тавана. Перспективите за брак с местен жител, дори ако е от ръководния кадър и ползва волга, са невъзможни. Липсват оригинални мъжки екземпляри. Тези примитиви говорят само за производство, а не могат да свалят фино една жена или да разкажат сносен виц. Един познат моряк ми бе донесъл бутилка кока-кола и като научиха за то-

ва, всички ме обявиха за упадъчен елемент и ми вписаха кока-колата в служебното досие. Ето защо начертах целия мъжки състав, взех си отпуск и реших да го прекарам тук. Във вашия град има поне ресторант с певица. Тя пее революционни песни, но при чашка коняк и те се ядват. Провървя ми от първия ден. Видях ви на улицата и веднага ви оцених. Имайте предвид, че моето око рядко се лъже. Впрочем най-близкото бъдеще ще покаже доколко съм наблюдателна. Вие сте оригинален тип. Ще ми направите голямо удоволствие, ако излезете с мен из града с еята червена риза, в която съм вече влюбена. Впрягате ли се да ми направите това удоволствие?

– Впрягам се! – каза Фогата.
– Мерси! А защо стоите като замразен? Седнете до мен.

– Ще седна.

Фогата отговаряше на въпросите ѝ глупаво и се държеше още по-глупаво, сякаш виждаше за пръв път в живота си жена. Ах, той ли не е виждал жени? Море, виждал е, и то много, и то повечето омъжени, само че нашите дългополчанки са друго нещо. Те се държат на положение и ако не ги познаваш, можеш да ги вземеш за такива, каквито се показват: скромнички, срамежливички, страхливички. Някои дори приличат на светици и като вървят по улицата, все в тротоара гледат. Не дай боже, пък да подочуят нещичко за някоя жена. Само човек от нашия град може да долови в подтекста на техните одумки една явна завист към одумваната. А щом разбираш подтекста на тези одумки, можеш спокойно да изшъткаш на някоя по улицата или дори да ѝ намигнеш. Тя, разбира се, веднага ще се оскърби: „Не си позволявайте, за каква ме вземате?“ „Ами че за най-хубавата жена в света!“ – казваш. Някой ще рече, че този похват е ста-

ромоден и банален. Може би, но пък си е нашенски, изпитан и сигурен. Наистина тя се поизчервява, но не от обида, а от удоволствие, в това бъдете сигурни, поглежда през рамо и отминава с достойнство, което не може да се опише. Чужденецът или наивникът ще се отчае и не ще посмее да я задява, а нашенецът само ще се усмихне и ще поклати глава, защото е уверен, че работата е вече в кърпа вързана. Нашенските жени се омъжват непорочни, за да се опорочат след брака, и това е неписан закон, а нашенецът го познава много добре. Необходимо е обаче известно търпение. При втората среща пак ще ѝ кажеш за каква я мислиш, а ако се наложи, ще ѝ го повториш и на следващата среща, която става вече по-настрани от главната улица, в автобуса или на опашка пред магазина. Лека-полека ще научиш кой е съпругът ѝ, къде работи и кога се завръща у дома. При втората опашка ще узнаеш, че съпругът работи в едно от двадесет и шестте предприятия на нашия градец. Следва изповед, но изповед, на която може да завиди дори някой поет. Тя няма да повярва, защото не вярва на „коварните мъже“. Толкова се е изстрадала от своя „благоверен“ (този епитет означава вече – да), че е загубила всякаква вяра за „ей тоничко щастие в този живот“. Нейният е груб, недоद्याлан, пие, ходи с жени и тя отдавна го знае, но какво може да направи? Приятелката я съветва да му отмъсти по същия начин, само че тя не може да постъпи така лекомислено...

Трябва да изслушаш тази изповед с такова съчувствие и да придаваш на лицето си такъв израз, като че става въпрос да ти отнемат звание или да ти намалят заплатата с петдесет на сто. От време на време ще поклащаш глава в знак на най-дълбоко огорчение и ще казваш: „Е, хубавата ябълка се пада на свинята. Аз бих носил такава прелестна жена на ръце...

Спри, моля ти се, че ми късаш сърцето! Той е претъпник! Не, хората не ценят онова, което имат!“ и т.н. Никак не е излишно, а напротив, много полезно е да ѝ напомниш за еманципацията на жените, защото нашите дългополчанки ужасно се ловят на тая въдица. Ами че сега жената е равноправна на мъжа и може да прави, каквото си иска, в смисъл че има право да търси сама своето щастие. Дори и селянките сега се изстъпват пред своите отрудени чичковци и ги боцкат по носа: „Ти много-много не знай, че и ази си имам равноправието, ще ти завия юларчето, па...“ И тъй нататък. Според мен тази декларация за съчувствие към изтерзаната женичка е достатъчна, но ако искаш да вържеш възела двойно, можеш да се оплачеш на свой ред от съпругата си, като я наречеш чудовище, душевадна, идиотка и да прибавиш, че навремето някакви обстоятелства са те принудили да се ожениш за нея, обаче това не значи, че мъчението трябва да се търпи докрай...

След като очерните взаимно съпрузите си, вие вече сте свързани с една интимна тайна, а тя е сериозно основание да се срещате занапред по-често и да се утешавате взаимно. Само че къде ще се срещате? Тоя глупав градец има десет хиляди очи и още толкова уши. Започва бясно търсене на тайното кътче, където ще ѝ кажеш още веднъж, че тя е най-нещастната и неоправдана жена на света, а тя на теб, че си единственият човек, на когото може да се довери. Така минават седмици или две, изпълнени с кроежи и съображения, крайно противоречиви за моралните закони на нашия градец и затова дяволски трудно осъществими. Но казано е, че всяко дело, особено ако е от сърдечен характер, се увенчава с успех. В края на краищата, подобно на шилъонския затворник, ти си прокопал само с един гвоздеи канал под крепостната стена на нашенския

морал и за най-голямо свое удивление се озоваваш една нощ, по чорапи или бос, направо в дома на онзи грубиянин, който преизпълнява нощната си норма, окърбява жена си, напива се безобразно и ѝ изневерява с най-пропадналите жени. Мислиш си, че целта е постигната, но това е коварна измама на твоето извънмерно желание за любов. Сега започват класическите угризения на съвестта от нейна страна. Боже мой, как допуснах мъж в собствения си дом! Аз, която всички приятелки наричат глупачка за това, че съм чиста като целомъдрена девица! Ужасно, ужасно! Аз съм луда, аз съм пропаднала жена и ти с право можеш да ме смяташ за такава! Не, по-добре е да си отидеш веднага. И никога да не се срещаме. Така ще е по-добре. Вижда се, че аз съм осъдена на нещастие!...

Досега ти си ѝ съчувствал от душа и сърце, а сега просто я ненавиждаш за нейното адско самобичуване, струва ти се невероятно, че тя може да разточителства така безогледно с един час, извоюван с толкова мъки и страдания. Иде ти да си излезеш на пръсти, както си влязъл, но се сещаш, че няма по-глупаво от това да прокопаеш хиляда метра канал под земята само с един гвоздей и да не излезеш от другия край. Няма що, ще потърпиш още половин час, след което тя, вече в качеството си на пропаднала жена, окъпана в сълзите на своето падение, ще се хвърли на шията ти. Знам ги аз тия работи, макар че по мое време не се правеха любовни признания, защото жените бяха неграмотни и не можеха да приказват като сегашните. Всичко ставаше с щипане. Харесаш някоя мома и почваш да я щипеш по бедрата или по ръцете, според това къде се намирате, на седянка или на улицата. Не рече ли: „Ох, боли ме, бре!“, значи и тя те харесва. По този начин се изповядвах на моята цели шест месеца, насиних я цялата като слива и чак то-

гава се съгласи да ми пристане. Чакам я една вечер в тяхната градина и чувам – шуп, шуп, шуп, – грабнала бохчичката с чеиза си и идва. Хващам я за ръката и бегом към нас. Като влязохме у дома, гледам – не е моята, а сестра ѝ. Нашите мислят, че съм довел която трябва, а аз какво? Да им кажа за грешката – не иде, да я върна назад, няма как. По онова време не можеше така – иди си, че не ми трябваш. Престъпили прага на къщата ти, твоя е. Сестра ми, казва, е помалка, има още да момува година-две, а аз в нищо не съм по-лоша от нея. И права излезе, защото е все едно за кого ще се ожениш – за бъдещата си съпруга или за сестра ѝ. Зная го от опит...

Но да си дойда на думата. Онзи... е, де... как ми изскочи из ума името му... Онзи, дето ходеше гол до кръста в най-големите студове... Та той, значи, бе преминал през всички тези перипетии, на голите му гърди, може да се каже, десетки жени бяха изпълнили с двеста на сто плана си за леене на сълзи и сега никак не проумяваше поведението на многострадалната Геновева. Тя му спестяваше черната работа по копаенето на подземни канали с един гвоздей и страданията, за които стана дума по-горе, но тъкмо без тези страдания той не можеше да си представи нормалната връзка с жена. Това го хвърли в тревога. Той, който минаваше за идол, за Аполон и т.н. пред нашите жени, изведнъж се оказа консервативен, изостанал и недоверчив към новите почини в любовта. Жертва на нашите провинциални нрави, той седеше до многострадалната Геновева жалък и безпомощен като юноша, изпълнен с подозрения от морално-битов характер, мълчеше или отговаряше механически и непълно на въпросите ѝ.

Многострадалната Геновева взе ръцете му в своите, потупа го по гърдите и плещите и като се увери, че

са достатъчно изпечени и здрави, притисна го към мощните си гърди, нацелува го и стана да си ходи.

– Мерси! Като начало добре! – каза тя, облече се сама и хвана дръжката на вратата. – Довечера в седем пред ресторанта! С моята любима червена риза!

И си отиде. Фогата (на че си спомних името му!) се чувстваше като изпито яйце и се страхуваше, че ако стане от мястото си, ще се търкулне на пода.

ВИНОВНА Е ПРИРОДНАТА СТИХИЯ (А НЕ „ПРИРОДАТА Е ВИНОВАТА“)

Въпросът със злополучните колети се уреди съвсем благополучно. След уволнението на Малишко, което никак не обясняваше измокрянето на колетите и не задоволяваше техните получатели, другарят Решетков и бай Анастаси Добринов се събраха и написаха изложение до „по-горното“ място. Написа го всъщност другарят Решетков, а бай Анастаси седеше настрани, подсмърчаше и се съгласяваше с написаното. Аз успях да го прочета и, да си призная, бях очарован от стила, знанията и литературните способности на другаря Решетков. То не бе служебно писмо, а прекрасен историко-географски очерк на нашето градче. Ще го преразкажа с няколко думи, и то с ясното съзнание, че ще направя това много неумело и повърхностно.

Другарят Решетков започва с това, че нашият градец е дълъг и тесен, „сякаш изстискан от туба за зъбна паста“ (к. на Решетков), и е основан през втория век преди нашата ера по време на римския император Траян от един негов пълководец, много храбър мъж и ужасно сантиментален тип. Той се влюбил в една тракийка, отказал се от своя император и дошъл

да живее с любимата си в тая дива и притисната от две страни със скали местност, дето никой не можел да ги открие и обезпокои любовните му пориви. (От тая малка подробност може да се заключи, че склонността на нашите граждани да крият упорито любовните си връзки е останала още от римско време (б.м.)

След смъртта на пълководеца селището се разраснало от единия до другия край на котловината и е попадало в ръцете на всички племена, които са минавали през Балканския полуостров. По това време българите били още уногондури или нещо подобно и живеели някъде между Азовско и Черно море в качеството си на най-обикновени номади. По-късно, когато завзели Балканския полуостров, те харесали много нашето градче и завинаги се заселили в него, защото било защитено с естествена крепост от север и юг. Само на изток и запад двата реда скали са отворени като грамадни уста и на тая уста е имало здрави бойници, чиито останки „и сега са налице“.

Тук са намерили смъртта си всички неприятели, в това число и турците, които никога не са могли да преминат през „устата на града и да разрушат неговите вътрешности“. През време на турското робство нашето градче е било един от малкото кътове, където се е запазил българският дух, а през фашизма е било център на прогресивните сили от целия край.

В климатично отношение обаче нашият градец не е тъй благоприятен. Понеже е източен и притиснат от двете страни със скали, в него се образува голямо течение и духат ветрове през всички сезони на годината. Това не са ветрове като другите ветрове из нашата родина, а истински тайфуни, които чупят клоните на дърветата, изкореняват лозята, събарят нестабилни хора по улиците и, най-главното, разпиляват керемидите на сградите. По тази причина граж-

даните свалиха от покривите на къщите си всички турски керемиди и ги замениха с европейски цигли. Но страшната стихия и тях отлепя и събаря на земята.

Ръководството на пощенското учреждение от години наред води упорита борба с тази стихия. В продължение на пет години то сменя керемидите на пощенското учреждение седем пъти, като ги полагаше на покрива по почина на местния строител, герой на социалистическия труд и носител на три златни ордена, другаря Стоян Стоянов Стоянов.

Въпреки тези грижи, в началото на есенните дъждове, придружени с незапомнен от дълги години вятър, няколко керемиди от покрива биват откъртени от мястото си и въпросните колети намокрени. Колективът на пощенските служители, свикан на кратко събрание, обсъди сериозно и делово това крайно нежелателно явление и единодушно реши, че:

1. От покрива са откъртени четири керемиди, от които едната е паднала на земята и се натрошила на ситни парчета, тъй че вече не влиза в работа.

2. Повредените колети не са повредени, а леко намокрени и получателите са ги получили и пуснали в употреба с изключение курабиите на гражданката Лампина Иванова, които бяха леко навлажнени, но въпреки това веднага и изцяло консумирани от въпросната гражданка.

3. Виновник за прокапването на покрива и респективно намокрянето на споменатите колети е „природната стихия“.

От „по-горното място“ веднага изпратиха писмо отговор, с което потвърдиха, че приемат „изложените причини за уважителни“, и така усилията на другаря Решетков да издири виновника за намокрянето на колетите се увенча с успех.

КОЛКО СТРУВА ЧЕСТТА НА ЕДНА НАШЕНСКА СЪПРУГА

Много ми се иска да разкажа колко хубава е зимата в нашия градец, как приятно скърцат пъртините, как весело лаят кучетата, когато подушат, че някъде се коли прасе, и така нататък, но не умея да описвам природата, пък и да умея, признавам си, не бих си губил времето с нея за сметка на най-значителното същество на тоя свят – човекът. Ще добавя само че снегът ритмично изпълняваше своя план. Валеше от сутрин до вечер кротко-кротко и обличаше къщи, площади и улици с нова премяна и по този начин успешно конкурираше разните текстилни предприятия из страната...

Дървеняков, Палачинков, дядо Чиньо Чинев и останалите пишещи пенсионери с бисерна пот на челата слагаха зад гърбовете си том след том от своите исторически романи. Последният бе почнал нова поредица за някой си Радул войвода, който безстрашно се вмъкнал в турския конак и убил каймакамина. Филъо Филев Цайсикона напразно се шураше из градчето с грамадни висулки по мустаците, Цанко Фогата изнемогваше от страстната любов на многострадалната Геновева и зъзнеше с часове гол до кръста по главната улица. Денчо, новият пощенски раздавач, пиеше всеки ден по кръчмите, ако не ходеше на лов за зайци, и рядко се сещаше да разнесе кореспонденцията на народа. Бай Анастаси Добринков кроеше план да си отмъсти на другаря Решетков, а другарят Решетков, като всеки влюбен, бе заслепен, не дозираще коварните намерения на своя баджанак и спокойно си ходеше на гости у Ала Заетова.

Току-що бяхме посрещнали Новата година и банкетите бяха в своя разгар по случай изпълнението

на плана от двадесет и шестте предприятия, като не се смятат празниците, сватбите, именните и рождениите дни. И през тези весели новогодишни дни се случи нещо, което не биваше да се случва.

Става дума за нещастieto, което сполетя другаря Решетков.

В една прекрасна, в една фатална за него вечер той вървеше по тесните улички към квартирата на Ала Заева и с всяка крачка се приближаваше към лобното си място. А можеше да бъде точно обратното – да отива на една от двете сватби, на един от четирите именни дни или на един от трите банкета, които бяха устроени тази вечер по случай преизпълнението на годишния производствен план – на тухларите със сто на сто, вторият – по случай преизпълнението на годишния план на дърводелската кооперация със сто и едно на сто и девет десети, а третият – по случай осемгодишнината на хор „Сладкопойна чучулига“ – ДИП „Здрава храна“. Той отрано бе уведомен, че на банкетата си „Здрава храна“ бе приготвила наистина здрава храна – шест прасенца сукалчета, десет пуйки незамразени, четири гъски също незамразени и все от този род продоволствени продукти, без да се смятат вината и останалите напитки, които се полагат в такива тържествени случаи. На другите два банкета очакваха с нетърпение благосклонното му присъствие, за да произнесе реч...

Всичко това не стана, защото той предпочете ухаещите на одеколон за бръснене обятия на Ала Заева. Тя го очакваше със същите тези ухаещи, топли и благодатни обятия и при всеки шум по стълбите или двора отскачаше към вратата с разтуптяно сърце. Разбира се, че пердетата бяха спуснати и плътно притиснати към прозорците. Баба Куна, хазайката, бе легнала в своята стаичка рано-рано и с последни усилия

се мъчеше да симулира сън. Това обаче не ѝ се удаваше, защото съвестта ѝ, като на всеки престъпник, не бе чиста. Не че я измъчваше, а просто не ѝ позволяваше да спи. Другарят Решетков я наричаше вещица, но винаги ѝ носеше разни подаръчета: дебели зимни чорапи, кърпи за глава, парчета плат и дори шишета с олио. Благодарение на тези подаръчета, които ѝ даваше редовно и Ала Заева, вещицата превърна килера си в малка бакалница. Такава бе цената на тайната, която трябваше да пази до гроб.

Добре, но преди няколко дни неочаквано я посети бай Анастаси Добринков. Без да го канят, седна с нахалството на длъжностно лице и направо ѝ предложи цената на страшния заговор. Вещицата се опита да отрече, че е подкупена от наемателката си, прекръсти се няколко пъти, закле се в света Богородица, но на бай Анастаси тия не минаваха. Гледаше спокойно в седемдесетгодишните зловещи очи на вещицата и питаше:

– Какво още искаш? Кажи!

– Нищо не искам! – каза тя. – Моля Бога да ми прибере душата час по-скоро и друго не искам.

– Добре! – каза бай Анастаси. – Щом си толкова скромна, та намираш, че и животът ти е даден в повече, отколкото трябва, аз сам ще направя, каквото е нужно. Съвестта ми ще бъде чиста, защото няма да ти причиня загуба.

– Какво ще направиш? – извика вещицата.

– Ако не си толкова глупава, колкото си стара, сама ще се досетиш!

– Бог да те убие! – ласкаво го прокълна вещицата и се усмихна. – Хитър си!...

Бай Анастаси се изтърколи навън и отиде право при балдъзата си, т.е. при другарката Решеткова. Той бе решил да отмъсти на другаря Решетков, задето наз-

начи Денчо, брат на Ала, за пощенски раздавач, а не неговия брат Пенчо, и следваше неотклонно своя план. А планът му бе жесток, по-жесток от плановете на всички отмъстителите в световната литература. Той можеше сам да разобличи другаря Решетков в битово разложение, защото знаеше всичките му ходове, но предпочиташе да се измъкне от цялата работа с чисти ръце. За тая пъклена цел и той влезе в съюз със законната ревност на другарката Решеткова. Разкри подлата изневяра на нейния съпруг. Другарката Решеткова не побесня, но малко остана да побеснее. Бе готова да даде мило за драго, но да удовлетвори напълно поруганата си чест.

– На място искам да го пипна, та да не може да ми мръдне! – викаше тя. – На мяяясто! И двамата ги искам! Ей тъй, както си гугукат!

Кой знае защо, тя искаше непременно да хване двамата любовници тъкмо когато си „гугукат“, като че тази гледка щеше да изкупи отнетата ѝ чест.

– Както си гугукат! Добре, ама трудно ще стане! Твоичкият и мадамата му хубавичко са подкупили вещицата – загрижено клатеше глава бай Анастаси. – Всяка седмица ѝ носел по един чифт найлонови чорапи.

– Ще ѝ дам два чифта! – извика другарката Решеткова. – Два, че и три!

– И по една нощница...

– Ще ѝ дам две!

– Плат за рокля...

– Ще ѝ купя плат за три рокли!

– По шише олио...

– Ще ѝ дам бъчва с олио!

– Един чайник...

– От мен ги има два!

– Костюм за сина ѝ...

– Ще го има!

– Обувки...

– Също!

Бай Анастаси, за убедителност, бе извадил едно листче и четеше вещите, които другарката Решеткова трябваше да даде на вещицата, за да я подкупи. Той бе измислил тези вещи, за да оцети и материално своя баджанак враг и така да го разсипе икономически. От моралния удар баджанакът я усети, я – не, но от материалния няма да се опомни до края на живота си! – мислеше бай Анастаси. Ненапразно бе слушал лекции в кръжока по политическа икономия, в който бе лектор сам другарят Решетков.

Другарката Решеткова изпълни обещанието си и до вечерта събра всички вещи в един голям чувал, с изключение на бъчвата олио, която не можеше да се помести в чувала и бе заменена с дамаджана от десет литра. Понеже нямаше пари на ръка за костюми и обувки, даде обувките и двата костюма на съпруга си. Привечер бай Анастаси нарами чувала и пряко сили го домъкна до къщата на старата вещица. Макар че товарът подгъваше краката му и пресичаше дъха му, той успя през кратките почивки по пътя да загатне на няколко души за клопката, която се готви на другаря Решетков.

Вещицата бе очаквала „хубавички подаръчета“ от изневерената съпруга, но като видя грамадния чувал, който побираше половин вагон покъщнина и тоалети, не повярва на очите си. А когато видя, че всички подаръци са в два или три екземпляра, недоверчиво се дръпна назад, защото мислеше, че бай Анастаси се шегува с нея. Колкото и алчна да бе, не допускаше, че честта на една порядъчна съпруга може да струва толкова скъпо. Бай Анастаси трябваше собственоръчно да нареди стоката в бакалничката ѝ, а тя да заключи, да скрие ключовете в джоба си и чак тогава да повяр-

ва на чуждата щедрост. Сега тя не можеше да говори от възмущение, само се прекръсти три пъти и му даде знак да изчезва по-скоро.

Когато остана сама, тя отиде до вратата на Ала и взе ключа от вътрешната страна на бравата. След един час Ала се завърна от работа, изля отгоре си половин шише одеколон за бръснене, приготви се за гости и влезе при хазайката си.

– Хазайке ма, да си виждала ключа на вратата ми?

– Не съм го виждала, щерко!

– Чудна работа! – каза Ала. – Винаги си стои на вратата.

– Може да съм го измела, като чистих стаята – каза вещицата. – Утре на светло ще видя в коша за смет. Ами седни де!

– Няма да сядам! – каза Ала. – Чакам гости. – При тези думи тя се ухили съучастнически и тръсна косите си. – Само че ключът ми трябва!...

В този миг на стълбите се чуха стъпки. Пристигнаше другарят Решетков. Ала го посрещна в антрето, крадеешком, да не чуе хазайката, даде му и взе съответно една целувка и весело го въведе в стаята си...

ОТМЪЩЕНИЕТО НА СЪПРУГАТА

Наближаваше десет часът. Другарката Решеткова и бай Анастаси тръгнаха към квартирата на Ала, но не минаха направо, а заобиколиха по тесните и криви улички на квартала, за да не ги види някой. По тези криви, тесни улички обаче имаше много хора и всички вървяха тихо и предпазливо, като че отиваха да хванат съпрузите си в изневяра.

– Къде отива този народ? – попита другарката Решеткова.

– Ами че по банкети, сватби и именни дни – каза бай Анастаси. – Хората се веселят, мила балдъзке!

Нея вечер обаче никой от нашия градец не мислеше за веселба. Пропаднаха трите банкета, двете сватби и четирите именни дни. Най-много трябваше да се съжالياва за банкетите, разбира се. Аз бях поканен на банкета на „Сладкопойна чучулига“, за да поздравя с кратко слово работниците от ДИП „Здрава храна“ от името на журналистите. Бях написал една доста солидна реч за храната като най-необходимо нещо за човешкия организъм и очаквах с нетърпение да изляза на сцената. Печените прасенца, гъските и пуйките лежаха вече по масите, обградени с тържествен шпалир от бутилки вино и ракия. Хористите, облечени в национални носии, се бяха наредили на сцената и прочистваха гласовете си. Най-после излезе диригентът, махна с две ръце и из залата се понесе маршът „Да пазим горите от браконieri гадни...“. (Съчинение на Кривошийков, който сега пише шестнадесеттомен роман от хан Аспарух до наши дни и както казахме, бивш служител по горите.) И тогава аз забелязах, че банкетиращите се измъкват един по един от залата, като се навеждат към ухото на съседа си и му казват: „Ще мръдна за малко и ще се върна.“ Докато сладкопойните чучулиги завършат марша за „браконьерите гадни“, масите буквално се опразниха, тъй че диригентът се поклони само на четирима души, в което число бях и аз. Между хористите настъпи някакво оживление. И те почнаха да си шепнат нещо и да се измъкват от вратичката на сцената.

Аз също казах на председателстващия, че ще мръдна за малко, излязох и не се върнах. Тичах към квартирата на Ала Зацова и си мислех, че новината за една термоядрена война не би се разнесла с такава бързина из града, както новината за улавянето на дру-

гаря Решетков в квартирата на чужда жена. Но и новината за отменянето на такава война не би събрала толкова хора на благодарствен митинг, както любопитството ги бе събрало на едно място. Около квартирата на Ала се бяха събрали към осем хиляди души, т.е. цялото население на градчето според последното преброяване. Там бяха хората от трите банкета, от четирите именни дни, от двете сватби и всички останали граждани, с изключение на кърмачетата и парализираните. И всички тези осем хиляди граждани мълчаха злокобно, стъпваха на пръсти, за да не вдигат шум, и плътно обграждаха къщата. Животът на мнозина бе в опасност, защото бяха дошли леко облечени, както ги бе заварила новината, да не говорим, че бяха оставили домовете си незаклучени. Може да се каже, че само Цанко Фогата бе във форма. Той бе повече отвсякога разгърден, защото до него бе застанала многострадалната Геновева и го държеше под ръка.

– Това е отвратително! – говореше тя. – Как тъй ще се месят в личния живот на хората! Старомодно!

– Като не ти харесва картинката, хайде да те няма! – изсъска Вучко месарят и показва юмрука си. – И не дидай шум, защото ще развалиш представлението!

Неговият съвет бе доста внушителен и многострадалната Геновева млъкна. И отново се възцари гробна тишина.

Аз се промъкнах напред до входа на къщата, за да мога да наблюдавам как точно ще се развият събитията. В случая любопитството ми бе по-силно от съжалението към клетия другар Решетков. Когато се добрах до най-удобното място за наблюдение, изведнъж ми стана студено. Поисках да се закопчая, но копчетата на балтона ми бяха скъсани до едно.

В това време се чува бързи стъпки. Погледнах на-

зад и видях как тълпата се цепи на две и отваря пътя на другарката Решеткова. Тя вървеше като царица към своя трон с гордо вдигната глава, а бай Анастаси Добринков, който я придружаваше, изостана от нея и се скри сред множеството. Другарката Решеткова се изкачи по стълбите все така енергично, хвана дръжката на външната врата и тихичко влезе в коридора. Пръв след нея се вмъкна Фильо Филев с готов за снимки фотоапарат. Той бе решил да увековечи събитието. След него се вмъкнаха двама мъже. Единият бе Вучко месарят. Другият – аз.

Минахме по коридорчето на пръсти и се ослушахме пред вратата на Ала. Тишина. И в тая минута ми мина щастливата мисъл, че може би другарят Решетков не е и мислил да идва при своята любима. Как се зарадвах, как се зарадвах! Дано, казах си, другарят Решетков да си е отишъл, ако е идвал! Тогава този скандал от градски мащаб ще се обърне срещу ония, които са го организирали така подло, и ще затвърди още повече честта и достойнството на оклеветения другар.

Като си мислех това, аз започнах да го вярвам. И наистина как може другарят Решетков да не усети, че осем хиляди граждани са обсадили къщата, освен ако не се е превърнал в глухар? Изглежда, че съмнението бе обзело и останалите четирима, защото и те стояха пред вратата в нерешителност и не знаеха какво да правят. А отвъд вратата бе все така тихо, не се чуваше звук, не се виждаше светлинка дори в отвора на ключалката. Тогава Вучко месарят бутна силно вратата с две ръце и тя се отвори докрай. Една гъста миризма на одеколон за бръснене, толкова гъста, че не с нож да я режеш, а с балтия да я цепиш, ни блъсна по лицето и ни накара да си запушим носовете.

Другарят Решетков и Ала лежаха на кревата с ли-

це към вратата, морно притворили клепки, като че бяха носили тухли цял ден на някоя от новите постройки. И двамата бяха неглиже, т.е. абсолютно голи. Докато ние стояхме втрещени пред тая библейска гледка, Фильо Филев щракна десетина пъти със светкавицата, каза „благодаря“ по навик и зачака нови пози от своите клиенти.

Другарят Решетков и Ала отвориха едновременно очи, втрениха се в нас, но отново ги затвориха, защото си помислиха, че сънуват страшен сън, и продължиха да си лежат. Народът се тълпеше на вратата. Някои се бяха покачили на гърбовете на предните и с блеснали очи гледаха необикновеното зрелище. Никой не пазеше вече тишина. Всеки се бореше с лакти и псувни, за да се добере до заветната врата. Вучко месарят се облизваше като стар котарак и си подръпваше мустака от смущение. Другарката Решеткова бе кръстосала ръце на гърдите си и се усмихваше с побелели устни. Навън тълпата ревеше от възторг. Чуваха се викове и стенания. Народът се бореше за зрелище и безмилостно чупеше ръце, ребра и глави.

– Е, нагледахме се! – изпищя другарката Решеткова, грабна купчината дрехи, които лежаха на стола и ги стъпка с крака.

Другарят Решетков и неговата любима не можеха повече да си внушават, че сънуват страшен сън, и трябваше да повярват на жестоката действителност. Те скочиха едновременно, като че се бяха наговорили за това, и се хвърлиха да търсят дрехите си. Тълпата нададе възторжени викове и почна да ръкопляска от удоволствие. Фильо Филев щракна апарата без прекъсване. Другарят Решетков прояви необходимата съобразителност в тоя критичен момент. Като не намери дрехите си, той се пхна под кревата също както в баналните народни анекдоти и се умълча. Ала се ока-

за по-храбра от него. Щом разбра каква е работата, тя застана права до стената и гордо вдигна глава, без дори да прикрива прелестите си. „Зяпайте, значи, не искам да ви зная!“ Тя ни гледаше с такова презрение и гняв, че другарката Решеткова, която се бе спуснала към нея да ѝ оскубе косите, веднага се върна назад уплашена. Как можеше да се бори с такава гола лъвица! Ние стояхме като хипнотизирани, само Фильо си щракаше с апарата невъзмутимо. Ала се наведе към пода, взе дрехите си и спокойно се облече. После седна на стола, метна крак върху крак и запали цигара. „Приемам гости, значи, заповядайте!“ Това вече никой не очакваше. Това бе психологически момент.

След няколко минути народът се опомни и почна да вика:

– Де е Решетков? Искаме Решетков!

Погледнаха под кревата, където се бе заврял, но там не се виждаше нищо.

– Чудна работа! – каза Вучко месарят. – Да не се е превърнал в дървеница!

Той се наведе по-ниско, погледна под кревата и извика:

– Ето го, ето го бе!

Викаха на другаря Решетков да излезе, но той се спотайваше и мълчеше. Най-после търпението на тълпата се изчерпа. Няколко души отместиха кревата и го обърнаха нагоре. Другарят Решетков се бе вкопчил с четирите си крайника за пружината като паяк стръвник и за нищо на света не искаше да се откопчи. Вучко се опита да отлепи ръцете му, но напразно. Тогава той се амбицира и повика няколко души за помощ. Пак напразно. Другарят Решетков сякаш бе решил да прекара остатъка от живота си на пружината на кревата, като бръмбар в някоя колекция от насекоми.

– Оставете го! – каза другарката Решеткова. – Нека си виси!

Тя се обърна и си излезе с достойнството на отмъстена съпруга. Малко по малко и народът почна да се разотива. Петлите от квартала бяха пропели.

КАК МАЛИШКО СТАНА ШАМПИОН НА ГЛАДА

Същия ден следобед Малишко бе излязъл пред къщичката си да поразчисти снега. Не бе успял да хвърли десет лопати и при него дойде Денчо, братът на Ала и наследник на службата на Малишко. Той се клатушкаше и с мъка се задържаше на краката си, но същевременно и плачеше със сълзи.

– А бе, мой човек, помогни ми!

– Какво има? – попита Малишко.

– Отиде ми хубавото кученцеее! – викна Денчо и започна да се бие по челото. – Отиде бреей!... Като се връщах от село, взе, че падна в кладенеца. И вие, вие, сърцето ми къса!

Денчо опря двуцевката си на близкото дърво и падна на снега. Малишко се спусна към него, дигна го на крака и го покани въщи. Денчо биеше с юмрук челото си и нареждаше на умряло. Сега вече и Малишко заплака.

След един час двамата съперници тръгнаха към полето. Малишко носеше дълго въже в едната си ръка, а с другата придържаше Денчо и го утешаваше.

– Алонзанфан делапатри! – викаше бодро той. – Ще го извадим, как няма да го извадим! Няма да оставим животинчето да си умре от глад! Стъпай по-живо!

В околностите на нашето градче има много кладенци. В миналото гражданите от покрайнините неп-

рекъснато копаеха кладенци, дълбоки до шестдесет метра, но не намираха вода. Отпосле никой не ги заравяше и те досега зеят из полето. Някои са обрасли наоколо с храсти или са затрънени отгоре, за да се виждат отдалече, а други служат за градски буница.

В един от тия кладенци бе паднало кучето на Денчо. Той бе ходил на село да види жена си и петте си деца, които бе оставил заради леката службица, и по тоя случай се бе напил много сериозно. Ще речете, той – пиян, ами кучето му пияно ли е било, та се е хвърлило в кладенеца? Работата е там, че както сам Денчо обясни по-късно, и кучето било пияно като господаря си. Последният му дал да яде натопен във вино хляб, за да се стопли. Кучето, разбира се, нито пеело песни, нито падало в снега, нито играело ръченица сред полето. То вървяло пред своя господар, както винаги, само че фантазията му работела повече отвсякога и то си въобразявало, че под всеки храст лежи заек. Когато наближили въпросния кладенец, то вирнало муцуна, спуснало се към шубраците и не се върнало...

– Ама как ще го извадим? – завайка се Денчо. – То не може да се върже само с въжето, за да го изтеглим нагоре.

– Ще го извадим някак – говореше Малишко, макар че не му бе ясно как ще извадят кучето.

Той крачеше бодро пред своя съперник и непрекъснато го подканяше да върви по-живо. Когато стигнаха до кладенеца, Денчо се хвана за шубраците, надникна в тъмната бездна и извика:

– Бисмарк! Бисмарк! Жив ли си, моето момче?

Бисмарк весело излая от дъното на кладенеца, предчувствайки своето избавление.

– Хайде! – каза Малишко. – Вържи въжето около кръста си и влизай! Най-напред ще извадим животинчето, а после тебе.

– Как ще ме извадиш бе, мой човек? – каза Денчо. – Аз съм два пъти по-тежък от тебе. Я ме погледни!

Малишко погледна съперника си по служба и се увери, че онзи е два пъти по-едър и силен от него.

– Най-добре е – каза Денчо – аз да те спусна в кладенеца. Лек си като заек, ще те измъкна на един дъх.

Малишко не се поколеба нито за минутка. Върза въжето около кръста си и Денчо малко по малко започна да го спуска в кладенеца. Бисмарк надаваше отдолу тържествени викове, мятеше се от радост и очите му светеха като фарове. По едно време въжето олекна и Малишко извика:

– Готовоооо!

Той веднага се залови да превързва кучето, а Денчо стоеше отгоре и чакаше. Както се олюляваше на ръба на бездната, той погледна надолу и главата му се замая още повече. Залитна напред, назад и легна на гръб. Въжето се изхлузи из ръцете му и падна в кладенеца.

– Бе ти какво направиши? – извика Малишко. – Ами сегааа?

Малишко погледна нагоре и видя в сивия кръг на небето неясната и смалена глава на Денчо, която се люлееше на две страни, и се уплаши, че онзи ще падне при него в кладенеца.

– Дръпни се назаад! – извика той. – Не стой горе, ами иди в града да вземеш друго въжеее!

Денчо хълцукна, свали калпака си, от който струеше пара, опита се да помисли за нещо, свирна и се упъти за града. Падна няколко пъти на снега, изпя две народни песни лежешката и когато стигна в квартирата си, бе вече тъмно. Въже не намери, защото нямаше кой да му го даде. Както казахме вече, по това време всички граждани бяха пред къщата на Ала Зетова. Щом влезе в стаичката си, Денчо падна на лег-

лото и се събуди на следния ден по обед. Хазайката веднага му разказа с най-големи подробности за онава, което бе сполетяло Ала и другаря Решетков. Денчо не бе изненадан от любовните похождения на сестра си, но затова пък здравата се изплаши, че заради нея може да загуби службицата си и да се върне на село в текезесето. Цяла седмица пи от притеснение и едва на осмия ден, когато стана ясно, че няма да го уволнят, той се успокои и реши да излезе на лов. Това се случи рано сутринта в шкембеджийницата, където Денчо се бе отбил да изсърба една шкембе чорба и да се сгрее с няколко чашки коняк.

– Хайде, Бисмарк, да тръгваме, че зайците плачат за нас! – каза той и погледна по навик под масата, където обикновено лежеше кучето му и очакваше господаря си да се зареди за път. Кучето го нямаше под масата и Денчо едва сега се сети, че то бе паднало в кладенеца. Удари се по челото и извика:

– Олеле, отиде ми кученцето! Загинаааа!

Любителите на шкембе чорба веднага го наобиколиха, за да научат къде и как е загинало кучето му. Между другото Денчо спомена и за Малишко. Съкварталците оставиха чорбите си недоядени и шумно се отправиха към кладенеца. Водеше ги Вучко месарят. Той пръв стигна при кладенеца, спусна вътре едно въже и извика:

– Ехеей! Малишко, жив ли си бе?

Гласът му бе погълнат от тъмната бездна. Отдолу не се обади ни човешки глас, ни кучешки лай. Ясно бе, че Малишко и Бисмарк бяха загинали от студ и глад. Съкварталците поведоха преговори кой да слезе и да измъкне двата трупа. Оказа се, че на всеки липсва чувство на пожертвователност. Дори и Денчо не пожела да слезе при любимото си куче, като заяви, че бил пиян, следователно негоден за работа.

– А бе на глупавия – глупава смърт! – каза някой и всички се съгласиха с тази народна мъдрост. – Ако Малишко бе малко по-умен, щеше да умре на по-прилично място, а не на дъното на този кладенец, и то в компанията на едно куче.

– В края на краищата човекът сам си е избрал – добави друг. – Ние трябва да изпълним последното му желание!

– В такъв случай да свалим шапки и да почетем паметта на нашия скъп другар Малишко, дългогодишния и самоотвержен пощенски раздавач! – предложи Вучко месарят. – Нека да почива в мир прахът му!

Любителите на шкембе чорба свалиха шапки и застанаха в едноминутно мълчание.

– Добър човек беше! – каза Вучко месарят и наложи калпака си.

Той искаше да произнесе нещо като надгробна реч, но въжето трепна в ръката му. Най-напред леко, а после се опъна. Долу някой държеше края на въжето и го подръпваше равномерно, като че даваше някакви сигнали. Вучко почна да тегли бързо-бързо и само след минутка из тъмната паст на кладенеца се показва Бисмарк, превързан през кръста, с изцъклени очи и вкочанен. Денчо го взе на ръце и се оттегли настрана да го оплаква, а съквартилците спуснаха отново въжето в кладенеца. Всички се наловиха и затеглиха дружно, тъй че Малишко изхвъркна из кладенеца като тапа из гърлото на бутилка, направи една доста голяма параболна във въздуха и падна в снега. Фильо Филев щракна с апарата си и увековечи този миг.

Макар да бяха до един отявлени атеисти, съквартилците на първо време се поддадоха на мистична психоза и помислиха, че виждат пред себе си не Малишко, а неговия дух, и отстъпиха лекичко назад, при-

тискайки се за всеки случай един о друг. Най-много ги порази всъщност бодрият вид на Малишко, който ги гледаше ухилен, като че не бе престоял осем нощи на дъното на кладенеца, а бе се завърнал от някой подземен курорт. Той вдигна ръка за поздрав, пристъпи към тях и каза тъй тихо, че едва го чуха:

– Алонзанфан делапатри!

Първ се окуражи Вучко месарят. Излезе една крачка напред и пипна Малишко по рамото.

– А бе, Малишко, ти ли си, или...

– Аз съм! – каза Малишко, все така ухилен до козирката на фуражката си. – Само че гласът ми съвсем пресипна. Не мога да знам защо стана тая работа. От студа трябва да е. Първата вечер прекарахме с Бисмарк много добре. Той беше доста пиян, вреше се в мене, целуваше ме и ме прегръщаше. Така заспахме, прегърнати като братчета. На другия ден отрезня, започна да ме гледа накриво и да ръмжи. Разбрах, че е гладен, но нямаше как да му помогна. На третия ден очите му потъмняха, гледаше ме страшно и се хвърляше отгоре ми с оголени зъби. Досетих се, че иска да ме изяде, и взех, че омотах муцуната му с въжето, за да не може да си отваря устата. Вчера издъхна горкият! Не можа да утрае на глада.

– А ти защо не се обади, когато викахме отгоре? – попитаха някои.

– Ами че бях задрямал малко – каза Малишко. – Когато се събудих и ви видях, няхах глас да се обадя. Пресипнал пушината от глада, види се.

Сега вече любителите на шкембе чорба повярваха на Малишко, че е той, и го понесоха на ръце към града като шампион в неучредените се още олимпийски състезания по дълго гладуване.

ВЕСЕЛО ПОГРЕБЕНИЕ

От всички тези истории спечели само Фильо Филев. Освен че се нащрака до насита с цайсикона, ами натрупа и капитал. Бързото повишаване на неговия жизнен стандарт се дължеше на снимките, които бе направил през оная вечер в квартирата на Ала Зацова. След това злощастно събитие в нашето градче и в окръга нямаше вече мъж, в чийто вътрешен джоб да не се намери поне една поза с голото тяло на Ала. Като се има предвид, че в окръга се наброяват над триста хиляди мъже от десетгодишна до преклонна възраст, не е трудно да се пресметне какво огромно количество снимки бе пласирал Фильо Филев. Снимките бяха разпространени в петнадесет оригинални пози, тъй че сметката е следната: триста хиляди по петнадесет равно на четири милиона и петстотин хиляди екземпляра. Това число задоволи горе-долу пазара в нашия окръг, но отпосле Фильо трябваше да изпълнява бързи поръчки на мъжете от цяла Източна България, без да се смятат специалните поръчки – голото тяло на Ала в естествен ръст. Цялата тази работа Фильо свърши за няколко месеца, продукцията, с която не може да се похвали нито едно предприятие у нас. От сутрин до вечер и от вечер до сутрин Фильо изпращаше колет и колетчета с наложен платеж по всички посоки на окръга с всички превозни средства. Имаше и клиенти, предимно селяни, които идваха да си вземат стоката на крака, като предлагаха вместо пари месо, сирене, мас, вино, ракия, брашно, а някои и цели прасенца.

Оказа се, че освен другаря Решетков никой мъж в нашия окръг не бе виждал гола жена, което впрочем не е чудно, като се има предвид нашият здрав и непоклантим морал. Благодарение на това невежество Фильо Филев стана най-богатият човек в окръга, ако не и в цяла България. Мнозина предполагаха, и не без ос-

нование, че след като забогатя, Фильо ще промени взаимоотношенията си с останалите граждани, но той стана само по-алчен и по-стиснат. След големия удар, който направи, той, както и по-рано, мръзнеше по улиците и досаждаше на гражданите: „Една снимчица, моля!“ Алчността му се превърна в порок, който му изяде главата. Към края на февруари, когато студът стигна до тридесет градуса под нулата, Фильо получи поръчка за една „гола снимка“ от някакво село. Купувачът, някой си Йоко, тракторист или бригадир в стопанството, изгаряше от такова желание да притежава тялото на Ала в естествен ръст, че подобно старите меценати обещавахе да плати за нея 50 лева и една пуйка. Ако е за пуйки, Фильо ги имаше десет в двора си, да не говорим и за парите му, но нали е казано, че всеки става жертва на своите страсти? Пригответи снимка, метър на метър, зави я във вестник и потегли пеш към селото, защото нямаше ни автобус, ни друго превозно средство. Кой бе луд да пътува в такъв студ? След една седмица, когато студът отпусна, намериха Фильо да лежи сред полето на десетина километра от града. До него, изправена до един храст, стоеше гола-голеничка Ала Зацова и го гледаше със същото убийствено презрение, с което бе гледала и нас през оная нощ: „Зяпайте, не искам да ви зная!“ Ако някой писател, политик или художник поиска да охарактеризира нашите граждани с една дума, няма да сгреша, ако ги нарече реалисти във всяко отношение. Въпреки това, като видяха странната и страшна картина сред полето, някои се поддадоха на неоправдан мистицизъм и допуснаха, че Ала е оживяла за миг, излязла за миг и отмъстила на своя автор. Други пък, вече без отсянка на мистицизъм, твърдяха, че това е възможно, защото в България съвсем не са редки случаите, когато героите отмъщават така жестоко на своите автори. И сочеха много такива примери...

Така почина една от нашите знаменитости, необичайно и трагично, но затова пък погребението му се извърши много весело. Може да се каже дори, че никой като него не се е радвал на такова весело погребение. То се извърши навърх Трифон Зарезан. Грееше слънце и времето бе омекнало. Когато вдигнахме ковчега с тленните, доста натежали напоследък останки на Фильо и го изнесохме на стълбите, от близкия високоговорител гръмна весела народна музика. Това бе звукозапис от празненството на Трифон Зарезан в някакво лозарско село. Селяните, пияни до един, тропяха и се надвикваха с кларнетите и тъпаните:

– Дръж се, земьо, Зарезан те гази! Дайте ръченица!

Засвириха ръченица. В това време снеха Фильо на двора. Всички гледаха тъжно в земята. Само Фильо гледаше със замрежени очи към високоговорителя, окачен на електрически стълб, и се усмихваше. От студа, види се, устните му се бяха опънали и оголваха всичките му зъби. Жена му се опита да заплаче, както се полага при изнасянето на мъртвеца от двора, но оня от високоговорителя извика:

– Булка, я ела се хвани на хорото! Ха де, ха де! Какво си се умърлушила? Да не са ти потънали гемиите?

Горката жена заплака, но както ни се стори, заплака пряко сили. Пък и всички ние, опечалените, се показвахме опечалени с голямо усилие. В душите ни, също като дявол и Бог, се бореха скръбта и радостта. Ония от високоговорителя играеха, викаха и подхвърляха такива весели шеги, че ние стискахме зъби и не смеехме да се погледнем един друг. Погледнем ли се, ще избухнем в лудешки смях. Така, с наведени глави и стиснати челюсти, ние разтваряхме по-широко пергели, за да се отдалечим минута по-скоро от дяволските високоговорители. Не приличахме вече на погребално шествие, а на подгонена банда, която е откраднала един труп и бърза да го скрие някъде. А ония

от високоговорителите ни преследваха по петите. Не помня дали ви разказах за нашите високоговорители. Ако съм разказал, прося извинение, ще добавя (или ще повторя), че едва ли има толкова високоговорители в света, колкото в нашия нищо и никакъв град. По улиците, особено в покрайнините, може да липсват лампи и липсват, но високоговорителите са окачени дори извън града. И на гробищата има високоговорител, окачен на една тополя. Когато спуснахме Фильо в гроба и по правило трябваше да заплачем, от върха на тополата засвириха Дайчовото хоро. Един зарезанец извика на ония, които навярно не бяха се наловили на хорото:

– Какво сте навели глави като на погребение бе, другарки и другари! Така де! Като ви гледа човек, а-а, да заплаче на умряло. Да си тропнем, майка му стара, да си тропнем и за умрелите!

Ние и бездруго така се бяхме надули от смях, та някой пръст да ни покаже, щяхме да прихнем и сега не можахме да се стърпим. Пръв се изкикоти Вучко месарят и по обичая си зяпна към небето. След него цялото погребално шествие. Вдовицата падна на гроба и зарови лице в студената пръст. Тресеше се от глава до пети, но ние знаехме, че тя не плаче, а се смее в пръстта, за да не я гледаме. Голям смях падна, голямо нещо. А онзи от високоговорителя викаше:

– А така де, а така, весело да бъде!

ЕПИЛОГ

И така, с изключение на Фильо, моите герои продължаваха да си живеят както по-рано, а може би и по-добре. Малишко например стана товарач във въглищния склад. Той сам си пожела тази благородна служба, за да раздава, както се изрази веднъж, огън и

топлина на народа. Един ден, като минаваше покрай склада за дърва и въглища, той видя, че пред склада стояха няколко каруци, а товареше само един човек. Другият товарач се бе разболял много тежко и едва ли щеше да се върне на работа. Тогава Малишко взе неговата лопата, май два пъти по-голяма от него, и почна да товари. Началникът на склада излезе от топлатата си стаичка, погледна Малишко с какво удоволствие хвърля тежките лопати и веднага го назначи на щатна служба. До вечерта Малишко почерня като въглищна буца, но като си отиде вкъщи и се изми, отново придоби нормалния си цвят.

– Видя ли, че щом имам здрави ръце, няма да умира от глад! – каза той на Рашка, която го гледаше с изцъклените си очи от портретчето. – По десет каруци на ден мога...

Той не успя да довърши онова, което искаше да ѝ каже, защото умората го накара да легне на креватчето си и веднага да заспи. Ала на сутринта той отиде още по тъмно в склада и се хвана за лопатата. И така всеки ден...

И другарят Решетков превъзможна благополучно всички премеждия. През онази злощастна нощ, когато тълпата се разотиде, той се откопчи от пружината на кревата и застана срещу Ала гол и безпомощен като Робинзон след коработрушение. За съжаление той бе проявил малодушие и страх и когато застана пред нея, още трепереше и изглеждаше много жалък. Но Ала не го презря, нито го осъди, а веднага се хвърли в прегръдките му и изхълца на гърдите му:

– Мили мой, любими мой! Сега вече ние...

Тя замлъкна деликатно, но другарят Решетков се досети какво иска да му каже: „Сега вече ние завинаги ще се съберем!“ Другарят Решетков за миг се изкуши, т.е. изплаши се от тая мисъл, но след пет минути, когато навлече, криво-ляво, омачканите си и окъса-

ни дрехи, самочувствието му се възвърна и поиска да си отиде.

– След всичко това! – каза Ала почти изплашена.

– Да! – заяви твърдо другарят Решетков.

– И ще ме оставиш след този позор?

– Не, но ще си отида вкъщи.

– Жена ти ще те изгони.

– Не се знае още.

При тия думи другарят Решетков си тръгна. Ала напразно се опита да го задържи. Той решително тръгна, и то без да се обърне поне веднъж назад. Ала го догони на стълбите и извика след него:

– Ти измами една честна жена! Мръсник! Подлец! О, колко съм се мамила! Оная ще те изгони, но и аз няма да те приема! Няма! Така да знаеш! Пък и на какво отгоре ми се надуваш? Ти си нищо вече. Ще има да сънуваш началническо място! Още днес ще те изгонят. Подлец!... Да ми паднеш, ще те удушaaaa! – викаше Ала и се смееше истерично.

Другарят Решетков влезе право в спалнята при другарката Решеткова. Като го видя, тя каза само една думичка:

– Вън!

– Ей сега! – каза другарят Решетков. – Но най-напред ми позволи да ти се извиня. – Той падна на колене пред нея и поиска да целуне краката ѝ. Тя ги отдръпна под юргана и извика:

– Мръсник, иди да целуваш краката на оная курва. Мръсник!

– Да, такъв съм! – съгласи се другарят Решетков. – Но те обичам.

– Млъкни, не мога да слушам гласа ти!

– Обичам те!

– Махай се!

– Добре – каза другарят Решетков и изхълца. – Махам се завинаги! Искях само да се простя с теб. – Той

отиде до гардероба, бръкна в най-долното шкафче и измъкна един стар барабанлия пищов. В барабана имаше само един патрон. – Помоли дъщеря ни, която никога няма да видия вече, поне тя да идва и да слага на гроба ми по някое цвете!

При тия думи другарят Решетков се дръпна в тъмния ъгъл, насочи пищова към стената и гръмна. Другарката Решеткова скочи като обезумяла, изрева и се спусна към него.

– Гълъбче мое, какво направи! Ангелче мое, на кого ме остави! Че аз само така... уж ти се разсърдих, за да не правиш други път такива работии!

Другарят Решетков бе седнал на един стол умислен и не се съпротивяваше на нейните прегръдки. По едно време той въздъхна и каза:

– Имаш късмет, че в тъмното не можах да улуча сърцето си! Жалко, че нямам друг патрон. Но утре ще си купя...

Големият семеен конфликт бе разрешен съвсем по нашенски, и то само за една секунда. Другарят Решетков престоя вкъщи девет дни „болен“, а на десетия бе назначен за управител на два ресторанта. В нашия градец винаги става така. Като уволнят някого от някаква служба, назначават го на друга, по-приятна и по-лека, за да има време да си осъзнае грешките. (Ала за пръв път прояви политическо късгледство.) На семейството остана да тежи само една грижа – как да се изкупят дрехите на другаря Решетков от вещицата. Другарката Решеткова вече влезе в преговори с нея и първите резултати са налице, вещицата обеща да върне дрехите на пазарната им цена...

Ала остана на същата служба, но намрази другаря Решетков и навсякъде разказва, че той ѝ обещавал да се разведе и да се ожени за нея. Цанко Фогата изпрати многострадалната Геновева с хиляди въздишки и отново се задоволи с местния женски кадър. Големият

студ не му прави особено впечатление... Вдовицата на Фильо получи очаквания москвич. Бай Анастаси Добринков стана началник на пощата и веднага уволни Данчо, а на негово място назначи брата си Пенчо...

Така че вече аз съм към своя край, т.е. не самият аз, а моята весела хроника. Бих могъл да я продължа, колкото си искам, но държа да дам урок на моите многоотомстващи съпенсионери и същевременно да им изкажа сърдечната си благодарност. Въпреки моята, така да се каже, строга дискретност по отношение на литературните ми занимания, из градчето все пак се разчу, че пиша и че дори съм написал вече нещичко. Да отричам, бе не само излишно, но и глупаво, тъй като пишешите братя знаеха дори сюжета на моята хроника. Жена ми бе успяла да се нахвали наляво и надясно с моите литературни способности.

Пишешите съпенсионери не ме оставиха на мира. Колкото пъти се появих в нашето кафене, толкова пъти поискаха ръкописа ми да го прочетат. Тяхната настойчивост ме ласкаеше и същевременно ме безпокоеше. Винаги съм страдал от липса на литературно самочувствие, а сега се боях от тяхното мнение. Те се занимаваха със сериозни исторически проблеми, а аз убивах скуката си с весели, но не особено значителни историйки – плод на пенсионерско безсъние и на несбъднати литературни амбиции...

Както и да е, след една седмица моят ръкопис бе прочетен от всички пишеши братя и аз бях повикан на приятелско обсъждане в дома на Палачинков. Предполагах, че обсъждането ще бъде наистина приятелско, т.е. снизходително, а какво бе моето учудване, като видях, че всички измъкнаха от джобовете си по един бележник и придадоха на лицата си съвсем сериозно и дори мрачно изражение. Аз потръпнах. Нямах съмнение, че всички бяха решили да ме съссе-

кат на парчета. Пръв взе думата домакинът – авторът на „Родопска рапсодия“.

– Четох с увлечение ръкописа на нашия другар! – каза той високо, едва ли не с въодушевление. – И намирам, че той е талантлив! И дори много талантлив!

Горещи тръпки обляха тялото ми като топъл душ след продължително мръзнене. Стана ми така леко, така приятно! Но аз гледах в ръба на масата и с всички усилия си давах вид, че този комплимент не ми прави кой знае какво впечатление. И успях да се покажа равнодушен към тази похвала, защото на помощ ми дойде моята вродена скромност. След като ме похвали, Палачинков разтвори бележника си и заяви, че има сериозни бележки, които няма да спести в никакъв случай, тъй като сме се събрали да беседваме по другарски с цел да си помагаме в нашата трудна и отговорна работа. Сърцето ми отново се сви. Палачинков говори повече от два часа и в края на краищата изтъкна, че моят ръкопис не е още за печат. Може спокойно да се твърди, добави той, че ръкописът сега-засега е една мътилка. На автора липсва ясен поглед както за настоящето, така и за бъдещето. Това е възможно, казах си, никога не съм бил ясновидец и вероятно няма да бъда. Но защо иска от мен това, което нямам?... По-нататък Палачинков категорично отрече правото на Малишко да бъде герой на литературно произведение. Нарече го нищожен не само във физическо отношение, но и във всяко отношение. Тук именно се опитах да защита тезата си за човека, която читателят вече знае, но Палачинков ме нарече дребнав и останалите се съгласиха с него. Второ. Другарят Решетков е началник на поща. Всички началници у нас не са станали началници от само себе си. Те са препоръчани или назначени от някои институти или отговорни лица. Като осмиваме един началник, не осмиваме ли института, или отговор-

ното лице, което го е назначило? Трето. Щом веднъж, тъй или инак, съм избрал за литературен герой един пощенски раздавач, защо пък трябва да го правя товарач на въглища? Той трябва да се върне на старата служба, за да възтържествува правдата.

– Но това е самата истина! – казах аз.

– Какво е това истина, драги? – каза Палачинков. – Истината в живота е една, а в изкуството – друга. Мене кой ме пита истината ли описвам в моите исторически романи? Кой е видял Аспарух или Кубрат? Важното е да ги опиша такива, каквито трябва да бъдат. Ами че, другари, това са елементарни закони на творчеството. Накратко казано, аз намирам, че това е песимистично, безперспективно и порочно писание...

Бившият учител по ръчна работа ме разсече с казашки удар точно на две половини. Дървенияков пък разсече тия две половини на още две половини с каспска балтия. След като се съгласи напълно с бележките на Палачинков, той се хвана за Цанко Фогата. Как може този ярък представител на индивидуализма да се насочи из страниците на ръкописа като знаме на една отречена от живота философия? – запита той и ме изгледа страшно през гъстата мрежа на веждите си. – Авторът е длъжен да го заклеми по някакъв начин, иначе читателят ще остане с впечатление, че той споделя мирогледа на своя герой...

Кривошийков накълца раздробеното ми тяло на осминки. Той единствен се досети да нарече моето произведение сатира и каза, че ако толкова пък е необходима сатира, тя трябва да бъде от край до край положителна. Ние трябва да показваме хората откъм добрата им страна, за да ги възпитаваме на добро. Грозното и пошлото никого на нищо не възпитава, а да си признаем, в нашия живот няма грозни и пошли неща. Хората грешат наистина, но казано е, че само който спи, той не греша. Тези грешки обаче не бива

да се вземат като еталон на живота. Ето защо питам: какво толкова лошо има в това например, че сме ловили таралежи за някакъв чужденец? Авторът навярно иска да каже, че ни липсва национално достойнство и прочие. Чақ пък толкоз! И таралежи ще ловим, и змии, и костенурки, и слонове, ако се наложи, защото времето го изисква. Така че ако има грешка, тя е грешка на времето, а не наша.

И тъй нататък.

Към полунощ събудиха дядо Чиньо Чинев да се изкаже. Той се прозя и измъкна от пазвата си едно мазно тефтерче, на което си отбелязваше всекидневните разходи.

– Ако този, Малишко ли, Палишко ли, беше някой хайдутин, тази работа щеше да стане екстра произведение! – каза той, след като се поразсъни. – Аз съм за хайдутите! Само хайдутинът е достоен за описание. Като извади ония пищови, като наставърчи ония ми ти ястъклии мустаки, па като надигне оная бъклица с червено вино и извие една песен, чак Балканът почва да трепери.

Дядо Чиньо се разгорещи и подробно разказа сюжета на третия си роман за Велко войвода. За моето произведение забрави да спомене... Прибрах се у дома на разсъмване във вид на дроб шестнайсет шестнайсетинки. Трябваше да минат десетина дни и повече, за да се възстановя отново на цялостна единица. Тогава можах напълно да осмисля онова, което ми бяха казали пишещите братя. То бе страшно. Излизахе, че като съм се забавлявал най-невинно, описвайки някои весели събития в нашия градец, аз съм намацал с кал всичко и всички, в това число и себе си, показал съм живота откъм най-черната му страна. Наистина дълбоко в себе си не вярвах, че съм извършил такова страшно противодържавно дело, защото не съм имал подобно намерение. Искях да ос-

мея някои нередни дела, защото бях уверен, че трябва да се осмиват, за да не се превърнат в трайни и непоправими пороци на обществото. И докато пишех хрониката си, винаги си мислех за оная народна приказка, в която се разказва за майката и сина ѝ. Синът още от дете започнал да краде по едно яйце от съседите, а майката, вместо да го посъветва да не краде и да го накаже, премълчавала кражбите му и даже го хвалела за сръчността му. Така синът започнал с по едно яйце, станал голям крадец и разбойник. Окачили го на бесилката и преди да ритнат изпод краката му бурето, съдиите го попитали за последното му желание. Той поискал да отрежат езика на майка му и съдиите го отрязали. Питам се дали ако не заклеимяваме грешките и пороците, един ден те няма да отрежат езика на нашия нов живот. Но от друга страна пък, си мислех, че често пъти субективните намерения са едно, а обективните резултати – съвсем друго. Т.е. вместо да изпишеш вежди, извадил си очи. Дали и при мен не се е получило така?

До истината трудно се достига, казва една поговорка. И аз трудно достигнах до нея. Отначало си внушавах, че моите съпенсионери ми приписват разни грехове от завист и най-вече за това, че бях осмлял техните многотомни исторически писания, но отпосле разбрах, че имат право, защото са по-опитни писатели от мен. Никога никому не е било приятно да го осмиват – ето истината, която исках да ми кажат. Втората истина открих сам. Сатириците са наивни като деца. Искрено вярват, че като покажат недостатъците на хората, те още начаса ще вземат да се поправят и животът ще тръгне по мед и масло. Сатириците обичат хората и от любов към хората са станали сатирици, а тях никой не ги обича, защото са непреклонни пред грозното. Но и те са дотегливи като палета. Все лаят и лаят срещу всяка човешка слабост, като че те

самите са ангели Божии. Ами и аз, да речем, нима съм ангел? Колко глупости съм извършил, но ме е срам да ги разказвам. И сега се готвя да извърша още една. Опитвам се да публикувам произведение, в което се говори за разни пошлостии историйки. Та нали читателят ще остане с впечатление, че в нашия живот няма нищо светло и хубаво. А това не е вярно. Има, и то много, и светли, и хубави неща. За да ги съхраним обаче, казват сатириците, все така хубави и светли, длъжни сме да чистим всяко петънце от тяхното лице. Да, но защо аз да чистя тези петна? Ако говорим искрено, не съм толкова свършен и даже никак не съм свършен, та да се заемам с такава работа. Следователно трябва да преработя основно ръкописа си, защото виждам, че в желанието си да критикувам някои порядки в нашето градче, доста съм погъстил боите. И това се дължи преди всичко на слабостта ми да забравям имена на хора и събития и по този начин да ги обърквам и преименувам. Прави са жена ми и пишещите събратя, като казват, че страдам от склероза. А когато човек страда от такава болест, не може да не обърка коя да е работа. Така че реших да преработя ръкописа си и отидох при... Ето че забравих името му. Един от пишещите, на, забравих му името.

Та преди да се заломя за работа, отидох за всеки случай при него да се посъветвам.

– Няма нужда да се преработва целият ръкопис – каза той. – Но... край, млади човече, край! Край е най-важното нещо за едно произведение.

Веднага разбрах какво трябва да направя и написах нов

ЕПИЛОГ

Един ден другарят Ардинов, първият секретар на околийския комитет на партията, седеше прав до прозореца на кабинета си. Той бе излязъл от продължително съвещание, бе страшно изморен и вдишваше с наслада пресния въздух, който нахлуваше през отворения прозорец. В това време долу по отсрещния тротоар мина Малишко. Другарят Ардинов го повика, но Малишко не го чу и отмина нататък. Тогава другарят Ардинов, без дори да си облече балтона, изтича на улицата и лично настигна Малишко.

– Здравей, Малишко! – му каза той.

– А че здраве желаем! – отвърна Малишко. – Кой беше ти, не те познавам.

Другарят Ардинов му каза кой е.

– Я виж ти! Аз пък да не зная! – каза Малишко и си избърса носа с ръкав.

Другарят Ардинов го хвана под ръка и го заведе в кабинета си. След един час Малишко излезе оттам сияещ и щастлив. Слънцето, което днес за пръв път се бе показало след тежките зимни дни, грееше радостно и сякаш поздравяваше Малишко, който отиваше на пощата да поеме старата си служба на пощенски раздавач. На следния ден целият град приветства Малишко и в негово лице видя възтържествувалата правда...

През онай злощастна нощ, когато тълпата се разотиде от квартирата на Ала, другарят Решетков излезе изпод кревата и застана пред своята любовница измъчен и покрусен. Имаше вид на човек, който се презира и е готов да се откаже от самия себе си. Ала го прегърна, сложи глава на гърдите му и очакваше той да ѝ каже, че отсега нататък двамата ще бъдат завинаги заедно. Но другарят Решетков каза:

– Нека да си сложим ръцете на сърцата и да си

признаем, че извършихме непроситимо морално престъпление!

– Защо? – попита Ала.

– Как защо? Ами че ние потънахме до гуша в блатото на разврата! Не чувстваш ли по тялото си кал от това зловонно блато?

– Нищо подобно не чувствам. Напротив...

– Ти нямаш сили да си направиш искрена и безпощадна самокритика! Трябва да ти се помогне на всяка цена! Помисли си, Ала, помисли си какво направихме ние! Поддадохме се на глупавите си страсти и извършихме това, което е недопустимо в нашето общество. Даваш ли си сметка накъде ще ни изведе пътят, по който сме тръгнали? О, аз си давам ясна сметка и се кълна в най-святото, което имам на този свят, че отсега нататък ще сложа край на всичко и...

– Как? – извика Ала. – Край на всичко!

– Да! – твърдо отговори другарят Решетков.

Ала го гледаше като побъркана, а всъщност мислеше, че той се е побъркал от преживяното. Посегна да го погали, но той отблъсна ръката ѝ и отстъпи към вратата. В очите му блестеше благороден порив.

– Нека да забравим всичко, нека да очистим душите си и да тръгнем по нов път! – извика той. – О, как ми тежи на душата, че уволних един невинен старец! О, какъв мръсен бюроkrat бях аз! О, как бях се самозабравил и как подло използвах своята власт на началник! Нищожество съм аз, кръгло нищожество! Как боли, когато се шибаш сам с камшика на самокритиката, но няма да престана, ще се шибам до кръв!

При тези думи другарят Решетков решително тръгна към вратата и излезе. Ала го гледаше като изумена. Тя не можеше да разбере, че от нея си отива завинали един обновен човек, намерил сили в себе си да скъса с бюрократизма и разврата. Тя не можеше да разбере, че между нея и него имаше вече разлика, кол-

кото от небето до земята и обратно. А другарят Решетков, потопен в сълзите на разкаянието, вървеше към дома си възрожден и щастлив. Като видя тия сълзи на очите му, другарката Решеткова сама се разплака. И тя се гърчеше от спазмите на разкаянието и първата ѝ работа бе да поиска от мъжа си прошка, задето го бе злепоставила тъй глупаво и необмислено. Последва една сцена на искрено и взаимно разкаяние, след което двамата съпрузи сладко заспаха.

На другия ден по обед при другаря Решетков дойде един служител от пощата, за да му съобщи, че има някакви неотложни книжа за подпис. Другарят Решетков махна с ръка и каза:

– Аз си подавам оставката. Не съм достоен за ваш началник! Съобщи това на колектива!

Служителят си отиде много озадачен. След десет дни при другаря Решетков дойде друг служител, но от градския народен съвет. Той каза на другаря Решетков, че след всичко това не е много целесъобразно да остане началник на пощата.

– Точно така мисля и аз – каза другарят Решетков.

– Назначен си за управител на двата ресторанта – каза служителът. – Вчера взехме решение и председателят го подписа.

– Дума да не става! – извика другарят Решетков. – Моля да назначите друг човек. Аз не съм достоен за тази служба! Има по-способни от мене. Какво разбирам аз от стопански работи?

– Решено е...

– Въпреки това! Аз, братко, ще отида долу при народа!

– Къде долу?

– Най-долу, в мините. Там ще работя рамо до рамо с трудовия народ, за да изкупя досегашните си грешки. Предай моята сърдечна благодарност на председателя и му кажи, че не мога да се възползвам от неговата благосклонност. Не ми позволява съвестта. В

тази страна най-после всеки гражданин трябва да вземе службата, която му подхожда. Довиждане!

Другарят Решетков бе категоричен и служителят си отиде. След една седмица другарят Решетков и другарката Решеткова се преселиха в близката мина...

А какво стана с Цанко Фогата, този отявлен индивидуалист, ще запитате вие, драги читатели, и може би с основание. Той стана жертва като всички ония, които не се вслушват в съветите на колектива. В края на февруари, през най-силните студове, той, за да се докара на многострадалната Геноева, ходеше по риза от сутрин до вечер. Бялата смърт бавно и постепенно умъртвяваше клетките на неговото тяло, той изнемогваше, но като всеки заклет индивидуалист продължаваше да ходи гол. Геноева бе във възторг от него. Ето защо тя дори заплака на гарата, когато се разделиха до следващия отпуск. Тя нацелува най-безсрамно Фогата на перона пред очите на целия град и се качи във вагона. Когато тръгна влакът, тя започна да му маха с кърпичка от прозореца, а Фогата се бе опрял на стената на бюфета, гледаше към отминаващия влак, но не ѝ махаше с ръка за довиждане. Изпращачите си отидоха, а Фогата остана прав до стената на бюфета... Мръкна се, и той все стоеше там. Най-после един железничар отиде при него и го запита за нещо, но Фогата не отговори. Той бе замръзнал. Неговата смърт бе исторически неизбежна...

Мнозина от града вярваха, че бай Анастаси Добринков ще стане началник на пощата, но това бе невъзможно. Не можеше един доносчик и предател да вземе такава отговорна служба... Ала бе уволнена за битово разложение и това се отрази благоприятно на пощенския колектив...

Кранево – София, 1960

НАЙ-ДОБРИЯТ ГРАЖДАНИН НА РЕПУБЛИКАТА

На П. Германов

ВСИЧКО ЗАПОЧНА В МЪГЛАТА

Наистина всичко започна в мъглата. В оная мъгла, която пада през февруари или в началото на март над нашата столица. Тя приличаше на пухена възглавница, положена от ветровете над София, за да си почиват върху нея. В това няма никакво съмнение, защото и ветровете, както и хората, имат нужда от почивка и за да си почиват, трябва да подложат нещо под главата си.

В мъглата винаги се случват произшествия от най-различен характер. Сблъскват се трамваи, автобуси, тролеи и хора. Понякога това става, разбира се, и за добро. В последната мъгла например Стоичко Ранчев от нашия жилищен дом се сблъска с Китанка Сотирова от съседния жилищен дом. Понеже във всяко събитие има строга закономерност (ако я няма, трябва да я открием на всяка цена), можем да смятаме, че сблъскването на Стоичко и Китанка бе съвсем неизбежно. Защото мъглата си е мъгла, гъста и непрогледна, но Стоичко бе четиридесет и пет годишен ерген, а Китанка почти на същата възраст и също такава плесенясала мома. Двата налетяха един върху друг на ъгъла на вестникарската будка, счупиха си взаимно очилата и по този начин хем се прегърнаха, хем се целунаха. После се хванаха за ръце и опипвайки внимателно тротоара, полека-лека стигнаха до третия етаж, където живееше Стоичко. Досегашният им свян, тъй присъщ на старите моми и ергени, бе прео-

долян мигновено в мъглата и сега Китанка живееше в нашия жилищен дом...

Общо взето обаче, мъглата е вредна. Тя докарва грип и разни други болести и събаря на легло децата и старците. Да не говорим за некролозите, които залепя по вратите на жилищата.

Слава богу, последната мъгла не остави ни един некролог по вратите на нашия жилищен дом, макар че всички ние, осемдесет и четири души, изкарахме по един двуседмичен грип.

Пръв започна да киха самият домоуправител Петкан Мечков. След него падна на легло бабичката му, след нея – бабата на Бърсаланови, и така нататък. За няколко дни грипът изтръшка всички семейства по принципа на скачените съдове и отмина към другите жилища.

Само осемдесет и петият член на нашето обществено, бай Анчо Иванов, остана здрав и читав. Той живее в мансардната стая под самия покрив и грипът или не го забеляза, или пък не намери за нужно да се занимава с него. Така бай Анчо бе единственият човек, който слизаше и се качваше по стълбището и подкованите му обувки кънтяха като топовни залпове из нашия полумъртъв и вмирисан на лекарства дом.

Един ден, като се връщаше от работа, той среща по стълбите грипозната баба Бърсаланова, която се тътреше към мазето за въглища. Бай Анчо е услужлив човек и не можеше да я отмине равнодушно. Взе от нея кофата, донесе ѝ въглища и не само ги донесе, ами запали и печката ѝ. Понеже баба Бърсаланова му каза, че и Мирчеви отсреща са болни, той позвъни на тяхната врата. Мирчев кихна в шепата си и не особено любезно попита бай Анчо защо звъни.

– Май че сте болни, а? – позасмя се бай Анчо.

– Да! – каза мрачно Мирчев и понечи да затвори вратата под носа му.

– Рекох си, тези хора я имат въглища, я не. Па ако нямат – да им донеса. Така де! – додаде бай Анчо.

Мирчев отново отвори вратата и почна да се вайка.

– Нямаме, бай Анчо, нямаме! Кой ще донесе? Всички сме като трупове. Снощи изнесох малко, но изгоряха. Тъй че, ако ни направиш тази услуга...

Бай Анчо донесе на Мирчеви въглища и не само ги донесе, ами запали и трите им печки. От Мирчеви позвъни у Милеви, от Милеви у Стоичкови и тъй, докато снабди всички ни с гориво. Късно вечерта донесе и за себе си въглища, запали си печката и понеже бе доста уморен, веднага заспа.

Бай Анчо е от ония хора, които, щом започнат една работа, трябва да я свършат докрай. На сутринта стана два часа по-рано и слезе право у Бърсаланови. После позвъни у Мирчеви, от Мирчеви у Милеви и така до Бареве, които живеят в най-крайния апартамент на четвъртия етаж.

Хората свикват много скоро с услугите, които им се правят, особено ако тези услуги са безплатни. Сутрин всички очаквахме бай Анчо да позвъни. Аз бях неразположен, но недотам, че да не мога да си изнеса въглища от мазето. И другите можеха да го направят, защото ги чувах как ходят из стаите си, тракат съдини и си приготвят обема или вечерята. Караделев, чиято кухня бе под моята, по цял ден разглобяваше и сглобяваше двуцевката си и с въодушевление разказваше на жена си ловджийски спомени. Жена му бе малко глуха и той, както винаги, говореше високо:

– Щом прескочи трънката, и аз – даан! Не пада. Още веднъж – дааан! Преметна се и бялна корема. Е, онзи, дето го донесох, с едното ухо...

В горния апартамент Милев ходеше с мечешки стъпки по паркета и се караше на жена си, задето слагала много люто в яденето. Доказваше ѝ, че през тридесет-

те години на съвместния им живот тя не го е хранила, а систематически е разрушавала стомаха му. Тя се оправдаваше и казваше, че през тези тридесет години той не я занимава с нищо друго освен със стомаха си.

Ако бай Анчо закъснеше с няколко минути (по апартаментите от лявата страна на стълбището той звънеше точно в седем), отгоре и отдолу замлъкваха в очакване, пристъпваха до външните врати и се ослушваха. Същото правехме и ние с жена ми. Тя звънеше и нервничеше, а аз си давах вид, че съвсем не ми е студено.

– Той няма да дойде, ами я се облечи и иди да донесеш въглища, че грипът ще ни повтори. В края на краищата човекът не е длъжен да ни мъкне въглища.

– Ако не дойде след десет минути, отивам! – казвах аз и навличах балтона над пижамата си, но никак не ми се слизаше в мазето и забележката на жена ми ме дразнеше.

Разбира се, човекът не е длъжен да ни мъкне въглища всяка сутрин, но щом е решил да ни върши услуга, защо да не я приемаме? Нямаме основание да отказваме доброто, което другите ни правят.

Към седем и десет бай Анчо позвъни отсреща у Мечкови. Домоначалникът очевидно го бе очаквал зад вратата. Кихна няколко пъти съвсем демонстративно, изсекна се шумно и му подаде кофата с пепелта. Шията и лицето му бяха увити в кърпи и шалове, тъй че само очите му се виждаха.

– Кхи! Кхи!... Брей, пък ние си рекохме какво ли стана с този човек, та закъсна! Сигурно, рекохме си, няма да дойде.

– А, ще дойде, как няма да дойде! – каза бай Анчо и пое кофата с пепелта. – Забавих се малко, защото ключът на Томангелови заяде нещо. Кофарът им е стар и ръждясал. Въртях, въртях...

– Внимавай, ей! – каза домоначалникът наизидателно. – Тази есен съм купил кофара, да не вземеш да го повредиш, че пари струва. Четири лева съм дал за него.

– Знам, знам – каза бай Анчо и заслиза по стълбите.

– Умната значи! – каза пак домоначалникът, преди да си влезе.

– Умната, умната! – обади се от долната площадка бай Анчо.

И така биваше всяка сутрин. Щом донесеше на всички въглища, а на някои запалваше и печките, бай Анчо навличаше коравата си сивкава мушама и отиваше на работа. Джобовите му бяха издути от пликове и във всеки плик имаше по една рецепта за лекарства, които ни предписваше кварталната лекарка. Бай Анчо тъй и тъй минава покрай аптеката на Орлов мост, защо да не вземе и лекарствата, още повече че всички са еднакви? Понякога бай Анчо се отбиваше в аптеката след работа, за да вземе и сиропите за децата. Освен това баба Бърсаланова помоли бай Анчо да ѝ купи някои продукти от магазина. Другите жени, като видяха от нея, и те започнаха да му заръчват да им купува хляб, олио, туршия, захар, сол или кисело зеле. Така че бай Анчо се завръщаше вечер, претоварен с продукти и лекарства, и до късно ги разнасяше от апартамент на апартамент.

Ако сте боледували от грип, сигурно сте забелязали, че е много скучна болест, особено когато навън има мъгла. Човек не може дори прозореца си да отвори. Първия и втория ден радиото се понася, на третия започва да действа на нервите. Книгите, ако опитате да се поразвлечете с тях, също досаждат. Кавгите със съпругата и децата – още повече.

Ето защо всички ние започнахме да се борим със скуката, която ни причиняваше болестта. Домоначал-

никът Петкан Мечков, който пръв бе поразен от грипа, една сутрин слезе долу у Караделев да играе с него табла. Още на втората игра двамата се разпалиха, заудряха жестоко пуловете и се скараха.

– По-тихо, ей! – каза Караделев. – Горе Петрови ще ни чуят.

– Бе нека ни чуят! – каза Петкан Мечков. – Да не мислиш, че и Петров не скучае като нас?

Аз това и очаквах. Когато Петкан Мечков се прибираше у дома, отворих вратата и казах:

– Така значи... табла играем, а?

Петкан Мечков, както си бе увит с шалове и кърпи, скри таблата зад гърба си и почна да киха, но под сурдинка, за да не го чуят другите съседи.

– Какво да се прави бе, Петров! Да легне човек и да рече „хайде да умирам“, и това не е работа. На, като му ударихме с Караделев по една табла, вярваш ли, болестта ме поотпусна.

– Вярвам – казах. – Само че таблата е скучна игра. Я да направим следобед едно каре за белот.

– Дадено бе, дадено! Ама нямам карти.

– За карти не бери грижа! Намери още двама партньори и елате у нас!

Следобед Петкан Мечков, Караделев и Милев пристигнаха у дома. Покашляхме и покихахме, колкото да се уверим взаимно, че сме наистина тежко болни, и както се бяхме опаковали в шалове и кърпи, насядахме около масата. Жена ми предостави бюфета на наше разположение и отиде горе при Милева.

Не бих могъл да кажа точно другите ли взеха пример от нас, или ние от тях, но от този ден всички семейства отвориха широко вратите си за съседите. Мъжете играеха табла или на карти и пиеха коняк, жените разговаряха за своите женски работи, а младите пуснаха радиоапаратите и танцуваха най-модерните

танци. Вместо да кашля и киха, сега всеки според желанието си пиеше, играеше на карти, злословеше, пееше или танцуваше, а от това по-сигурно лекарство против грипа няма. Погледнат отстрани, нашият жилищен дом приличаше на огромен увеселителен кораб, залутан без посока в непрогледна мъгла, за която пасажерите не дават пет пари. Едва вечерта към седем, когато приближаваше време бай Анчо да се върне от работа, всички се прибирахме в каютите, уморени от пиене, приказки и танци. Бай Анчо ходеше от врата на врата, раздаваше лекарствата и покупки-те и се качваше в мансардата си да спи.

ЗАБЕЛЕЖИТЕЛНАТА ИДЕЯ НА НАШИЯ ДОМОНАЧАЛНИК

Така весело минаваха нашите грипозни дни. Едва когато почнаха да ни звънят от предприятията и учреденията да се явим на работа, ние се сетихме, че отпусъкът ни, взет по болест, вече е изтекъл. Мнозина съжаляваха, че им се наложи да оздравеят толкова скоро. Нямаше обаче какво да се прави. Службата си е служба, дългът – дълг. Пък и мъглата се вдигна към края на втората седмица, грейна ласкаво пролетно слънчице, дърветата напъпиха и се разлистиха за няколко дни, а един славей, вероятно най-нетърпеливият славей на света, току пропя една нощ в клоните на близкия кестен. Личеше, че все още му е студено, защото гласчето му трепереше зиморничаво, но това не му пречеше да пее по цели нощи. Ама какви нощи бяха, Господи, какви нощи! Любовни славееви песни, мирис на току-що поникнали треви и пролетна влага.

Предполагам, че в една от тези нощи се роди в гла-

вата на нашия домоначалник неговата забележителна идея. Преди да ви разкажа за идеята, ще си позволя да ви представя и самия домоначалник.

Другарят Петкан Мечков е доста висок, закръглен, як и почтен във всяко отношение шестдесет и пет годишен пенсионер, който знае безпогрешно не само родословието, характера и моралния лик на всички обитатели на нашия жилищен дом, но и техните интимни тайни. С една дума, той живее с мислите, чувствата и възжеланията на всекиго от нас, отдаден е на другите подобно праведник, който яде корени в някоя пещера, за да изкупи греховете на ближните си. Той има удивителна памет и, струва ми се, ако бе библиограф например, нямаше да се нуждае от никакви картотеки и справочници. Веднъж, като играехме белот по време на грипозния ни отпуск, не помня по какъв повод, ми каза:

– А бе, Петров, твоят баща е бил много беден селянин и добър наш другар, ама след Девети за малко не го изключиха от партията, защото се скара с партийния секретар...

Наистина баща ми беше много беден селянин и добър наш другар, но въпреки това здравата се скара с партийния секретар, нещо, което аз никога не си позволявам, защото съм по-възпитан от него. Нашият домоначалник бе отлично осведомен за този случай, макар че по онова време, през 1945 година, е живял в София, а баща ми в едно добруджанско селце.

(Извинявам се за отклонението.)

Та през оная славеева вечер значи получихме съобщения от домоначалника да отидем на кратко съвещание у дома му. Отидохме. Домоначалничката, или както ние я наричахме Петкана Мечкова, ни посрещна много любезно, настави ни по канапета, столове и кровати и ни поднесе по чашка коняк. Петкан Меч-

ков бе силно възбуден. От лицето му се излъчваше онова особено сияние, което озарява лицата на ангелите. След като изпихме коняка, той застана сред стаята, изгледа ни с овлажнели от умиление очи и каза:

– Скъпи другарки и другари, ние няма да се съвещаваме, а ще се съветваме. Имам една идея, която искам да споделя с вас. Вие знаете, скъпи другарки и другари, колко тежко прекарахме грипа, който ни повали на леглата всички и едновременно. Помните как през тези тежки дни най-безкористно ни помагаше нашият съжител другарят Анчо Иванов. Не вярвам да има някой между нас, който да не е благодарен и признателен на този добър и предобър човек.

– Няма! – извикахме ние.

– Не може и да има! – каза Петкан Мечков. – Защото пред доброто никой не бива да си затваря очите. Но само това добро ли е направил другарят Анчо Иванов? Не, другари! Той цял живот е служил на другите...

И Петкан Мечков, осланяйки се на феноменалната си памет, разказа най-подробно живота на бай Анчо и ние видяхме, че този човек, откак е проходил на земята, все добрини е вършил на другите. И накрай, когато Петкан Мечков предложи да обявим бай Анчо за най-добрия гражданин на републиката (това бе неговата забележителна идея), ние гръмогласно и единодушно приехме предложението му и по лицето на всички ни се появи ангелско сияние.

– Щом има звание „най-добър в професията“ – продължи Петкан Мечков, – щом има звание „заслужил“, „народен“ и така нататък, защо да няма звание „най-добър гражданин на републиката“?

Дълго се съвещавахме как да осъществим това начинание, единствено по рода си не само в България, но и в целия свят, и накрай излъчихме комисия в състав от трима души начело с Петкан Мечков, която

да разгледа всички мнения и да реши как да се действа по-нататък. Взе се решение също така да не се съобщава на бай Анчо за намерението ни да го обявим за най-добър гражданин на републиката, за да можем по този начин да му поднесем една щастлива изненада.

ПРЕДВАРИТЕЛНО СЛЕДСТВИЕ

Не знам дали сте забелязали, че забележителните идеи се осъществяват много трудно. Понякога те дори не се осъществяват, а понякога пък се осъществяват съвсем привидно. Тогава те приличат на фирма, на която е написано примерно „Парфюмерия“, а като влезеш в магазина, виждаш, че вместо парфюм по рафтовете има налъми или други стоки от този род. В такъв случай човек не може да не се поддаде на известно разочарование...

Както и да е, ние, т.е. аз, Петкан Мечков и Томангелов; в качеството си на комисия в състав от трима души, няколко дни обмисляхме как да осъществим нашата забележителна идея. Понеже бяхме трима, и мненията ни по въпроса бяха три.

Петкан Мечков предлагаше да обявим бай Анчо за най-добрия гражданин на републиката на кварталното събрание. Аз – да публикуваме нашия почин във вестниците. Томангелов отрече нашите предложения с красноречието на дългогодишен адвокат. Той ни доказа, че нито злото е зло, нито доброто – добро, ако то не се санкционира от закона, т.е. ако не се потвърди по съдебен ред. Защото ние можем да си мислим и да вярваме, че някой е добър, но това си е лично наше мнение. За да стане то обществено мнение, трябва да се потвърди от съдебна инстанция.

– Дявол да го вземе! – завърши Томангелов. – Гласувайте ми доверие и аз ще уредя работата само за няколко дни.

Аз и Петкан Мечков му гласувахме доверие и се съгласихме да подпишем следната тъжба, която той съчини за три минути.

ТЪЖБА

*До прокурора
на Софийския народен съд
от Петкан Мечков, Ивайло Петров
и Димитър Томангелов*

срещу Анчо Илиев Иванов, живеещ в София, кв. „Изток“, бл. 3, вх. А, за това, че последният е извършил много и много добрини на гражданите от Република България и по-специално на гражданите от квартал „Изток“. (Следват добрините, които е извършил гражданинът Анчо Илиев Иванов по място и по дата.)

Подаваме настоящата тъжба до прокурора на Народния съд с надеждата, че дългата и справедлива ръка на нашето социалистическо правосъдие, което отдавна е свалило от лицето си фалишивата и прозрачна превръзка на буржоазната Темида, ще покаже, че нашата Темида служи вярно и безкористно на истината и народа. Като не се съмняваме нито за момент в нейната висша справедливост, ние вярваме, че съдът ще разгледа и одобри нашето горещо желание да обявим другаря Анчо Илиев Иванов за „най-добрия гражданин на републиката“.

Прокурорът прочете тъжбата и бащински ни се усмихна, макар че бе най-малко два пъти по-млад от нас. Той подчерта някои пасажи с червен молив, сло-

жи резолюция и ни посъветва да отнесем веднага тъжбата на следователя.

Следователят ни посрещна наистина бащински усмихнат, защото бе възрастен човек и бащинската усмивка му отиваше. И той като прокурора подчерта някои пасажии от тъжбата, само че със син молив, и той като него остана възхитен от нашата забележителна идея.

Следователят бе готов да образува веднага следствено дело и да ни връчи призовките на ръка, но едно непредвидено и неприятно обстоятелство го принуди да се замисли не на шега. Става дума за досегашната съдебна терминология. Как може, запита ни той, да търсим „престъпно деяние“ в един човек като другаря Анчо Илиев Иванов, когото искаме да обявим за най-добър гражданин на републиката, и да го наричаме „заподозрения“? Утре, когато аз напиша обвинителното си заключение, което ще стане база на обвинителния акт на прокурора, Анчо Иванов от „заподозрян“ ще стане „обвиняем“. После пак съдът ще трябва да определи мярката за неотклонение – да се задържи „заподозреният“ под стража или да бъде пуснат на свобода. Съдът си има своя процесуален кодекс и ние трябва да го спазваме.

Ето нещо, за което не бяхме се сетили и за което следователят имаше право. Неудобно е наистина при разглеждането на делото съдът да третира бай Анчо като престъпник. Но какво да се прави?

Следователят повика един свой колега да се посъветва. Двата нищо не можаха да решат. Тогава колелата му повика по телефона друг свой колега. След един час кабинетът на следователя се напълни със съдебни служители – съдии, адвокати, секретари, машинописки. Започнаха оживени разисквания, които отпосле се превърнаха в бурни спорове.

Едни предлагаха да се променят за случая поне някои от досегашните съдебни термини. Например вместо „обвиняем“ бъдещият най-добър гражданин на републиката да се нарича „одобряем“. „Обвинителен акт“ да се промени на „одобрителен акт“, „наказателно общ характер дело (НОХ)“ – на „Одобрително общ характер дело (ООХ)“, и т.н. Други служители твърдяха, че съдът може да измени досегашната си терминология само въз основа на закона. Един прокурор ги подкрепи и каза, че предстоящото дело е без прецедент в историята на социалистическото правосъдие, но това не ни дава основание да променяме досегашната съдебна терминология, а още по-малко да я смесваме. В края на краищата всичко зависи от крайната цел на процеса. За нас съдържанието винаги е било по-важно от формата, така че формалната страна на въпроса не бива да ни безпокои.

След три дни ние, тримата тъжители, двама свидетели и бай Анчо, седяхме отново в кабинета на следователя. Бай Анчо все още не подозираше, че е „заподозрян“, и мълчаливо си седеше на последния стол, притиснал каскета си върху коленете. Когато ние споменахме името му, изреждайки неговите добрини, той ни гледеше с неподвижни, преценяващи очи и инстинктивно обръщаше раменете си към вратата като дивеч, подушил някаква опасност, готов да офейка през най-близката просека. Защото ние говорехме все хубави работи за него, но ги говорехме в съда пред следователя, а всички знаят, че в съда не призовават хората, за да ги потупват по рамото. Така че бай Анчо не обръщаше внимание на нашите хвалебствия, а слушаше накъде в края на краищата ще извъртим работата. Най-много го плашеше, изглежда, Петкан Мечков, защото Петкан Мечков говореше прав и с такъв възторг, че в жестовете му, както и в усмивка-

та му бай Анчо едва ли можеше да долови някаква доброжелателност.

Накрая следователят попита „заподозрения“ вярно ли е това, което казаха за него тъжители и свидетелите.

– Така да се каже, за свое „оправдание“ – добави той усмихнат. – Говорете спокойно. Ние, така да се каже, ви „съдим“, но за добро. Е, вярно ли е това, което казаха „против“ вас свидетелите?

– Е, че така беше – каза бай Анчо и млъкна.

Следователят не можа да изкопчи нищо повече от него.

Като излязохме на улицата, бай Анчо подръпна ръкава на домоначалника.

– Каква е тази работа бе, другарю Мечков? Какъв е този следовател, какви са тези разпити?

Петкан Мечков сложи ръка на рамото му, плъзна я надолу по кръста му и поривисто го притисна към себе си. Носът на бай Анчо, понеже е доста големичък и остър, се заби като клин под мишницата му. За да не се задуши, бай Анчо трябваше да се повдигне на пръсти. След тази мъжка ласка Петкан Мечков го отпусна и свойски го боцна по ожуления нос.

– Че ти още ли не си разбрал бе, бай Анчо? Обявихме те за най-добрия гражданин на републиката и сега званието ти трябва да се потвърди по съдебен ред.

– По съдебен ред ли? Защо бе, джанъм?

– Иначе не може! – каза Петкан Мечков. – Ти бъди спокоен!

– Хич не ми е ясно това нещо! – каза бай Анчо.

– Всичко ще ти стане ясно след няколко дни. Ти само трай!

Бай Анчо се отдели и тръгна към работата си. От време на време се спираше и гледаше продължител-

но в някой от електрическите стълбове, после се почесваше по тила и продължаваше нататък.

КАК АРЕСТУВАХМЕ БАЙ АНЧО „В ИМЕТО НА ЗАКОНА“

След няколко дни бай Анчо получи призовка за делото. Раздавачът пое разписката и му каза, че на другия ден точно в девет часа трябва да се яви в съда. Това се случи на стълбището пред вратата на Бърсаланови. Баба Бърсаланова чу всичко и не отиде в млекарницата, накъдето се беше запътила, а позвъни на бабата на Мирчеви. После двете влязоха в другия вход и позвъниха на бабата на Баревци. След един час новината за призовката се знаеше не само от хората от нашия жилищен дом, но и от всички в квартала.

На другата сутрин още преди да бях закусил, при мен дойде домоначалникът Петкан Мечков. Благородната му и поради това побеляла осанка бе разцъфнала като цветята в саксиите по балкона. Разкъса една цигара на две и запали половинката.

– Аз тъй, по пет половинки на ден... защото кашлям от тая пущина. Слава богу, че Анчо получи призовката! Цяла нощ не съм спал от вълнение... Сега остава да спечелим делото. Как мислиш, ще го спечелим ли?

– На всяка цена – казах. – Всички ще свидетелстват с най-голямо удоволствие против бай Анчо, тъй че делото е в кърпа вързано.

Една злорада, но в положителния смисъл на думата злорада усмивка озари лицето на домоначалника. Крачейки развълнуван из стаята, той изпуши и втората половинка от цигарата и отиде да се приготви. След половин час и аз се облякох както подобава за

съда, и слязох долу на двора. Там се бяха събрали всички от нашия жилищен дом и от близките домове, облечени празнично, радостни и усмихнати. Жените носеха грамадни букети.

Минаваше вече девет часът, а бай Анчо все още не слизаше. Някои се качиха горе да го повикат, но веднага се върнаха и казаха, че не иска да се яви пред съда.

– И таз добрааа! – извикаха жените, които бяха се натруфили с най-добрите си тоалети. – Как може да не се подчинява на закона?

Аз и Петкан Мечков два пъти изкачихме стълбите до мансардата, за да уговаряме бай Анчо, но той седеше бледен на кревата си и категорично отказваше да се яви в съда. Събрахме се пак долу при входа и почнахме да обсъждаме положението. Не ще и дума, всички бяхме разочаровани от бай Анчо, който искаше да ни лиши от удоволствието да свидетелстваме против него. По-нервните жени направо го ругаеха и казваха, че той не заслужава честта да бъде съден. Някои изтичаха до близката телефонна кабина и позвъниха на прокурора, а други – лично на председателя на съда. Баба Бърсаланова и баба Барева не искаха да останат назад и се обадиха пък лично на следователя. Така възмутените жени алармираха правосъдието от долу до горе.

Не чакахме дълго. Една черна кола долетя пред нашия вход. От нея слязоха двама милиционери. Единият бе старшина.

– Тук ли живее гражданинът Анчо Иванов? – попита той.

– Тук живее! – извикахме ние в един глас.

Двамата милиционери хлътнаха във входа, а ние се нанизахме по стълбището след тях. Старшината почука на бай Анчовата врата. Той се показва на пра-

га и като видя милиционерите, лекичко се отдръпна назад.

– Гражданино Иванов, защото не се явявате пред съда?

– Не желая! – безцеремонно заяви бай Анчо.

– Ама то не може така, другарю Иванов! Щом сте получили призовка, трябва да се явите.

Старшината се засмя и му предложи цигара, но бай Анчо поклати глава.

– Да не сте уморен или болен? – попита старшината.

– А, здрав съм си аз...

– Е, тогава да тръгваме, защото съдът ви чака.

– Не желая! – категорично повтори бай Анчо.

– Не ставайте дете, другарю Иванов! – старшината хвана с две ръце ръката му и съвсем по другарски я раздруса. – Хайде, хайде, моля ви се! Бива ли да карате целия състав на съда да ви чака! Председателят на съда ви поздравява и моли да се явите веднага.

– Оставете тази работа бе, джанъм! Нека да решават, каквото искат, а аз няма какво да правя там. Така де!

– В такъв случай вие сте арестуван в името на закона! – извикахме ние, а жените размахаха букетите над главите си.

Бай Анчо облече палтото си и тръгна пред двамата милиционери. Ние започнахме да го тупаме по раменете, а жените и децата викаха „ура“. Долу пред входа се бе събрал целият квартал. Милиционерите настанаха грижливо бай Анчо в колата и седнаха от двете му страни.

КАК ПРОТЕЧЕ ПЪРВАТА ЧАСТ НА ПРОЦЕСА И КАК БАЙ АНЧО НЕ СЕ ПРИЗНА ЗА ВИНОВЕН

Съдебната зала едва побра нашия квартал с децата и техните играчки. Понеже жените носеха букети, въздухът бе така напоен с аромат, че на всички ни се виеше свят. Говорехме високо, смеехме се, като че се намирахме на селски събор. Децата надуха свирки и устни хармонички, играеха си с балончета и ги пукаха. Липсваха само въртележки и стрелбище.

Само Темида слушаше, но не можеше да гледа (очите ѝ бяха здраво превързани с кърпа) този весел свят от висотата на своето мраморно безпристрастие. Ние обаче не се нуждаехме от нейното безпристрастие, защото до един се чувствахме добри и справедливи. Тя ни изглеждаше като смешен фетиш, пред който човечеството се е кланяло толкова векове. Някои бяха на мнение, че тя може още сега да се изнесе от съдебната зала и да се постави в музея... Така си размишлявахме, когато байчото позакопча оръфаната си куртка, намести фуражката на главата си и извика:

– Събъдъбът!

Ония, които седяха на столовете, станаха прави, а ония, които стояха прави, застанаха почтително и всички се обърнаха към вратата.

– Сторете път! – строго извика байчото.

Съдебният състав тържествено влезе в залата. Най-напред председателят на съда, след него съдебните заседатели, секретарите, адвокатите, прокурорите. Докато се източат през шпалира от букети и заемат местата си, залата шумно ръкопляскаше. После настъпи тишина. Председателят на съда застана на трибуната, разтвори папката с делото и каза:

– Ще се разгледа наказателно общ характер дело

№ 336/66 година, заведено срещу обвиняемия Анчо Илиев Иванов за това, че същият е нарушил член...

Председателят на съда вдигна погледа си от папката и го отправи към залата. Строгото му съдийско лице се озари от кротка усмивка, която се предаде и на залата. Така че ние, публиката и председателят на съда, се гледахме цяла минута усмихнати и мълчахме. Най-после председателят на съда наруши това весело мълчание и продължи:

– Не, не е нарушил никакъв член от закона, а напротив, спазил е най-точно всички членове на закона, който ни сочи доброто и справедливостта.

Жените радостно размахаха букетите и въздухът буквално се нажежи от миризмата на пролетни цветя. Лицето на председателя отново прие строгия си служебен израз. Започваше разглеждането на делото. Всички се разшаваха, журналистите наизвадиха бележниците си, фотографите и операторите от телевизията заеха всички удобни места.

Поканиха бай Анчо да заеме мястото си на подсъдим. Той пристъпи плахо напред, понечи да се улови за преградата на парапета, но отдръпна ръката си. Всички забелязахме, че той леко се поклаща на две страни, като че стоеше на корабна палуба, зад която бушуват страшни вълни. По оплешивелия му тил блестяха капчици пот, а шията му потъна сред раменете.

– Име и презиме? – попита го председателят на съда.

– Анчо Илиев Иванов.

– Къде и кога сте роден?

– В Горна Оряховица на пети октомври хилядо и деветстотин и пета година.

– А, не! – обади се от залата Петкан Мечков. – Грешка! Роден е на пети септември!

– Тъй, тъй! – каза бай Анчо. – На пети септември!

- Занятие?
 - Работа в отдел „Чистота“. Поливам градините и мия улиците.
 - Женен?
 - Не.
 - Българин?
 - Да.
 - Осъждан?
 - Не.
- Публиката се засмя.
- Е, обвиняеми, получихте ли препис от обвинителния акт?
 - Получих го.
 - Сега ще стане доклад на делото. Чуйте в какво се обвинявате!

Докато председателят четеше бавно и високо обвинителния акт, бай Анчо слушаше, без да мига, позivil малко глава и сложил длан на ухото си също като дребнаво взискателен учител, който слуша свободното съчинение на ученика си и иска на всяка цена да му открие грешка. Така изглеждаше отдалече. Но ония от нас, които бяхме на предните редици, виждахме добре, че очите на бай Анчо бяха изпъкнали от напрежение и той приличаше не на учител, а на ученик, който слуша от учителя си заповед за наказание. И когато председателят на съда го запита признава ли се за виновен, той поклати глава нагоре-надолу, помисли малко и каза:

– Не, не се признавам за виновен. Че как ще се призная, така де!

– Ааа! – възкликна публиката със стотици гласове. – Как е възможно? Виновен е, виновен е! И още как!

Настана оживление, присъщо за ония съдебни процеси, които се разглеждат при отворени врата и пуб-

ликата може да участва свободно „за“ и „против“ подсъдимите. Всички се учудваха на глупостта на бай Анчо, но помежду си наричаха тази глупост скромност. Така каза и председателят на съда:

– Вие сте прекалено скромни, гражданино Иванов! Впрочем какво ще обясните на съда по извършените от вас деяния?

– Че какво да обясня? – каза бай Анчо. – Викат ме оня ден при следователя и ме питат: носил ли си въглища на болните от грип? Носил съм. Защо? Ами, туй, от човещина. Няма да ги оставя да мръзнат. Това си беше.

Председателят снизходително повдигна рамене, усмихна се и попита прокурора има ли въпроси.

– Разбира се! – каза прокурорът. – Бих искал да запитам обвиняемия защо всъщност е носил въглища на болните, защо им е палил печките, защо им е носил лекарства и продукти, защо им е правил още много и много услуги.

– Че нали ви казах, болни бяха хората.

– Това е известно. Но какви бяха вашите подбуди?

Бай Анчо се обърна плахо настрани. Ние се досетихме, че не разбира думата „подбуди“, и се обадохме от залата:

– Какво те е накарало да ни извършиш тези услуги?

– Бе какво... смятам, че всеки на мое място щеше да го направи. Човещина си е туй!

– Е, видяхте ли? – усмихна се загадъчно прокурорът. – Нямам повече въпроси.

Той си записа нещо в бележника и седна.

Започна разпитът на свидетелите. Те бяха около четиристотин души, ако не се смятат останалите живеещи в квартал „Изток“, и всички бяха до един против бай Анчо, т.е. страстно желаеха той да бъде осъден на всяка цена. От само себе си се разбира, че пръв

от тези хиляди тъжители трябваше да говори нашият домоначалник Петкан Мечков. Може да се каже дори че всъщност той бе главният обвинител на днешния процес, защото процесът бе плод на неговата забележителна идея.

Речта на Петкан Мечков може да се нарече една весела обвинителна тирада, каквато не е била произнасяна нито в един съдебен процес досега. Както винаги, той говореше високо, страстно, искрено и лицето му бе озарено от онова ангелско сияние, което го правеше да прилича на светец и което впрочем озаряваше сега лицата на всички нас, като се почне от председателя на съда и се стигне до байчото зад вратата. Не знам само дали светците са говорили така темпераментно, дали са жестикулирали така буйно и дали бузите и ушите им са придобили тъмночервения цвят на домати.

– Познавам лично гражданина Анчо Петров отпреди двадесет и пет години – каза Петкан Мечков, – когато живеехме на улица „Витошка“. Бяхме съседи. Неговата изключителна добрина биеше още тогава на очи и, така да се каже, беше непрекъснато обект на моето внимание. Аз още оттогава се заинтересувах от неговата инак скромна и почти незабележима личност и можах да се добера до сведения, датиращи от неговото детство. Няма да се впускам в миналото, ще се огранича да спомена само това, че през 1912 година, т.е. преди Балканската война, подсъдимият на седемгодишна възраст е извършил едно от първите си добри дела. Именно. Група селски деца влизат в градината на един беден селянин и обират крушовото му дърво. Между децата е бил и подсъдимият. На другия ден селянинът забелязал кражбата и почнал да се вайка от мъка. Нашият подсъдим го чул и сам започнал да се измъчва от състрадание и угризение на съвест-

та. Привечер отива на мястото, където били скрити двете торби с крушите, и ги отнася на селянина... По-нататък неговият жизнен път е осеян с безчет добрини. Но аз не зная откъде да започна, уважаеми граждани и съдии!

– Започни от опашката! – обади се Петкана Мечкова.

– Че аз оттам май мислех да започна – каза Петкан Мечков и фамилиарно се засмя. – Отивам аз една сутрин на магазина. Народ много. И бай Анчо е там, трети поред. Дойде една стара, много стара жена. Цялата трепери като парализирана. Приблужи се до мъжа, който бе застанал пръв на опашката, и поиска да си купи кило захар преди него. Болна била и не можела да чака. Абе, каза мъжът, щом трябва да се чака на опашка, всички се разболяват. Не може тя така! Всеки трябва да си чака реда!

Старата се обърна към жената, която бе втора поред. Но и тя ѝ отказа. И аз имам болно въщи, и аз бързам! Тогава бай Анчо хвана старицата за ръка, постави я на своето място и застана на края на опашката...

– За снега разкажи! – обади се някой от залата.

– За изгубеното дете!

– За случката в трамвая!

– За часовника!

Петкан Мечков се обърна към залата и вдигна ръка:

– Моля, имайте търпение, всичко съм записал, за всичко ще разкажа.

Той говори още три часа все така страстно и темпераментно и по всичко личеше, че никак не му се иска да млъкне. Но времето течеше, пък и другите свидетели, няколко стотици на брой, започнаха да го прекъсват безцеремонно и да искат думата. И те желаеха на всяка цена да кажат онова, което знаеха за подсъдимия.

Бай Анчо почна да пристъпва от крак на крак и да прикляква. Увлечени да разказваме и да слушаме за неговите добрини, ние забравихме, че той стои прав повече от пет часа като наказан. Добре че защитникът му, адвокатът Парлапанов, забеляза това и учтиво го покани да седне на първия ред.

Към два часа следобед председателят на съда даде думата на прокурора да произнесе обвинителната си реч. Прокурорът, като всеки прокурор, се нахвърли върху обвиняемия, както вълкът се нахвърля върху беззащитното агне. Всяка негова дума бе неспасяем шут, отправен към вратата на противника, гвоздей, закован в каменна стена, нож, който разрязва възела на най-заплетените противоречия. Този млад мъж бе необикновено умен и начетен, а на всичко отгоре и хубав като киноартист. Той, така да се каже, много скоро превзе публиката и я доведе до онова състояние, което поетите наричат възторг. Жените го гледаха с нескрито възхищение и всяка минута го възнаграждаха с аплодисменти.

Но онова, което заплени публиката, бе неговата способност да анализира и тълкува постъпките на обвиняемия като закономерно поведение на една съвременна личност. Малцина са подсъдимите, каза той, които се признават за виновни. Нашият обвиняем, когото бихме могли да наречем одобряем, също не се призна за виновен, но не от порочни подбуди, а единствено поради вродената си скромност. И ние не само че не можем да го виним за това, но напротив, трябва да му въздадем възхвала и да го посочим за пример. Другарят Анчо Иванов е обикновен гражданин на нашата страна и в същото време необикновена личност. Той представлява фокус, в който са събрани ония нравствени идеали, за които човечеството се е борило хилядолетия. Неговата идеална личност

доказва, че хармонията в нашето общество е вече на лице. У нас има вече милиони добри хора благодарение на условията, в които живеем. Не е далеч денят, когато нито един прокурор не ще може да осъди нито един гражданин за лошо поведение.

Можеше ли да се изгради една съвършена личност като Анчо Иванов в една капиталистическа страна например? Не, това е абсолютно невъзможно. Защото материалните и духовните условия при капиталистическото общество не биха му позволили да съхрани и прояви ония нравствени качества, с които се раждат хората. Случаят Анчо Иванов не бива да се разглежда като изолирано, единично явление у нас. В кое общество хората биха посочили някой гражданин за най-добър? Та нали за да признаеш някого за по-добър от себе си, трябва сам да бъдеш добър, т.е. да си очистен от пороците на миналото: завист, пристрастие, жажда за слава, пари и отличия? (Бурни аплодисменти.) Днешният процес е забележителен. С днешния процес се извършва поврат в световното съдопроизводство, вписва се нов член в кодекса на човешките закони. Той е триумф на нашия хуманизъм и един ден поколенията ще го разглеждат като начало на нова ера в историята, като пълно тържество на доброто над тъмните човешки страсти...

Трудно, пък и невъзможно ми е да предам цялата реч, но смятам, че един кратък цитат е достатъчен, за да се разбере главната мисъл на прокурора. Той обвини, т.е. възхвали, не само обвиняемия, т.е. одобряемия, но и целия български народ за висшите добродетели, които е придобил за по-малко от четвърт век, възхвали по-специално и нас, стотиците свидетели. Ние му се отплатихме с нестихващи овации и затрупахме трибуната му с букети от живи цветя. Малко е да се каже, че този млад мъж ни поласка. Той

буквално проникна в нашите души, видя ни, както се казва, отвътре и ни постави на онова нравствено стъпало, на което наистина заслужаваме да стоим.

КАК ПРОТЕЧЕ ВТОРАТА И ПОСЛЕДНАТА ЧАСТ НА ПРОЦЕСА И КАК БАЙ АНЧО ОТНОВО НЕ СЕ ПРИЗНА ЗА ВИНОВЕН

Най-после дойде ред и на защитника на подсъдимия да произнесе своята реч. Трябва да каже, че този човек (някои го нарекоха „тип“) направи лошо впечатление както на съда, така и на всички нас. Преди всичко външността му не бе никак приятна. Висок, сух, с тънка шия и влажни кравешки очи. Гласът му мек и почти приятен, но затова пък женствено нежен и тъй приглушен, че публиката трябваше да се напъня, за да го чува. Разбира се, като защитник на подсъдимия той бе длъжен да изпълни съвестно задачата си: да опонира на съда и на прокурора и да докаже, че обвиняемият не е виновен. Не става дума за старата съдебна терминология, с която той си служеше много хитро и дори си правеше каламбури, защото публиката вече бе свикнала да ѝ придава обратно значение. Когато някой от обвинителите кажеше например, че подсъдимият е виновен, всички разбираха, че иска да каже „невинен“. Никой не му оспорваше и страстта, с която се зае да докаже, че подсъдимият трябва да бъде напълно оправдан, т.е. да не му се издава присъда, според която да бъде обявен за най-добър гражданин на републиката. В края на краищата той получава пари за тази работа.

Неприятно и оскърбително в неговата защита бе това, че той се надсмиваше над нашето чисто и безкористно желание да признаем чрез закон и да обя-

вим бай Анчо за най-добър гражданин на републиката. Без да държи сметка за думите си, той нарече съдебния процес детска игра, водевил, фарс, с което искаше да каже, че съдът и гражданите на квартал „Изток“ играят на някаква фалшива комедия. Тъкмо с тези глупави обобщения той настрои публиката срещу себе си и накрая тя с право го освирка. Дотам, разбира се, не биваше да се стига, но, от друга страна пък, човек е способен на всичко, щом си позволят така нагло да оскърбят достойнството му.

На какво основание, питаше той, съдът иска да обяви другаря Анчо Иванов за най-добър гражданин на републиката? Той безспорно е добър човек, но добрините, които е извършил, не ни дават право да го поставяме над другите хора. Както се видя от разпита, той сам разбира много добре това. „Човещина.“ Точно така е. Защо трябва да издигаме най-обикновената човещина в необикновена добродетел? Щом окачим някому медал за обикновена човещина, тезата на другаря прокурор, че хармонията в нашето общество е вече постигната, отпада сама по себе си.

– Колега Парлапанов! – обади се прокурорът. – Вие забравяте, че повече от десет хиляди души в един квартал признават единодушно гражданина Анчо Иванов за най-добър от всички тях. Тъкмо в това се състои оная нравствена хармония в нашето общество, за която аз говорих.

– Трудно бих повярвал в тази нравствена хармония! – заяви Парлапанов. – Фактът, че ние окачваме орден на една добра човешка постъпка, за да я даваме за пример на хората, показва, че тези хора не стоят на оная висота, на която ги поставяме. Нещо повече. Добрините на гражданина Анчо Иванов, които тук свидетелите и прокурорът най-добросъвестно изброиха, не са от такова естество, повтарям, че да могат

да служат за мярка на поведение. Да вземем например случката с изгубеното дете. Вижда гражданинът Анчо Иванов едно разплакано дете извън града, хваща го за ръчица и го отвежда у дома му. Та кой друг на негово място не би се смилил над едно безпомощно дете? Ако ние определим със закон тази постъпка за мярка на висша добродетел, това ще означава, че нашето общество се задоволява с най-обикновени нравствени норми. Днес се сочат за пример само ония работници, които изпълняват плана си над сто процента, но дори и тази производствена норма не се смята вече за особено постижение.

Ето защо аз смятам, че когато гражданинът Анчо Иванов е завел изгубеното дете у дома му, когато е почиствал доброволно снега пред жилищния дом, когато е върнал изгубеното портмоне с пет лева на някаква девойка, най-после, когато е отстъпил реда си на опашката на някаква стара жена, той е извършил онова, което всъщност върши всеки нормален човек у нас. Ако осемдесет на сто от гражданите на нашата страна не постъпват в такива случаи като него, ние не бихме представлявали нито държава, нито народ. Ако присъдим званието „най-добър“ на гражданина Анчо Иванов, ние ще оскърбим гордостта на народа и на идните поколения. В днешния процес има някаква сляпа инерция от миналото, неискреност и суета, лекомислена преценка на човешкото достойнство. Дайте да си измислим един Мохамед, за да изглеждаме и ние като мохамедовци! Дайте да окачим някому медал на гърдите, за да се наслаждаваме на собствената си щедрост и доброта, да се нареждаме до награждения и да се надяваме, че един ден и ние ще получим същия медал!...

Тук именно ние възроптахме и със свирене и тропане бурно изразихме възмущението си от дързостта

на адвоката. Председателят на съда напразно се стараеше да въдвори ред и тишина. Всички говореха високо, особено жените, и с настървение се нахвърляха върху адвоката, защото всеки бе взел за лична обида неговата реч. Някои направо го ругаеха и му подхвърляха неприлични епитети, други викаха: „Позор!“

Председателят на съда се надвикваше със залата и може би не би предотвратил един опасен скандал, ако във възбуждението си не бе изтървал звънеца. Звънецът му прелетя над главите на хората и падна някъде в средата на залата. Не засегна никого, само звекна, но въпреки това някои жени изпищяха така пронизително, че залата внезапно притихна. Но тази пауза бе няколкоминутна пауза пред буря. Още щом върнаха звънеца на председателя, мнозина наставаха от местата си и почнаха да искат думата. Баба Бърсаланова размаха носната си кърпичка и извика:

– Адвокатинът не е прав!

– Не е прав! – подкрепиха я жените.

– Как тъй да не струват пет пари Анчовите добрини?! – напъваше се баба Бърсаланова. – Ами че колко са хората, дето ще ти отстъпят мястото си на опашка? Колко са ония, дето ще ти сторят някоя услуга? Ууу, всички са станали едни такива, намръщени и заядливи. Кажеш му дума, той ще ти изръмжи. Добър е Анчо, де такива като него!

– Вярнооо!

Петкан Мечков сам си взе думата. По блясъка на очите му, както и по резките му движения можеше да се съди, че той бе приел оскърбленията на адвоката изцяло върху себе си, без да отстъпи ни едно на останалите в залата.

– Аз се учудвам – каза Петкан Мечков, – че в наше време се намират хора като уважаемия защитник Парлапанов, които нямат вяра в човека и в неговото доб-

ро! Според него ние сме дошли тук да си правим някаква шега с другаря Анчо Иванов и гоним някаква полза от тази шега.

– Искях да кажа, че... – обади се адвокатът.

– Всички чува какво искате да кажете! – прекъсна го Петкан Мечков. – И няма какво да го усуквате повече!

– Не, съжалявам, че така просто разбирате работите. Вие сте инициаторът на днешния процес!

– Кой, аз ли? А, ама ако захванем да се обиждаме, тя става друга! – наежи се Петкан Мечков. – Ако е за обида, аз мога да кажа например, че вие сте егоист, черногледец и песимист!

– Песимист, песимист! – като ехо повтори залата.

– Аз пък мисля – продължи Петкан Мечков, – че за едно добро, колкото и малко да е то, трябва да се говори непрекъснато, да се пише за него във вестниците, да се набива в очите на гражданите.

– И да мерим доброто на килограми, както се мерят картофи? – обади се пак усмихнат адвокатът.

– Абе вие можете да философствате, колкото си искате! – каза раздразнен Петкан Мечков. – Щом слагите човешкото добро на една теглилка с кило картофи, то си е ваша работа. Аз не мисля така, пък и никой не мисли като вас. Ние – Петкан Мечков обгърна залата с протегнатата ръка – сме хора с открити души и чисти сърца. Ние приветстваме доброто в човека и го пазим като зениците на очите си. И всеки, който си позволи да пречи на възтържествуването на доброто, ще бъде заклеймен от народа. От свое име и от името на гражданите от квартал „Изток“ аз извиквам: „Да живее доброто! Долу песимизмът и недоверието в човека!“

Дойде ред да чуем и последната дума на подсъдия.

Бай Анчо се надигна от стола и пристъпи напред. Сега той изглеждаше по-смутен и объркан, отколкото в началото на процеса.

– Хайде, Анчо, говори! – подкани го свойски Петкан Мечков. – Не се стеснявай!

– Че какво да кажа!... – Бай Анчо се изкашля няколко пъти и неспокойно се огледа на всички страни. – Не се признавам за виновен, но щом сте решили да ме съдите, отсъждайте каквото ще отсъждате! Срещу съда аз не мога да отида. Туй е, което искам да кажа.

Залата възнагради бай Анчо за неговата скромност със смях, викове „браво“ и продължителни ръкопляскания.

Председателят обяви, че съдът се оттегля на съвещание. Двама милиционери дойдоха при бай Анчо и го отведоха в така наречения маймунарник – стаичката, където подсъдимите изчакват последното решение на съда.

Никой от нас не се съмняваше в решението на съда и всички го очаквахме с радостно нетърпение. Мнозина намираха, че съдът се съвещава твърде дълго и излишно, други допускаха, че присъдата ще бъде незадоволителна, и се готвеха да протестират.

Когато байчото обяви пристигането на съда, ние станехме на крака. Вратата откъм маймунарника се отвори и оттам, съпровождан от двама милиционери, влезе бай Анчо. Фоторепортерите го обградиха от всички страни като нощни разбойници и зачаткаха с апаратите под носа му. „Усмихнете се, усмихнете се!“ – викаха някои и нахално преграждаха пътя му, но бай Анчо не се сещаше да се усмихне.

Председателят на съда прочете най-последно присъдата.

ро! Според него ние сме дошли тук да си правим някаква шега с другаря Анчо Иванов и гоним някаква полза от тази шега.

– Исках да кажа, че... – обади се адвокатът.

– Всички чува какво искате да кажете! – прекъсна го Петкан Мечков. – И няма какво да го усуквате повече!

– Не, съжалявам, че така просто разбирате работите. Вие сте инициаторът на днешния процес!

– Кой, аз ли? А, ама ако захванем да се обиждаме, тя става друга! – наежи се Петкан Мечков. – Ако е за обида, аз мога да кажа например, че вие сте егоист, черногледец и песимист!

– Песимист, песимист! – като ехо повтори залата.

– Аз пък мисля – продължи Петкан Мечков, – че за едно добро, колкото и малко да е то, трябва да се говори непрекъснато, да се пише за него във вестниците, да се набива в очите на гражданите.

– И да мерим доброто на килограми, както се мерят картофи? – обади се пак усмихнат адвокатът.

– Абе вие можете да философствате, колкото си искате! – каза раздразнен Петкан Мечков. – Щом слагите човешкото добро на една теглилка с кило картофи, то си е ваша работа. Аз не мисля така, пък и никой не мисли като вас. Ние – Петкан Мечков обгърна залата с протегнатата ръка – сме хора с открити души и чисти сърца. Ние приветстваме доброто в човека и го пазим като зениците на очите си. И всеки, който си позволи да пречи на възтържествуването на доброто, ще бъде заклеен от народа. От свое име и от името на гражданите от квартал „Изток“ аз извиквам: „Да живее доброто! Долу песимизмът и недоверието в човека!“

Дойде ред да чуем и последната дума на подсъдия.

Бай Анчо се надигна от стола и пристъпи напред. Сега той изглеждаше по-смутен и объркан, отколкото в началото на процеса.

– Хайде, Анчо, говори! – подкани го свойски Петкан Мечков. – Не се стеснявай!

– Че какво да кажа!... – Бай Анчо се изкашля няколко пъти и неспокойно се огледа на всички страни. – Не се признавам за виновен, но щом сте решили да ме съдите, отсъждайте каквото ще отсъждате! Срещу съда аз не мога да отида. Туй е, което искам да кажа.

Залата възнагради бай Анчо за неговата скромност със смях, викове „браво“ и продължителни ръкопляскания.

Председателят обяви, че съдът се оттегля на съвещание. Двама милиционери дойдоха при бай Анчо и го отведоха в така наречения маймунарник – стаичката, където подсъдимите изчакват последното решение на съда.

Никой от нас не се съмняваше в решението на съда и всички го очаквахме с радостно нетърпение. Мнозина намираха, че съдът се съвещава твърде дълго и излишно, други допускаха, че присъдата ще бъде незадоволителна, и се готвеха да протестират.

Когато байчото обяви пристигането на съда, ние станахме на крака. Вратата откъм маймунарника се отвори и оттам, съпровождан от двама милиционери, влезе бай Анчо. Фоторепортерите го обградиха от всички страни като нощни разбойници и зачаткаха с апаратите под носа му. „Усмихнете се, усмихнете се!“ – викаха някои и нахално преграждаха пътя му, но бай Анчо не се сещаше да се усмихне.

Председателят на съда прочете най-последно присъдата.

В името на народа и Народна република България
Софийски народен съд в състав:

Председател – Добрин Ангелов, и членове –
Иванка Стоянова и Никола Апостолов, ка-
то разгледа наказателно общ характер дело № 336
от 1966 година, въз основа на данните на същото и по
силата на закона реши:

Признава подсъдимия Анчо Илиев Иванов, на
60 години, българин, грамотен, неженен, неосъждан,
за виновен в това, че същият през целия си съзнате-
лен живот е вършил само добрини на своите близки,
на съгражданите си и на всички хора, без да търси приз-
нателност и награда за това и по този начин е дока-
зал по най-безспорен начин, че наистина е най-добри-
ят гражданин на нашата социалистическа републи-
ка, поради което и на основание чл. 2, алинея 3 от На-
казателния кодекс го осъжда:

1. Да получи орден със звание „Най-добрият граж-
данин на републиката“.

2. Да получи народна пенсия.

3. Да се изпрати на държавни разноски на едноме-
сечна почивка в курорта Златни пясъци.

Горната присъда не подлежи на обжалване, тъй ка-
то настоящото дело е без прецедент в историята
на нашето социалистическо правораздаване и съдът
няма практика по въпроса.

В залата настана такава весела неразбория, която
продължи близо час и която никак не можеше да се
опише. Поздравления, бляскавици на фотоапарати,
букети, целувки, прегръдки и т.н.

Късно вечерта колата откара бай Анчо до дома му
вече с отмалели от ръкостискания длани и татуира-
но от женски устни лице.

КАК БАЙ АНЧО ДАВА ИНТЕРВЮТА

През следващите дни у бай Анчо не се забелязваше
нищо особено. Аз поне, колкото и да го наблюдавах,
не можех да разбера по-щастлив ли е отпреди, или не.
Що се отнася до нас, обитателите на жилищния дом,
на квартала, не може да се каже същото. У нас настъ-
пи промяна и тя бе тъй явна, че ние я виждахме с прос-
то око. Накратко казано, ние се чувствахме във всяко
отношение по-щастливи отпреди. Живеехме вече със
съзнанието, че сме много по-добри, усещахме как доб-
рото буквално блика от нашите души като бистра во-
дица от планински ручей и в същото време се гордее-
хме, че от нас има по-добър човек на света и че тъкмо
ние съвсем доброволно сме го признали за такъв.

В живота на бай Анчо настъпиха обаче външни про-
мени. Първо, поради отсъдената му народна пенсия
той престана да ходи на работа. Второ, той бе зает от
сутрин до вечер с посрещане и изпращане на толкова
гости и посетители, че се чувстваше много по-зает,
отколкото когато ходеше на работа.

Още на следния ден след процеса при него дойде
журналист от радиото. Постави един портативен маг-
нетофон на масата и пхна микрофона под носа му.

– Другарю Иванов, едно кратко интервю за Радио
София! – каза журналистът. – Разкажете на нашите
слушатели как станяхте най-добрият гражданин на
републиката. Предайте своя опит на слушателите от
цялата страна!

Бай Анчо погледна въртящата се лента на магне-
тофона, рече да каже нещо и си глътна езика.

– Разказвайте просто и искрено за всичко, както
си е било! – насърчи го журналистът.

– Почвай, Анчо! – обади се и Петкан Мечков.

Трябва да кажа, че нашият домоначалник се само-

аташира при бай Анчо още същата сутрин и дълго време му служеше като частен секретар и съветник. С даване на интервюта обаче и по-специално с радио-интервюта въпреки безспорната си интелигентност и голям опит в живота той не бе имал работа и дойде сам да ме моли за помощ.

„Ела, че Анчо засече!“

Заварих бай Анчо притеснен и разстроен от своята безпомощност пред микрофона. Журналистът вежливо, търпеливо, но и напразно се стараеше да изтръгне от устата му поне няколко думи. Изглежда, че освен всичко друго това интервю бе за него и въпрос на престиж. Но най-добрият гражданин на републиката не проявяваше ни най-малко съчувствие към амбициите на журналиста. Клатеше глава, поглеждаше подозрително към магнетофона и отвърщаше поглед настрани.

– Няма нищо страшно бе, човек! – каза със сдържано раздразнение журналистът. – Толкова народ е говорил пред този микрофон и никой не е пострадал.

Оказа се в края на краищата, че бай Анчо не се бои от микрофона, а от това, че в момента ще го слушат в цялата страна, ако не и в целия свят. Трябваше да разсеem неговото недоразумение. Аз казах пред микрофона няколко фрази, журналистът върна лентата и от кутията се чу моят глас. После Петкан Мечков каза нещо, бай Анчо чу и неговия глас и чак тогава се реши да говори, но от речта му нищо не излезе. От магнетофона заговори един уплашен човек. Кашляше, пъшкаташе, заекваше.

– Тя така няма да стане, ами дайте ми молив и хартия! – каза Петкан Мечков и влезе в ролята си на секретар и съветник.

Надраска на бърза ръка няколко листа за заявление, аз редактирах написаното и бай Анчо го проче-

те. Журналистът остана доволен, обеща да изтрие от лентата въздишките и кашлиците на бай Анчо и си отиде по живо, по здраво.

– Голям зор беше! – каза Петкан Мечков и избърса шията си с носна кърпичка. – Ама стана добре. Как няма да стане! – добави той самодоволно. – Знам ти биографията наизуст.

Той недвусмислено изтъкваше заслугата си пред бай Анчо и си даваше вид на умствено преуморен човек, макар че умствено и физически изтощеният бе бай Анчо. Лицето му бе окъпано в пот, на върха на носа му висеше една едра капка, раменете му бяха отпуснати надолу и целият той изглеждаше смален и отслабнал, сякаш току-що бе излязъл от някоя мрачна катакомба, където в древността са подлагали провинените на жестоки изтезания.

Бяхме решили да оставим бай Анчо да си почине няколко часа, когато пристигна един журналист от „Вечерни новини“. Придружаваше го фоторепортер. Опитахме се да отложим интервюто за следния ден или поне за следобед, но журналистът бе неумолим. Уводната статия била вече набрана и вестникът не можел да излезе без интервюто и без портрета на бай Анчо.

Този път работата мина по-леко, защото Петкан Мечков пробута старото интервю. Журналистът го преписа и изтича в редакцията. Мъките започнаха с фотографа. Този човек бе решил, изглежда, да осъществи напълно амбициите си на художник фотограф тъкмо със знатната особа на бай Анчо. Един бог знае колко ленти изхаби и колко пози изпробва! И всичко това за една щастлива усмивка. Само че бай Анчо, както и да кривеше лицето си, никак не можеше да угоди на фотографа. Всичките му усмивки приличаха на гримаси. Петкан Мечков напразно се мъчеше

да го разсмива, като му правеше разни фокуси: показваше му пръст, плезеше се или кривеше очите си като идиот. Най-после той опита друга хитрост. Застана зад бай Анчо и го погъделичка под мишницата. Бай Анчо скочи като боцнат с игла и извика с пълен глас:

– Ооох!

Фотографът почна да нервничи.

– Вие, изглежда, не знаете да се смеете!

– А, смея се аз, ама кога ми е смешно – каза бай Анчо.

– Бе той знае да се смее, ами от скромност не смее да се засмее сега – защити го Петкан Мечков. – Нали затова е най-добрият гражданин на републиката, защото е скромен. Ама аз ще му намеря цаката. Ще го накарам да се смее тъй, че да си скъса далака.

Фотографът дебнеше всяко движение на бай Анчо, но щом вдигнеше апарата, бай Анчо мигновено променяше лицето си и гледаше като истукан право в обектива с кръгли, напрегнати очи.

– Е, сега вече последно! – каза изнервен фотографът и подложи коляно на пода. – Усмихнете се, дявол да го вземе!

Бай Анчо разтегна устни и оголи едрите си жълтеникави зъби, а очите му се присвиха хитро и хищно. Така кроткият и стар пес се озъбва на безразсъдно дете, което го боцка с някоя пръчка, и се спуща отгоре му с едно беззлобно „баф“ само за да го сплаши и да си легне отново на мястото.

Фотографът се задоволи с тая кротка зверска усмивка, ръкува се набързо с нас и изскочи навън.

На сутринта Петкан Мечков рано-рано позвъни у нас:

– Дойдоха трима души от телевизията. С тези хора пък хич не съм имал работа. Виждат ми се едни та-

кива! – Петкан Мечков искаше да каже „малко побъркани“, но се задоволи да почука челото си с показалец. – Нахлуха в стаята като хуни и на бърза ръка обърнаха всичко с главата надолу. Сякаш правят обиск на някой нелегален. Анчо съвсем се сащиса.

Бай Анчо съвсем не бе сащисан. Той просто стоеше като наказан в ъгъла на собствената си стая и под око наблюдаваше какво вършат ония. Струва ми се дори че бе доволен, задето не се занимаваха с него, а с покъщнината му.

Ония бяха трима: оператор, помощник-оператор и една редакторка. На оператора му липсваха само два пицова и широкопола шапка, за да прилича съвсем на каубой. Той стоеше с ръце на кръста и посочваше ту една, ту друга вещ, която помощникът веднага наgrabваше и изнасяше вън на площадката. Самият оператор рядко докосваше нещо с крайчеца на пръста си или с върха на обувките си, обръщаше се на всички страни и разглеждаше стаята с презрително и сурово изражение на лицето си. Редакторката стоеше с гръб към цялата тази суетня и много старателно, и много бързо записваше нещо в бележника си, вероятно съчиняваше репортаж „на място“ или пък нанасяше поправки на готовото си вече съчинение. Все пак тя приличаше на съдия-изпълнител, който описва вещите на бай Анчо с приблизителната им цена, за да се добере до цифрата на неговия дълг.

Петкан Мечков веднага се залови да помага. Изгарящ от любопитство, той съучастнически намигаше на помощник-оператора, онзи му намигаше по същия начин и му посочваше с очи кое накъде да премести или да изнесе навън. В това време операторът тършуваше под кревата и масата, надничаше по всички ъгли и като не намери онова, което търсеше, влезе в кухничката. Върна се и каза, че контактът няма да

му върши работа, и нареди на помощника си да постави нов.

След като оголиха стаята на бай Анчо, започнаха да внасят кабели, лампи, рефлектори и разни апаратури. Стаята отново се изпълни с вещи, тъй че дори не можеше да се мине, но сега вече приличаше не на жилище, а на снимачно студио. Редакторката огледа кревата и намери, че покривката е много изтъркана. Огледа стените и каза, че били съвсем голи. На нея изобщо обстановката, в която бе живял и продължаваше да живее най-добрият гражданин на републиката, никак не ѝ хареса. Попита Петкан Мечков дали не би могъл да обслужи с някои свои мебели като например нощна лампа, килим, кресло и други. Но Петкан Мечков не можеше да достави всички тези мебели и поиска от съседите. Те се отзоваха на молбата му и помъкнаха разни вещи, тъй че целият жилищен дом се включи в работа. За половин час стаята на бай Анчо придоби съвсем друг вид. Петкан Мечков окачи на стената единствената си картина, някаква репродукция с извехтели рамки и пукнато стъкло, аз донесох нощната си лампа с розов абажур, Мирчеви домъкнаха ново-новеничко кресло, Баревци – един персийски килим, а в ъгъла някой постави едно барче от бяло дърво. В този си вид стаята можеше да бъде обитавана ако не от най-добрия гражданин на републиката, то поне от някой стар и почтен професор, закупувал тези вещи през разни времена.

Когато бутафорията бе нагласена, започна изпълнението на пиесата, която редакторката продължаваше да съчинява на място. Това бе кратка инсценировка на ония моменти от живота на бай Анчо, в които той се проявява като най-добър гражданин на републиката. Главната роля изпълни бай Анчо, но, така да се каже, формално, защото Петкан Мечков ня-

как си го засенчи със своя артистичен талант. Той играеше едновременно роля на домоначалник, на пръв приятел на бай Анчо, на болен от грип, на помощник-оператор и най-после ролята на директор на продукцията. По този начин той успя да се вмъкне във всички кадри на филма. Ние, останалите, с изключение на двама-трима, участвахме като обикновени статисти и отпосле не можахме да си видим физиономииите на телевизионния екран.

Най-напред заснеха бай Анчо как се връща у дома след работа и влиза в стаята си. Накараха го да си облече сивата мушама, да слезе долу на входа и да се изкачи по стълбите. Бай Анчо мина стеснително покрай камерата, която го дебнеше пред вратата, влезе в стаята си и почна да се съблича. Тук на редакторката хрумна една нова идея, а именно, да накара бай Анчо да влезе в кухничката и да сложи един тиган на котлона. Като самотен човек, разбира се, той сам ще си приготви вечерята. Тази сцена според нея бе съвсем необходима, за да стане образът на бай Анчо по-плътен и убедителен пред телевизионните зрители, но двамата оператори се заядоха с редакторката и отказаха да снимат „разни тигани и котлони“. Между тях избухна доста оживен спор. Главният оператор не се стесняваше от нас и не пестеше нецензурните си изрази по адрес на редакторите и особено по адрес на редакторите от женски пол. Редакторката едва не заплака от гняв, затропа с крак по пода и така успя да се наложи. Бай Анчо, съвсем смутен и объркан от взаимните комплименти на тези млади хора, влезе в кухнята си като в чужда кухня, взе един тиган и с разтрепирани ръце го сложи върху електрическия котлон.

На другия ден бе заснета „опашка“ пред кварталния магазин. Сега Петкан Мечков се прояви и като режисьор. Той разпредели ролите тъй сполучливо, че

отпосле редакторката с основание го похвали. На баба Бърсаланова даде например ролята на болната старица, която моли един мъж да ѝ отстъпи реда си на опашката, а за себе си взе ролята на същия този мъж. Всички други мъже, жени и деца от нашия жилищен дом се наредиха на „опашка“, която се проточи до следващата пресечна улица. Операторите нагласиха камерата пред вратата на магазина и баба Бърсаланова, инак яка и здрава, а сега подгърбена и жалка, бавно се приближи до Петкан Мечков и каза:

– Сине, молим те, отстъпи ми да си купя малко захарчица, че съм болна и самичка!

Петкан Мечков гледаше напред и се правеше, че не я чува. Баба Бърсаланова го побутна по ръката. Тогава Петкан Мечков я изгледа с великолепно равнодушие и се усмихна с изкривена уста:

– Абе кога е за опашка, всички се разболяват!

– Молим те, сине!

– Всички сме болни или имаме болни вкъщи.

Петкан Мечков се обърна напред, а баба Бърсаланова го стрелна с ръка и очите ѝ се присвиха от злоба:

– Да те видя на мойто дередже!

– Мълчи ма, дърта брантийо! – озъби се Петкан Мечков и застрашително се наведе над нея. – Ако пукнеш, светът няма да се свърши с тебе! И ще кълне отгоре, кукумявката му с кукумявка!

Баба Бърсаланова помоли бай Анчо да ѝ отстъпи реда си. Той мълчаливо излезе от редицата и застана на края на опашката. Тогава ние извикахме към Петкан Мечков: „Ууу, колко лош човек!“, а към бай Анчо: „Еее, какъв добър човек!“...

На третия ден заснеха бай Анчо как връща загубеното портмоне на едно момиче, как помага на един старец да се качи в тролейбуса и на четвъртия – как разнася въглища на болните от грип и пали печките

им. Петкан Мечков пак взе за себе си главната роля и я изпълни чудесно. Уви лицето си с кърпи и шалове, наметна стария си балтон и застана на прага с две празни кофи. Когато бай Анчо взе от него празните кофи, той закашля и закиха тъй талантливо, че мнозина от статистите наизвадиха носните си кърпички и закихаха. Особено сполучливо кихаха баба Бърсаланова, баба Мирчева и още някои други жени, а мъжете много добре се преструваха на болни от грип. Изобщо всички ние изпълнихме много сполучливо ролята си на болни от грип. Бай Анчо занесе десет-петнадесет кофи с въглища по етажите, запали толкова печки и целият плувна в пот...

На петия ден пък пристигна един художник, който имаше вместо нос същински син патладжан, вместо джуфка – черно парцалче, вместо сако – някаква рубашка или риза, и вместо шапка – килнато на тила мазно, та лъскаво таке. Беше весел мъж и както се изрази Петкан Мечков, голям къркач. Още преди да удари първата четка, той отпи една хубава глътка ракия „за сефте“. След петата глътка се смееше високо, пееше стари шлагери и с весело ожесточение мацаше по платното.

Бай Анчо седеше на стола буквално като гипсиран. Не смееше да мръдне, нито дори да мигне. След половин час обаче, както сам си каза, започна да гледа „на шарено“. Лицето му побледня и придоби съвсем глуповат израз, а очите му помътняха и се затвориха.

– Нанкай, нанкай, рожбо мила! – запя художникът. – Нанкай да пораснеш!...

Петкан Мечков се чувстваше задължен да поддържа всичко в ред и викаше от време на време:

– Анчо, да не заспиш, брей!

Но след малко и сам той задряма, а бай Анчо, останал вече без контрол, здравата заспа. Художникът

продължаваше да пее, да пие и да рисува и на всеки десет минути извикваше:

– Не, така, братче, не може да се работи! Дай ми по-добре една снимка да я прерисувам. Щом задремеш, лицето ти става като на идиот, а аз-идиоти, слава богу, не желая да рисувам. За идиоти не дават контракция!

Това мъчение продължи цяла седмица по седем или осем часа на ден. През това време идваха още много журналисти от различни вестници и списания и Петкан Мечков, под предлог че бай Анчо е зает, на бърза ръка се справяше с тях без моя помощ.

„Роден съм, почваше той, като позамижаваше с едно око и се разхождаше с ръце зад гърба, в Горна Оряховица на пети септември 1905 година. Произхождам от бедни, безимотни родители. Бяхме шест деца. Четири момчета и две момичета. Живеехме в една стаячка на края на града и имахме една коза и едно магаре. Майка ми переше дрехите на градските думбази, а баща ми въпреки денонощния труд в циглената фабрика печелеше едва за хляба, защото фабрикантът го експлоатираше най-безчовечно. Нов ред. Първоначалното си образование не можах да завърша, защото започнах да работя във фабриката още от тринадесетгодишна възраст. Нов ред. За мене стана училище дружбата ми с работниците и работничките, които ме научиха да обичам трудещите се и да мразя капиталистите. Нов ред. Ето защо още на седемнадесетгодишна възраст станах прогресивен и започнах да се боря за свобода, равенство и справедливост против потисниците на народа“... И тъй нататък.

На седмия ден, в събота вечерта, портретът бе готов и обитателите на нашия жилищен дом се изредиха да го видят. Художникът равнодушно представи творбата си на любопитните зрители и седна в ъгъла

да си допие ракията. Той бе така посинял от пиене и така изцапан, че приличаше на изтривалка.

Всички харесаха много портрета и казваха, че бай Анчо си е „същият“, макар че нарисуваният напояваше далечен негов роднина с опулени очи и лице на забогатял еснаф.

Бай Анчо бе съвсем отпаднал. По-късно той сам ми призна, че мъките, които му бяха причинили разните вестникари и фотографи, били нищо в сравнение със седемдневното позиране.

– Като гледаш, нищо работа, седиш на едно място, а само душата ми дето не излезе! – каза бай Анчо. – Се е било мъка в живота ми, ама такъв зор не съм изпитвал досега и дай боже да не изпитам, защото не отговарям за себе си.

Казах му, че сега, слава богу, ще го оставят на мира. Той поклати глава и се усмихна малко тъжно, като човек, който не очаква нищо хубаво от утрешния ден. Уморен бе, горкият.

БАЙ АНЧО УСТРОЙВА НЕЩО КАТО МЕЖДУНАРОДНА ПРЕСКОНФЕРЕНЦИЯ

Към края на юни бай Анчо получи присъдения му орден „Най-добър гражданин на републиката“. Връчването на ордена, единствен у нас и в целия свят, стана много тържествено в залата на кварталния културен дом. Присъстваха много официални лица, журналисти, представители на различни институти, фабрики, заводи, учебни заведения и граждани. Пак речи, снимки, интервюта. Накрая артисти от различни театри изпълниха интересна програма. Един тенор изпя арията на Каварадоси, а една певица изпълни народните песни „Скъсал си Черню чехлите“ и „Гроздано, моме“.

На девети юли вечерта ние с бай Анчо пътувахме в първокласния вагон към Варна. Аз и бездруго щях да летувам на Златните пясъци, имах и запазено легло в един по-евтин хотел, но сега по настояване на бай Анчо тръгнах няколко дни напред. За нещастие Петкан Мечков си хлъцна кръста и не можа да го придружи. Като стана тази работа, бай Анчо започна непрекъснато да ме моли да тръгнем заедно и непременно да прекараме в един и същ хотел. В противен случай щял да се откаже от летуването. Не бил ходил досега на такова място, не бил спал в хотел и щял, както каза, да се „сакълдиса“ между непознати хора. Нямаше как, съгласих се да прекараме почивката заедно. Нищо не изгубих от това, напротив, покрай него взех спален вагон и се намърдах в най-хубавия хотел на Златните пясъци.

Няма защо да разказвам колко любезни бяха към нас управата и прислугата на хотела. Един министър и неговият секретар не биха се радвали на такъв сърдечен прием. Управителят на хотела изпитваше чудновато желание, когато ни срещнеше в приемната или по коридора, да падне пред нас на колене и да ни иска някакво извинение.

На сутринта бай Анчо почука на вратата ми още в зори. По това време хотелът спеше, спеше крайбрежието, спеше морето. Казах му, че хората са дошли тук да си отспят за цяла година.

– То тъй – каза бай Анчо, – ама не ме лови сън. Свикнал съм да ставам преди слънце.

Докато се облечем, избъръснем и измием, стана седем часът. Ние първи слязохме долу в ресторанта, закусихме и се поразходихме из парка. После взехме банските си принадлежности и се запътихме към плажа. Чужденците, винаги жадни за море, бяха разположили вече синкавобелите си телеса по пясъка. Бай Ан-

чо погледна към тях с чувството на свян, страх и погнуса и отмина нататък.

– Чакай – казах му – да се съблечем в съблекалнята.

– Бе карай, ще се съблечем нейде нататък!

Излишно бе да го убеждавам. Оставих дрехите си в съблекалнята и го последвах. Той спря до близката скала, седна и притеснено, като че вършеше нещо неприлично, почна да се съблича. Оказа се, че още в хотела бе надянал банските си гащета. Като го видях гол, аз си помислих, че съдът бе проявил истинска предвидливост, отсъждайки му едномесечна почивка. Той бе слаб, почти мършав, и тялото му би изглеждало хилаво, ако изпод кожата му не изпъкваха тънки, но яки мускули.

В ресторанта бай Анчо сядаше винаги на крайната маса пръв или последен от летуващите. Не влизахе и в приемната, където другите се събираха да играят шах, да четат вестници или да беседват, а предпочиташе да се разхожда из парка, докато стане време за сън.

Така двамата прекарвахме малко настрани от шумното и пъстро общество на хотела, но затова пък спокойно и приятно. Но нашето уединение не продължи много. На петия или на шестия ден покрай нашата скала мина един от ония многобройни журналисти, които в София го изтезаваха непрекъснато със своя вестникарски фанатизъм. Сега този журналист, някой си Фетваджиев или нещо подобно, като видя бай Анчо на скалата, тъй сърдечно и шумно се зарадва, сякаш бе видял баща си след дълга раздяла.

– И на тази скала, самотен, скучаещ, далеч от обществото! – възкликна той и решително поклати глава. – Нннеее! В никакъв случай! В никакъв случай, уважаеми другарю Иванов! При нас, още сега при нас!

– Добре си ни е тук – каза бай Анчо. – Тихо, приятно. Какво ще се бъркотим из хората.

– Но тези хора са много интересни. Има руснаци, англичани, шведи, германци, французи, чехи, поляци!... От цяла Европа!

Журналистът не успя да ни отдели от скалата и се отдалечи, искрено разочарован, а бай Анчо погледна след него и поклати глава:

– Този човек ще ни забърка някоя каша, ама де да видим!

Бай Анчо бе придобил сигурен усет към този род хора и не се излъга. Журналистът наистина бе забъркал каша. На обед още щом влязохме в ресторанта и почнахме да се промъкваме тихичко към тъгъла, където бяхме обядвали досега, управителят на ресторанта ни посрещна сияещ като утринно слънце, хвана бай Анчо за ръката и почти насила го замъкна на централната маса. Главният келнер хвана мен за лакътя и също ме помъкна нататък. Да се съпротивяваме, бе невъзможно и излишно. Журналистът бе свършил отлично работата си и сега седеше срещу нас на същата маса, усмихвайки се хитро и победоносно. Седящите на масата – все чужденци, повечето северняци с бели вежди и розови бузи, с брадички и без брадички, с огромни деколтета и фантастични фризури, осведомени отлично от журналиста за личността на бай Анчо – не ни посрещнаха с аплодисменти, защото френетичните прояви, изглежда, не им са присъщи като на нас, но всички ни се представиха с леки поклони и великолепни усмивки. Повечето от мъжете пиеха уиски, а дамите – някакви сокове. Само един пиеше нашенска сливовица. Той именно пръв вдигна чашата си и поиска да се чукне с бай Анчо.

– Здравствуйте, приятно ми е да се запозная с вас! Николай Шчербаков!

Бай Анчо чукна чашата си с неговата и отпи една глътка, а Николай Шчербаков произведе напред уст-

ните си като фунийка, ливна чашата си в тази фунийка със сръчността на фокусник и веднага си наля още ракия. След една минута лицето му, хубаво руско лице с толстоевски нос и бистросини очи, придоби мил и сладък детски израз.

– Радвам се за вас! Наистина много се радвам! – каза той и прибави: – Драги Алексей Иванич!

„Алексей Иванич“ не отговори на това сърдечно приветствие, само поклати глава и наведе очи към чинията. Имах чувството, че той се храни мъчително и яденето не му е вкусно. Загребваше от супата като от лекарство и ръката му видимо трепереше. И наистина по-късно той ми призна, че храната от този обед не „отишла“ в стомаха му, а се „качила на гърба му“.

И другите обеди и вечери минаваха под знака на същата строга официалност. Би казал човек, че на нашата маса хората се събираха два или три пъти на ден, за да демонстрират безучастието си един към друг. Само Николай Шчербаков се опитваше от време на време да подеме разговор с бай Анчо, но бай Анчо мълчеше от притеснение, тъй че желанието на руснака да оживи масата се разбиваше о тихото и предпазливо тракане на приборите. Но аз забелязах още в първите дни, че тези мълчаливи и студени чужденци много често и много предпазливо хвърлят къси и изпитателни погледи към бай Анчо. Струваше ми се, че под маската на своето равнодушие те умело прикриват едно остро и дори разяждащо ги любопитство. И наистина на масата те предпочитаха да се занимават с чиниите и с приборите, подчинявайки се на някакви традиции за благоприлично хранене, но на плажа се държаха съвсем по друг начин.

Първия ден, когато ние с бай Анчо отидохме на общия плаж (журналистът Фетваджиев не ни допусна до нашата скала), те се излежаваха кой където и как-

то намери за добре, но през следващите дни започнаха полека-лека да пълзят към нашата малка компания. С особена настойчивост пълзеше към нас една англичанка, която на двадесет години сигурно е била много красива, а сега на тридесет и пет – много симпатична дама. Тя не бе висока и кокалеста като своите сънароднички, а по-ниска от среден ръст, почти дребна, с тъмнокафяви коси и малко, избелено от слънцето носле. Но песът, който водеше неотлъчно със себе си, бе истински представител на викингите – грамадно кучище, както го нарече по-късно бай Анчо, с глава на праисторически човек и тяло на лъв. Този викинг плуваше отлично в морето, отърсваше грижливо козината си и лягаше под сянката на собствения си слънчобран. Англичанката го изпращаше понякога да ѝ донесе някои неща от хотела и той ги донасяше по-бързо и по-послушно от едно петнадесетгодишно нашенско момче.

След англичанката към нас се запъти на лакти един едър възрастен швед с младежка брадичка и черни очила. След него пък, като си даваше вид, че търси по-удобно място, към нас се търкаляше един французин. По всичко личеше, че е много интелигентен човек, защото непрекъснато четеше дебели книги, които не приличаха на криминални романи. Криминалните романи се познават отдалече по подвързията. Откъм тила ни се влачеше един дебеличък датчанин с жена си, която бе по-слабичка от него и винаги вземаше преднина. Изобщо всички тези чужденци, около шестдесет на брой, почнаха да се придвижват към нас заедно с чадърите, гумените дюшеци и различните си плажни принадлежности с бавни, но добре разчетени маршрути. Това съсредоточаване към нашите особи приличаше на мълчалив фронт и Николай Шчербаков не можеше да не го забележи.

– Видиш ли, Алексей Иванич, че Западна Европа ни крои чувал?

Бай Анчо не виждаше никакъв чувал, защото гледаше пред себе си или пък лежеше по корем на пясъка и околният свят не му правеше особено впечатление.

– Какъв чувал? – запита той.

– Ах, Алексей Иванич, приятелю мой! Та ти нищо не виждаш! Тези господа непрекъснато се влачат към нас и те наблюдават под око. Нима не забелязваш? Кажете, другарю Петров, не е ли истина?

Трябваше да се съглася с Николай Шчербаков, още повече че аз пръв забелязах затягането на обръча около нас. Той се усмихна дяволито и лицето му придоби мил и детски израз.

– Знаете ли какво? – каза той и намигна като хлапак. – Нека утре да седнем на друго място. Ей там, по-настрани. Съгласни?

Бай Анчо възприе неговата идея, защото не обичаше шумното общество, а още по-малко да го наблюдават под око. На другия ден седнахме по-настрани. Още не бяхме се настанили както трябва, когато мисис Бърт, така се казваше англичанката, напъха в устата на своя пес половината от багажа си, а останалата половина награби самата тя и се установи на нова позиция близо до нас. Този път тя заговори журналиста Фетваджиев, който владееше няколко европейски езика, и го покани при себе си. Докато двамата разговаряха, останалите чужденци един по един наставаха от местата си и отново ни обкръжиха. Техните мълчаливи маневри бяха съвсем очевидни, но какви бяха намеренията им, никой от нас не можеше да отгатне. Дори и журналистът Фетваджиев, който беседваше непрекъснато с тях, не можеше да ни обясни тяхното странно поведение. Впрочем той намира-

ше това явление за съвсем случайно и в края на краищата си призна, че дори не го е забелязал.

– Без излишна мнителност, другари! – назидателно каза той. – Ние често страдаме от някаква преднамереност към европейците от капиталистическите страни. Та това са все интелигентни хора! Англичанката например е педагог в някакво висше училище. Французинът е професор по философия в един парижки университет и е автор на много трудове. Западногерманецът е доктор по историческите науки, шведът – литературен критик и известен публицист. Изобщо това са хора на науката и изкуството. Онзи пък с русата брадичка е богослов. Показах му всички варненски черкви, устройх му среща с двама свещеници, а сега иска да го заведе в някоя селска черква. Исква да си купи наши икони, но аз му казах, че е закъснял, защото всичко е събрано в музея. Тъй че съмненията ви за някакви си „чували“ и тям подобни са съвсем излишни.

– А защо снемат непрекъснато Алексей Иванича, дявол да го вземе? – запита Шчербаков.

– Ами че това си е тяхна мания, таварищ Шчербаков. Чужденците, може да се каже, спят с фотографическите си апарати и не фотографират само когато спят. Сега всеки от тях ще изщрака по сто ленти, ще натрупа една камара снимки и цяла година ще занимава с тях семейството и познатите си. Богословът например ми каза, че имал у дома си осем хиляди снимки и двадесет и три късометражни филма от страните, които е посетил.

– Е, добре! – усмихна се Николай Шчербаков и запали цигара. – Да вървят по дяволите техните снимки!

Той се изтегна на пясъка и притвори очи, но когато журналистът се отдалечи, отвори едното си око и намигна:

– Наивен млад човек. Или му липсва опит. Все едно не вижда, че тук става нещо особено. Но що са дни занаят, наши са, ще видим! – многозначително заключи Николай Шчербаков.

На следния ден обкръжението около бай Анчо започна и в самия хотел. Случи се тъй, че няколко души от нашия етаж си заминаха и освободиха съседните стаи. Следобеда, когато се качихме горе да почиваме, видяхме, че англичанката бе заела свободната до бай Анчо стая. В отсрещните две се бяха намъкнали богословът и шведът с черните очила. В същия момент прислужникът на хотела внасяше багажа на френския професор в съседната до моята стая. С една дума, „чувалът“ се стесняваше около нас до последната възможност и здраво се затвори.

– Е, другари, както виждам, тези хора ще се вмъкнат и в стаята на Алексей Иванича – каза Шчербаков.

След малко той си отиде да спи, полегнах и аз, а бай Анчо се прибра в стаята си. Към четири часа той влезе при мен и ме разбуди.

– Ела да видиш какво иска от мен тая жена бе, джанъм.

– Коя жена?

– А бе тая, англичанката. Почука, влезе в стаята ми, знаеш, и приказва нещо, ама де да ѝ разбера. Подава ми някакви цигари, аз ѝ викам, че не пуша, а тя току ми пъха цигарата в устата.

Мисис Бърт стоеше права в стаята на бай Анчо. По тоалета ѝ можеше да се предполага, че има намерение да излезе някъде на разходка. За разлика от бай Анчо аз с удоволствие я удостоих с вниманието си и запалих цигарата, която ми предложи. Смеейки се весело и безгрижно като двадесетгодишно момиче, мисис Бърт ми обясни на сносен френски език, че не може да живее с някого в съседство, без да установи с

него близки приятелски връзки. Това се дължи на моя характер, каза ми тя, и ако искате да знаете, склонността ми да се сближавам с хората е наследена от баща ми и майка ми, които бяха много общителни и весели хора. След като тя ни обясни своето предположение към нас, по-точно към бай Анчо, с неоспорими наследствени качества, ние повярвахме в нейните безкористни чувства и я приехме в нашата компания. Седнахме, изпушихме още няколко цигари и изпихме кафето, което тя ни предложи. Мисис Бърт наистина се оказа педагог в един лондонски институт, както ни бе осведомил и журналистът Фетваджиев. Тя говореше весело и живо и дори се опита да ни разкаже няколко вица. След около час вратата се отвори и в стаята влезе нейният пес с някаква чанта в устата.

– Значи е време да излизаме! – каза тя и пое чантата си от устата на кучето. – Господа, каня ви на малка разходка преди вечеря.

Аз не можех да я придружа, защото трябваше да отида до града. На нейно разположение оставаше бай Анчо. Той дълго се опъва от стеснение, но най-после англичанката го хвана за ръката и го замъкна долу до колата си. Когато колата потегли и зави по алеята, отгоре слезе Николай Шчербаков.

– Ето каква била работата значи! – каза той и озадачено поклати глава.

В гласа на Николай Шчербаков прозвучаха нотки на ревност. Той бе знатен миньор от Уралския край, струва ми се, много видял и преживял на тоя свят, открит, забавен и малко сантиментален руски човек и още от първия ден се привърза към бай Анчо. Почти всеки ден след обедната почивка двамата, хванати под ръка, излизаха на разходка, разговаряха с часове и се забавляваха посвоему. Сега Николай Шчер-

баков трябваше сам да направи следобедната си разходка и това не му бе приятно.

Мисис Бърт и бай Анчо се завърнаха за вечеря точно навреме. Тя отиде горе да настани песа си, а бай Анчо седна срещу нас.

– Е? – нетърпеливо запита Николай Шчербаков.

– Абе нищо – каза бай Анчо. – Поразкара ме малко с колата си и това си беше. Спира на няколко места по брега, прави ми снимки, бърбори ми нещо, ама де ще я разбереш. Пък това кучище, като застанало зад мене и опряло муцуната си до врата ми, сякаш всяка минута се кани да ме захапе. През цялото време не посмях да мръдна.

– А тя?

– Тя – нищо. Смее се и приказва, ама в устата ѝ сякаш фасул има.

– Тази жена е влюбена в тебе, Алексей Иванович! – каза Николай Шчербаков. – Внимавай!

– И таз добра! – изчерви се бай Анчо. – Че аз съм стар човек бе, Николай. Я не приказвай такива работи!

– Буржоазните жени не гледат нищо. Те са разпуснатата пасмина. Не признават никакъв морал. Ехе, знаем ги ние що за стока са. Ще те пипне и няма да се усетиш, макар че не си млад. – Николай Шчербаков изпи водката си на един дъх, очите му изведнъж овлажняха, а лицето му просветна. Замахна с юмрук във въздуха и леко го стовари на масата, като че бе взел някакво много важно решение. – А ти, Алексей Иванович, покажи на тези буржоа какво сме ние, а! Ето какво бих ти казал аз на тебе! Дръж се здраво, маладец! Ние всякога сме били върху тях и ще бъдем!

Като разбра какъв съвет му дава неговият приятел, бай Анчо вече здравата се изчерви и мълча през цялото време.

След вечерята се прибрахме в неговата стая и по съвета на ревнивия Николай Шчербаков решихме да не излизаме навън. Руснакът настояваше да дадем отпор на това чуждестранно нашествие, като се държим демонстративно настрана от другите. Той предложи дори да се къпем и печем на слънце далеч от общия плаж. Докато обсъждахме нашето измъкване от обръча на чужденците, на вратата се почука доста поривисто, да не кажа – настойчиво и силно.

– Тя е! – каза Николай Шчербаков и сложи пръст на устата си.

Мълчахме няколко секунди, после Николай Шчербаков стана и с решителна походка се отправи към вратата.

– Аз ще се справя с тази... дама!

На прага бе застанал френският професор по философия и се усмихваше като юноша, който влиза при любимата си не без страх, че може да бъде върнат от вратата поради някакъв каприз. Този шестдесетгодишен мъж, иначе непристъпен в своята интелигентска затвореност, сега стоеше на вратата и се покланяше тъй простодушно и дори тъй раболепно, че Николай Шчербаков на свой ред също започна да му се кланя и с присъщия си руски жест най-сърдечно го въведе в стаята. В същия миг зад философа цъфна с великолепната си усмивка англичанката и съвсем по свойски влезе в стаята. Николай Шчербаков, ще не ще, се поклони и на нея, дори ѝ посочи фотьойла.

Странно е, че с англичанката се разбирах по-добре на френски, отколкото с французина, тъй че тя веднага пое ролята си на преводачка. Философът каза, че макар да е философ, той е много общителен човек и никак не може да живее повече от два дни, без да влезе в тесен контакт със съседите си, където и да се намират – във Франция, България или Занзибар, и

на какъвто и език да говорят. Преди години например прекарал около месец в поречието на Амазонка и там се натъкнал на едно диво племе „ту-ту“. Още на втория ден успял да се сближи с повечето хора от племето и да спечели тяхното доверие и приятелство, без да знае езика им. За искреното желание на философа да се сближи с нас свидетелстваха пакетът цигари и бутилката коняк, натъпкани съвсем по нашенски в двата джоба на самото му.

След десет минути пристигнаха богословът и литературният критик от Швеция. Докато ги настаним да седнат, пристигна и западногерманецът, докторът по историческите науки. Стана нужда аз и Николай Шчербаков да домъкнем столове от моята стая, защото дойдоха и двама холандци, мъж и жена, които се представиха за някакви обществени деятели. Холандската общественичка бе хубава, но и грамадна като статуя на гръцка богиня, тъй че мъжете трябваше да ѝ отстъпят място на канапето. Гостите като че си бяха плюли в устата да носят разни напитки и цигари. Шкафчето на бай Анчо се напълни с бутилки уиски и всевъзможни коняци.

От тези „понуди“, които се повтаряха всеки ден до края на нашето летуване, ударихме келепира ние двамата с Николай Шчербаков, защото бай Анчо е пълен въздържател. Шчербаков въпреки подозрителното си отношение към западноевропейците прояви истинско доверие към техните напитки. Веднъж дори се опита да оправдае слабостта си към тези напитки с една политическа формулировка. Каза, че да се черпим с тези напитки от Запад, а на всичко отгоре и да ги харесваме, не само че не е идеологически компромис от наша страна, а напротив, проява на политическа зрелост в духа на XXII и XXIII конгрес на КПСС, които ни учат, според дадените обстоятелст-

ва, да проявяваме на дело желанието си за мирно съжителство със западния свят.

Както и да е, ако се съдеше по любвеобилния нрав на нашите гости, трябваше да вярваме, че хората на Запад, и особено интелигенцията, не са така затворени и студени помежду си, както ги знаем досега, а напротив, излизаше, че вратата на всекиго от тях е отворена по 24 часа на денонощие за съседите и познатите. Ние бяхме здравата сконфузени от досегашната си представа за тези хора, като ги гледахме как се разтапят от любезност към нациите особи. Българите например успяха да се намърда съвсем близо до бай Анчо и никак не криеше желанието си да го сложи на коленете си и да го разглежда под лупа, а може би и да го нацелува. Останалите също не откъсваха очи от него като диваци от своя идол. Мисис Бърт, която смяташе, че е спечелила личните симпатии на бай Анчо, докато говореше с него, на няколко пъти „неволно“ го погали по ръката. А когато бай Анчо изтърва на пода някакъв стар автобусен билет и се наведе да го вземе, тя го изпревари, взе билета и помоли бай Анчо да ѝ го подари. Той благосклонно кимна с глава и тя го пхна в чантичката си като рядка скъпоценност. Холандската общественичка пък пожела да има от него автограф. Бай Анчо надраска трите си имена в нейния бележник, а след това и в бележниците на останалите.

– Господин Иванов – каза френският философ, – бих желал да ви задам един въпрос.

Той гледаше съсредоточено бай Анчо право в очите и очакваше неговия отговор.

– Ами че да пита – каза бай Анчо, когато му преведох въпроса на философа.

– Бихте ли пожелали, господин Иванов, за което ще ви дължа моята сърдечна благодарност, да ни

обясните как всъщност се озовахте в положението на най-добър гражданин на една нация? Трябва да ви призная, господа – обърна се той към другите, – че за мен това явление е уникално от нравствен аспект. Аз не бих повярвал, че може да съществува такава личност, ако вие, господин Иванов, не бяхте пред очите ми повече от десет дни и ако не бях се уверил, че вие действително сте удостоен с това звание. Ако вие бяхте признат за най-добър гражданин от свои близки, познати и приятели, вашето положение можеше да се обясни по чисто субективен начин. Аз също смятам някои свои познати за по-добри от мен. Но вие сте признат за най-добър гражданин от всички свои сънародници не по личен, а по обществен път и дори със закон. Ето нещо, което аз съвсем не мога да разбера, господа...

Останалите не оставиха философа да се доизкаже. Изглежда, че същият въпрос ги терзаше от десет дни насам и те, прекъсвайки се най-безцеремонно, започнаха да говорят всеки на своя език, без да се слушат и разбират. Журналистът Фетваджиев ни бе нужен повече от всякога и аз помолих Шчербаков да го повика. Шчербаков излезе и на минутата го доведе. Като го видяха, гостите едва не се развикаха от възбуда. Шчербаков седна до мен и пошепна на ухото ми:

– Господата изплюха камъчето най-последно. Ето каква била работата значи! Интересни са, дявол да го вземе!

Стаята се изпълни с дим от цигари и алкохолни пари и заприлича на селска кръчма от най-отдалечените краища на България, където хората не се съобщават с никаква етикеция и разговарят помежду си, както намерят за добре. И едва сега на нас ни стана ясно защо тези господа образуваха железен обръч около нас и успяха да го стеснят до размерите на най-

обикновен пръстен, в който нашият най-добър гражданин можеше да се задуши. Проклетият нравствен въпрос за доброто и злото, върху който всеки от тях се бе измъчвал досега и навярно бе написал разни дисертации и философски трудове, сега седеше пред тях, просто и ясно разрешен в лицето на един обикновен български гражданин. Накратко казано, ако човек се постави в тяхното положение, наистина можеше да подлудее. Впрочем към края на летуването на богослова му изхвъркна „чивията“ и извърши една непостимата глупост... но нека да разказвам поред. Сега той бе най-възбуден от всички. Русата му брадичка бе щръкнала като таралежов бодил, а очите му блесяха като на средновековен фанатик.

– Господа, господа! – викаше той объркано и размахваше ръката си като пиян селянин. – Господин Фефе (което трябваше да означава Фетваджиев), кажете на господина, че и аз желая да му задам някои въпроси... Аз, господа, наистина съм изумен и дори шокиран от това уникално явление, както се изрази философът. Нима човешкото общество доживя най-после до този дългоочакван миг, когато Божието прозрение започва да се сбъдва? Нали Божият син, оставяйки човека на земята, каза, че той е Божие творение и с велико търпение ще придобие образ Божи, след което неминуемо ще настъпи раят? Да, да... Но от друга страна, аз, господа, претендирам да познавам добре хората и нека ми бъде простен този грях, велико съмнение терзае душата ми, че човекът няма да достигне съвършенство Божие или поне скоро няма да го достигне. Но, от друга страна, този господин, тази загадка, стои пред нас видим и осезаем и ние трудно можем да се съмняваме в неговото съществуване. Аз от дни наред го наблюдавам и трябва да кажа, че всеки негов жест, очите му, лицето му и целият той е

въплъщение на човешката доброта, оная доброта, на която са били способни само светците от Светото писание. Аз съм имал контакт с хиляди вярващи, надявам се, искрено вярващи, но никога не съм срещнал човек, който да излъчва такава доброта. Господин Фефе, питайте господина вярва ли в Бога?

Журналистът преведе въпроса на бай Анчо и той поклати глава нагоре-надолу.

– Да или не? – запита нетърпеливо богословът.

– А, не! – каза бай Анчо. – Религията не я познавам.

– Странно! – възкликнаха всички едновременно, а богословът остана с отворена уста.

– Господа, аз наистина не съм в състояние да си обясня някои неща. Един атеист да бъде признат за най-добър гражданин в страната си и наистина да е добър, това вече не е по силите на моя скромнен ум...

– А може би това е обикновена пропаганда! – обади се холандският общественик. Всички се обърнаха към него. Той продължи: – Господа, аз съм гост на тази страна и нейното гостоприемство ме задължава да бъда лоялен с нейните порядки, нрави и обичаи. Но по-неже ние мислим сега върху един от най-висшите нравствени въпроси, трябва да използваме всички източници за неговото разрешаване. Ето защо аз си позволявам да запitam дали господин Иванов не е едно произведение на социалистическата пропаганда?

– Както всички хора от Запад, и вие мислите, че... – каза засегнат Фетваджиев, но холандският общественик веднага го прекъсна.

– Моля, не се обиждайте! За съжаление пропагандата се оказва колкото ефикасна, толкова и смешно средство за борба между нашите икономически системи. Както знаете, нашата пропаганда също не спи. Американците например особено много обичат да се перчат и да ни натрапват своя начин на живот. Такъв е

векът, господа. Често пъти за един гол престиж ние се тупаме по гърдите, като пренебрегваме елементарните правила за скромността. Аз имам предвид тази опасна болест на нашето време и затова поставих въпроса за пропагандата. Впрочем дали господин Иванов ще ни каже нещо по този въпрос, или нещо за себе си? Досега наистина нищо не сме чули от неговата уста.

– Че какво да му кажа? – попита бай Анчо.

– Нещо за себе си – каза журналистът.

– Ами добре. Роден съм в Горна Оряховица на 5 септември 1905 година – започна да разказва биографията си бай Анчо, както я бяхме съчинили двама с Петкан Мечков и както я бе запомнил наизуст. – Произхождам от бедни, безимотни родители. Бяхме шест деца. Четири момчета и две момичета. Нов ред. Живеехме в една стаичка на края на града и имяхме една коза и едно магаре...

Гостите го слушаха с напрежение, което растеше всеки миг, тъй че очите на богослова ставаха все по-големи и накрая май съвсем изскочиха от орбитите си. Когато бай Анчо стигна до онова място от биографията си, където „работниците ме научиха да обичам трудещите се и да мразя капиталистите“, мисис Бърт почти извика:

– А мразил ли е господинът този капиталист?

– Той говори, че през младините си е работил при един капиталист, който го е експлоатирал безчовечно – обясни журналистът.

– А мразил ли е господинът този капиталист?

– Според това, което той говори, излиза, че не е могъл да го обича въпреки вродената си доброта – каза журналистът.

– Ах, това е интересно! – заключи богословът. – По онова време господинът, още млад и неосъзнат, не е могъл да не се подчинява на своите страсти.

Ясно бе, че богословът разбираше доброто посвоему и дори глупаво, но ние не сметнахме за нужно да му противоречим. Той и бездруго не изглеждаше на себе си.

– А дали господинът би бил тъй любезен да ни обясни как е достигнал до сегашното си положение на най-добър? По някакви естествени склонности или под влияние на външни фактори? И какво разбира той всъщност под понятието добро? – попита отново холандският общественик.

Бай Анчо повдигна вежди, почеса се по носа и каза:

– Аз съм неук човек и не знам как да му отговоря. Ама знам, че човек трябва да живее за едната човештина, и това си е.

Бай Анчо не можеше да даде на гостите онова научно обяснение на въпроса, от което се интересуваха, и Фетваджиев, за да не го злепостави и главно да му спести по-нататъшните усилия, отговори вместо него:

– Той каза, че на човека е присъщо доброто начало, ето защо човек винаги трябва да прави добро. – Фетваджиев се обърна към гостите и добави: – Имам впечатление, че той не желае да говори много-много по тези въпроси. И наистина, господа, ние трябва да се досетим, че като най-добър, той е скромен и следователно не би желал да влиза в ролята на нравоучител. Иначе всеки негов съвет към другите би се изтъквал като нескромност. Той не е нито проповедник, нито светец, нито ръководител на някаква секта.

– Точно така – каза богословът. – Всъщност господин Иванов ни казва с тези няколко думи повече, отколкото трябва. Великолепно!

Гостите бяха възхитени от лаконичния отговор на бай Анчо, но това ги задължаваше да не го задяват повече с разни въпроси и сами да търсят отговора на задачата. Както се видя отпосле, това се оказа твър-

де трудна работа, защото имаше много неизвестни, а нямаше дори условие. Господата продължиха да си трошат главата до края на летуването с такова умствено напрежение, че мнозина от тях започнаха явно да „откачат“. Долу общият салон съвсем се опразни. Всички летовници се тъпчеха в стаята на бай Анчо и тя се превърна в нещо като международна аудитория по нравствено-етически проблеми.

Бай Анчо бе напълно безучастен към тези европейски неврастеници. Той неочаквано се озова в положението на недостъпен „той“ или по-точно на своеобразен експонат, който бе съзерцаван, анализиран и изучаван, и това никак не го смущаваше. Нещо повече, той се движеше или седеше сред чужденците като сред гора и дори скучаеше.

От всички летовници най-добре си прекарахме ние с Николай Шчербаков. Двамата от сутрин до късна нощ прекарвахме под знака на едно повишено настроение, тъй като шкафът на бай Анчо прачеше от великолепни напитки и цигари. Аз и Шчербаков решихме да се справим с тях в духа на двадесет и втория и двадесет и третия конгрес, без да допуснем ни един идеологически компромис със Запада. С една дума, ние двамата се чувствахме в най-весело разположение на духа и съвсем естествено бе, че всички тези чужденци ни изглеждаха смешни и глупави със своите главоблъсканици. Особено смешен ни се виждаше богословът. Той съвсем заприлича на сомнамбул и така отслабна, че не можеше да изкачва стълбите, без да си почива на всяко стъпало. По едно време изяви желание да му пренесат леглото в стаята на бай Анчо, за да общува денонощно с него. Управата на хотела не удовлетвори желанието му и богословът бе силно огорчен. „Господа, повтаряше той все едно и също, аз съм изучил всички религии и винаги ми е

правило впечатление, че вярващите от различните религии и секти се ненавиждат. Дори Буда, Мохамед и Христос, синове Божи, враждуват помежду си. Да не говорим за религиозните войни, които са взели милиони човешки жертви. Искам да кажа, че никой от тях не смята другия за по-добър или дори за добър. А случаят с господин Иванов... Хм! Не, това явление, господа, стои над религията и всяко досегашно понятие за добро. Може би тъкмо чрез случая Иванов ние имаме знак от небето, че настъпва обещаният рай. Но как може един атеист да ни даде ключа към рая!...“

През последните дни богословът за най-голямо учудване започна да се уединява в стаята си. Не идваше и на общия плаж, а стоеше сам на оная скала, на която стояхме в началото с бай Анчо. Загледан в морето и отпуснал глава на мършавите си колене, той приличаше на ранен гларус, който не може да лети над водата и очаква гладната си смърт.

– Този човек е заклатил главата, ама де да видим – каза Николай Шчербаков. – Като го гледам, не му давам повече от една седмица. Да вземем да го експортираме ли, що ли?

След няколко дни ние действително експортирахме богослова в ковчег – франко Стокхолм. Той се умопобърка напълно и се хвърли от третия етаж на хотела.

И на философа не бе чиста работата. И на него едната му дъска взе да хлопа, както се изрази Николай Шчербаков. (Диагнозите на Шчербаков за всекиго от господата бяха точни до сто процента.) Философът прояви благоприличие и не стигна до крайност, но както я беше подкарал, сигурно щеше да извърши някоя лудория. Спаси го срокът на престоя му в нашата страна. Фетваджиев го откара до летището с колата си „във вид на телесни и духовни останки“. Забравил бе в стаята си цял куп ръкописи, което показваше, че

е работил напрегнато през свободните си часове. Трудно бе да се разчетат тези нервно изписани страници, но не бе толкова трудно да се схване главната мисъл на неговото съчинение. Горкият не можеше да преодолее истината, че десет хиляди граждани от нашия квартал доброволно посочват и признават „Иванов за най-добър не само в столицата, но и в цялата страна“. Впрочем неговият незавършен труд представляваше едно удивление от двеста страници.

Благодарение на обществената си дейност, която, изглежда, калява нервите и слага здрави спирачки на умствената дейност, холандецът успя поне външно да запази известно равновесие. Някои негови странности обаче недвусмислено показваха, че и той не бе напълно на себе си. Веднъж например, воден от прекаленото си любопитство, той бе влязъл сам в стаята на бай Анчо и се скрил зад гардероба, за да наблюдава бай Анчо насаме: как ще се движи из стаята, какъв израз ще има лицето му, т.е. да провери дали тази личност не се претворява пред обществото. Бай Анчо не го и забелязал, съблякъл се, легнал и веднага заспал „с чиста съвест“, както съобщи по-късно любопитният общественик.

Останалите, кой повече, кой по-малко, също проявиха сигурни признаци на нервност и душевно безпокойство. Последната седмица никой не отиваше на плажа, а нощем, след като излезеха от стаята на бай Анчо, всички слизаха в градината и се разхождаха до сутринта.

Само мисис Бърт, както и съпругата на холандския общественик, си остана докрай весела и усмихната. Като всяка жена тя се вълнуваше от нравствено-етическите проблеми, колкото нейното куче ще се вълнува от една предстояща термоядрена война. По-късно тя изпрати няколко списания и вестници, в ко-

ито бе публикувана снимката ѝ с бай Анчо, но това не бе нищо повече от женска суета или не повече от вестникарски куриоз.

Така прекарахме с бай Анчо присъдената му едномесечна почивка на Златните пясъци. Последния ден получихме телеграма от домоначалника Петкан Мечков, който нетърпеливо, но и скъпернически ни пишеше: „Кой ден чакам.“ Отговорихме му по същия начин: „Утре, осем.“ С Николай Шчербаков се сбогувахме на сутринта. Посмяхме се за последен път на умопобърканите чужденци и се прегърнахме.

Петкан Мечков ни очакваше на гарата с внучката си Мария. Нито той, нито тя носеха букети, но и двамата бяха разцъфнали като пресни лалета. Петкан Мечков подаде отдалеч ръка на бай Анчо, прихвана го през кръста и го притисна към себе си. И както винаги ставаше при такива сърдечни прегръдки, длъжният нос на бай Анчо се заби под мишницата му и той се подигна на пръсти, за да не се задуши. След като го отпусна на земята, Петкан Мечков ласкаво го боцна по брадичката.

– А добре дошли! Брей, брей, като отидохте на туй пусто море, сякаш решихте да годинясвате там, бе! Че не се и обаждате. Да бяхте пуснали една картичка, да ви знаем живи ли сте, здрави ли сте. Рекох си, този човек да не вземе да се удави. Изпекъл си се като кебап. Е, хубаво, хубаво!

– Миче! – обърна се той към внучката си. – Кажете на чичо си Анчо добре дошъл де!

Мичето събра коленете си като десетгодишно момиченце и подаде ръка на бай Анчо.

– Добре дошъл, чичо Анчо! Как прекара?

– Че добре бе, Марийке – каза бай Анчо. – Добре. На морето човек само да лежи и да яде. Ами ти ходи ли на море?

– Не! – каза Мичето. – Нямам време.
– Какво ти море! – каза Петкан Мечков. – На нея сега огън ѝ се пече на главата.

– Тъй ли?

– В театралното ще се явяваме, та за изпити се готвим! Тънка работа!

– Е, че хубаво!

– Хубаво, ама тежко се влиза. Туй не е като разните му там медицини, техники и прочие. Цял ден декламира из къщи. Като свещ се стопи от напрежение. Голям мерак, голямо нещо, ама де да видим. Па от време на време току ще рече: „Дядо, ами кога ще се върне чичо Анчо?“ Защо, викам, питаш. „Ами тъй, от дълго време го няма.“ И тя, душичката, се затыжи за тебе. А тази сутрин стана рано и вика: „Дядо, и аз ще дойда да посрещна чичо Анчо.“

Бай Анчо неволно погледна към Мичето, като че искаше да се увери, че и тя е „тъгувала“ за него, и вместо благодарност измърмори нещо като „абе калпава пара не се губи лесно“. Мичето продължаваше да се усмихва, здраво опънала устни, с оная усмивка, която си бе приготвила още от сутринта и която изглеждаше забодена с топлийка на устата ѝ. Петкан Мечков ѝ даде знак с глава и тя изтича към изхода на перона.

– Е, хайде да вървим, пък после ще приказваме!

Петкан Мечков взе куфара на бай Анчо и го помъкна през навалицата. Когато излязохме пред гарата, аз и бай Анчо се насочихме към трамвайната спирка, но Петкан Мечков прегради пътя ни.

– Там, там, при такситата!

– Бе ще се приберем с трамвая! – каза бай Анчо.

– Мичето е взела вече номер за такси – каза Петкан Мечков. – Защо ще се блъскаме с трамвая? Че аз да нямам сто приятели, бе? Хайде де! Цяла нощ си блъскал път, сега с трамвай ще се кландзукаш.

Нямаше как, качихме се в таксито. При пристигането ние с бай Анчо се бръкнахме да платим, но Петкан Мечков отблъсна парите ни.

– А, да ги нямаме такива. Който е поръчал, той ще плаща. Така де!

Петкан Мечков плати на шофьора и пръв изскочи от колата. Пое куфара на бай Анчо в едната си ръка, а с другата го хвана под мишница и го поведе към дома. Мичето застана от другата страна на бай Анчо. Те тръгнаха напред, а аз като второстепенно лице от групата вървах отзад. Пред входа освен бабите и децата бяха наизлезли почти всички от нашия жилищен дом, а някои надничаха през прозорците.

– Ето ви го жив и здрав! – каза Петкан Мечков. Той избута бай Анчо напред и го предостави за десет минути на другите, да му се порадват. Бабите затрупаха бай Анчо с въпроси и сами започнаха да разказват новини от квартала.

– Хайде сега да почиваме! – каза покровителствено Петкан Мечков и помъкна бай Анчо нагоре по стълбите.

На вратата на неговия дом бяха застанали съпругата му, синът и снахата. От вътрешността на жилището се носеше тлъста миризма на яхния.

– Тука, тука! – каза Петкан Мечков, когато бай Анчо понечи да продължи към мансардата си. – Ще хапнем нещо, ще отдъхнем, па тогава ще се качваш горе. Така де!

Той подаде куфара на сина си и натика бай Анчо у дома си...

След около десетина дни бай Анчо ме срещна на стълбите и ме покани при себе си. Не изглеждаше неспокоен или загрижен, само поклащаше глава и се усмихваше.

– Гледай ти работа! – каза той, като влязохме в стаята му и седнахме един срещу друг.

– Какво има?

– Ще ти разправам де! – каза бай Анчо и се засмя. – Хич за мене ли е туй-нещо, ама нà, Петкан Мечков не ме оставя на мира от десет дни. Иди, казва, да поприказваш с професорите.

– С кои професори?

– Абе с тия от театралното. Ни съм ги виждал, ни съм ги чувал. За мене ли е да ходя да се разправам с такива хора! Ей го нà, пак идва.

Бай Анчо стана и отиде да отвори вратата. Петкан Мечков пристигна с внучката си. Мичето бе облечена в черна рокля в дълбоко деколте и голи рамене, като за бал или тържествен прием. Косата ѝ, разчесана на път, се спущаше надолу права и свободна тъй, че закръгляше донякъде продълговатото ѝ, не особено женствено лице.

– Хубаво, че и Петров е тука! – каза Петкан Мечков, като ме видя. – Нека и той да чуе какво можем. Така де! Талантът вади очите на човека, спял да си, пак ще го видиш. Така ли е, Петров?

– Така е – казах.

– Седни, Марийке! – каза бай Анчо.

– Няма какво да сяда, ами да започва – каза Петкан Мечков и с умиление изгледа внучката си. – Хайде, Миче, издекламирай нещо на чича си Анча. Кажи му баснята от Крилов!

– По-добре „Червените ескадрони“!

– Е, че и ескадроните може.

Мичето застана до стената, вдигна глава и устреми погледа си в комина на отсрещната къща. Ние с бай Анчо замряхме на местата си. От долния етаж се чуваха гласове, тракане на съдини и ходене по паркета, през отворения прозорец нахлуваха виковете на

дечурлигата, които играеха на войници, снахата на Баревци се караше на дъщеричката си: „Какво се пулиш като побъркана ма, продумай де!“

Петкан Мечков погледна към прозореца, поклати ядосан глава и отново се обърна към внучката си. Тя продължаваше да стои, потопена в транс на артистичното претворяване, притворила очи и скръстила ръце малко по-долу от гърдите си. Най-после към края на третата минута отвори уста и с дрезгав глас на четиринадесетгодишен юноша произнесе бавно и напевно:

– „Червените ескадрони“ от Христо Смирненски.

И пак млъкна. Тогава Петкан Мечков проточи към нея шия и тихичко каза:

– „В утрото на светла ера...“

И Мичето подхвана:

В утрото на светла ера, с факела на нова веера
идат бодри ескадрони с устрем гоорд и набег смеел,
а над тях кат хищни птици, кат настръхнали орлици
спускат се и разпиляват гръм шрапнел подир шрапнел.

Мичето започна да се повдига на пръсти, да протяга напред ръце и да придава на лицето си все по-свиреп израз. Гласът ѝ, вече съвсем дрезгав и сух, превърна въздуха в някаква прозрачна твърдина, която притискаше предметите и изтръгваше от тях скърцане, пукане и звънтеж. Бай Анчо почна да премига и да бърка с показалец в ушите си. Аз стиснах здраво челюсти и реших да оставя разярените ескадрони да минат отгоре ми. Петкан Мечков гледаше внучката си със светнали очи, правеше същите жестове и отваряше устата си по същия начин. Той знаеше стихотворението наизуст.

Мичето разтвори ръце, вдигна лице към тавана и извика в изстъпление:

Ааах, летеете ескадрони! В устрема ви милиоони погледи са приковаани със надежда и любоов. Свил десницата кораава, целий свят се днес изпраавя стреснат, трогнат, очароован от победния ви зоов.

Мичето се бе изправила на пръсти, въртеше главата си и възпроизвеждаше буря, мълния и грохот така сполучливо, че мансардата на бай Анчо за малко не се „отрони в пепелта“, обгърната „в пламък и разруха“.

Петкан Мечков извика „браво, браво“ и с настървение започна да ръкопляска. Ние с бай Анчо се колебахме, па и ние ударихме по две длани.

– Е, хубаво, хубаво! Аз като я слушам, сълзите ми... – Петкан Мечков извади носната си кърпичка и си избърса очите. – На, хиляда пъти съм я слушал и пак... Една запетайка прескочи, но нищо. То без толкова не може. Хайде, дядовото, кажи сега и народната приказка, че стига.

Мичето отново прикова поглед в комина на отсрещната къща и след три минути изрева като ранена мечка:

– Тичайте! Умирам, братя и сестрици!

Тя разказваше за Меца, която яла и в тясното ѝ гърло кост се спряла. Пръв се притичва на помощ Кумчо Вълчо. Той съветва Мечана да пийне водица, но напразно, кривата кост си остава в гърлото ѝ. Тогава той повиква на помощ лисицата, лисицата – таралежа, таралежът – щъркела, и т.н. Мичето имитираше рева, воя, съскането и лаенето на животните така, че бай Анчо отначало се поуплаши и поотдръпна настрани, а отпосле прихна да се смее. А когато Мичето разказваше как Мечана сяда върху таралежа и се набожда на острите му шипове, бай Анчо се задъха от смях, оцъкли очи и се строполи на пода. Петкан Мечков, вместо да му се притече на помощ, гледаше само-

доволно усмихнат как приятелят му рита и бере душа на пода, даваше знаци на Мичето да продължава и поглаждаше мустак. И аз също като в приказката трябваше да се притека на помощ на бай Анчо, но напразно. Той се бе озъбил, посинял и вдървил, само крайниците му потрепваха конвулсивно и от устата му се чуваше хъркане. Хъх, хъх, хъх! Мичето се бе претворила в щъркела, който бърка с човката си в гърлото на мечката и с издадена напред глава кълвеше във въздуха. Изтичах в кухнята да взема вода. Когато се върнах, Мичето я нямаше. Излях една кана вода върху лицето на бай Анчо и той ококори очи. Помогнах му да стане и го положих на кревата. Петкан Мечков стоеше настрани, явно доволен, че приятелят му едва не стана жертва на изкуството на внучката му.

– Нищо му няма! – говореше той и се смееше. – Щом си поеме дъх, и ще му мине.

След няколко минути бай Анчо дойде на себе си, седна на кревата и пак се засмя:

– Бе тя много хубаво реве, бе!

– Хубаво я! – каза Петкан Мечков. – Защото има талант. Добре, ама професорите от театралната не го оценяват. Миналата година взеха, че я скъсаха. Дигнах се аз, та в театралната. Изнамерих ги до един. Никой нищо не може да ми каже, не си и спомнят за нея. Дигат рамене и толкоз. Да опита, казват, още веднъж. Бе тя една, не е за разправяне. – Петкан Мечков стана и почна да се разхожда назад-напред. – И там всичко става по втория начин. Не се гледа способността на детето, а положението на баща му. С едно дигане на телефона, и работата се урежда. Или пък... хм! Някоя по-отракана се завърти около професора и хоп – вътре! Дядо, казва, приеха едни такива, дето умеят да си въртят задниците. И това го има. – Петкан Мечков разкъса една цигара на две, запали половин-

ката и застана пред бай Анчо. – Аз защо ти казвам да поотидеш при тези хора, а ти не щеш. Човек с име си, ще ги стреснеш. А ти – неправилно било.

– А че неправилно е – каза бай Анчо.

– Защо бе, човек, защо? Какво неправилно има тук?

– Тя като си има способност, хората ще я приемат, не може да не я приемат. Затуй са ги поставили там. Нека опита още веднъж, тъй де!

– Ама и ти ги говориш едни, Анчо! Сам виждаш, че детето е способно.

– Щом е способно, не бери грижи за него.

– Да, ама не го приемат. Защото няма кой да се обади. Тук не става въпрос за ходатайство, а за една явна несправедливост.

– Че ние – каза бай Анчо – ако почнем по този начин да си уреждаме всичките работи, тя накъде ще излезе?

– Всички правят така бе, човек! Всички. Не ги ли виждам? Ехе!

– Не вярвам баш всички да правят така...

– Не вярваш, защото не виждаш. Пък аз вря и кипя в тези работи. Какво не е видял бай ти Мечков. Навсякъде – кой както я нареди. Ще ми разправяш ти на мене... Една чиновническа служба да вземеш, пак трябва да имаш подводници. Някой трябва да те подпре. Ами! Преди три месеца долу момичето на Георгиеви кандидатства за фризьорското училище. Е, влезе, ама пак с ходатайство. Аз ходих при директора. Това, онова – мина.

– Като има много кандидати, тъй е – каза бай Анчо. – Най-добрите трябва да се изберат.

– Ама не ги избират! – извика нервно Петкан Мечков. – Щом нямат подкрепа, остават си с пръст в устата. Хората забравиха идеите, Анчооо!

– Който ги е забравил, трябва да му ги напомня-

ме! – философски отговори бай Анчо и отегчено погледна през прозореца.

Домоначалникът стана от стола, направи няколко крачки и се обърна към бай Анчо. Ушите му пламнаха, а това показваше, че е развълнуван.

– Бе ти говориш така, сякаш си паднал с кошничка от небето. Идеите – Петкан Мечков повиши глас – останаха под миндера, драги мой!

Бай Анчо мълчаливо го изгледа от главата до петите. И както бе скръстил смирено ръце на гърдите си, и както галеше своя приятел с кротките си сиви очи, повече отвсякога заслужаваше званието „Най-добрият гражданин на републиката“. И наистина приличаше на паднал с кошничка от небето. А Петкан Мечков стоеше прав срещу него с ръце на кръста и го гледаше с присвити очи, сякаш го презираше от дъното на душата си.

– Неправилно говориш, другарю Мечков! – каза по едно време бай Анчо. – Не ми се харесват тези приказки, да извиняваш.

– Че какво приказвам аз? – засегна се Петкан Мечков. – Приказвам истината. А ти не виждаш истината. Ама те добрите аслъ не виждат или пък се правят, че не виждат, за да ги смятат за добри.

– Докачаш ме, другарю Мечков, ама нейсе!

– Как тъй ще те докачам! Да вземем тебе например! Направихме те най-добър в републиката, ама каква е ползата? Нищо не правиш. Защо си добър, щом не правиш добро?

Бай Анчо примига, примига, поиска да каже нещо и замълча. Въпросът на Петкан Мечков явно го затрудни.

– Хайде, отговори ми де! – каза заядливо Петкан Мечков. – Ама не можеш.

– Че какво да ти отговоря бе, човек? – изпъшка

бай Анчо. – Доброто си е справедливост, самата справедливост. Туй е.

Петкан Мечков плесна с ръце и се засмя.

– Ама че го рече! Че кога доброто е било справедливост? Не допусках, че си толкова глупав. Ама не! Ти хитруваш. Много хубавичко си знаеш кое как е, ама си траеш, не искаш да си разваляш кефа и спокойствието заради другите. Тъй е то – щом поиздигнеш някого и му окачиш медал на гърдите, забравя какво е бил преди и става егоист. Както ти сега. Не ти ща услугата, дръж си я за себе си!

Петкан Мечков тръшна вратата гневно и затрополи по стълбището. Ние с бай Анчо се погледнахме в очите и замълчахме. Искях да си отида у дома, а ми стана някак неудобно да го оставя сам. Но по-лошото бе, че не можех да взема страна в спора, както може би се надяваше бай Анчо. Струваше ми се, че и двамата са прави. За бай Анчо не бе лесно наистина да отиде да ходатайства пред професорите във ВИТИЗ за едно момиче, което не блестеше с талант, но и Петкан Мечков имаше право да се пита защо бай Анчо е добър, щом не прави добро. В края на краищата той можеше да поговори с професорите... Объркана работа, казах си и реших да си отида, когато на вратата се почука. Влезе баба Бърсаланова. Бай Анчо умолително ме погледна, кимна към стола и аз седнах. Баба Бърсаланова поздрави, попита бай Анчо как е със здравето, позамълча и като се увери, че аз нямам намерение да си ходя, започна да разказва за внучката си и очите ѝ се навлажниха. Чудели се и маели какво да я правят.

– Че защо? – попита бай Анчо.

– Момчето иска да се отметне – каза баба Бърсаланова и добави: – Да го чумата поразии!

– Такова хубаво момиче без мъж няма да остане.

Гледам го, то като капка. За Лилето приказваш, за по-големичката, нали?

– Ох, за нея, за нея! – завайка се баба Бърсаланова. – Тя без мъж няма да остане, ами са забъркали една каша с онзи хубостник, мътните да го поразят. А още ученичка!...

– Е, туй вече не е хубаво...

– Ох, Анчо, то да е само туй, с мед да го намажеш. Ами и дете ще има! – проплака баба Бърсаланова. – Аз затуй дойдох при тебе, срам не срам, да те помоля да отидеш при родителите на този нехранимайко и да ги стреснеш...

– Че как да ги стресна? – попита наивно бай Анчо.

– Ами тъй! Ти си голям човек, ще окачиш медала си и ще отидеш. На тебе няма да откажат, защото знаят, че си най-справедливият човек в тази държава. Обадохме се по телефона, а те нехаят. Младежка работа било, какво можели да направят, пък и сега било рано да се твърди, че детето било от сина им. А то си е от него – от кого може да бъде.

Бай Анчо дълго мисли и най-после се реши да поговори с вероятните сватове на баба Бърсаланова, но с условие, че и аз ще го придружа. Сам го било срам да се яви пред непознати хора. Вранев, така се казваше гражданинът, при когото отидохме на другия ден, се случи вкъщи и ни прие, както се приемат пациенти. Още със самото сядане ни запита с какво може да ни бъде полезен и се приготви да ни изслуша. По всичко личеше, че не му е за пръв път да приема пациенти като нас, защото, щом чу оплакването на бай Анчо, стана, излезе за минутка и доведе сина си. Синът бе деветнадесетгодишен юноша с мустачки, но имаше самочувствие на двадесет, дори на тридесет и осем годишен мъж и изглеждаше, че отдавна е свикнал бащата да му препраща пациентите си. С едно спокойс-

твие, което не е много типично за нашия век, той изслуша нашата жалба и каза, че действително познава малката, т.е. Лилето, и че е спал с нея няколко пъти и тази скучна история се е случила в една скучна пауза от няколко дни. Наистина всичко бе скучно, поясни той, защото малката, макар да е шик и да издържа на коняк, няма женственост и много баламски се лови на въдицата. Всъщност тя сама потърсила утешение от него, след като се почувствала бременна от някой си Мишев, а този Мишев, негов приятел, на свой ред му се оплакал, че малката се опитва да му пробута новогодишен армаган от някой си Ицко Манев. Накрай синът изрази съжалението си, че малката е опростяла съвсем, щом е почнала да поверява личните си работи на други хора, и си излезе.

Ние с бай Анчо стояхме един до друг като дръвчета, мълчахме и не знаехме какво да правим. Бащата, който преглеждаше някакви книжа на масата, взе една папка, сложи ги вътре и скри папката в чекмеджето. Това бе знак, че краят на нашето посещение е дошъл, и ние станахме. Бащата ни изпрати до вратата с чисто служебна вежливост, така че на излизане бай Анчо, посконфузен от цялата работа, току извади портмонето си, но се сети, че не сме били на лекарски преглед, и го сложи обратно в джоба си. По целия път мълчахме, но като приближихме дома, бай Анчо каза:

– Я да повикаме Лилето и да я питаме как стои работата. Види ми се, че това момче ни лъже.

За щастие Лилето се връщаше от училище и ние се срещнахме с нея точно на външната врата. Тя бе седемнадесетгодишна, а с толкова млади момичета на човек му е трудно и неудобно да говори за разни прозаични неща, тъй че ние с бай Анчо доста дълго мълчахме, докато ѝ дадохме да разбере в какво се състои работата.

– Баба ми е ръждясала – каза Лилето. – Мама и татко – също. Смятат, че съм извършила някакво престъпление. А моето забременяване е съвсем естествена последица от отношенията ми с мъжете. Разбира се, че когато една жена спи с мъж, непременно ще забременее, иначе няма да бъде нормална жена. Но това не означава, че трябва да роди. След десетина дни ще отида на аборт. А що се отнася до Вранев, нашите подушиха, че баща му е клечка, и искат леко да го хванат, само че с него този номер няма да мине.

Лилето си влезе вкъщи, а ние с бай Анчо постояхме един срещу друг и когато забелязахме, че се гледаме със зяпнали уста, затворихме устите си и се качихме горе в неговата стая. Докато се качвахме по стълбите, решихме, че една жена, ако ще да е седемнадесетгодишна и дори да е ученичка в последния клас, щом иска да спи с мъже, може да си спи колкото си иска, стига да ѝ е приятно, може да си ражда деца, а после да ги хвърля на котките, стига и тази работа да ѝ е приятна. Добре, но ръждясалата, щом чу нашите разсъждения, удари с юмрук по масата и заяви, че хубостникът на Враневи е подмамил детето с цел брак и сега или трябва да се ожени за него, или да плаща издръжка на бъдещото дете. Ето защо бай Анчо трябва да стане свидетел на делото и да потвърди пред съда, че Лилето е подмамена с някаква кола, изведена извън града и изнасилена.

– Дума да не става! – каза бай Анчо. – Мога ли аз да свидетелствам за нещо, което не съм виждал с очите си?

– Че как ще го видиш бре, Анчо? Да не си им светил с фенер? Тия работи на тайно стават. Ти ще потвърдиш, че Лилето е невинна и онзи измамник трябва да се ожени за нея или да плаща издръжка на детето.

Бай Анчо цъкна с език и поклати глава, а ръждясалата излезе от кожата си.

– Ами аз как свидетелствах за тебе, бре? За твоя полза реч държах в съда, на филм играх, а ти сега не искаш устата си да отвориш. Медал ти окачихме, пенсия ти дадохме, по плажовете те пратихме да се излежаваш на държавни разноски, а ти си седиш със скръстени ръце. Туй ли ти е добрината? Защо си добър, щом не правиш добро на другите?

Баба Бърсаланова дълго се пени още и накрай също като Петкан Мечков затръшна вратата и си отиде. Бай Анчо стисна с длани главата си и се замисли за нещо, аз мълчаливо си излязох. На другия ден чух, че Барев отишъл при него и го помолил да му ходатайства пред началника на митницата да получи някаква чуждестранна кола без мито. Адвокатът Томангелов пък поискал от бай Анчо да му издейства валута от банката, за да изпрати сина си на специализация в чужбина. Китанка Сотирова, доскорошната стара мома, а сега млада булка, напук на своята прословута свенливост, поискала от бай Анчо да ѝ издейства да стане началник-отделение в службата си, а когато бай Анчо по обичая си поклатил главата отрицателно, тя изтървала от гняв очилата си на пода, счупила ги и пипнешката се прибрала у дома. С една дума, обитателите на нашия жилищен дом, пък и всички от квартала бяха дълбоко разочаровани от най-добрия гражданин на републиката и започнаха да говорят, че, напротив, той май ще излезе най-лошият гражданин. И всички като че си бяха плюли в устата да повтарят един и същ въпрос: за какъв дявол сме го удостоили с високото звание, щом той не желае никому добро да направи? Както и да е, щом се увериха, че бай Анчо няма намерение да им направи услуги, всички се оттеглиха от него и той остана сам, а по едно време съвсем се изгуби от очите ни.

КАК НАЙ-ДОБРИЯТ ГРАЖДАНИН НА РЕПУБЛИКАТА СТАНА НАИСТИНА НАЙ-ДОБЪР

Къде се бе дянал бай Анчо за седмица или две, никой не се интересува, да си призная, не се интересувах и аз. Не че бях го отритнал като другите, имах си много работа, а нямах никаква надежда в него. Единствената услуга, която можех да му искам, бе да направи така, че да се науча да пиша хубави разкази, но сам виждах, че бай Анчо и да желае, не може да ми помогне. Тази работа би могъл да свърши само някой критик, но за беда нито един критик досега не бе обявяван за най-добър гражданин на републиката и едва ли ще бъде обявен. Но бай Анчо отказваше да услужва на другите и аз нямах кураж дори да му намекна за моите желания... Една вечер се качих на тавана да взема нещо и го видях да стои пред вратата си. Бе отслабнал като постник, гледаше ме с изцъклени очи и като че едва се държеше на краката си.

– Ела бе, човек, ела да се видим! – извика той и с несигурни крачки се отправи към мен. Хвана ръцете ми и доколкото имаше сили, здравата ги раздруса. – Живи бяхме да се видим! Аз пък взех, че се поразболях малко, та не можех да излизам навън, пък и да можех, с кого ли щях да се срещна. Всички бягат от мене. Ама аз не им се сърдя. Прави са хората. Трябва да се прави добро на другите и това си е. Ей тъй, като лежах, размислих за много работи и разбрах, че трябва да помагам на другите както и с каквото мога.

Поговорихме и се разделихме, а след няколко дни първите резултати от добрините на бай Анчо бяха, тъй да се каже, налице. Най-напред бяха благодетелствани Бърсаланови. Какво прави, какво струва бай Анчо, не знам, но за по-малко от седмица успя да раз-

нищи историите на Лилето с разни мъже и да доведе у дома ѝ онзи Ичко Манев, на когото тя готвеше новогодишен армаган. Той се оказа закъсал студент от провинцията, рошав, брадат, гладен и много симпатичен. Щом го лъхна домашният уют в широкия апартамент на Бърсаланови, примесен с миризмата на топло ядене, и като се увери, че бащата на Лилето ще го поеме поне за десет години напред, призна бащинството си и до вечерта домъкна дървения си куфар.

После бай Анчо се зае с висшето театрално училище и на бърза ръка пробута Мичето Мечкова, а валутата за сина на Томангелови издейства само за няколко часа, така че синът на Томангелови вече специализира в чужбина. И Барев получи колата си без мито, и Китанка стана началничка на отделение. С нея работата малко се позапече, защото ония от службата ѝ се опънаха и казаха, че тя не виждала по-далече от носа си, но нали с добро всичко се постига, издигнаха я и мина не мина месец, току я наградиха за добра служба. Оказа се, че тъкмо защото не виждала по-далече от носа си, станала най-добрата началничка в службата. И така нататък. Но най-интересното е, че бай Анчо не чакаше вече да му искат услуги, а сам ги предлагаше на другите. Де кого ще срещне, ще го спре и ще го пита: от какво имате нужда бе, другарю? Веднъж например срещна едно от ония циганчета, които просят по ресторантите и кафенетата, и му каза:

– От какво се нуждаеш бе, момченце?

Циганчето го изгледа доста прецизно, поухили се малко иронично и отвърна:

– Една баничка бе, чичко!

Бай Анчо веднага му даде десет стотинки и го изпрати по живо, по здраво. На другия ден се срещнахме на ъгъла „Латинка“ и бул. „Ленин“ точно до чешмичката, заговорихме за нещо и в това време над чучура

се наведе да пийне вода един момък. Пи, избърса устата си с ръкав и застана на ръба на тротоара. Изглеждаше угрижен. Бай Анчо се приближи до него и запита:

– Млади момко, защо си тъй тъжничък? Какво се е случило?

Онзи, както бе захапал цигарата си, изгледа бай Анчо с бялото на очите и изръмжа:

– Я си карай магарето!

– А, тъй не е хубаво да се говори, момчето ми! На стари хора тъй не е хубаво да се говори.

– Чупи се, бе!

– Виж ти какъв буен момък! – усмихна се бай Анчо и го погали по рамото. – Аз искам да ти помогна, а ти ме ругаеш.

– Кой си ти бе, плъх? – каза онзи и понечи да си тръгне, а бай Анчо додаде:

– Анчо Иванов съм.

Тогава онзи се върна, сърдитото му лице мигновено се разведри и виновно се усмихна.

– Извинявайте, другарю Иванов! Не знаех, че...

– Не се извинявай, не се извинявай, нищо лошо не си сторил! – каза бай Анчо. – Гледам те аз такъв натъженичък и се питам какво ли му има на този момък? Сигурно паричките не ти стигат, а?

– Паричките стигат донякъде, ами...

– Работа ли си нямаш?

– А, работа си имам.

– Че тогава какво ти трябва?

– Хубава жена ми трябва! – изтърси момъкът и глупаво се усмихна.

– Аха! – каза бай Анчо и като герой на хумористичен разказ озадачено се почеса по тила. – Трудна работа. А ти сам не можеш ли да си намериш? Аз, знаеш, по тази част нищо не разбирам...

– Ако мога сам да намеря – каза онзи, – няма да те моля за помощ.

Бай Анчо помисли, помисли и се обърна към мен за съвет. Помислих, помислих и аз и казах, че само в бар „Астория“ могат да се намерят хубави жени.

– Знам го този бар – каза момъкът. – Само че там ще струва пари.

– Пари ще се понамерят, ами хубава жена как ще се намери – каза бай Анчо. – Я ела довечера у дома, па оттам ще отидем, където трябва.

Никой не вярваше, че бай Анчо ще успее да изпълни желанието на момъка, но нали е речено, че с добро и в рая се влиза, след два дни на нашата улица цъфнаха момъкът и хубавата жена. Хванали се за ръчички, гугукат си и се разхождат от „Латинка“ до хотел „Плиска“ и обратно. А тя е толкова хубава, че мъжете от блокове 3, 4 и 5, особено по-възрастните, висят с часове по прозорците и я зяпат. Ясно е, че в нашия квартал скоро ще заживее още една хубава жена...

Нямам възможност да изброя добрините на бай Анчо, защото ги правеше по пет или шест на ден, и то не само на гражданите от нашия квартал, но и на гражданите от столицата и от цялата страна. При него често идваха на поклонение от провинцията и всички си отиваха много доволни. Лошото бе само това, че нашият благодетел започна опасно да слабее и заприлича на ония Иисусовци от иконите на селските черкви, дето преди известно време тъй усилено ги крадяха и изнасяха в чужбина, за да популяризират нашата народна живопис. И как нямаше да отслабне, като не спираше на едно място, раздаваше пенсията си на другите, ядеше по един път на ден, и то суха, отшелнишка храна.

И така стана чудото.

Един ден бай Анчо стана прозрачен. Гледам го аз

как си върви по полянката пред нашия жилищен блок и виждам през тялото му като през празна бутилка предметите и превозните средства. Това странно явление тъй много ме порази, че аз скочих от пейката и се втурнах към него, за да се уверя, че не халюцинирам. Но каква ти халюцинация! Минувачите, къщите и дори листата на дърветата се виждаха през него като на екран на научнопопулярен филм. Нямаше съмнение, че с нашия благодетел се бе случило нещо лошо, и всички се обезпокоихме не на шега. Още на часа повикахме Бърза помощ и бай Анчо бе откаран в „Пирогов“.

Диагнозите бяха страшно объркани, противоречиви и тревожни. Никой от лекарите не можа да обясни защо и как тъй праведната бай Анчова плът с всеки ден ставаше все по-прозрачна. Впрочем вие сте чели в пресата колко неубедителни бяха обясненията на медицината. След известно време бай Анчо бе върнат у дома, както биват връщани безнадеждно болните от рак. Наистина лекарите не твърдяха, че е болен от рак, но ние го отписахме и зачакахме кончината му. Малко по-късно, както се знае пак от пресата, бай Анчо от прозрачен стана... невидим. Това вече прилича на приказка, възкликнаха всички хора по света, като научиха за тази метаморфоза, но изглежда, че и приказките се сбъдват. Учените от цял свят си блъскат главите над това чудо и нека си ги блъскат, нали затова си имат учени глави, но аз искам да кажа, че ние, близките на бай Анчо, здравата се изплашихме. Ами че страшно е, дявол да го вземе! Вървиш си по стълбите и току чуеш глас: „Добър ден!“ И това е гласът на бай Анчо, а него самия го няма никакъв. А още по-страшно е, когато видиш някоя пазарска чанта да се движи във въздуха или друг предмет, който той носи. Спре се тоя предмет до тебе и

каже: „Здравей, как си, добре ли си?“ А ти говориш с предмета и зъзнеш от апокалиптичен страх. Дълго време хората и особено децата от нашия жилищен дом бягаха ужасени и се криеха, щом видеха плуващи във въздуха предмети. И представете си, само домоначалникът Петкан Мечков не се боеше да разговаря с бай Анчо. Тяхното приятелство стана по-сърдечно отпреди и ние често гледахме как Петкан Мечков върви усмихнат с протегнатата ръка, която висеше във въздуха (а всъщност обгръщаше рамото на бай Анчо), и си говори с него като с видим човек. Той именно пръв от всички нас обясни или поне се опита да обясни свръхестественото явление с нашия благодетел.

– Хич не се тревожете за Анчо! – каза той. – Нищичко му няма, здрав си е като канара. Туй, дето е невидим, не е страшно за здравето му, а тъкмо така трябва да бъде. Ония там напразно си блъскат учениците глави и пишат разни глупости. Анчо стана невидим, защото и духът, и тялото му се изчистиха от всякакви човешки слабости и страсти. Ще се хвърля от петия етаж, ако Анчо не е по-здрав от всички нас, дето лягаме като баби от един никакъв грип.

Петкан Мечков си разправяше библейските глупости, но бай Анчо наистина се оказа напълно здрав до ден днешен и продължава да върши добрини с удивителна енергия. Ако се съди по производствения му план, до две или три години той има намерение да преобрази хората от столицата, а после да се заеме с целия народ. И сигурно ще го направи. И не си блъскайте главите, след като знаете, че това велико дело ще бъде дело на един невидим човек. Да ти се пръсне кората на сивото вещество! Но то си е било винаги така. Всяко голямо явление навързва след себе си голяма опашка от теории, които може и да не го обясняват докрай, но го крепят, както опашката на хвър-

чилото го крепи горе във въздуха. Понякога аз си мисля например, че бай Анчо съвсем не е невидим, а ние не притежаваме все още сетива да го видим, тъй като той е по-съвършен от нас. А знае се, че по-съвършените много трудно или дори никак не се забелязват от по-несъвършените... Тъй или инак, фактът е налице, само бъдещето ще ни го обясни, а сега да завършим тази история.

И така, ние свикнахме с новото физическо състояние на бай Анчо, свикнахте и вие, гражданите на столицата. Е, отначало се случваха доста неприятни произшествия в магазините, в тролейте и по улиците, където се движеше бай Анчо. Или магазинерката ще се изплаши от банкнотата, която изведнъж се понася към нея, или някой ще блъсне жестоко бай Анчо в трамвая. Сега навсякъде, щом чуят неговия глас, веднага му правят път или му освобождават място. Невидимостта му не прави на никого впечатление. При нас например можете да наблюдавате една интересна картинка. Както му е редът, тази зима грипът отново ни натръшка до един и пак отмина бай Анчо. Взехме си отпуск по болест, прибрахме се в топлите стаи и грипозната скука пак ни налегна... И за да се преборим по-скоро с болестта и скуката, пием си коняка, играем си картите, танцуваме, пеем, злословим за съседите и т.н., а кофите летят надолу към мазетата и обратно, ту пълни с въглища, ту – с пепел. Пазарски чанти с провизии, шишета и пакети с лекарства, десетки други предмети плуват във въздуха, влизат през самоотварящите се врати и сами си лягат в разните кухненски долапи и гардероби. Понякога дори и четките изскачат из кутиите и лъскат обувките, а лъжичките сами се пълнят с лекарство и го изливат в устите на болните... Оня, който не е виждал такава неща, може да си изкара ума, защото ще помисли,

че мъртвата природа е възкръснала, но ние знаем, че предметите хвърчат, носени от добродетелната ръка на бай Анчо, и ги очакваме с нетърпение.

Дали защото му омръзнѐ да носи по цял ден кофи с въглища, бай Анчо е решил да стори още едно добро дело, не последното; разбира се, а именно: води усилено преговори със съответните организации да ни пуснат най-после парното отопление. Седем зими мръзнем, а това не е малко, още повече че паричките ни лежат в банката от седем години без никаква лихва. И ще го направи. По този случай в главата на нашия домоначалник Петкан Мечков се роди нова, дваждо забележителна идея – да обявим бай Анчо за два пъти най-добър гражданин на републиката. Ако и това стане, а то ще стане, тогава и аз най-после ще помоля бай Анчо да удовлетвори моите скромни желания.

1968

АКО НЯМА БРЕГОВЕ

Газта в лампата е малко. Шишето бавно почернява от горе надолу и пука. Около него кръжат пеперудки и разни насекоми. Напрягам слух да доловя жуженето на техните крилца и неволно ги сравнявам с различни типове самолети. Между тях има изстребители, тежки бомбардировачи, големи пътнически самолети, има дори един вертолет... Зад гърба ми тъмнината е плътна като стена и от нея лъха на необитавано жилище. Когато бе светло, не миришеше така. Може би нощта изостря обонянието или обратно – усилява миризмата на предметите. Защо се люлеят стениите? Струва ми се, че седя в огромна люлка, която блуждае в пространството и ме отнася нанякъде. Но в другата стая има хора. Чувам приглушен шепот. Обзалагам се, че ако няма хора там, има нощни духове. Дяволчета с червени калпаци и бели бради. Пушат с дълги лули и обсъждат някакви важни въпроси. Какво ли обсъждат? Сигурно си избират председател на профкомитета. Или спорят за броя на песъчинките по плажа. Я да отида при тях! Ще взема думата и ще им кажа колко са песъчинките по плажа. Един билион билиона по един билион билиона и всичко това умножено на още един билион. Кой изпълнява тази нежна симфония? Пеперудките, насекомите или нощта? Колко съм щастлив! В самотата откривам напълно себе си и света. Въображението ми лети като птица без посока.

Уморен съм от дългия път, а не мога да заспя. Леглото на стария професор е неудобно като всяко чуждо

легло. Мирише на нафталин, а пружината е разхлабена. Имам чувството, че лежа в гроб. Както в онзи гроб, в покрайнините на унгарското селце, където атакувахме немците. Една каска блесна пред мен и аз усетих, че нещо придърпва пеща на шинела ми. Помислих, че някой веселяк от ротата се задява, и рязко се обърнах да го наругая. Хубаво щях да го наругая, ако не бях се сетил навреме да скоча в разровения гроб. Немецът вероятно помисли, че си е свършил работата с мен, и насочи автомата на друга посока. Вярвам, че и досега го измъчва съвестта, задето е убил един художник...

Дълго лежах върху човешките кости, стискайки в дланта си един озъбен череп. Не бях наивен като Хамлет, да се успокоявам за преходността на живота. Напротив, мислех, че най-непреходното нещо е моят живот, и се стараех да го запазя на всяка цена. Трябва да съм бил доста забавен в тая поза, защото съветският лейтенант, който ме видя, започна да се смее мрачно и презрително:

– Ну, ставай! Немци отстъпили...

Той бе възрастен човек с типично руско лице. Миналата година установих, че Николай Василич поразително прилича на него. Само че лицето на Николай Василич е мръсно и безжизнено. Мнозина любопитстват за биографията му, но той отговаря кратко на руско-български език: „Течение жизни изхвърлило меня тук.“ Здрав, нечистоплътен старец, вмиран на риба и скариди. Хора като него, люшкани от „течение жизни“, биват или мъдrecи, или идиоти. Николай Василич не е нито мъдрец, нито идиот. Той е въплъщение на равнодушие. Само едно далечно и вече смешно чувство на достойнство оживява за миг лицето му, когато напомня, че „меня зовут Николай Василич“, и се дразни, ако някой го нарече Казака.

Впрочем това се случва много рядко. Малцина знаят фамилиното му име Молчанов.

Исках да го зарадвам. Купих му бутилка ракия и някои рибарски принадлежности. Оставих багажа си във вилата и слязох към морето. Долу на пясъка Николай Василич се шураше около лодката.

– Вот и ти дошел! – каза той. – И аз вече художник. Боядисал лодка. А как на София?

– Добре. А ти как си, Николай Василич? Радвам се, че те виждам.

– И аз добре. Аз винаги добре.

Подадох му пакета. Той го остави настрана и надигна бутилката до очите си.

– Благодаря.

В гласа му не трепна оная възбуда, която пиячите изпитват към ракията.

– Днес аз уморен. Ще се почерпим. А ти сам?

– Да.

– Може да бъде професор умрял?

– Не, болен е – казах. – Синът му замина в чужбина и ми даде ключа за вилата.

– И това добре. Ще ти давам риба. Тази година има много. И лодка ще ти давам, да правиш разходки по море. А сега да отидем на моя вила.

Каменната колиба е покрита с тръстика. Преди години тук е имало държавен далян, но мястото се оказало неподходящо. Есенните пасажи на сафрида и скумрията започнали да минават навътре в морето и даляният се преместил към Балчик. Николай Василич наследил колибата по давност. Има стая в селото, но там прекарва в най-студените зимни дни.

Седнахме във догнито. Старецът запали огън и се залови да ме гощава. Слънцето залязваше така издуто в долната си част, че от него всеки момент можеше да се откъсне някоя огнена капка и да поле-

ти към хоризонта. Морето придобиваше синьо-зелен цвят, втвърдяваше се и се превръщаше в безкрайно поле. Тръгни сам по това поле и размишлявай, колкото си искаш. Ще те смуцават само чайките, които кръжат долу около лодката и свадливо крещят.

– Лаком народ това чайки – казва Николай Василич. – Оставил там малко стръв и те се карат като деца.

Той надига бутилката и показва мръсния си повехнал подбрадник. И ризата му, издадена над панталона, е мръсна и закърпена с разноцветни конци. От него лъха на морска трева, на катран и боя. Отхапва домати, пие, а лицето му плува в пот.

– А ти не пиеш. Заповядай – казва той и пие сам. – Ракия хубаво нещо. И водка хубава, а няма. Водка пил давно, когато бил млад.

Николай Василич преполовява бутилката и я отнася в колибата.

– Да оставим за утре. И утре ден.

Издых всичкия чироз и се прибрах във вилата. После се върнах отново при Николай Василич и му поисках малко газ.

Миризмата на необитавано жилище отстъпва на друга, сладка и опияняваща. Тя нахлува през прозореца с шума на морето и хладината на нощта. Морето блести под лунната светлина тайнствено, могъщо и аз усещам как вилата се люлее в ритъма на вълните...

Вилата пак се люлее в ритъма на вълните, но аз не спя. Стоя пред лампата и си рисувам скици с молив. Това са може би впечатления от деня. Не, това са измислици, капризи на въображението. Впечатленията ми от днес са оскъдни, но аз не очаквах нещо повече. Станах рано, затичах се към морето и бегом се хвърлих във водата. Направих няколко кръга и излязох на брега. После не знаех какво да правя. Нагла-

сих триножника и поставих платно. В главата ми бе леко и празно. Престоях пред платното дълго време, без да пипна четката.

Към девет часа слънцето напече. Водата на морето ставаше все по-тъмносиня навътре и по-яснозелена към брега. На хоризонта димеше кораб. Виждаше се само коминът, а над него – прозрачно облаче дим. Някой морски бог бе легнал там и пушеше с лула.

Събух си обувките и тръгнах по плажа. Тук-там по златистата ивица се търкаляха момчурляци или лежаха възрастни селянки със синкавобели тела и плоски гърди. Покриваха се с дрехи, притискаха се една в друга и срамежливо усмихнати ме изчакваха да отмина. Една малка речичка ме отведе до селото. То е разположено на два хълма, потънали в зелената на плодни дръвчета и зеленчукови градини. Къщите са стари, парапетите на прустовете са изрязани във формата на сърца и детелини – наивни символи в един реален живот.

Отбих се в пивницата да купя цигари. Вратата бе отворена, но вътре нямаше хора. Кръчмарят, млад човек с хитро лице и сънливи очи, излезе от страничната врата и застана зад тезгяха. Очевидно той спеше в стаичката и ако не бях външен човек, щеше да ме нахока.

– Какво ще обичате?

– „Родопи“.

– Нямаме. Нашите смучат трето и „Арда“.

– Дайте ми три кутии „Арда“ – казах. – За ядене намира ли се нещо?

Кръчмарят посочи рафта, където бяха наредени няколко парчета сух салам, останал навярно от пролетта.

– Готвено не правим, защото нямаме клиенти. Тук хората се хранят вкъщи, пък и месо не се намира.

Той ме погледна втренчено и се поусмихна.

– Аз като че ви познавам... Май че бяхте такава... художник. Миналата година ви виждах по нас. Седнете, защо не седнете? – каза кръчмарят с желание да убие скуката. Той се бе разсънил и сега лицето му изглеждаше по-младо и по-хитро.

Поисках петдесет грама сливова. Той я донесе и седна срещу мен. В чапата имаше муха.

– Да му се не видят и мухите! – каза кръчмарят и демонстративно отвори нова бутилка.

Той бе бос и облечен в избеляла моряшка фланелка. Тупайки меко по пода с черните си пети, отиде до тезгяха, взе за себе си чаша и отново седна срещу мен.

– Хаир!... Ако сте за по-длъжко тук, можем да приготвяме нещо за ядене. От дъжд на вятър пада месо, а и риба помирисваме. Носи я един руснак.

– Николай Василич.

– Същият. Дава ми я срещу пиене и се сърди, когато не я приемам. Какво да я правя? Народът сега се къса от работа, кой ще седне да се замезява с риба. Името ви как беше, ще извинявате?

Казах му.

– Аз съм Димитър, но ми викат Митьо. Значи морето ще рисувате? Миналата година дойде един художник. Даде ми две картини. Голям майстор беше. Ето ги там на стената...

Това са работи на художник амбулант, които красят пивниците, ресторантите, бръснарниците и струват бутилка ракия.

– Хубави са, нали? – каза възхитен Митьо. – Майсторска работа. Даде ми ги така... за приятелство. Златни ръце имаше човекът, но и здравата си попийваше. С руснака си правеха компания. Руснакът мълчи като шаран, а онзи се разпали, звездите сменя от небото. Избиваше го на чувство.

Митьо ме изпроводи до вратата, явно съжалявайки, че си отивам така бързо.

– Тъй че ако искате да приготвим нещо, обадете се! – напомни той.

Сетих се, че трябва да осигуря поне закуската.

– Мляко може ли да се намери?

– Може – каза Митьо. – Попитайте в оная къща срещу реката. Тя е на Иван Дългуча. Той продава мляко на учителките, но те си отидоха във ваканция. Я да отидем двама. Ще ви услужа, защо да не ви услужа.

Той заключи пивницата и както бе бос, тръгна редом с мен.

Къщата на Дългуча е на два етажа. На прозорците бели наредени перденца. Дворът е пуст и чист, обрасъл с гъста кокоша трева. Иззад дървената ограда напират зелените на градината. Там минава вада, отбита от реката, и аз чувам шума на течаща вода. На клоната на една суха акация бяха кацнали три гургулички и стояха там като изрязани от тенеките. Тишината донесе изстрел от ловна пушка и аз си помислих, че четвъртата гургуличка е убита може би днес или дори в тоя час. Трите изглеждаха наскърбени... В сянката на хамбара лежаха кокошки с разтворени клюнове, а едно малко кученце бе опънало крака като умряло. И всичко в тоя двор бе потънало в неподвижност, мълчание и пустота. В такива чисти и пусати домове живеят прости и нравствено чисти хора.

Останах долу на първото стъпало, а Митьо изтича на пруста и извика:

– Аленке! Ален-ке!

Неговият вик бе много брутален в тая сънна лятна тишина. Невероятно бе някой да му откликне и аз се изненадах, когато чух стъпки от вътрешността на къщата. На пруста излезе девойка с миловидно детско лице и дълги руси коси. В нея имаше нещо от пасторалната хубост на старите фламандски майстори.

– Другарят е художник и живее във вилата на професора – каза Митьо с тон, който трябваше да поразии девойката.

Тя го гледаше право в очите, а към мен не погледна ни веднъж.

– Пита за мляко. Всяка сутрин ли ще вземаш? – обърна се към мен Митьо съвсем фамилиарно и кой го знае защо, леко си присви едното око.

– Днес нямаме мляко – каза девойката. Тя говореше равно, тихо и някак боязливо и гласът ѝ напомняше шепот на листа. – Взеха го двама инспектори. Утре ще имаме. Тук ли ще идва да го взема, или да му го носим?

Митьо услужливо ми предаде въпроса ѝ, намигна ми още веднъж и отговори вместо мен:

– Ще го носите!

– Добре – каза девойката и си влезе вкъщи.

На улицата Митьо ме тупна по рамото приятелски и заситни към пивницата. Уверен бях, че отива да спи. А аз излязох на шосето и стигнах на онова място, където вчера ме остави автобусът...

Къпах се, поспях, а привечер слязох при Николай Василич. Той току-що се бе върнал от риболов. Остави веслата на пясъка и поиска да запали цигара. Смулна няколко пъти и бавно я поднесе към лявата си ръка, малко по-горе от китката, където аленееше капка кръв. Натисна огъня върху кръвта и кожата изцвърча. Замириса на изгоряло месо. Аз се извърнах настрани и струва ми се, пребледнях. Когато отново го погледнах, Николай Василич издухваше пепелта от раничката и смучеше от цигарата.

– Ухапал ме драгон. Той отровна риба, а амоняк свършил...

Запалихме огъня и докато Николай Василич приготвяше рибята чорба, аз пуших и го наблюдавах. Той

пъшкаташе около тенджерата и ловко чистеше рибата с дебелите си и извити от веслата пръсти. Изведнъж ми се стори по-загадъчен отвсякога, поиска ми се да узная подробности от неговия живот.

Скалата бе хвърлила плътна сянка върху колибата, морето предразполагаше към вглъбеност и интимност. Летните залези край морето ме разнежват с фантастичните приливи на багри, душата ми се облекчава от страстите на деня, както земята от слънчевия зной, изпълва се с великодушие, тъжен размисъл и любов и аз обичам хората повече отвсякога. Нима не обичам тази самотна душа Николай Василич? Попитах го в кой град на Русия е роден. Несретникът има нужда от съчувствие и аз исках да му го отдам.

– В Казанская...

– На младини там ли си живял?

– Ну, да...

– Ти си земляк на Шаляпин. Може би си го виждал и слушал?

– Слушал... Дубинушки, бълхи, мефистофели и разни глупости.

– Защо пък глупости?

– Суета, суета...

– Много ми се иска да разкажеш нещо за себе си, Николай Василич.

– Нищо интересно.

– Не вярвам.

– Нищоо – каза старецът така категорично, че аз млъкнах и запалих нова цигара.

Пламъкът на огнището осветяваше силно едната половина на лицето му – подпухнало, с тъмни бръчки и моравата торбичка под окото. В тая, осветената страна на лицето му всяка подробност изпъкваше с груба реалност. В другата половина не се виждаше нищо. Там се таи загадката на неговия живот.

Представям си го ту като младия възторжен Ни-коленка Ростов, ту като възбунтувания Федя Прота-сов, ту като замечтания Митя на Бунин, ту, най-пос-ле, като закоравял в боевете офицер със скъсани па-гони и прекършена гордост, който отстъпва през сте-пите към морето, за да избегне отмъщението на чер-вените. Измъчва ме тайната на тая руска душа, зак-лючила в себе си романтиката и ужаса на една рево-люция. А може би Николай Василич е бил сантимен-тален учител, студент или десеторазреден чиновник, попаднал тук по някакъв каприз на съдбата? Или е смахнат? Или е безобиден авантюрист?...

Няма защо да се занимавам с него. Всички затво-рени хора са малко загадъчни. Приличат на затворе-на врата. Искат ти се да надникнеш зад нея, надник-неш и какво – маса, стол, печка... Трябва да спя, за да стана рано. Ще рисувам синьо-зелените градини. Виж-дам как багрите струят като прозрачни утринни води по платното, измъчва ме нетърпение, усещам дъха на боите. Само че със зеленото съм се справял много труд-но. В зеленото има светлина и сянка, топло и студено...

... Едно зелено око, което бе устремено в мен, ся-каш искаше да ме прониже. Стоеше на ъгъла на зда-нието, където бяхме затворени, и наблюдаваше двете стени. На шията му тежеше автомат. Десет дни се гле-дахме в упор. Аз го гледах с две очи, той – с едно. Аз стоях срещу него с цялото си лице, той – с половин лице, отрязано от ръба на ъгъла. Какво могат да ка-жат две кафяви очи на едно зелено германско око? Искам да живея, пусни ме да избягам! Ще отида до клозета, оттам ще прескоча дървената ограда. Раз-бираш ли ме, зелено око?

Стигнах до ъгъла и завих наляво. Зеленото око ме следеше. Навярно и смъртта има същия цвят. След две секунди ще падна в зелената бездна на небитието...

Прехвърлих се през оградата. И цяла нощ скитах из планините. На сутринта бях така бодър, че почнах да гоня скакалци по поляните. Захлупвах ги с длан и ги хващах за крилцата. Бяха едри и зелени. Особено един бе необикновено едър. Шаваше с крачка и до-косваше с пипалата си кожата на дланта ми. Изпит-вах гъдел и малко страх. Но аз продължавах да го дър-жа в ръката си, както го държеше Пепа и ме плаше-ше с него. Насочваше го към лицето ми и се смееше. Така си играхме два часа, за да се отдалечим от кла-са, да закъснеем и после да се „объркаме“ в полето. И ние закъсняхме и се „объркахме“. Косата ѝ светеше като малко слънце в тъмнината на изкласилите ни-ви, но когато слязохме в града и се спряхме под улич-ната лампа да си кажем лека нощ, аз видях, че коса-та ѝ не е слънце, а златиста коприна...

Под кичура на тая златиста коприна блестеше бе-лотата на шишето, пълно с мляко, а нечия ръка с ка-дифени пръсти почукваше на вратата.

– Да! – извиках аз и веднага си дадох сметка, че извиках по-високо, отколкото бе нужно. Този навик ми е останал от ателието, което е дълго и тясно.

Тя бе недостойна да влезе в стаята ми, тя искаше само да надзърне в един непознат свят, в света на ония неземни същества, които пишат книгите, рисуват кар-тините и играят в театрите. Тази малка девойка едва ли би допуснала, че и аз бях развълнуван като нея. Пред мен бе застанало изкуството, а то еднакво ме привлича и плаши, изпълва ме с щастие и ми причи-нява адски страдания. Един миг бе достатъчен, за да я видя като портрет на платното, и сега, като мисля за този миг, мога да кажа, че бях овладян от силен, почти чувствен порив да я рисувам. Отворих вратата и казах:

– Влезте, моля!

Тя пристъпи към средата на хола и продължаваше да ми подава шишето. Взех го от ръката ѝ и го оставих на масата. После преместих стола до прозореца, от който нахлуваше сурова утринна светлина. Тя седна и скръсти тънките си детски ръце на скута. По лицето ѝ се появи акварелно нежна руменина. Аз се суетях около триножника и платното, а трябваше да направя обратното – да седна срещу нея и да се опитам да я предразположа.

– Варено е – пошепна тя по едно време.

– Кое?

– Млякото.

– Благодаря! – казах аз. – Колко сте досетлива! Нямам с какво да го сваря.

– И аз така помислих....

– Моля ви, постойте десет минутки! Бъдете така любезна! Искам да ви рисувам.

Тя наведе очи към пода и ги закри с длан. Моето предложение ѝ се стори смешно или дори неприлично, но тя нямаше нито суетата, нито заучената смелост на градско момиче да откаже или поне да не се съгласи веднага. Седеше като пленница и очакваше десетте минути да се свършат по-скоро и никога да не се повторят. Извадих от куфара кутия шоколадови бонбони и ѝ предложих. Тя посегна към кутията и дълго не можеше да хване с пръсти поръбената станиолова чашка. Взех един бонбон и го сложих в ръката ѝ. Бързах да нахвърля образа ѝ на платното и ѝ говорех, каквото ми дойде наум.

– Отнемам ли ви ценно време?

– Нне...

– Още мъничко. А вие ставате много рано.

– Така сме свикнали.

– Майка ви не ви ли оставя да поспите?

– Тя почина преди три години.

– Вие, значи, сте домакинка. А не учите ли?

– Завърших три класа в гимназията, но като почина мама, прекъснах. Татко все обещава да ме изпрати отново в града и ето вече две години отлага.

– Много ли ви се иска да учите?

– Ами да.

Този диалог е много скучен, но аз трябва да я забавлявам. Как ще я задържа при себе си, ако се наложи да ми позира още веднъж? Спомням си, че преди ден бях видял една змия в морето и дълго я наблюдавах как плува с изправена като колче глава.

– Страхувате ли се от змиите? – казвам и във въображението ми веднага се ражда един епизод, за който навярно съм чел някога в някой приключенски роман или го измислям, защото за мен това не е никак трудно.

– Не мога да ги гледам...

– А аз ги ловя с ръце.

– Така ли?

– Знаете ли какви големи змии съм виждал аз? Дълги са по десет метра. Казват се питони. Могат да глътнат вол или дори камила.

– Къде сте ги виждали?

– В Южна Америка. Живял съм на брега на река Амазонка. В тази река има много змии, крокодили и хиляди видове риби. Има например една змиорка, наречена електрическа. Тя отделя електричество с напрежение до петстотин волта. Веднъж ми се наложи да прекарам няколко дни на реката. Бях сам. Направих си колиба, но вътре бе тъмно, особено нощем. Трябваше да работя, но свещите бях свършил отдавна. Откъде да взема светлина? Най-после се сетих какво да направя. Хвърлих мрежа, улових една змиорка, прекарах през хрилете ѝ медна жица, а на края на жицата сложих една електрическа крушка. Змиорката си

живееше спокойно във водата, а аз си работех на светлина.

– Интересно! – каза малката и в очите ѝ блесна детска хитрост. – А откъде взехте електрическа крушка?

– За щастие носех със себе си една...

– Добре че сте си носили крушка!

Тя се усмихна, а аз съвсем сериозно ѝ казах:

– Благодаря ви за търпението!

Предполагах, че Аленка ще поиска да види какво съм нарисувал, но тя взе празното шише и си отиде, без да погледне към платното. От свян или от невежество. Все едно, това не ме интересува. Изпратих я до входната площадка, благодарих ѝ още веднъж и се върнах в хола. На прозореца стоеше непокътнат шоколадовият бонбон.

Мисля, че постигнах онова, което желях. Едно момиче, просто и хубаво, стои на прага на една полуотворена врата и наднича с благоговение в един непознат и чуден свят.

До обед направих още два етюда и когато оставих четката, почувствах голяма умора. В устата ми горчеше, бях изпуснал две кутии цигари. Облякох банския костюм и се спуснах към морето. Хвърлих се във водата и загребах навътре. После се обърнах на гръб. Вълните ме люлееха, слънцето сушеше лицето ми, а аз, изопнал ръце като перки, усещах с кожата на дланите си мрачната стихия на дълбините и се носех, оглушал и нетленен, все по-навътре в морето. Мислех за момичето, застанало на моя праг, виждах лицето му, обкръжено от златистия ореол на косите, розово-безплътно от утринната светлина...

Очаквам Аленка вече трети ден, но напразно. За какъв дявол се залових с тая селска дивачка! Ако не ми е скъпо вълнението, с което започнах портрета, бих го накъсал на парчета. Не допускам да е болна

или заета. Само глупавите селски предразсъдъци я възпират. Не мога да си простя, че опитах да довърша портрета без модел. Обърнал съм го към стената и не смея да го погледна. Като че не съм го рисувал аз, а някой друг е мацал по платното.

Приготвих палитрата и зачаках. Сиянието на изгрева се стопи в морето, слънцето се издигна и напече голите тебеширени хълмове. По бялата пътека откъм селото се зададе една селянка. Тя скоро почука на вратата и ми подаде шише с мляко. На сутринта Николай Василич ми остави друго шише.

– Дадох там...

Той равнодушно отмина, поклащайки окъсаните ръкави на ризата си. После се обърна и попита отдалеч:

– А ти не идваш долу. Може да не желаеш разходка по море? И риба има.

Досетих се, че руснакът е свършил ракията.

– Утре ще намина, Николай Василич.

– Добре.

Опитах да рисувам пейзаж, не върви. Единствено то, което взех от природата, бе един букет от полски цветя. Маргаритки, мак, метличина и още няколко стръкчета непознати треви. Поставих ги в една стара вазичка и почнах да ги разглеждам. Забавно ми е да изучавам „психологията“ на цветята. Маргаритките приличат на деца. Растат дружно, ръка за ръка, жълтите им издути челца издават наивна доверчивост и безсмислен инстинкт за съществуване. Метличините са бедни на чувства, тяхното предназначение е да дават сок на насекомите. Макът стърчи над тях, самотен и горд в своя аристократически песимизъм. Цветята са тъжни като всички безсловесни същества. Ние ги одухотворяваме и им придаваме нашите чувства. Ние одухотворяваме природата, защото се боим от нея...

Тези цветя ми навяват безотрадната самота и ми напомнят онзи далечен ден през детството, когато седях в нивата и наблюдавах как цветовете на черешата се пилеят от пролетния вятър и на тяхно място остават мънички, още невидими плодове. Колко просто и безшумно, с каква хармония и изящество ражда природата своите плодове и може би в това се крие тайната на нейната вечност!... От близката ръж излязоха младеж и девойка. Те бяха наши съседи. Вървяха мълчаливо, тя държеше букет с полски цветя и често ги поднасяше към лицето си. Бяха смутени и щастливи, като че бяха извършили нещо отдавна желано, но страшно и непростимо, нещо, което ги отделяше от другите хора и ги свързваше завинаги. Бях на четиринадесет години, не знаех защо една мома и един момък лежат скритом в зелената ръж, но почувствах, че близо до мен се бе извършило някакво тайнство, че двамата младежи са прецъфтели като две череша там, сред зелените вълни на ръжта. Минаха покрай мен, без да ме забележат. Девойката хвърли букета с полските треви. Почаках да отминат, изпълзях напред и взех букета...

– За вас съм приготвил този букет. Заповядайте!

Не бях приготвил букета за нея, защото нямах никакво желание да я лаская като дама. Но аз бях развълнуван и за нищо на света не исках да я изпусна. Хванах я за ръката и я въведох в хола.

– Колко се радвам, че дойдохте! Три дни ви очаквам с нетърпение...

Аленка седна до прозореца, а аз продължавах да ѝ говоря като на любима жена. Сравнявах косите ѝ със зряла ръж, шията ѝ – с шията на лебед, очите ѝ – с теменуга или с пролетно небе. Тя притваряше очи от смущение, устните ѝ тръпнеха и усмивката ѝ приличаше на сдържан плач. Попитах я ходила ли е на изложба, гледала ли е картини.

– Само веднъж – каза тя. – Когато учех в гимназията.
– И какво видяхте?

– Спомням си едно море, а в морето имаше лодка. Разказах ѝ как съм видял за пръв път художествена изложба.

Бях в първи клас на гимназията. Веднъж, когато си отивах на обед у дома, видях на вратата на дрогерията бял плакат с едри червени букви: „Художествена изложба“. Сред сивата и прашна пустота на чаршията тия букви събудиха у мен непознато чувство на надежда и тревога, като че ми предстоеше да видя нещо, което ще придаде друг смисъл на досегашния ми живот, ще ме тласне по неznайни пътища и аз не ще мога да се връщам спокойно по познатата улица от училище до дома, учебниците ще бъдат нищожна храна за моето въображение, другарчетата ми – чужди и скучни със своите ученически грижи. Погледнах в дрогерията – нищо. Но съседната врата бе отворена. Влязох в помещението и не знаех откъде да почна да разглеждам картините.

– Момче, входът струва един лев!

Изад един параван излезе дребен, слаб мъж с малки безцветни очи и овехтяло облекло. Дойде при мен и почна да си пали цигара. Хвърли кибритената клечка на пода и запуши. Чакаше да заплатя. Бръкнах в джоба си и напипах единствената монета, която имах. Той я пое, огледа я и я сложи обратно в ръката ми. Тогава аз погледнах очите му. Те не бяха безцветни, а бистросини, умни и измъчени. Косата му, твърда и немита, стърчеше на фитили, ноктите му бяха дълги като на граблива птица и черни.

– Обичаш ли да рисуваш? – попита той.

Не бях рисувал, но ми се стори неприлично да кажа обратното. Не, аз бях рисувал в сънищата си и във въображението си.

– Какво?

– Всичко – изтърсих аз.

Той се позасмя и ме погали по рамото.

– Донеси утре рисунките си да ги видя, моето момче.

– Ще ги донеса. – казах аз.

– Ах! – възкликна Аленка. – Излъгахте го?

Тя бе увлечена в разказа и ловеше всяка моя дума. Бе придобила онова изражение, което ми бе нужно. Работех с бързината на фокусник.

... Вечерта взех блокчето си, седнах до масата и работих до сутринта. Нарисувах мама, като преди на хурка, до нея нашия котарак, баща си, сурвакарчетата, сватба, жътва, вършитба, коне, кучета... Нарисувах целия си живот за една нощ.

На другия ден баща ми ме чакаше пред входа на гимназията. Донесъл ми дръвца, стоварил ги в двора на квартирата и дошъл да ме види. Казах му, че трябва да отида при един художник. Той не разбра за какъв човек става дума.

– Ще го видиш – казах.

Художникът стоеше в помещението и пушеше. Баща ми застана до вратата като истукан и не мръдна оттам. Аз стисках чантата в ръка и очаквах художникът да поиска рисунките. Но той, изглежда, бе забравил за тях и почна да ми говори за една от картините си.

– Хайде да влезем в пивницата – каза внезапно той. – Да починем малко.

В пивницата бе горещо и душно. Седнахме в ъгъла и кръчмарят веднага донесе половинка вино. Художникът наля на баща ми, после на себе си, а за мен поръча лимонада. Баща ми седеше като на тръни, с неспокоен и глуповат израз на лицето. Пи една глътка и остави чашата. Художникът изпи своята на един дъх и си наля друга. Той скоро се изпоти и разкопча

вехтата си, отдавна непрана риза. Яката му отвътре бе окъсана и кирлива.

– Донесе ли рисунките, моето момче? – попита той, когато бе вече доста пийнал.

Извадих блокчето от чантата и му го подадох. Той погледна първата рисунка, усмихна се и обърна другия лист. Тогава не знаех що е творческо честолубие, но усмивката му не бе добра. Реших, че ако ми каже: „не, не можеш да рисуваш“, животът ми ще бъде безсмислен. Виждате ли каква страшна мисъл ми мина през ума в оня миг?

– Снощи ли рисува всичко, а?

– Да – казах аз.

– Какъв наивен, мил живот има в тия работи! Ти си художник, моето момче.

Той заговори тихо и вдъхновено за нещо, което не разбирах, но чувствах, че то бе хубаво и възвишено. Баща ми се потеше и пъшкеше. След два часа художникът се напи здравата и олюлявайки се, влезе в изложбеното помещение.

– Още веднъж да не си стъпил при този човек! – каза баща ми. – Въшлив пияница и шарлатанин! От човек, който не си мие косата и не си реже ноктите, не очаквай нищо. Гледа да ти изкопчи някой лев.

– Той е художник.

– Той е побъркан! – каза баща ми. – Това блокче още сега да го скъсаш и да си гледаш уроците.

Баща ми си замина. Аз ходех всеки ден при художника и му носех своите рисунки. Но той скоро напусна нашето градче. Даде ми две картини, които пазя и до днес, а другите събра в няколко денка, напи се с последните стотинки и се качи на влака. Аз бях единственият му изпращач... Дълги години след това го видях в един град, където бях отишъл да рисувам старинни къщи. Веднъж влязох в съседната пивница да

закуся. Кръчмарят ме посрещна уплашен, хвана ме за ръкава и ми посочи някакъв мъж, прихлупил глава на крайната маса. Бе умрял. Погледнах го – той бе моят художник. В ръката си стискаше две четки. Аз ги взех и досега работя с тях. Ето ги.

– Колко е страшно! – каза Аленка.

– Да... а може би никак не е страшно. Може би тъкмо така трябваше да умре, стискайки четките в ръка. Той нямаше близки, живееше само с изкуството си. Ако видите картините му, ще помислите, че ги е завършил само преди един час. Толкова са свежи. От него научих за пръв път, че всичко в живота е преходно, а изкуството остава за вечни времена като възлъщение на човешкия дух.

Впрочем аз измислих епизода със смъртта на художника. Той умря беден и самотен, но при други обстоятелства. Приятно ми бе да играя с въображението си, за да заинтригувам Аленка.

Накрая изтръгнах от нея обещание, че на следната утрин ще ми позира. Тя пристигна точно в определеното време с нова копринена блузка и нови обувки. Бях свикнал да я рисувам в проста басмена рокля и сега не можех да намеря съотношението на цветовете. Опитвах се да работя, но нищо не излизаше. Четката ми нямаше ония точни движения, които ми доставят истинска наслада. Мацах като бояджия и се питах дали Аленка не е облякла нови дрехи само за мен. Тази мисъл внезапно ме изпълни със смут. От време на време я поглеждах със сериозно присвити очи, продължавах да мацам, но не върху портрета, а в края на платното и не можех да се освободя от предчувствието, че между нас точно в тая минута се зараждат сложни отношения, които аз трябва да предотвратя на всяка цена. Ще ѝ благодаря за търпението, след като завърша портрета, ще ѝ направя малък подарък и ни-

що повече. Аз и сега мисля така, само че вчера не премълчах възхищението си. Вчера пред мен не позираше момичето, което ми носи мляко, а седеше една малка прелестна жена.

Гледах я право в очите. Тя трепна, раменете ѝ се изостриха, а на устата ѝ се появи едва доловима усмивка. Виждал съм много женски усмивки, но тая е еднаква у всички жени.

Застанах пред триножника и зачаках. Така минаха няколко минути. Не биваше да допускам толкова дълга пауза. Такава пауза струва много, но аз я допуснах, а после казах:

– Не се ли чувствате добре?

Аленка ме погледна, очите ѝ бяха влажни.

– Татко ми забрани да ви позирам.

Тя стана да си ходи. Трябваше да кажа само една дума: съжалявам. Всичко щеше да се свърши. Но аз казах:

– Искате ли да се поразходим?

Аленка гледаше встрани, извила дългата си шия. Бе страшно мила. Долавях скрития трепет на цялото ѝ същество.

Пясъкът бе чист и равен като опънато платно. Морето – тихо и прозрачно. Дъното се виждаше като през увеличително стъкло. Там съществуваше някакъв примитивен, но вечен живот, който напомняше зараждането на света. Стотици миди се бяха налепили в основата на кафявата скала и никой не знае откога стоят там и с какво се хранят. Около тях проблясваха сребристи скариди, едно попче лежеше на близкия камък и лениво ги следеше с изпъкналите си очи. На дъното бяха утаени черупки от различни животинки – златисти или станиолови, кафяви или яркочервени. Всички тези цветове трептяха и се преливаха във фантастична мозайка. Те ми напомняха името на Ален-

ка: съчетание от слонова кост, обкръжено с ореол от светлосиньо, оранжево и още някакъв сложен цвят. Аз имам цветна представа за най-отвлечените понятия. Ако помисля за „дух“ – например, виждам петно с цвета на летен облак, в което се преливат и други неясни тонове. Според цветовете обичам или не обичам някои думи и често проявявам цветно суеверие. Веднъж името на една жена ми даде отвратителна цветна представа – кални кръгове върху натрошено стъкло – и аз престанах да разговарям с нея.

Попитах Аленка дали има цветна представа за думите, имената и понятията. Тя ме погледна учудена и се изчерви като ученичка, която не се е подготвила по този въпрос.

– Представям си това, което виждам или съм виждала.

– А това, което не сте виждали? Ако помислите например за думата „доброта“, не я ли виждате в някакви цветове?

– Виждам татко...

Николай Василич се връщаше от утринен риболов, гребеше бавно и отмерено към брега. Веслата скърцаха монотонно и се отразяваха във водата като крила на грамадна птица. Без да поглежда към брега, той мина през тясното отворстие между скалите с точността на лунатик.

Отидохме при него. Аленка застана настрана, навярно се боеше, че руснакът ще разгласи в селото за познанството ѝ с мен. Николай Василич не ѝ обърна внимание. Той знаеше само името на Митьо кръчмаря, а към другите се обръщаше с „ну, слушай“. Поисках лодката, да се повозим.

– Това добре – каза руснакът. – А знаеш да гребеш?

– Да.

Той взе уловената риба и се качи в колибата, а ние

с Аленка влязохме в лодката. Аз гребях тежко и немело. Дръжките на веслата се удряха в палците ми, краищата им вдигаха пръски, които падаха върху Аленка и тя се усмихваше и ги ловеше с ръце. Чайките лениво кръжаха над главите ни, от дъното на лодката миришеше на скариди, на риба и още нещо, което ни упояваше, и ние, седнали един срещу друг, мълчахме и чувствахме как в това мълчание сред откритото море сме само двама и между нас малко по малко чезне красивото и мъчително стеснение. И аз пак се обезпокоих от това мълчание и пак си казах, че ще върна назад двете вълни на нашето неблагоприятие и няма да им позволя да се разбият една о друга и да се превърнат на сребърен прах. Заговорих, но за какво? Неловко ми е дори да си го спомням. То бе глупава детска фантазия. Аленка можеше да го изтълкува в буквален смисъл и струва ми се, тя така го разбра.

– Представете си – казах, – че лодката ни понесе някъде далече, да речем, към бреговете на Африка.

– Нали я управлявате?

– Да, но представете си... Минаваме покрай екзотичните страни, храним се с риба и плодове. Най-после слизаме на някакъв бряг. Далече по белия пясък се виждат черните фигури на туземците. Те идват при нас със своя главатар, думкат тъпани, играят танци, пеят жертвени песни. Така правят, когато ще убият своите пленници...

– Ще ни убият! – каза увлечена Аленка.

– Не, няма да ни убият – продължих аз, като наблюдавах изражението на лицето ѝ. Всъщност аз може би и затова разказвах тия глупости, за да я наблюдавам. – Ще разберат, че сме добри хора корабкрушеници и ще ни посрещнат с почести. Ще ни настанят в една от колибите на главатаря и ще ни посветят в техните нрави. На мен ще дадат лък със стрели

и ще ме отведат в джунглите на лов, а вие ще останете с жените на племето. Ще ви накичат с пера, ще закачат на ушите ви халки от слонова кост, а в ноздрите ви ще пъхнат една пръчка, тъй че нощем ще спите на гръб. При това ще трябва да играете техните танци, да се катерите по дърветата за плод и да ходите съвършено гола. Аз – също. Разбира се, през свободното време ще рисувам буйната тропическа природа като френския художник Гоген, ще правя изложбите си на открито. Вашият портрет ще стои на видно място. – И тук прибавих една глупост, от която Аленка се смути, но нейният смут бе щастлив. – Защото вие навярно ще бъдете моя жена.

Аленка се засмя и потопи ръката си във водата, а аз отправих лодката към брега. Николай Василич ни очакваше на малкия кей. Взе веслата и ги отнесе в колибата. Безформените пръсти на краката му се забиваха в пясъка като копита и ние неволно гледахме техните дълбоки и разкривени следи.

Аленка неочаквано ми каза довиждане и си отиде. Изпратих я с поглед до завоя на пътеката и бях доволен, че си отиде така внезапно. Но на следната утрин тя пак пристига в уреченото време. Изпиваме млякото заедно и слизаме на плажа зад нашата кафява скала. Там има малко заливче с ивица пясък, закътано от голите скали. Аленка застава с гръб към мен, вдига ръцете си нагоре и почва да се съблича. Аз мълча и гледам съвършенството на нейните форми. Най-напред се показват коленете, тънките ѝ твърди бедра, нежната линия на ханша, оная линия, която е най-женствена у жената и най-трудно се поддава на художника, и най-последно – шията ѝ, оголена в истинската си дължина. Тя бързо оставя роклята си на близкия камък и засрамена леко от това, че я виждам за пръв път по бански костюм, сяда настрана от мен и сключва ръ-

це на коленете си. Косата ѝ, пристегнатата със синя панделка, скрива едното ѝ рамо, а другото, откъм моята страна, е обло и кафяво и от него се стича канелен цвят, който обагря цялото ѝ тяло.

– Изглежда, че ходите често на плажа – казвам.

– Не често, но ходя – казва тя и все още не смее да ме погледне. – Когато успея да приготвя по-рано обед на татко. Той не обича да обядва сам. Особен е...

– Така ли? – питам, за да поддържам разговора. Сега и най-скучният разговор с нея ми е приятен, стига да чувам гласа ѝ.

– Често променя настроението си. Понякога е сърдит и груб, понякога – весел и нежен.

– Интересно. А как се държи, като е весел например?

– Смее се и ме гали по косата. Казва, че аз съм едничката му душица на тоя свят. Мама се убоде с ръждясал гвоздей и почина от тетанус. Оттогава татко си е внушил, че и аз мога да се разболея от тетанус, и постоянно ме съветва как да стъпвам, по кои пътища да минавам, какви обувки да обувам. А като се разсърди, показва големите си ръчища...

– Защо ръчища?

– Татко е много едър, може би най-едрият мъж в селото. Затова му казват Иван Дългуча.

На Аленка не ѝ липсва наблюдателност и чувство за хумор и това ме радва. Тя разказва така, че аз живо си представям как баща ѝ се завръща на обед с червен тухлен прах по грамадните ръчища, как се храни с апетит на великан, как ляга да поотдъхне и оставя дългите си крака да стърчат навън от кревата и хърка като „бетонобъркачка“. Аленка поглежда часовника и щом наближи два часа, го събужда, полива му да си измие очите, изпраща го от пруста и не пропуска да види как гърбът му запълня тясната портичка.

Когато му съобщила, че съм я рисувал, той преста-

нал да се храни и я гледал с отпусната долна челюст. „А ти?“ Не могла да ми откаже от смущение и от „най-различни чувства“. „Какво прави той?“ – „Нищо. Стои зад едно платно, гледа ме и маца с бои.“ – „А ти не видя ли какво маца?“ – „Не ме интересува!“

На другия ден я запитал дали ми е донесла млякото. Казала му, че изпратила млякото по други хора. Той изведнъж променил настроението си, намръщил се и казал: „Да сме наясно, значи! (Израз, който повтарял често.) Няма защо да му ходиш на крака! Кой го знае какъв е нехранимайкѐ.“ Вечерта, преди да си легне, извикал от другата стая: „Никакво там рисуване, да сме наясно!“ Същото ѝ казал и вчера следобед, преди да замине за съседното село, където го изпращали със зидарската бригада. Посъветвал я да преспи с Венчето, а денем да си стои вкъщи.

– Вие сте скрили от него, че ми позирате? – казвам. – Не се ли отегчавате?

– Не – казва Аленка. – Приятно ми е...

Аз полягам до нея така, че главите ни почти се опират. Тя си играе с пясъка. Прецежда го през пръстите си, пробива тунелчета и ги разваля, а аз гледам лицето ѝ в ракурс – нослето, устните и върха на брадичката ѝ. Никога лицата ни не са бивали така близо, но аз не забелязвам по нейното следи от вълнение. Възможно ли е да се владее до такава степен, след като се изчервява само от една дума и от един поглед?

Поглеждам часовника и си казвам, че точно след една минута ще реша какво да правя – ще я прилаская или ще вляза в морето да плувам. Минутата минава, след нея – втора, дишането ми се затруднява, а сърцето ми бие глухо и бързо в пясъка. И тя сигурно чува неговите удари и се надсмива на моето малодушие. Или се радва, че и днес ѝ спестявам оня миг, от който се бои?

Тя лежи до мен мила и беззащитна, само да посегна с ръка, и горчивият дъх на косата ѝ ще наслади устните ми. Няма ли да ѝ струва скъпо моята любов?... Не съм ли старомоден и смешен моралист? Да не взема и да не отдам някому щастие, не е ли това неморално и грозно? Да мисля за цената на щастиято предварително, не е ли еснафска сметка и предразсъдък?

Протягам ръка и докосвам канелената извивка на рамото ѝ. Тя притваря очи, миглите ѝ треперят, кожата ѝ е гладка и топла, но под кожата е хладно, дланта ми долавя студения тръпки на тялото, тръпки на ужас и сван. Тя лежи на ръката ми мека и безволна, плаче с жалка усмивка и аз целувам тази усмивка...

Следобед стоя сам във вилата и изнемогвам от самота. Напразно призовавам „мъжката си гордост и хладно безразличие“, ръката ми механично се вдига към очите, гледам часовника с нетърпението на гимназист и повтарям: след шестнадесет часа ще видя Аленка, след петнадесет, след десет... цяла вечност. Разделихме се мълчаливо. Тя пое към селото с наведена глава като поругана, затича се по пътеката и скоро се скри зад хълма. Не си определихме среща за следобед, а сега ме обзема трескаво напрежение, почвам да си внушавам, че тя ще дойде до края на деня. Да очаквам, това е глупост, но аз не се отделям от прозореца и гледам към селото. Бялата пътека е пуста, а аз повтарям като заклинание: „Ще дойде, ще дойде..."

Думите ми се превръщат на вибриращи цветни петна, растат, изпълват синия квадрат на прозореца, небето, въздуха, светлината и в тоя хаос от багри проблясва бяла зигзагообразна линия. Тя се проточва като телефонна жица, краят ѝ се насочва към главата на Аленка и опира до челото ѝ, но това не е главата на Аленка, а цветен кръг от слонова кост с ореол от

светлосиньо и оранжево. Усещам как от мозъка ми излитат като знаци на морзова азбука бели тирета и по жицата стигат до светлосиния кръг.

– Ще дойде, ще дойде!...

Нима ще чакам да почука на вратата, за да я въведа в стаята, както съм правил досега? Трябва да създам тържествена обстановка, да я посрещна с красота, защото тази нощ ще бъде нейната първа любовна нощ.

Бягам задъхан към лозята и набирам от синорите цветя за букети. Поставям един във вазичката, а останалите – във фунии от синя хартия, после ги прикрепям с тънка тел в ъглите на хола. От шестте свещи, които са останали в куфара, правя пак от тънка тел аплици, а под тях поставям книжни лодки. Импровизацията ме увлича. Всяка вещ, попаднала пред очите ми, се превръща в художествен елемент от общата картина. Най-после нахвърлям с темпера мотиви от околния пейзаж и ги налепям по стените. Жълтата светлина на свещите им придава спокойния тон на древни фрески.

Морето тъмнее, а далечните брегове стават по-бели. Чайките се прибират по скалите и плачат като изоставени деца. Довършвам абажура на газената лампа и сядам на дивана. Свещите пукат в книжните аплици и пълнят стаята с тъжен мирис, долу морето, изхвърлило всички удавници на брега, въздиша тъжно и страстно, пламъкът на свещите се откроява ярко и по тавана трептят златни кръгчета.

Чувам стъпки на входната площадка, вратата се отваря и на прага застава Николай Василич.

– Ну, това прилича на храм!

Той пристъпва навътре, оглежда стаята с тежки неподвижни очи и пита:

– Очакваш гости?

– Да – казвам. – Очаквам гости. Добре дошъл!

– Благодаря, аз наминал така... за малко.

– Седни, Николай Василич!

Посочвам му масата и поставям пред него бутилка ракия. Той не отрича, че е наминал да го почерпя, пие две чаши една след друга, бърше устата си и казва:

– Това добре.

В стаята надделява гъстият мирис на морска трева и риба. Николай Василич отваря алуминиевата кутия и ми я подава.

– Донесъл малко риба. Изпразнена. Може да се срамуваш да искаш риба. Защо? Тази година има много. Ще ти давам, колкото пожелаеш. Наздраве.

След третата чаша той става и очите му кротко блестят. Подавам му бутилката. Той стиска шийката с коравите си пръсти и ме гледа равнодушно.

– Очакваш гости, значит...

– Очаквам. Но ти остани, няма да пречиш.

– Благодаря, аз ще спя... Когато човек очаква нещо много силно, то не идва. Винаги така.

– Моля ти се, Николай Василич, не пророкувай!

– Аз само така, въобще... Не за твой случай. Въобще. Живн – това очакване. Това – велика илюзия.

– Не, моето очакване не е илюзия! – казвам аз. – Аленка ще дойде, сега ще дойде.

Руснакът не ме чува, тътри крака надолу към колибата и шумно кашля. А малко след това идва Аленка. Най-напред виждам белотата на блузата ѝ, косите ѝ, отразили светлината на свещите, очите ѝ, големи и измъчени. Въвеждам я в „храма“. Тя слага ръце на гърдите си и възкликва като уплашена:

– Колко е красиво!

Притваря очи и скланя глава на рамото ми. На миглите ѝ блестят сълзи и няма нищо по-трогателно от тия сълзи...

Тя лежи с отметната встрани глава, а косите ѝ се

пилеят по възглавницата. Лежи обречена, с изопнатото и твърдо тяло, а дрехите ѝ, крили досега една сладка тайна, се търкалят по пода като ненужни парчета плат. Колко ли пъти е преживяла този върховен миг с тайнствените подробности на въображението си?

Аз съм „претворен“ в нея, слят съм с нея, но я наблюдавам, искам да уловя най-тънките нюанси на чувствата ѝ. Едното ми око е будно, просташки будно и трезво. Казвам си, че съм бездушен и тъп, защото осквернявам безпределната ѝ всеотдайност и все пак гледам как една вена на шията ѝ, във вдлъбнатината между ключиците, пулсира и кара да трепти мъничката кафява бенка...

Често излизаме на риболов с Николай Василич. Когато някое попче или сафрид захапе въдицата, аз неволно извиквам: „Хоп, готово“, и бързо изтеглям конеца. И Аленка ме учудва със своята риболовна страст. Ръцете ѝ треперят, а очите ѝ блестят някак жестоко, като че се възхищава от предсмъртните мъки на рибата.

Морето бушува, но в залива е спокойно. Николай Василич ни показва нов начин на риболов. Разгъва дълъг конец, на който са навързани двадесет въдички с изкуствена стръв, и го пуска във водата. На всяка въдичка се хваща по една риба. Това е фантастично. Аленка крещи от възторг.

– Ну, всичко на тоя свят се улавя на въдичка! – мърмори руснакът, откача рибите и ги хвърля в кубрика на лодката. – Ела, миличка, ела! Защо ухапа изкуствена стръв, шура?

Привечер отнасяме рибата в колибата. Николай Василич се залавя да я чисти, а ние с Аленка слизаме долу на брега. Морето е красиво и страшно. Вълните прииждат с рев, пукат се и се превръщат на кипяща пяна. В нейната белота се мяркат като удавни-

ци корени от дървета, консервени кутии, дъски от разбити сандъци. Струва ни се, че на една миля има корабкрушение и черната стихия е пълна с удавници. Чуваме отчаяни гласове... И над този апокалипсис блести застиналото в съзерцание небе, синьо-зелено, прозрачно, озарено от сиянието на залеза.

Ние с Аленка стоим прегърнати на тънката ивица между двете стихии – земята и морето. Белият шемет на вълните ни люлее и налива в телата ни диви и сладостни пориви. Аленка се обръща към мен и сключва ръце на тила ми. Колко много тежи тя! Сякаш цялата земя е окачена на шията ми, тегли ме надолу, огъва коленете ми... Ако това е любов, аз ще го проумея, както съм проумявал всяка близост с жена. Това е атавистична страст, живяла потайно в телата ни от хилядолетия, хаос, в който навярно се е родил първият атом на природата, който дава тласък на небесните тела... Тъй може би дедите ми, на чиито плещи са се прекършвали ветрове и бури, са заравяли колене в земята, за да се съединят в любов и отдадат кръвта си на поколенията.

– Ти ми закриваш звездите – казва Аленка.

– Как?

– С раменете си. Не искам никога да ми ги закриваш!

– Добре...

– Ето, те стоят на раменете ти и щом ги закриеш, млъкват. Легни до мен, на ръката ми... Така. Сега ги чувам отново. Ти чуваш ли ги?

– Не – казвам, – нищо не чувам.

– Как е възможно това? Слушай добре, те говорят.

– Какво?

– Не знам. Разбирам го, но не мога да го изкажа с думи. Нещо, което съм чувала в сънищата си, но не мога да го повторя с думи. Мога само да го сънувам...

Аз лежа с натежало в пясъка тяло и гледам звездите, нахвърляни от бездушната ръка на космоса като бисери върху синия атлаз на безкрая. Те трептят от далечините на хиляди светлинни години и мълчат, защото са мъртви. Но Аленка чува техния шепот и го разбира, защото това е шепотът на нейното въображение, което аз пробудих и му дадох ефирни крила. Дали не направих от нея мечтател, дали не ѝ отнех с любовта си простите радости на живота?

– Случвало ли се е да не можеш да изкажеш или да нарисуваш нещо, което е много хубаво? – пита тя с устремени към небето очи.

– Това се случва винаги с мен.

– Виждаш ли, и с мен сега е така. Нека да мълчим. Да слушаме звездите. Но искам и ти да ги чуваш.

Чувам металическите стъпки на космонавта, които отекват в мъртвия хаос на вселената. Това са единствените и първи звуци, произведени от движението на живо същество. Наоколо е космическа пустиня, той върви из нея като Бог, а сърцето му е изпълнено с човешки страсти, мислите му са отправени към земята, може би страда за децата си или за някоя жена, може би си спомня, че преди години е нагрубил несправедливо своя приятел, сега се упреква за това. Дали съзнава, че стъпвайки в космоса, той пренася там страстите на земята? Или се вслушва в ритъма на джаза, яде прах от някакви таблетки и се надсмива на ония наивници, които стоят сега на някоя пейка в градината, кълнат се в любов и призовават луната за свидетел, която той тъпче с подкованите си обувки? Дали не се надсмива на земния живот, на науката, на нашето изкуство и на великия парадокс, че докато той ходи с обувки по луната, милиони хора ходят боси по земята? Или чете роман през свободните си часове и се вълнува за съдбата на героите? Или си спом-

ня с наслада любима картина от художествена галерия? Дано си спомня за една жена или за една картина, дано си остане Иван или Йохан от еди-коя си държава и еди-кой си град.

Мълчим до полунощ, загледани в неспокойния блясък на звездите.

На сутринта морето е утихнало, бялата пяна, която бе кипяла в краката ни, сега се е превърнала в спокойна и необятна шир.

– Ето – казвам, – това утринно море прилича на човек, който спи след голяма умора, спи, изнурен от душевни вълнения. Чуваш ли неговото дихание? Но то ще се събуди и отново ще се хвърли в борба с бреговете, които го стесняват. Всички брегове стесняват. Те изглеждат непохватими и вечни, но това е измама. Малко по малко, зрънце по зрънце се рушат и един ден няма да ги има. Няма да има и вълнение. Представяш ли си? Морето разрушава бреговете си и се разлива нашироко, по цялата земя. Ще се превърне в плитко блато, в спокойна и мъртва вода. Каква глупава, безизходна логика, нали? Да превъзмogneш бреговете си, а след това да ти липсват, защото без тях си обречен на смърт.

Също като моята логика, ако изобщо има логика в това едновременно да я приласкавам и отблъсквам. Искам да я смутя с мислите си, да ѝ отнема илюзията, че ще бъде щастлива с мъж, с когото няма духовно сродство. Нея ли браня от себе си (какво благородство!), или себе си от нея? А в същото време я вълнявам в мъчилището на моите съмнения, обременявам съзнанието ѝ със сложни и нерешими въпроси. Развращавам въображението ѝ, руша хармонията на чистата ѝ душа. Суета ли е това, егоизъм, или някаква демонична страст да се лишават хората от илюзии още пред прага на живота? Не е ли мерзост и цини-

зъм вместо цветя да ѝ поднасям бурените на съмнението? А все пак го правя с моето философстване. Брегът – това е законът, моралът, етиката. Морето е нашият дух, който се стреми да превъзмогне закона и да постигне вечната и абсолютна свобода. Но какво ще стане с човека, когато се сдобие с тази свобода? Този страшен въпрос отдавна терзае душата ми. Моят „бряг“ ме задължава да остана при теб завинаги, при всички обстоятелства. Но ако се „разбушвам“ и го разруша, ако намеря пролука и изляза от себе си? Ще се озова ли в рая на беззаконието, в рая на предгрехопадението? Ще бъда ли тогава пак аз, или нещо друго и какво?

Ето как светотатствам над нейните момински възделения и, кълна се, не го правя преднамерено. Дали не бълнувам наяве, дали с неосъзнатия егоизъм на болните не се опитвам да ѝ предам миазмите на големия град, да я направя снобка като тамошните дами? Като ония, за които нежността, чистотата и беззаветната преданост са старомодни отживелици. Като ония, които живеят „в тон с времето“ и демонстрират интелектуална изтънченост сред алкохолната смрад на заведенията. С тях отношенията са мъжителни и фалшиви, оскърбителни и досадни до болка. Тяхната благородна цел е да се борят с предразсъдъците на обществото. Започват с главозамайващи прелюдии от най-смели гледища за изкуството и живота, отстояват правата си на свободни и цивилизовани жени, докато се превърнат в сексуални маймуни.

С Аленка всичко е просто и открито и аз обичам тази простота. Тя ми дава благородната самота и съдбовна привързаност на нашите майки и бащи. Тя избистря мислите и чувствата ми, както безветрието избистря морето и тогава можем да видим какво има на дъното му. Искам завинаги да се опиянявам от то-

ва спокойствие на моите размисли и чувства, искам да го пренеса сред неврастенията на столицата, в моя дом.

Аленка слушаше внимателно и гледаше към синята линия на хоризонта.

– Не го разбирам – каза тя и се намръщи като дете.

– Какво не разбираш?

– Това, което говориш. То е страшно. Не искам да ме плашиш така.

Няма да те плаша вече, мисля си. Никога.

По пясъка чернеят много предмети: греди, плодове, празни кутии и купчини морска трева. Сред тях се вижда ръбът на някакво сандъче. Капакът и четирите му стени са изписани с черни букви на френски – многословна и забавна реклама на фирма за коняци. Аленка изгаря от нетърпение да види какво има вътре. В сандъчето има четири бутилки коняк с великолепни запушалки и пъстри етикети. Разхвърляме амбалажа по пясъка и отнасяме бутилките въщи, весели като деца. Жалко, че Николай Василич го няма в колибата, щяхме да го зарадваме.

Сядаме на входната площадка и отваряме едната бутилка. Лъчите на залеза се пречупват в янтарното питие, в бутилката се заражда причудлив живот и аз отново давам воля на въображението си. Разказвам ѝ за корабокрушението...

Спукват се котлите и огромното сърце на кораба престава да тупти. Долу в огромната утроба нахлува вода, радистите дават тревожни сигнали: та, та, та-а, та, та, та-а! Капитанът събира моряците на палубата и им заповядва да проявят хладнокръвие и ако се наложи, да посрещнат смъртта като моряци. Той е истински морски вълк, закален в бури и неслоди, неведнъж животът му е висял на косъм. Пуши лулата си от морска пяна и мрачно гледа бушуващото море. Той

трябва да напусне кораба последен или да умре последен...

Един млад момък, висок и тънък, се провиква: „Жалко за хубавия коняк, тъй го обичах!“ Хвърля сандъчето от борда, надява спасителен пояс и скача във водата. Докато е изплувал до далечен бряг или докато се е удавил, той навярно си е мислил за сандъчето с коняка, който ние пием сега. В минути на смъртна опасност човек мисли за незначителни или дори за глупави неща...

Аленка е натъжена от разказа, отказва да пие коняк, а вечерта остава да спи при мен. В полунощ чувам как тя фантазира с шепот като дете, което разказва своя сън. Това е разказът за младия моряк Жан Фуке (така го бях нарекъл) и неговата любима Ан. Аз го оставих, когато съжаляваше за хубавия коняк, сега Аленка плува с него сред бурното море... „Жан Фуке скочи във водата и вълните връхлетяха върху него. За един миг той потъна, като че се удави, но след малко отново изплува. Той загребва бързо и силно, но стихията го връща назад. Спасителният пояс е малък и едва го задържа над водата. Той вижда една голяма греда, улавя се за нея и не я изпуска. Нощта е много тъмна и той не знае накъде го носят вълните. Боже мой, ни една светлинка! От време на време се чуват отчаяните викове на давящите се моряци... А в това време неговата любима Ан го очаква на пристана от сутрин до вечер. Забрадена е с черна кърпа. Очите ѝ са зачервени от плач. Нощем не спи до късно и си гледа на кафе. Гледа си с оная чашка, която Жан Фуке бе съборил от бюфета по невнимание и сега няма дръжка.“

– Сигурна ли си, че чашката няма дръжка?

– Да – казва Аленка. – Аз просто я виждам. Затова Ан си гледа с нея. Тя е последната вещ, която Жан

Фуке е пипнал, преди да замине за далечно плаване, и трябва да му донесе щастие... Бих искала да знам дали Ан чува звездите, когато говорят? Бих искала да ги чува като мен...

Мили Емо,

Как искам да дойда при теб, но днес това е невъзможно. Татко се завърна уморен и неспран, не мога да се отлъча от него. Когато му казах, че съм спала сама вкъщи, той ме похвали, че съм била безстрашна, а после, както си има обичай, промени настроението си и ми се скара: „Да сме наясно, значи, друг път, ако замине някъде, няма да оставаш сама вкъщи. Всякакви хора се намират, ще дойдат вечер да ти чукат на вратата и да ти изкарат ума.“ Аз го слушах, мислех си как сама чукам на чужда врата и ми стана смешно.

Вчера следобед татко ме изпрати при младежите, които се бяха събрали пред училището. Драго му било да ме гледа сред тях, защото съм била най-личната. Едва издържах няколко часа. Мислех само за теб, за вилата, за нашата кафява скала. Какво интересно има тук! Един младеж свири на акордеон много лошо, другите танцуват, подкованите им обувки стържат по циментовата площадка, вдига се прахот, викат, смеят се, иде ти да се махнеш от тоя шум и да се затвориш вкъщи. Венчето през цялото време ми говореше за някаква кавга в бригадата, за съревнование с друга бригада, аз се преструвах, че я слушам, но нищо не запомних от онова, което ми каза тя. През целия ден ми бе диво и скучно.

През нощта не спях до късно, мислих пак за теб, мислих и за нашите приятели, Ан и Жан Фуке. Сънувах как Жан се завръща вкъщи само няколко минути по-късно, след като Ан го бе очаквала на кея. Той

бе отслабнал и брадясал, в устата му имаше лула от морска пяна, с каквато пуши и неговият капитан. Не съм виждала лула от морска пяна, но го сънувах с нея, защото ти бе говорил оная вечер за такава лула. Тя бе голяма, грапава и бяла, като че бе направена от лед. Ан тъкмо се готвеше да гледа на кафе, когато вратата се отвори и на прага застана Жан. Тя изтърва чашката на пода, оная, която няма дръжка, стъпи на порцелановите отломки и в тоя миг се превърна на бяла птица. Разпери криле и кацна на рамото му. Жан Фуке вдигна ръка да я погали, но не бе много щастлив, видях това по лицето му. Той бе само добър и затрогнат. Какъв глупав съм, нали?

Знаеш ли, че като мисля за теб и произнеса името ти, имам, както ти казваш, цветна представа за него: топло кафяво, примесено с тъмни отсенки. Понякога тоя цвят се променя, но винаги е приятен и топли сърцето ми.

Репродукциите на Ван Гог, които ми даде, са чудесни. Особено автопортретът. Колко е измъчен този човек! Какво страдание е изписано на лицето му! Нали ще ми разкажеш още нещо за него?...

Очаквай ме утре. Ще направя всичко възможно да те видя макар и за минутка. Целувам те, мой мили Емо!

... но чувстваме реалността на факта, че сме малко нещо и че за да бъдем брънка от веригата на художниците, трябва да платим с твърдата цена на здравето, на младостта, на свободата, на които ние съвсем не се наслаждаваме, както файтонджийският кон, който тегли кола с хора, отиващи към пролетта на насладите.

Ван Гог

Сега Марински седи на канапето сред голямата зала на „Раковски“, заобиколен от своите почитатели, и с привидна скромност слуша техните комплименти. В залата владее благоговейна тишина, от стените струят разноцветните светлини на платната. Почитателите на Марински ги разглеждат за стотен път и откриват в тях все по-нови и по-смели неща за сметка на досегашната живопис. В залата непрекъснато влизат посетители: младежи, работници, служители. Възрастен мъж с колосана яка и мека шапка в ръка обхожда залата с почитателна осанка на стар поклонник на изкуството. Крещящите бои и деформираните фигури го дразнят, но той продължава да разглежда всяко платно с акуратно внимание. По финото му аристократично лице се долавя снизходителна ирония на човек, който е виждал в европейските галерии апокалипсиса на модерната живопис. Ако ироничната гънка на устата му се разтвори още малко, той ще се усмихне и ще каже: „Каква закъсняла дързост, какво провинциално откривателство!“

Две работнички или служителки, които посещават художествени изложби, докато чакат часа за кино, притеснено пристъпват и се държат ръка за ръка. Почват да се смеят още на първата картина и кикотът им се чува из цялата зала. „Леле, какви цапаници!“...

Марински чува смеха на девойките, както и боботещите гласове на двама граждани и се ядосва на тяхната просташка откровеност.

„Емо, ти знаеш ли, че татко се досеща за нашите връзки? Венчето му каза, че съм идвала при теб. Знам я колко е коварна.“

Представям си Венчето, оная с тъмния бретон и отвратителните скули. Пуши с японско цигаре и помага на Марински да изпрати поканите за открива-

нето на изложбата. Той е взел списъка на писателите, художниците и служителите в Министерството на културата, надписва гланцовите хартийки с едър, четлив почерк и ги пуца в пощенската кутия. След няколко дни тези хора ще видят едно изкуство, каквото не са виждали досега, ще бъдат шокирани и възхитени, ще оспорват, ще оплюват може би, но както се казва, от долу нагоре. И ето, в шест и половина залата се изпълва с хора и сред тях ясно се отличават младите мъже и жени, екстравагантните ценители на неговото изкуство. Възрастните и рутинирани колеги стоят на групи, пушат с непростоимо спокойствие и рядко поглеждат към платната. Младият критик и ревностен познавач на неговото творчество застава сред плътния кръг от слушатели и почва да чете своето слово... Още един млад талант внушително и дръзко навлиза в нашата съвременна живопис. Той поставя на изпитание рутината и шаблона, които все още живеят в изложбените зали, налага ни едно ново виждане на човека и света, бих казал, той руши смело и създава още по-смело. Да погледнем например „Ревност“. И аз гледам сега тази „Ревност“ във вестника, който рекламира изложбата, и изпитвам странно безпокойство и завист за изпълнената с народ зала, за оценката на критика, за ония мигове на изложбена треска, които остават незабравими.

„Емо, какво би направил татко, ако ме видеше тук при теб? Какво бихме му отговорили?“

Какво бих казал на баща ѝ, ако ни завари тук и се досети, че между нас има любов? Не съм мислил за това. Предпочитам да не се срещам с него. Не съм го виждал и не изпитвам никакво желание да го видя...

Сега Марински и неговите почитатели са в „България“ или в Руския клуб. „Поливат“ успеха, разискват разгорещено и преминават на анекдоти. Маринс-

ки седи с великодушно изражение, като човек, в чиято чест се водят разговорите и чието име непрекъснато се споменава, за да се сравни творчеството му с творчеството на еди-кого си, после се напива здравата, маската на скромността пада от лицето му и се заменя с оная дръзка и шумна самоувереност, която го опиянява, прави го заядлив и остроумен и страшно допада на своите почитатели. До него, разбира се, седи не Венчето, а малката актриса от балета, нежна и крехка като статуетка от фарфор, една от ония безлични женички, които той сменя всеки месец твърде демонстративно, след като получи от тях признание, че е голям художник.

– Емо, ти не ми отговаряш!

– Какво?

– Татко ще се разсърди, ако узнае за нашите връзки.

– Защо?

– Как защо?

– Не му казвай!

– И аз така правя, но Венчето...

– Тя е глупачка.

– Да, такава е... Ти не си ли добре?

– Добре съм, защо питаш?

– Така ми се струва. Хайде, аз си отивам. Татко скоро ще се върне за обед. О, колко хубаво беше, когато работеше в другото село! Сега не мога да се отдели от къщи. Довиждане до утре. Колко си разсеян! Дори не ме целуващ на раздяла...

Целувам я, тя се притиска по-плътено до мен и си тръгва с нескрито съжаление. Не ми се иска да я проследявам с поглед по бялата пътека, както съм правил досега. В движенията ѝ има нещо тъжно и досадно, знам, че тя страда, но как бих могъл да облекча нейните тревоги, какво повече мога да ѝ дам? Често си задавам този въпрос и отговорът е неизменен: лю-

бов. Изобщо напоследък обичам да анализирам чувствата си към Аленка. Струва ми се, че върша зад гърба ѝ нещо неприятно за нейна сметка. Не е ли съмнително онова, което се подлага на проверка? Но защо да е съмнително? Когато завърша някоя картина, аз стоя пред нея с часове и дни. Разделям се на два човека. Единият „аз“, вдъхновеният, обладаният от жажда за работа, фантазьорът, а може би и самонадеяният, е казал своята дума и няма какво да прибави – платното е завършено. Другият „аз“ го преценява, и то твърде безпощадно. Между двамата възниква спор, който завършва понякога с жестоко порицание на „първия“. Аленка не е мое произведение, тя е моя любов и когато обмислям чувствата си към нея, няма никакъв смисъл да се разделям на двама. И все пак се разделям, все пак тая малка психологическа игра ме увлича.

„Ти си превъплътил нежността и любовта си към Аленка в нейното тяло. Какво обаяние има в тази спяща Венера! Джорджоне би могъл да ти завиди. Няма нищо по-прелестно от млада спяща жена, нейният сън е поезия на чистотата, защото човек е най-чист в съня си. Този акт не е картина на женското тяло, той е любов, която художникът изживява само веднъж и никога не може да се повтори.“

„Не си ли наивен и сантиментален? Чувствата са си чувства, но щом ти е така приятно да ги анализиращ, запитай се какъв бе първият порив на сърцето ти, когато я видя днес да идва при теб. Не бе ли едно неудържимо желание?“

„Защо трябва да отделяме желанието от любовта?“

„Разбира се, не бива да го отделяме, но виж първите етюди! В тях невинната любов към момичето варира постепенно към едно друго чувство, което е въплътено напълно в последната картина и не е нищо

друго освен наслада. Ако нарисуваш Аленка още веднъж, ти ще изобразиш своето желание: красива и вълнуваща женска плът.“

„Наистина има разлика между „Момичето, което гледа през вратата“ и „Момичето, което лежи на диван“. Първото всъщност не е момиче, а „очи“, които надничат за пръв път в друг свят, а второто е вече жена, пристъпила в „другия свят“, успокоена и отдадена на любовта. Нима преживявам стар вариант на любовта! Не чувам как говорят звездите, защото не съм на седемнадесет години, но това означава ли, че душевните ми трепети са се превърнали в обикновена наслада? Ако е така, значи, че аз не обичам Аленка и няма да тъжа за нея. За насладата не се тъжи, тя се намира по-лесно от всичко на света. Не, не искам да вярвам в тази метаморфоза!“

Питам се как би преценил Васко Раденов „Момичето, което лежи на диван“. Неговото мнение никога не е било особено важно за мен, но все пак бих желал да го чуя. Бих желал да чуя неговите остри и скокливи съждения, придружени с нетърпим хулигански смях и вулгарни асоциации. Той е умен и осведомен по-добре от мнозина за последните направления на световната живопис и никой като него не умее да се надсмива на всичко с една ирония, в която се долавя поза, суета и творческо безсилие. Той се опитва да стои с ръце в джобовете подобно великан, който наблюдава труда на мравките. Той е великолепен циник и в това се крие неговото очарование. Изглежда, че всяко време и всяко общество си имат свой цинизъм, който част от интелигенцията приема за свой насъщен мироглед. Тъкмо тази неизбежна цепнатина на всички времена запълва артистично Васко Раденов и се радва на свои привърженици и почитатели...

Ние стоим в моето ателие, където той идва по най-

незначителни поводи. На чаша коняк, за някои нови репродукции, рядкост у нас, и най-после за един несвързан разговор, който завършва с груби вицове или със смешни хрумвания от нещо прочетено. „Не се залавям за сериозни разговори, всичко ми е ясно, нека си направим гаргара на подсъзнанието.“ В ателието е зрячно, малката печица хвърля отблясъци по стената, в ъгъла свети зеленото око на радиото и от неговите ефирни трептения се ражда тихият ромон на „Лунната соната“. Васко Раденов седи отпуснат, опрял гръб на стената, и само ръката му се движи механично от пепелника до устата.

Ателието се изпълва с тихия ромон на река. Вълните блестят като люспите на огромна риба, хваната в шепите на бреговете. Върбите, забулени от нежната скръб на мълчанието, замират в съзерцание, здрачът се задъхва от замайващия мирис на пролетно поле.

Раденов няма да е истински Раденов, ако не противопостави грозното на красивото, ако не надраска с въглен мустаци на Мона Лиза.

Казва:

– Каква глупава работа е изкуството, а? Трябва да ни осъдят на смърт чрез обесване с краката нагоре.

– Не вярвам да сме заслужили тая чест. И все пак защо си пъхаш глезените в примката?

– От мирова скука. Човешката дейност се дължи на скуката, както дните и нощите – на въртенето на земята. Пардон, искам да се уточня. Аз работя, за да забравя страха от смъртта, тая неотменима „кончина“, която обезсмисля нашето съществуване... Вчера, а не само вчера, си мислех как ще умра и как ще ме погребат. Това става, да речем, през късна есен, когато прехвърча първият сняг, земята се вкочанява и студът е най-отвратителен. Хазаите позвъняват в Съюза на художниците. Пръв узнава печалното из-

вестие секретарят на съюза. Обзалагам се, че още докато държи слушалката на ухото си, ще помисли: „Сега ли намери да мре това говедо? Порядъчният човек би избрал един от ония слънчеви дни, каквито имаше само преди една седмица.“ После ще помисли, след като остави слушалката на телефона, дали има някаква възможност да офейка в провинцията, докато мине погребението, за да избегне някои формални задължения. Едно от тия задължения ще бъде да определи кои от уважаемите колеги ще стърчат на почетна стража пред моя мъртва милост. В такива случаи, както знаеш, рядко се намират доброволци, но все пак ще се намерят по организационен ред. Не им завиждам. Малко неприлично е да стоиш до ковчега на мъртвия си колега, надянал маската на мирова скръб, а в същото време да ругаеш наум онова издателство, което ти е платило по-малко хонорар за илюстрациите от еди-кого си, да мислиш за двете предни гуми на колата, които съвсем са изхабени и струват двеста лева, или за оная, която и след десетата среща се разплака с наивното намерение да се представи за порядъчна съпруга.

Второто задължение – да възложи някому от подчинените некролог. Третото – и най-тягостното – да напише надгробно слово поне в пет страници. Съгласен съм, че това е глупава работа дори когато се върши в моя полза, но високото служебно положение има и своите неприятности. Някога нашият свещеник живееше по-богато от всички съквартилци, но затова пък трябваше да ги погребва, да не се отегчава от техните скърби и на всичко отгоре да им изказва своите искрени съболезнования.

Изпитвам неизразимо удоволствие за оня миг, когато секретарят ще застане пред моя ковчег и ще почне да чете словото си. Ръцете му ще треперят от студ,

носът му ще посинее, а той ще чете с тържествен патос повече, отколкото е нужно: „Смъртта ни отне един другар с меко, отзивчиво сърце и светла душа, отне ни един талант, който още приживе зае своето място в съкровищницата на съвременната живопис. Той ще живее вечно в нашата памет като пример на всеотдайност към изкуството и народа...“ А ония, в чиято памет ще трябва да живея вечно, ще го ругаят: как може да се чете толкова дълго съчинение в тоя студ! Единствен аз ще се радвам, защото ще чуя няколко приятни думи за себе си. Отсега ми се иска да благодаря на другаря секретар, защото съм уверен, че той ще ме надживее.

Ще почнат да ме спускат в гроба и присъстващите ще придадат на лицата си такива ужасни гримаси, които трябва да изразяват съдържан плач. Секретарят ще хвърли с ярост една твърда буца върху ковчега ми и така ще изрази за последен път скръбта си за моята преждевременна смърт.

От гробищата колегите ще отидат направо в клуб на журналистите. Ще говорят само за мен с любов и уважение, ще разказват хубави спомени, с една дума, аз ще бъда героят на вечерта. Неусетно колегите ще се наскърбят до такава степен, че ще трябва да се утешават до полунощ с наливно вино. Бих искал тогава да възкръсна за минута, да се явя при тях, да тръсна на масата им десет лева и да кажа: „Кретени, защо се наливате с тоя оцет? Поръчайте си поне карловски мискет!“

Зеленото око на радиото вече не трепти, ромонът на реката глъхне под лунната светлина и се превръща в любовна въздишка, в която има много щастие, много съмнения и много копнеж.

– Обичам да сънувам, че умирам от мъчителна смърт – казва Васко Раденов с равен, сух шепот, като

че чете някой древен манускрипт. – Да падам в бездънна яма много бавно, да се давя в дълбока вода, да се задушavam в херметически затворена стая. А на сутринта се залавям да работя, за да забравя сънуването. Смъртта е моето вдъхновение.

– Защо не опиташ да се самоубиеш?

– Не съм фанатик на никаква идея. Освен това, няма смисъл да заменяш една скука с друга. Едно безсмислие – с друго безсмислие. Ти чувал ли си за тъй наречените бутилки пътешественички? – казва Раденов, преминавайки неочаквано на друга тема. – Моряците и изследователите са си служили с тях от древни времена. Христофор Колумб хвърлил една бутилка в океана през 1493 година с послание до испанската кралица Изабела Първа, което било получено от Изабела Втора през 1852 година. Посланието на великия мореплавател плувало 359 години. (Той говори, като че чете по вестник: посланието на великия мореплавател...) Представи си, бутилките са използвани и от влюбени. Готвачът на един немски параход хвърлил в морето бутилка с бележка, в която се обяснявал в любов на някоя си Ани-Мари Дюйзен. (Имена и дати, за да се удивя на паметта му.) Двадесет и четири години по-късно, на 1 септември 1842 година, писмото било намерено край бреговете на Англия и изпратено на жената, но тя била омъжена за друг. Интересно е с тези бутилки, нали?...

– С бутилката е по-интересно! – казваше Марински и надигаше бутилката с дъното към тавана. Бяхме се събрали в неговото ателие да празнуваме рождения му ден. Той бе екзалтиран от виното и хубавите момичета, които бяха налягали по пода в екзотични пози. Някое от момичетата придърпваше лениво най-близката картина и всички други, лежешком, повдигайки само глави, изказваха възхищението си просто

и силно: великолепно, знаменито, гениално. Тук, в ателието, където Марински бе показан с цялото си творчество (и с онова, което „правя за себе си“), можеше да се види колко енергичен, самовлюбен и празен е той, как творчеството и личният му стил на живот са привнесени отвън с една самоувереност, която смуцава по-младите художници и допада на ония млади хора, които предпочитат джин вместо ракия, сядат на пода вместо на столове и така демонстрират своята „съвременна сетивност“.

Марински говореше непрекъснато за своите схващания и подобно на италианските футуристи поставяше динамит в основите на досегашното изкуство. Той говореше добре, този изящен кресливец, и дори бе забавно да го слушаш.

– Приятели, изкуството трябва да се освободи от формата. Тя е желязната верига; която сковава ръцете на живописиста.

В това време пристигна Васко Раденов. В ателието бе почти тъмно. Скрытите зелени и сини светлини се отразяваха само по лицата на момичетата и ги правеха много бледи, фини и прозрачни. Васко Раденов присви очите си мрачно и пристъпи навътре.

– Гражданино, вие нямате път в живота! В противен случай не щяхте да ходите по хората – каза едно от момичетата, което Раденов бе настъпил в тъмното.

– Моля, моля, аз ги прескачам! – Раденов мина през момичето като през труп и се поклони: – Венера, защо не заемете пиедестала си в музея на модерните изкуства?

– Липсва ми трудов ентузиазъм.

До мен имаше свободно столче и аз му го предложих.

– Ненавиждам тая старомодна мебел, останала от времето на фашизма – каза Раденов и полегна на пода до една тлъста красавица с буйни руси коси.

Марински бе опрял глава на стената, брадичката му ставаше все по-тъмна, лицето му – по-бледо, очите му, замрежени с дълги женствени мигли, горяха със страстен блясък и той приличаше на жрец, който проповядва каноните на своята секта.

Един от колегите каза, че в неговата проповед има нещо много старо и нелогично. Да освободиш изкуството от формата, значи да освободиш живота и човека от тяхната форма. Това не извежда доникъде. Това, в най-добрия случай, е отдавна познатият и досаден анархизъм.

– Когато зърното ражда, то загубва своята форма – каза Марински и вдигна показалеца си.

– Гениално! – извика един млад човек, облечен в черно.

– Гениално! – повтори Васко Раденов и добави: – За слушатели като нас...

– Не анархизъм, а свобода проповядвам аз – продължи Марински, след като пи от бутилката. – Крайната цел на изкуството е свободата. Формата на живот – това е неговият социален фалш. Мирът, войната, хлябът – всичко това е преходно, а преходното не е истина. Освободете човека от социалните му одежди, освободете го от онова, което не притежава, и вие ще го видите в истинския му вид. Аз искам да сменя не само дрехите му, искам да одера кожата му, за да го видя в съставните му части...

– За тая цел обаче трябва да завършиш медицина, и то с отличие – обади се една от жените. Марински я изгледа с голямо презрение.

– Когато постигна това, вие ще видите, че човекът не е нищо друго освен торба от страсти: нагон за власт, за лична свобода и наслада. Къде е поезията, къде е хуманизмът, с които ни мамят от хилядолетия насам разни мислители и политици? Няма поезия. Няма

любов. Аз дружа с жената, за да се наслаждавам от нея. Любовта е старомоден атрибут на душата, с нея някогашните поети са забавлявали скучаещите дами. Влюбват се духовно бедните, защото не притежават други добродетели.

Раденов си чукна бутилката с тая на Ани, която бе прегърнала Марински, гледайки го като хипнотизирана, и с тон на съдия я попита:

– Ани, имаш ли да допълниш нещо по този въпрос?

– Никога не съм била сантиментална – каза Ани.

Откъм ъгъла на ателието се чу смях. Марински отправя острия си поглед нататък, помълча няколко секунди и бавно вдигна показалец над главата си, където висеше един портрет.

– Погледнете този портрет. Един наш събрат, който познава модела, се ужасява от моето произведение. Как е възможно, казва, да изобразиш такова чудовище, гледайки едно красиво момиче? Момичето бе красиво, но след като го опознах, след като спях с него, аз видях, че под красивата му външност се крие една деформирана личност.

„Събратът“ бях аз и Марински високомерно ме посочи с ръка. Всички надигнаха глави и ме загледаха, както се гледа изкопаемо. Смутих се ужасно и все пак упорито започнах да настоявам на своето мнение, макар дълбоко в себе си да не бях уверен в онова, което говорех. Не бях убедителен, някои ми отговаряха късо и насмешливо и това разпалваше страстта ми да споря. Бях пийнал, разбира се, и вместо едно казвах друго, обърквах речта си, а те ме апострофираха с дръзка насмешливост. Почувствах се глупав, старомоден и досаден и още веднъж завидях на Марински и Раденов, че имат ясни позиции и твърдо определен път в своето изкуство. А кой е моят път и накъде води?

Музика, живопис, литература – ето изкуството. Аз

се въртя в тия три „омагьосани“ кръга, прескачам от единия в другия, понякога стоя едновременно в трите и рядко се задържам в тоя на живописиста. Моето място е там, в средния кръг, защото съм художник. Трудно е да бъдеш само живописец, а не и повествовател, и музикант. А може би големите майстори са едното и другото, защото не се ограждат в своя духовна територия? Не затова ли са великани на мисълта и четката?

– Внимание! – каза Марински. – Фаровете започват да раздират тъмнината и да опипват интересни неща. Внимание!

Няма нищо по-несвършено от човека и това откритие е много старо. Но аз се питам: ние съзерцатели ли сме, или дейтели? Ще се вдъхновяваме от мъките на Сизиф или ще му помагаме да избута камъка до върха?

– Сега фаровете осветяват пред нас една историческа лъжа – хуманизма – каза Марински и сатанински се засмя.

От ъглите на ателието, забулени в синкавозелен здрач, се поде същият, но многогласен смях. О, как ненавиждах тия хора и най-вече Марински, защото ме превъзхождаше с глупавите си парадокси. Съзнавах, че трябва да проявя гордост, да махна с ръка великодушно и да си отида, но не си отивах, исках да го сразя с остроумни доводи, които не ми се удаваха. Да, казах, колкото и старомоден да ти изглежда хуманизмът, доброто винаги е ново, а злото – старо. Нека приемем, че животът е тъп и безсмислен. Трябва ли да възпяваме безсмислието? Несъмнено природата има свой гениален закон за живота и аз не допускам той да е безсмислен. Защо тогава да плюем на добродетелите?

– Правилно! – обади се Кольо Ветинов.

Само той и още един седяха на столове в дъното на ателието. Това обстоятелство ги отделяше от други-

те. То бе израз на различните схващания между „лежачите“ и „сediaщите“. Впрочем „сediaщ“ бях и аз, но понякога ми се искаше да се изтегна на пода от суята и тщеславие, да срещна одобрителния поглед на някое от хубавите момичета.

– Ние имаме пред себе си ясни и конкретни задачи – да отразим една социалистическа революция. Строителството, новия човек. Да творим за народа, за мнозинството. Ето защо...

Тлъстата красавица лениво го прекъсна:

– О, сега слушаме постановление!

Ани добави:

– Кажете го поне в резюме!

– Народът е единственият съдник на нашето изкуство!

– Мерси! – каза Ани.

Но Ветинов не се задоволи с краткото резюме. Съжденията му бяха прости и заоблени като речни камъни, ясни и банални до такава степен, че публиката ръмжеше от удоволствие, наслаждавайки се на едно „трафаретно“ красноречие. Ветинов не се смущаваше от това общо противоречие и продължаваше да говори като наставник. Филистерски спокойният израз на лицето му не бе приятен. Той е от ония наши събратя, които банализират реализма, рисуват вършачки, селяни, получаващи пачки банкноти от касиера на стопанството, пеещи копачки и работници с възлести ръце и примитивни лица.

– Но какво е това народ? – казах аз. – Осем милиона административни единици?

Ветинов ме погледна учуден, после добави:

– Говориш глупости.

– Но ти така тълкуваш понятието народ. Ти потриваш ръце от удоволствие, когато един чиновник от пощата не може да разбере някоя картина. Не е из-

куство значи, щом народът не го разбира. А разбира ли народът симфониите на Бетховен? Не. Въпреки това Бетховен съществува. Знае ли народът формулите, по които се строят изкуствени спътници на земята? Не. Въпреки това спътниците съществуват. Ако отидем на нивата, народът ще ни учи да копаям. Учителят – на педагогика. Пилотът – на пилотиране. Но ние ще учим тези хора на изкуство и наука, ние ще възпитаваме техния естетически вкус.

Лежащите ме аплодираха с пиянски викове, а Ветинов пребледня и процеди през зъби:

– Интелигентщина!

Един от ония млади хора, облечен в черно като йезуит, които по външност и може би само по външност напомнят „истинския“ тип на художник, удари празната си бутилка о стената и извика:

– Каква демагогия! Рисуваме вършачки и трактори, за да задоволим вкуса на селянина. Но тази „любов народна“ носи доста солидно материално възнаграждение. Затова потупваме народа по рамото, както бакалинът – своите клиенти. Стига стари канони, скрити под маската на благовидни идеали. Нашето поколение плюе на вашите старчески „мъдрости“, които не са друго освен духовна нищета и жажда за материални облаги. Стига сте ни тъпкали главите с идеи и фанатизъм! Ние „лежим по пода“ не от глупост, а от скука и разочарование. У нас изкуството се диктува с постановления и някои напразно изкарват пришки по кората на сивото си вещество, за да изглеждат самостоятелни и умни. Това е поза на практичните. Ние сме уплашени и угнетени. Гнетят ни кината, вестниците, театрите, улиците, витрините, лозунгите, гнети ни въздухът... Ние сме артисти и нямаме намерение да възпяваме невежеството на физическия труд, който не е приятен дори на животните.

Ние търсим нехармоничното и сложното у човека, както са го търсили големите художници.

Ние дирим огромни пространства,
изпълнени с тайни,
дето всяка загадка е цвете,
достатъчно само за тези, които са тръгнали
да го намерят...

– Нищо не търсите вие! – прекъсна го Ветинов с нескрита злоба. – Вие търсите само фрази, за да прикривате своя песимизъм. Всички велики художници са хуманисти и оптимисти, трябва да сме слепи, за да не го видим.

Момъкът в черно дълго говори, размахвайки костеливите си ръце, а Ветинов злобно го апострофираше.

Не мога да си представя нито един велик творец като „оптимист“. „Оптимизмът“ е доволство и ситост, повърхностна вяра в съвършенството на човека. А тъкмо несъвършенството е извор на творчество. Великите са тъжни. Онзи, който не може да тъгува, не може да твори...

– Понякога не му липсват щастливи хрумвания! – каза момъкът в черно с ирония, която ме накара да изляза от кожата си.

Не се сдържах и почнах да викам като него с хлапашка екзалтация. Стига с вашите пубертетни гримаси! Стига с детски разочарования от живота, над които тридесетгодишният мъж трябва да се надсмива! Вие криете творческото си безсилие в изтъркани парадокси, отричате човешкото у себе си, за да изглеждате интересни ако не пред други, то поне пред жените. Вие отреагирвате неудовлетворените си полови комплекси, защото сте ориенталци по дух и провинциалисти по възпитание.

Всички – и лежащите, и седящите – ми се надсмиваха, а аз виках като Чацки: „Смейте се на себе си!“ Рядко съм изпитвал убийствената насмешка на толкова хора, половината от които бяха красиви жени. Защо разигравам тази жалка клоунада, питах се и в душата ми бе тъжно и пусто. Изпитвах желание да унизя и оскърбя всички, защото и те са клоуни, „сериозни“ клоуни, и те са пустословни фанфарони. Щипем обществото, за да му обърнем вниманието върху себе си, шокираме го, за да го извадим от неговото всекидневие. Това е суета. Това е злоба, отправена към нашите родители. Кой ни направи зловни, безпомощни и цинични? Кой ни накара да се усъмним в идеалите си? Или ние сме виновни за духовната си нищета? Или наистина „дирим огромни пространства, изпълнени с тайни, дето всяка загадка е цвете“? Но къде и как ще ги дирим?...

Ето за какво мислех, а продължавах да говоря, затъвах в противоречия, обърквах се и не исках да млъкна. Съзнавах, че съм жалък, защото се обявявам против всички, а нямам свои принципи. Дрънкам, опиянен от глупав възторг, а нищо не казвам и ту „лягам“ на пода, ту „сядам“ на стола, както остроумно забеляза някой... Моето шутовство ги забавляваше и те почнаха да ме провокират с различни въпроси. Лъжа е, виках, че художникът работи за другите. Това е социологическа измама за ония, които не познават творческия акт. Художникът удовлетворява преди всичко собствените си духовни потребности и ако неговите духовни потребности съвпадат с тия на другите, тогава работата му става достояние на народа. Впрочем всичко това не е точно така... Художникът работи за обществото, само че непрекъснато се намира в противоречие с него. Иначе не би бил художник. Не би бил вестител и откривател на новото, ако стои на един ред с останалите...

– И така, да сложим край на тази словесна скука – каза хубавата девойка Ани.

– Ани, ти си великолепна! – каза Марински, погали я по главата с покровителствен жест, а после я целуна по устата.

Ани извади цигарата от устата си, за да приеме целувката, и отново запуши. Аз мълчаливо излязох навън и не се върнах. Измъчваше ме остро чувство на гнет и непримиримост към всички и най-вече към самия мен. Ненавиждах се за пустословието си, а докато вървах из пустите улици, мислено продължавах да споря със себе си и ония, да се съгласявам и отричам, да вярвам и да се разколебавам. И в себе си, и в изкуството, и във всичко. Отдавна бе минало полунощ, когато влязох в ателието и се тръшнах върху старата разнебитена кушетка, и изпитах страшна умора. Едва успях да придърпам една възглавничка, за да я подложка под главата си, и тогава усетих, че някой отнякъде ме наблюдава. Не бях пиан и си казах, че това е кошмарът на умората ми, как иначе ще си измислям привидения. В същото време обаче все по-осезаемо чувствах присъствието на друг човек. Надигнах се на лакът, после седнах на кушетката и огледах ателието. Нямаше никой, а и не можеше да има. Но две очи продължаваха да ме гледат отнякъде тъй пронизващо, че ме обзе безпокойство. И най-странното, имах усещането, че са моите очи. Как бе възможно моите очи да ме гледат отстрани? Нима имам двойни очи? Ако е така, значи, че съм двоен. Единият седи ей тук, на кушетката, а другият се крие някъде зад бутафорията от рамки, платна и картони, нахвърляни в безпорядък из ателието. Не е лудост, казах си, щом съзнавам, че съм възбуден до краен предел. Както винаги досега, след съня всичко ще ми мине. Така си мислех, но безпокойството ми растеше всяка секунда. Станах и почнах да ходя из ателието назад-напред като в

клетка. Нещо ме привлече като магнит към малката ниша, където бях натрупал стари платна и всякакви материали. Оттам като из малко прозорче наистина ме гледаха моите очи. Поразбутах вехториите и измъкнах платното. Това бе един автопортрет, който бях започнал преди няколко години и все никак не можех да го завърша. Сложих го на статива и заставах пред него. Портретът бе завършен. Гледах се като в огледало. Стоях сам пред себе си с бледо, изтерзано лице, с налудничав блясък в очите, устремени право в истинските ми очи, пронизващи като съдбовен въпрос. Мина ми през ум, че тази вечер у Марински съм изглеждал точно такъв – язвителен, възторжен и жалък в своята безпомощност. И не само тази вечер, от години съм изглеждал такъв, от години съм се терзал от въпроси, на които не съм могъл да си отговоря. Банални и вечни въпроси – какъв е смисълът на изкуството, каква е неговата роля, социална или естетическа, може ли да има нова мисъл или само нова форма...

Извадих от нишата старите недовършени платна, наредих ги покрай стените и с удивление видях, че и те са завършени. „Отговори“ на въпросите, които ме бяха измъчвали дотогава. Вакханалия от форми и цветове, най-потайните, необясними и луди пориви на моето подсъзнание. Това бяха мои сънища, мои бевсовства, умопомрачаващи монолози, екзалтирани викове в незнайното и към незнайното. Гледах ги, като че ги виждах за пръв път, и не ги разбирах. Как можех да разбера това багроблудство? Щом има словоблудство, трябва да има и багроблудство. Но ги усещах с цялото си същество, те проникваха в кръвта ми, обливах се в пот и треперех като трескав. Взех триона и чука, с които си приготвих рамките, и почнах да ги режа и разбивам една по една, всички. После запалих чугуненото кюмбе и пак така, една по ед-

на, почнах да ги горя. Пуших цигара след цигара и ги изгарях. Една стихия от багри, един цветен парокси-зъм малко по малко се превърна в пепел. „Автоауто-дафе“ на собствените ми ереси.

Същата нощ реших да отида някъде далече, да се махна от себе си. По-точно да се върна при себе си, защото щях да отида там, откъдето бях дошъл – в своя край, при своите хора, при детството си. Ще извърша вечния кръговрат като Одисей и ще пия от животворното начало. Там алчният ми и неспокоен ум ще се смири пред спокойствието и извечната простота, там няма да има тщеславие и снобизъм, там няма да се питам за смисъла на изкуството, а ще го правя. Някой бе казал, че изкуството е изграден морал или нещо подобно. Аз ще добавя, че то е труд, а трудът е благодат. Стига догми, стига „-изми“! Всичко, което е хубаво, което дава на човека благородство, то е съвременно и вечно...

– ... Защо пиеш от бутилката?

– Защото нямам чаша.

– Сега ще ти дам. Заповядай, но втора чаша няма да ти налея. Ако изпиваш по две чаши на ден, ще заприличаш на Николай Василич.

– Добре, Аленка, добре! Втора чаша не искам, защото работя, както виждаш.

Този портрет ме измъчи повече, отколкото очаквах. Би трябвало да издебна стареца още веднъж, когато той седи на пейката под оная круша на края на селото, за да видя още веднъж изражението на лицето му. Уверен съм, че и днес седи там, ще седи утре и вдругиден, за да наглежда дръгливата си козичка, да се напича на мекото есенно слънце и да размишлява. Той седи така с часове, подпрял ръце на бастуна, а на ръцете си – лицето, пожълтяло, набръчкано, почти мъртво. Но очите му са живи и влажни, живи и мъдри, защото очите на човека остаряват най-късно или

дори не остаряват, а умират млади. Бях тръгнал да рисувам един пейзаж с пожълтели акации, които се открояват на морето и се извишават в изпепеленото небе, и тогава съзрях стареца зад живия плет от пъстри храсти. Той бе подпрял брадичката си на бастуна и гледаше пред себе си и аз видях в погледа му много неща, защото светлината и мракът, радостта и скръбта се отразяват в очите на човека по-ясно, отколкото в душата и сърцето. За какво мислеше старецът?

– Мисля си колко съм щастлива, когато седя при теб, и колко тежко ще ми бъде, когато се завърна вкъщи. Татко е научил за нашата любов и тази сутрин почна да ме разпитва, но аз избягах на двора и оттам на улицата. Скитах като сираче и едва когато го видях да отива на работа прегърбен и угрижен, дойдох при теб...

Не, старецът не мисли за смъртта. Небитието не го плаши, небитието е безкрайна почивка след безкрайно тежък труд и моят старец ще легне да почива тихо и спокойно, защото спокойни са пред смъртта ония, които са живели просто и честно. Когато моят старец усети, че наближава началото на вечната почивка, ще призове своите, ще им каже, че е вече „пътник“, и ще пожелае да го облекат в чисти дрехи, в ония, които е пазил за „път“, защото е срамота да се пътува с нечисти и вехти дрехи. Тогава ще дойде попът, онова попище с мазната калимавка и оръфания епитрахил, ще размахва кандилницата и ще моли Бога да спаси душата на раба Ивана, а старецът ще вдъхва с уморените си дробове миризмата на тамяна, смесена с миризма на вино, и като насън ще си помисли, че „пустият му козел пак се е насмукал“, а наяве ще гледа с живите си и млади очи младите и живите, ония, които е създал от своята кръв и плът, и няма да ги жали, и няма да им завижда, защото знае, че всичко на света се ражда с време и си отива с време, ще се обърне

към варосаната стена, ще гледа дълго в бялото, докато очите му се изморят и се склопят...

– Преди не познавах истинското щастие, но не познавах и истинската тъга. Бивах просто радостна или нерадостна. Сега една дума, един поглед, един тих шепот на листа или един залез ме правят безкрайно щастлива или тъжна.

– Защо?

– Не мога да ти обясня... Не мога да позная и себе си... Емо, струва ми се, че ти не ме обичаш като преди. Ти дори не ме чуваш вече какво ти говоря!

Оставям четката, избърсвам ръцете си и я прилагам. Тя се гуши в прегръдките ми и ридае, а аз мълча, притискам я по-плътнo до себе си и се питам коя е причината на нейната скръб, макар да зная коя е причината за тези топли момински сълзи.

Нашата любов продължава половин година. Започна от ранно лято, а сега е късна есен. Плажът отдавна е опустял, по него кацат сутрин рано само чайки, а привечер – ята врани. Ясеновата гора долу при устието на реката жълтее, небето възвръща синия си цвят, морето е тихо и вгълбено. Есента е сезон, през който природата си дава равностойност за всичко, а хората казват, че пиленцата се броят наесен. Наближава време да се прибирам към София. Сам ли ще си отида, както дойдох? Безплодна ли ще бъде есента на нашата любов? Ето кое измъчва Аленка. И аз се измъчвам. Хиляди пъти се питам дали я обичам и си отговарям: да. Но ще я взема ли със себе си, или ще я оставя тук? Когато мисля по този въпрос, изпитвам нещо като досада, смут и вина. Извършил ли съм нещо нередно, осъдително? Защо трябва да поемаме задължението за щастieto, което сме имали и отдали на другите? Най-добре е да поскитам по брега или да сляза при Николай Василич. Там ще помисля за всичко.

Някой идва, чувам тежки стъпки на входната пло-

щадка. Някой кашля шумно, плюе и чука силно на вратата. Отивам да видя кой е. Пред мен стои едър селянин по риза и вехта сламена капела. Същински Голиат, казвам си, и мигновено се сещам, че това е бащата на Аленка. Гледам го като смахнат и не знам какво да предприема.

– Ще извинявате! – казва той, сваля капелата от главата си и се отпуска на другия край.

Той е смутен, заеква нещо като „рекох да намина така“, а аз съм просто жалък от възмущение. Момент, казвам и затварям вратата под носа му. Връщам се в хола, наgrabвам платната с голото тяло на Аленка, захвърлям ги в другата стая и отново отварям вратата. Той търпеливо чака от другата страна на прага, machка капелата в ръка и се усмихва.

– Ще извинявате, значи...

– Заповядайте! – казвам и кой знае защо посягам и му подавам ръка.

Дланта му е широка и силна и аз си спомням разказа на Аленка как усещала по шията си грапавината на неговата длан, когато я галел. Изведнъж ми става много ясно защо е дошъл и какво ще ми говори. Въвеждам го в хола и го настанявам на канапето. Той сяда предпазливо, а аз вземам капелата от ръцете му и я окачвам на закачалката, като че окачвам мека шапка. После се врътвам на пета и почвам да шетам и разтребвам като домакиня, която е посетена внезапно от дългоочакван и скъп гост, говоря многозначително за незначителни неща, задавам въпроси и сам отговарям с угодливостта на слуга. Той се успокоява по-скоро от мен, лицето му добива израз, който красноречиво говори, че „напрасно сме се стеснявали от свои хора“, и с глупаво учудване разглежда украсата на хола, която съм импровизирал за първата любовна нощ на дъщеря му.

– Брей, че си нашарил! – казва той и с наивно уси-

лие си дава вид, че тази шарения му харесва. – Хубаво, хубаво! Ами тези картинки какви са там?

– Пейзажи.

– Измайсторил си ги. Я тоя старец там как се е окумил, сякаш гемииите му са потънали. Ама как си го докарал.

Поднасям коняк, чукаме се и пием мълчаливо един срещу друг. Лампата пука и трепти, неговата сянка, изпълнила цялата стена, също трепти. Нощта е синя, тиха – никакъв звук, чуват се само приглушените въздишки на морето. Никъде никакъв живот не съществува, ние сме двама с него на тоя свят и седим един срещу друг. Надигам втора чаша и тревогата ми за предстоящия разговор с този Голиат магически се изпарява. Бащата на Аленка, казвам си, и ме обзема умиление към него, бащата на момичето, което обичам. Дошъл при мен с уважение и смут да види с кого е съдено да прекара живота си единствената му дъщеричка. Обръща чашата в гърлото си, като че пие вода, поставя я на масата и хвърля поглед към най-близкия пейзаж.

– Ти, значи, на рисуване я караш. Ама туй ли ти е занаятът?

– Да, разбира се – казвам и неговата наивност ми става забавна и приятна.

– Да бяха ми казвали, че има хора от туй да си изкарват хляба, нямаше да повярвам. На парче ли ги продаваш?

– Както се случи. И на парче, и по много наведнъж.

– Да речем по колко така?

– Зависи от купувача... но не по-малко от триста едната.

– Белки се намират хора да ги купуват?

– Аха! – казвам аз уверено. – Още като покажа картината, и я грабват. В България има много културни хора, които не могат да живеят без картини, както ти не можеш да живееш без хляб.

– София си е София бе, джанъм! Там, дето се казва, само министрите са колкото едно село хора.

– Министрите – казвам – не купуват картини. Те са заети хора, нямат време да гледат картини. Служителите купуват, те са нашите клиенти.

– Тъй, тъй!... От тая страна си добре, значи. Ами баща ти и майка ти при теб ли са?

– Починаха отдавна.

– Бог да ги прости, нямали късмет да ти се радват! Софийнци трябва да са...

– Не – казвам. – От тукашните села съм. От Сеново.

– Къде ще е туй Сеново? А, чакай, чакай! Да не е онуй до Карапелит?

– Да.

Голиат се усмихва, изпод мустака му се жлътват едри „като тиквени семки“ зъби, както се бе пошегувала веднъж Аленка.

– Че аз имам там аскер-аркадаш. Служихме в една рота във Варна, в бреговата. Кольо Динев, трябва да го знаеш. Виж ти, наши хора излязохме, земяци! Пък аз сè се каня да намина и сè не намирам сгода. Хубаво, ама днеска си рекох: я да видя що за човек е, да не би да е някой развейпрах и курварин. Такива и в селата се навъдиха, а какво остава за градищата. Питам Аленка що за господинчо е, а тя извърща глава, черви се и нищо не казва. „Оставям му млякото, и назад.“ Добре, но като се върнах от съседното село, дето строихме една сграда, хората почнаха да ми подшуват това-онова. Венчето направо ми каза, че Аленка идвала редовно при тебе по любов. Питам я има ли такава работа, отрича, но като ѝ показах ей тия – той се усмихва диво и юмруците му падат на масата като оловни топузи, – хъкката-мъкката, призна. Тъй речи, думам, да сме наясно, значи. Щом е станала тая работа, няма как, аз не съм против. Вярно, далечко е София, но като има живот и здраве, всичко ще се нареди.

Голиат говори още дълго и чертае с прости линии моя семеен живот. Грамадното му лице е омекнало като пъпеш, очите му са овлажнели от умиление. Щом занаятът ми е такъв, че мога да работя навсякъде, защо да не прекарваме ако не година, то поне половин година при него, че и той да се радва на внуци? Щом за една картинка вземам триста (че ние работим за тях шест месеца!), защо да не си построим една виличка ей тук, на морето. Той ще я иззида, както си знае, а в двора ще посади овошки и лозе. Нека тези, които дрънкат сега, че Аленка мърсувала с някой си софиянец, да си прехапят езиците и видят, че този човек е художник, а не някакъв си писар от селсъвета...

Слушам го и ми е приятно, че ще създам щастие на двама души без всякакво усилие. Една дума и – два щастливи живота. Хората ужасно се мамат, като мислят, че щастieto се дава на другите с много жертви.

На сутринта Аленка пристига като на понуда. В едната си ръка държи шишето с мляко, в другата – пъстра кърпа, в която има нещо увито. Какви чудотворни билки е пила през нощта, как за една нощ се е преобразила от тъжно, измъчено от любовни терзания момиче в млада, жизнерадостна съпруга? Тя оставя кърпата на масата, разтваря я и аз виждам хляб, тенджерка с ядене, вилици, лъжици – първите и прости символи на семейния живот. Сега вече не закусваме накрак, сега се храним бавно и спокойно, необезпокоявани от ничии стъпки, като хора, които след яденето ще поемат своите семейни задължения. И наистина Аленка разтребва масата, измива съдините и почва да бърника из куфарите, за да измъкне нечистотата ми бельо. Хвърлям се към нея и леко я изтласквам назад, но тя е успяла да извади част от бельото ми, мръсно като бельо на хамалин. Никога не съм се чувствал така унижен и засрамен, както сега пред Аленка, лицето ми пламти и се облива в пот. Тя също

се изчервява до кръв, примигва като виновно дете и на мен ми става още по-ужасно. Струва ми се, че тя се отвращава от мен и си мисли: „Сега разбирам защо не чуваш как говорят звездите! Нима може да чуе звездите човек, който носи по-мръсно бельо от това на селските ергени?“ Но Аленка се усмихва, слага глава на рамото ми и казва: „Боже мой, викаш, като че съм посегнала да ти открадна пари! Ако мъжете можеха да перат и да готвят, не щяха да се женят, нали? Татко ми носи ризите си напластени с кал...“

Тя говори тъй просто и неподкупно, че аз се успокоявам, но в сърцето ми остава някаква мътна утайка на разочарование от нейните любовни грижи. Защо трябва да отнася у дома си бельото ми и да го перетъкмо днес, не по-рано и не по-късно от снощния разговор с баща ѝ? Знак на любов ли е това, или присвояване на нещо лично мое, неприкосновено, което никой не ми е отнемал досега? Защо се усещам като ограбен или дори като гол?

Аленка отнася бельото ми и аз примирен я гледам през прозореца. Тя се спира, обръща се към мен с щастливо лице и още веднъж ми напомня да отида у тях на обед. Обещавам, макар и да не изпитвам особено желание да им гостувам, обещавам може би защото тя видя мръсното ми бельо и по тоя начин направи излишни всякакви съображения... поне за днес. А утре, а вдругиден? Нима от днес не съм свободен? Глупости. Кой може да ми отнеме свободата, моята свобода! Никой...

– А, добре дошъл! Заповядай, заповядай!

Таткото ме чака на външната врата. Двуметровият Голиат стои пред мен като джудже, усмихнато от главата до петите, готово да ме понесе на ръце през двора, който е вече мой, и да ме внесе в къщата си, която е също моя. И градината е моя, и бистрата вадичка, и кучето, което лежи под сянката, и съседите,

които надничат през оградите. Всичко е мое, само аз не съм на себе си, изкачвам каменните стъпала с претръпнали нозе и упорито ги броя. Защо пък са тъкмо девет, казвам си, и почвам механически да броя сърцата, изрязани в парапета на балкона, стигам пак до девет и не мога да продължа нататък, защото мизантропията на гозба замайва главата ми. Една кокошка е принесена в жертва в чест на моя милост, мисля си и ясно си спомням как баба ни посочва някоя кокошка и ние хукваме да я гоним посред бял ден из двора и градината с жестоката приключенска страст на деца, викаме, хвърляме камъни и вдигаме олелия из цялата махала, как дядо взема кокошката от нас със скрито неудоволствие, застъпва краката ѝ, обтяга шията ѝ на дървника и я клъцва с брадвата, как от отрязаната шия бликва тънка и силна струйка кръв и обагрят белите трески на дървника, как тялото ѝ все още подскача като живо, а главата ѝ лежи мъртва на земята със закрити от ципите очи, как изведнъж човката се разтваря, за да изпусне последната искрица живот, и ние се оттегляме ужасени назад, а в това време гостът, някой далечен роднина или другоселец, седи на трикракото столче и си подръпва мустака...

След два часа седя на платненото столче сред полето, съзерцавам гората, потънала в тъжни есенни багри, и слушам някаква тиха, сладостна и терзаеща сърцето ми музика. Не е ли това печалната песен на Пан, не му ли пригласят тревите, дърветата и листата, за да споделят скръбта му по прекрасната нимфа Сиринга? Ще може ли четката ми със спокоен ритъм да я нанесе на платното?

Светлината гасне, очите ми сълзят от напрежение и когато погледна към небето, не виждам синева, а хиляди трепкащи багри, които се гонят в луд шемет из безкрая. Гонят се и листата на дърветата, клоните се огъват и скърцат, а тревите лягат под тъмния ва-

ляк на здрача. Капризният Пан ли се разгневи, за да внуши някому гибелен страх, или води лудото хоро на нимфите и сатирите? По кожата ми лазят гнусливо-студени тръпки на непонятен страх. Валякът на тъмнината пълзи след мен, мачка тревите и ме кара да бягам като уплашено дете, както съм бягал преди много години, за да се втурна в светлината на дома. Но светлината на онзи дом няма да ме успокои. Няма, няма... и няма да отида там тази вечер, ще отида в пивницата. Ужасно съм жаден, сърцето и душата ми са жадни.

– О, другарю художник, добре дошъл! Къде се губиш!

Митьо свойски повдига ръка към дясната си вежда, където стърчи острието на молива, закрепен на ухото му, и за да покаже на неколцината селяни, че е мой стар приятел, заобикаля тезгяха и малко превзето се покланя: на твоите услуги. Той не е вече бос, но сините му гуменки са обути на босо. На масата до стената седи Николай Василич и леко поклаща глава. Оставям папката и боите в ъгъла и сядам при него, а в това време Митьо угодливо поднася чаша с червено вино. Селяните млъкват, чешат се по остриите бради и ме наблюдават любопитно. Николай Василич също млъчи, гледа напред с изцъклени риби очи, дробовите му свирят като комин.

– Наздраве!

Надигам чашата и я изпивам до дъно. Селяните все още ме наблюдават, но сега вече с притулени усмивки и си пошепват нещо, навярно това, че руснакът си е намерил приятел по мярка. Пия още една чаша, за да задоволя любопитството им, и запалвам нова цигара. Алкохолът замайва главата ми, сърцето ми се разтваря в умиление да побере всички в себе си.

– Наздраве, приятели! Елате да се чукнем!

Селяните седат един по един на нашата маса, чукам си чашката с всички поред, поднасям им от мои-

те цигари. Те не ме гледат вече любопитно, а угодливо, като човек, който „има на сърце да черпи“. След малко се отпускат, потупват ме по рамото, а един възрастен селянин, с почерняло като чукан лице, се ухилва многозначително и казва:

– Наздраве за нашето зетче! Има кой да ни пише селото на картинки. Да живееш!

– Скоро ще опитаме и виното на Иван Дългуча – казват другите и се подхилкват.

Митьо покровителствено ме държи за рамото и аз усещам през винената миризма тежкия, отровен дъх на потната му мишница. В главата ми се надига мътилка, озъбените лица на селяните играят пред очите ми като хищни муцуни, аз вдигам чашата в пристъп на озлобление и викам:

– Хей, обичам ви, дявол да ви вземе! Пия за мравките!

– Ние сме мравки, ние сме мравки! – повтаря селянинът с почернялото като чукан лице, обръща чашата в беззъбата паст на гърлото си и отива до ъгъла, където съм оставил мукавената си папка и боите.

– Може ли да погледнем?

– Гледай!

Той изважда от папката няколко картини, нарежда ги до стената и се пули в тях. Това са пейзажи с море, лодки и скали, с къщи и хора, терени с бягащи и хвърчащи коне, с изгреви и залези. Странно е, че тук, в полумрака на селската кръчма, за пръв път откак съм дошъл, проумявам какво съм направил, проумявам фаталната истина, че не съм избягал от себе си и никога няма да избягам. Може би именно поради полумрака и обкръжението на това благословено невежество чувам неистовите викове на душата си, възпътени в огнени багри, в топло и студено, в светлина и мрак. И другите селяни се пулят в пейзажите и аз чувствам бруталното похищение на техните погледи,

само Митьо се усмихва снизходително, той смята за глупаво да се удивява на тези картинки. Николай Василич гледа в пространството пред себе си, без да мига, по бузите му текат мръсни ручейчета от пот и прах.

– По три стотарки взема човекът за тия цапаници, а ние се трепем цяла година. Мравки сме, Господ да ни убие! – казва селянинът с почернялото като чукан лице и другите прихват да се смеят така диво и гръмогласно, че дори руснакът примигва и ги поглежда с бялото на очите.

Смехът им люлее пивницата, погледите им се лепят като кални петна по пейзажите, топлите есенни багри трептят от осквернение, печалната песен на Пан се превръща в шум от диви гърлени звуци.

– Махнете се от картините ми! Отлепете тъпите си муцуни от тях!

Те ме гледат с кучешка виновност, липсват им само опашки, за да ги скрият между краката си. А аз викам, макар да разбирам, че е излишно и глупаво, викам, защото в жилите ми тече мрачната стихия на озлоблението.

– Не осквернявайте творенията ми, селски мутри! Назад, мравки! Когато на плещите ви израснат орлови крила, тогава ще говоря с вас. Но дотогава ще минат столетия... Аз съм художник, гений. Разбирате ли това: гений! Глупак ще бъде, ако споря с мравките...

Тезгяхът плува като треска в едно малко море от чиста, прозрачна вода, Митьо се клатушка като корабкрушенец на треската и все така снизходително се усмихва:

– Художник, какво да го правиш!

– Да – казвам, – художник. Глупак, който не спи до зори и се разкъсва от хиляди противоречия, докато вие хъркате с натъпкани търбуси и сънувате самуни хляб. Глупак, който лети в небесата, а краката му са залепени за земята...

– Налока се момчето, та чак му се приплака – казва един селянин, който също плува в малкото море от чиста, прозрачна вода заедно със стола си. – Георге, заведи го във вилата, ти си в неговата посока.

Георге ме прихваща под лакът, аз се съпротивявам и все пак увисвам на рамото му. Навън е черно като смола, само няколко звезди се люлеят по небето и оставят след себе си начупени сребърни опашки. В ноздрите ми нахлува мирис на неправа дреха, на морска трева и скариди. Това е рамото на Николай Василич, който ме влачи покорно; а дробовете му свирят като комин от лошия тютюн. Очите ми са вече сухи, вирам се в чипоносия му профил, за да се уверя, че е той, после се отдръпвам от него и краката ми се залепят за земята. Той посяга към мен, но аз отблъсквам ръката му гнусливо и чувствам как озлоблението отново изпълва гърдите ми.

– Мога и сам да вървя... ти гледай себе си.

Руснакът отминава няколко крачки, чувам как стъпва твърдо по сухата пътека, не усещам дъха му, нито го виждам в мрака. След няколко минути той се откроява на мътния блясък на морето като сянка – една топка върху широките, обли извивки на раменете.

– Ти си сянка – казвам заядливо аз, като се старая да го настигна. – Ти си една сянка, господин Молчанов, и нищо повече. Сянка, издебнала Луцифер и избягала от преизподнята, за да се напие и призори отново да се върне там.

– Общо взето, това е вярно – обажда се той.

– Не общо взето, а факт. Няма защо да извърташ работата, не можеш да ме излъжеш, макар да съм пиан. Ясна?

– Ясна.

– Чакай! Къде? Няма да ходиш в жалката си колиба. Завий надясно към вилата. Ти си пианица и аз

знам, че искаш още да пиеш. Имам френски коняк. Сънувал ли си подобно нещо?

– Давно пил френски коняк, когато бил млад...

– Нищо не пил, нещастнико, кога бил млад. Ти си нещастник, Николай Василич. Жалък нещастник.

– Не-ет! Напротив, аз даже щастлив...

Той влиза пръв във вилата, намира лампата, запалва я със сигурни движения и поставя на масата. Аз донасям от другата стая бутилка с коняк. Бутилката се залюлява, Николай Василич я подкрепя и сяда срещу лампата. Лицето му е осветено напълно, виждам го с отвратителни подробности – с бръчките, които приличат на улеи с кална утайка, чипия му нос, мръсната му брада, сините му рибешки очи. Щастлив бил! Не лъжеш ли, не позираш ли, мръсна отрепко? От шест месеца насам искам да те разгадая и не мога.

– Всъщност кой си ти?

– Аз? Нима не знаеш още кой аз? Жалко!

Руснакът налива коняк и го изпива на една глътка.

– Жалко! – повтаря той и се залавя да пали цигара.

– Не желая и да зная! – казвам с нарастващо озлобление.

– Желая, очень много желая.

– Внимавай, господин Молчанов! Нищо не ми струва да те изхвърля навън.

– Така ще освободиш себя от една загадка, защото загадка терзае разум. Но ти настоящий ангел Божий. Ти до рамо на Бога можеш да стоиш. Ти казал истина там, в пивница. Ти действително гений. Всички млади – гении. Я тоже бил гений. Ну, да... А вот ти мислиш, че аз бил на pewno юнкер, статски съветник, княз или адютант генерала Краснова. Ничего подобного. Аз просто Нула Нулевич Нулов. Понял?... Защо ме гледаш така? Ти не добре, трябва да спиш.

– Не, добре съм – казвам и усещам по гърба си тръп-

ки, като че ме лаят насекоми. – Няма защо да се грижиш за мене.

– Не бива да пиеш повече!

– Ще пия – казвам и си наливам нова чаша. – Наздраве, Нула Нулевич!

– Наздраве, Човек Человекович, ако така мога да кажа. Некий там писател или чорт его знае, писал Човек с главна буква. Да, да, с главна буква. Наздраве за главна буква!

– О, иронизираш! Ето какво ще ти кажа: ненавиждам онова число, което означава Нищо.

– Човек много се плаши от Нищо. Затова измисля разни неща, да не мисли за Нищо.

– На младини, изглежда, си бил единица, попроchel си нещичко и сега ми пробутваш стара философия.

– Тя винаги стара, философия, винаги стара. И винаги нова. Вот видиш как... Суета на човешки разум.

– Добре ти е на теб, Нула Нулевич – викам вече разярен. – Впрочем защо пък да ти е добре? Живееш като мида в черупка. Отваряш я, докато гълташ храна и алкохол. Ти си като мъртъв, а на мъртвите нито им е добре, нито зле.

Руснакът се заглежда в пода, мълчи една минута и казва с убийствено спокойствие:

– Това напълно възможно. Докато тяло живее, душа спи в него. Когато тяло умре, тогава душа започва да живее.

– Искаш да кажеш, че аз съм мъртвият, така ли?

– Нет, ти жив. Ти като море. Вълни, пяна, шум. Искаш да разрушиш свои брегове. А после?

– Какво после, какво?

Сега вече той ме изкарва из кожата и аз беснея. Беснея, защото тази смрадлива Нула бърка в раната ми. Случайно ли си послужи с метафората, слепешката ли се докосна до фаталния въпрос, който ме из-

мъчва от толкова време? Или тази отрепка, тази треска, захвърлена от стихии на живота, се измъчва или се е измъчвала от същите въпроси! Все едно, аз съм наранен, една пияна муцуна е надникнала скверно в душата ми.

– Не, аз нямам бряг, Нула Нулевич. И не мога да имам. Духът ми, понимаеш, не търпи бряг.

– Всеки човек има бряг – казва руснакът, след като изгася цигарата си в пепелника и добавя: – Иначе не може да бъде. Само Бог няма бряг, защото Бог всичко.

– Зная, че си набожен, „иначе не може да бъде“. В колибата ти икона виси. До рамото на Бога искаш да ме поставиш. Себе си постави, обяви се за светец. Слабите, нищожните, юродивите имат нужда от Бог. Измислят си го, за да се държат за пеша му и да му просят тъй наречената благодат. Силните сами си създават „благодат Божия“. И без Бога си създават щастие.

– Да, силни сами, сами... – руснакът става да си ходи и спира до вратата. – Но силни не всякога щастливи. Силни са горди и от гордост говорят, че щастливи. А на самом деле могат быть нещастни.

– Върви по дяволите! Вземи бутилката с коняка, подарявам ти я. Лека нощ, Нула Нулевич! И знай, че въпреки всичко те обичам. Противен си ми и пак те обичам.

Говорейки това, аз сграбчвам руснака и го прегръщам, после докосвам устните си до мръсната му брадясала буза. Каква противна, мъртвешка плът! По тялото ми отново полазват насекоми, но аз продължавам да го държа в прегръдката си и да вдъхвам отвратителната му миризма. Той ме гледа в упор с изцъклени рибешки очи и бавно се скрива в тъмнината. Аз крача из стаята, спирам се и пак продължавам. Подът скърца под стъпките ми, лампата пращи, стените се отместват, когато ги приближим, мракът в ъглите се сгъстява, а през прозореца нахлуват теж-

ките въздишки на морето. Нощем предметите живеят свой живот, много пъти съм забелязал това, казвам си и се вглеждам наоколо. Канапето лежи като грохнал старец, ъглите заговорничат срещу мен, стените бледнеят като мъртво уплашени, мракът наднича отвън с извадено съляпо око. Димът от цигарата ми се източва във великолепна сиво-синкава нишка, къдри се и щом стигне до шишето на лампата, накланя се към него и се разбива на малки облачета. Наблюдавам сянката си на стената. Обръщам се на всички страни, искам да видя профила си, но това не ми се удава. Питам се защо сянката ми трепти, напрегам мозъка си да отгатна и най-после се сещам, че тя трепти, защото и светлината трепти. Нали сянката ражда светлината? Не, светлината ражда сянката, дявол да го вземе. Това откритие ме успокоява, в главата ми се прояснява и аз чувствам с остра болка, че съм сам, ужасно сам. Защо? Нали дойдох да диря самотата? Нали има

някаква отколешна вражда
между живота и великите дела?

Лягам в леглото по гръб, а главата ми отново на тежава, вие ми се свят. Виждам под клепачите си думата „самота“ като тъмнокафяво, почти черно петно, което се вие на спирала, вие се, вие се и аз повтарям: „Самота, самота...“ Да бях се прибрал в квартирата си, някой можеше да се отбие или поне да позвъни по телефона. Няма да оставам вече в ателието, макар че ми е приятно да заспивам на малката разнебитена кушетка, над която виси натюрмортът от студентските години. А сега на негово място виси портретът на Аленка и какво чудо! Тя оживява, гледа ме съсредоточено и посяга с ръка към челото ми и това ме оскърбява. И в съня ми ли бди над мен? Опитвам се да се усмихна, а лицето ми се гърчи в гримаса. Аленка се отдръпва назад леко пребледняла, а аз се питам

толкова ли съм страшен, че се плаши от мен. И това ме оскърбява, но правя усилия да се усмихна.

– Ти тук ли си?

– Да... от два часа. Донесох...

– Ядене – прекъсвам я аз и добавям: – Не съм гладен.

– Като се разсъниш, ще ти се прияде.

– Не, не съм гладен.

– Защо си спал с дрехи?

– Защото снощи се напих.

– А ние с татко те очаквахме до среднощ. Аз дори идвах тук, но теб те нямаше. Защо не дойде?

– Не желяех. И не желяя повече да идвам у вас. Не ми е приятно.

Няма нищо по-лесно да вдъхнеш някому надежда, трудно е да му я отнемеш. Но аз лежа със затворени очи, а когато човек лежи и замижи, бива по-силен и решителен. Нали в леглото заклеимяваме смело несправедливостта, побеждаваме враговете си, обхождаме света от край до край и в мрака на клепачите си виждаме невидени неща? Може би играя мъничко на махмурлия, все едно, казаното е казано. Аленка мълчи, навярно предполага, че съм още пиан, или не смее да отдаде сериозно значение на думите ми. Но аз повтарям още веднъж ясно и настойчиво:

– Не желяя да идвам вече у вас. Неприятно ми е.

– Виждам – казва тя, преглъщайки сълзите си.

– Не, нищо не виждаш ти!

– Как да не виждам, Боже мой, нима съм съляпа?

– Съляпа! – викам аз и долавям в гласа си злобни нотки.

Бледият ѝ профил се очертава нежно на матовата стена, от ресниците ѝ капят едри сълзи и се спират долу на брадичката ѝ като бисерни зрънца, падат на роклята ѝ и попиват в плата. Аз ги сравнявам с щастливи мигове, отлитнали завинаги от човешкото сър-

це, и си мисля колко тъжно е да обичаш някого и после да не го обичаш!

Аленка безшумно става и се отправя към вратата. Един миг, и тя ще бъде отвъд прага на моя живот. Ще я забравя, ще ме забрави и тя и от това, което бе между нас, няма да остане нищо.

– Прощавай! – казвам. – Моля те да ми простиш за всичко!

Минава ми през ума, че страданието на тази разлъка ще бъде дълго време моя тема, и не изпускам ни едно нейно движение. Искане ми се да видя лицето ѝ в момента, когато тя прекрива завинаги моя праг, но тя не се обръща и хваща дръжката на вратата. Нима ще си отиде, без да ме погледне за последен път? Откъде намира сили да се отлъчи така гордо? Или страданието е убило нейните чувства?

От притвора на вратата блести свежо късче утринно небе, ясносиньо като нейните очи, и преди да се скрие отново, аз скачам от леглото и се намирам при нея. Хващам я за раменете и искам да я обърна към себе си, но тя стои като вдървена, тежка и неподвижна. Трябва да мина пред нея, за да видя лицето ѝ.

– Постой, върни се за малко! – казвам. – Моля те да ми простиш, че те наскърбих! Аз съм изнервен. Няма да си отиваш. Ще останеш при мен завинаги. Ти си моето щастие, мойт покой... И да си отида сега, аз пак ще се върна...

Кожата на ръцете ѝ е грапава от хлад, лицето ѝ – бяла маска. Отнасям я към леглото и тя бавно се съживява от моите целувки. Кожата ѝ отново става гладка и топла. Не е ли жестоко да изоставя това невинно същество? От какво се боя? Защо измъчвам момичето, след като го обичам?... Представям си Аленка като моя съпруга, тиха, любеща душа, майка на моите деца, спътница на моя сложен живот и чувствам, че я обичам повече отвсякога. Не знам дали

има по-трогателни, красиви и силни от тия мигове, когато изтерзаната и страдаща жена се отдава на любимия мъж! А после идва голямото спокойствие на тялото и духа, идва щастието...

Аленка се залавя да разтребва стаята, като че нищо не е било, като че нашата любов не е висяла на косъм. Тя отново е добросъвестна съпруга и съзнанието ѝ е заето с това, как трябва да се постели килимчето, какво трябва да се обядва. Аз стоя пред платното и напразно посягам към палитрата. В главата ми е пусто, нещо ме гнети, мислите ми лениво се кръстосват и малко по малко ме обзема скука и безразличие. Гледам голямото слънчево петно на стената и то сякаш нахлува в душата ми и я изпълва с гъста, натежаваща тъга. Навън духа силен вятър, върховете на храстите се огъват към юг, морето не шуми, защото вълните са прекършени от северняка и се къдрят навътре.

– Е, сега спокойна ли си? – питам Аленка.

– Да – казва тя тихо и се усмихва. – Сега съм спокойна. Емо! – добавя тя и слага ръце на раменете ми.

– Какво?

– Нищо, работи си! Аз ще приготвя нещо за обед.

– Отсега нататък винаги ще го приготвяш, нали? И вечеря?

– Да, разбира се.

– И когато отидем там, в София?

– Но, разбира се, Емо. Нима ще оставя съпруга си гладен?

– Може би ще ти омръзне.

– Не те разбирам – казва Аленка.

А нима аз разбирам това, което говоря! Разхождам се из стаята, пуша цигара след цигара и дрънкам каквото ми дойде наум, от жал и малодушие. Не мога да ѝ кажа направо: иди си! Няма да издържа тоя миг, ще изпитам нейната мъка и ще се втурна след нея да я утешавам.

Мръква се, по небето се събират тъмни облаци, морето се напълва с мастило. Аленка си отива, а аз стоя на хълма и гледам как тя влиза в селото и се скрива зад къщите, мисля си как ще очаква с нетърпение утрешния ден, а мен няма да ме има. Ще бъде във влака или в ателието си, а тя ще стои пред прага на вилата с пресъхнали сълзи, сиротна и онемяла от нещастие, и вятърът ще раздухва косите ѝ...

– Хубаво, че те заварих! – казва някой зад гърба ми.

Как не съм чул неговите исполински стъпки! Можех да предотвратя срещата. Той пристъпва към мен, но гледа встрани. Лицето му е жълто и удължено. Такива биват лицата на селяните, когато са обладани от див страх или решителност.

– Заповядай! – казвам ѝ по тялото ми избива пот.

Страхувам се, че страхът е изписан по лицето ми и този великан може да ми се надсмее. Но той няма намерение да ми се надсмива. Иронията не е оръжие на подобни хора. Целта на неговото посещение е много проста и неотложна. В такива случаи дори дипломатът би пренебрегнал предписанията на етикета и би пристъпил към работата направо.

– Аленка се завърна вкъщи разплакана. Нищо не казва, мълчи. Какво се е случило?

– Не знам.

– А кой знае?

Чувствам как мускулите на лицето ми се изпъват в усмивка. Аз действително се усмихвам и си мисля колко съм страхлив и подъл. Голиат ме гледа вторачен, после и той се усмихва.

– Брей, деца, ума ми изкарахте!

Да не беше казвал тия думи. Да не бе се изтръгнала тая въздишка на облекчение от гърдите му! В тая въздишка е събрано цялото човешко упование. Щастливата надежда на бащата.

Сега пък играя на съжаление. Всъщност прикривам страха си със съжаление към бащата и там подобни чувства. От това по-голяма свинщина не може да има. Никога не съм се презирал толкова силно.

– Вървя и си мисля: младежка работа. Кой знае за какво са се посмъррили, а тя се разплакала. Като се върна, ще ѝ се поскарам и ще ѝ река: да сме наясно, значи, такива работи още веднъж не искам! – Той се усмихва широко и краищата на мустаците му се повдигат към бузите. – Ти нещо не наминаваш към нас. Работа ли имаш?

– Да, работя...

– Кога мислиш да се прибиращ?

– Не знам, но скоро ще бъде.

Голиат отново се замисля, гледа в земята, после вдига погледа си към мен. Виждам как мъката напирала в тоя човек, гори гърлото му и кара огромната му адамова ябълка да трепти и се движи нагоре-надолу. Фитилът на съмнението му е запален, още един миг, и взривът на гнева му ще избухне. Мислено запущам ушите си, за да не чуя силния гръм.

– Слушай, момче! Твоята работа не ми се види чиста. Ще извиняваш, значи, нали така, но аз съм баща. Ако те обидя, прощавай! Ти мъчиш детето ми. Защо и как, не знам, но го мъчиш. Здравето му вземаш. Ако речеш нещо да я измамиш, няма да ти се размине току-така. Ще извиняваш, че така говоря, но аз съм баща. Тъй че да сме наясно, значи, честта на дъщеря ми струва скъпо...

– Ще я платя – казвам.

– С какво?

– Бъди спокоен, няма да бъде с пари – казвам и усмивката отново разтяга устните ми.

И той се засмива, сега вече спокойно и доверчиво. Предлага ми цигара, запущва и огромният му юмрук трепери.

– Свали този камък от шията ми бе, момче! Няма защо да отлагаш тая работа. Сърцето ми е стегнато на възел, какви ли не мисли ми минават през ума. Като те гледам, добър човек ми се виждаш, но знам ли какъв си отвътре? Всякакви ги има по тоя свят. Дойде, запали ти къщата и си отиде. Я ела тая вечер у дома, че да я свършим, както се полага.

– Тази вечер не, но утре вечер ще намина. Сега трябва да довърша една работа.

– Това е вече приказка. Утре вечер, значи. Хубаво. Аз и винце съм налял. – Едрите му зъби се жлътват изпод мустаците, от гърлото му се изтръгва смях, подобен на воденичен гърмол. – Тъй значи. А аз да вървя, че да успокоя Аленка.

– Поздрави я!

– Непременно ще я поздравя. Спокойна ти работа! Работата ми не е много спокойна. Прибирам багажа си, тъпча куфара и често излизам навън да гледам към бялата пътека. Струва ми се, че той ще се върне в тъмното, без да го усетя, и ще ме изненада с грамадните си юмруци. Нищо по-унизително от една разправа с него, но той ще бъде напълно в правото си да ми плати за лъжата, както намери за добре. А аз как ще заплатя честта на дъщеря му? Честта, която е заплащана с кръвта на хиляди хора, с кръвта на невежеството.

Всъщност аз му дължа едно относително понятие, записано в пожълтелите страници на моралните кодекси, и нищо повече. Честта на този човек се покрива с брака на дъщеря му и аз нямам намерение да я удовлетворявам... Не, не е така просто. Честта е относително понятие за ония, които пишат моралните кодекси, но за хората тя е смисълът на живота. Затова се заплаща с кръв, затова поражда страдание.

Шумът на морето ми навява страх, прониква в сърцето ми като студено съмнение. Треперя под одеяло-

то и се питам защо изхвърлям от сърцето си една човешка добродетел. Не съм ли егоист? Нали Аленка ще бъде нещастна? Да, но какво значение има нейното страдание за моето изкуство? Две несъизмерими величини. Моето призвание ме лишава от дълготрайни житейски наслади. Изкуството е моят морал, извън него всичко е преходно, с него ще заплащам на хората честта, която съм накарнал...

Сиви, замислени облаци висят над морето. Вълните се разливат по плажа и стигат до лодката на Николай Василич. Ще я грабнат и ще я превърнат на парчета. Николай Василич не се грижи за лодката си и иде след мен по стръмната пътека. Чувам как хрипят гърдите му. И моите гърди хрипят, сърцето ми бие до спукване. Оставям багажа си наред стръмното и го чакам.

– Заминаваш?

– Да.

– И довиждане не казал.

– Бързам да не изпусна автобуса. Викат ме с телеграма...

Старецът ме гледа с ужасна упоритост, каквато досега не съм виждал в очите му. Подава ми ръка и коравите му пръсти се впиват в дланта ми.

– Ну, прощай!

Той се обръща, бавно слиза към морето, а вятърът развява дрипите на палтото му.

П. П. Повестта е писана в 1962 г., а на следната е печатана в 5. книжка на сп. „Септември“.

Ив. П.

СЪДЪРЖАНИЕ

Божи работи.....	5
Глупава повед 137	
Най-добрият гражданин на републиката	243
Ако няма брегове	331

Ивайло Петров

Избрани съчинения в седем тома

Първи том
Мъртво вълнение

Втори том
Хайка за вълци

Трети том
Преди да се родя и след смъртта ми

Четвърти том
Ако няма брегове

Пети том
Объркани записки

Шести том
Първа тайна

Седми том
Лея се годява

Ивайло Петров
АКО НЯМА БРЕГОВЕ

Редактор
ИВАН ГРАНИТСКИ
Графично оформление и дизайн
ПЕТЪР ДОБРЕВ

Коректор
ВАЛЕРИЯ СИМЕОНОВА

Формат 32/84/108
Печатни коли 26

Издателство
„ЗАХАРИЙ СТОЯНОВ“
office@zstoyanov.com
www.zstoyanov.com

Печат
УИ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“